

ИЗДАЊЕ САВЕЗА ГРАДОВА
БЕОГРАД

Б-11-227

(61690)

1,000,-

КОМУНАЛНА БИБЛИОТЕКА
САВЕЗА ГРАДОВА КРАЉЕВИНЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ

Р А Д КОНГРЕСА ГРАДОВА

1939

(ГОВОРИ, РЕФЕРАТИ, ДИСКУСИЈА,
ЗАКЉУЧЦИ И РЕЗОЛУЦИЈА)

Б Е О Г Р А Д

ШТАМПАРИЈА ДРАГ. ГРЕГОРИЋА, КНЕГИЊЕ ОЛГЕ БР. 21

1939

КОМУНАЛНА БИБЛИОТЕКА

КЊИГА ПРВА

ЗА ШТАМПУ СРЕДИО

БОЖА ПАВЛОВИЋ

ГЛАВНИ СЕКРЕТАР

САВЕЗА ГРАДОВА КРАЉЕВИНЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ

10415

10415

НАПОМЕНА

Према одлуци Главне годишње скупштине од 1939 Савез градова је одлучио да приступи издавању своје Комуналне библиотеке, којом би покушао да попуни осетну празнину у нашој стручној литератури у односу на комуналну политику у опште. Као прву свеску те Библиотеке Савез је одредио ову публикацију, која обухвата сав материјал изнет и дискутован на Првом конгресу југословенских градова, одржаном од 16—18 јуна 1939 у Београду.

У даљим својим издањима „Комунална библиотека“ пружиће својим претплатницима и читаоцима низ добро опремљених и документованих студија из пространих области наше и стране комуналне политике, тако да ће им у многоме бити олакшано њено разумевање и духовно формирање на овом послу.

Савез сматра да ће ова библиотека бити од нарочите користи свима чиновницима градских општина, који ће моћи помоћу ње да се лако и брзо упознају са свима проблемима, које данашњица поставља пред наше градове, његове претставнике и службенике.

КОНГРЕС САВЕЗА ГРАДОВА КРАЉЕВИНЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ

Претседник Савеза градова г. Др. Теодор Пеичић, претседник Општине града Загреба, сходно одлукама Управног одбора са седнице од 22 априла 1939 год. одржане у Петровграду сазвао је Конгрес Савеза градова Краљевине Југославије, у дане од 16 до 18 јуна 1939 у Београду.

У оквиру овог Конгреса одржане су седнице Управног и Надзорног одбора, Главна годишња скупштина, као и конференције:

- 1) градских финансијских стручњака;
- 2) градских техничких стручњака; и
- 3) стручњака за социјално здравствена питања.

Позив на конгрес гласи:

„Част ми је позвати градове чланове Савеза градова Краљевине Југославије на

Конгрес југословенских градова

који ће се одржати од 16—18 јуна 1939 год. у Београду, са следећим програмом:

16 ЈУНА 1939 ГОД.:

а) свечано отворење Конгреса градова у великој већничкој сали Општине града Београда, Узун Миркова ул. број 1 — у 10 сати доподне;

б) после свечаног отворења Конгреса: доподне и после подне конференције градских стручњака у три секције: финансијској, техничкој и социјално-здравственој, према дневном реду који је члановима засебно достављен, и у просторијама које ће им се накнадно саопштити.

Учесници Конгреса (делегати градова) који нису стручњаци могу по вољи да присуствују свакој од ове три конференције. Осталим делегатима остаје читав дан, после отворења Конгреса, на слободно расположење.

17 ЈУНА 1939 ГОД.:

а) седница Претседништва Савеза градова — у 10 сати, у просторијама Претседништва Општине града Београда;

б) разгледање комуналних установа и других знаменитости града Београда (по групама), као и нарочите изложбе, коју приређује Општина града Београда — све то цело доподне, према засебном програму Општине града Београда, који ће се члановима благовремено доставити;

в) седница Управног одбора Савеза градова (чл. 31 и сл. Правила Савеза градова) — у 16 сати у великој већничкој сали Општине града Београда, на којој седници ће се расправити у првом реду сви предмети стављени на дневни ред редовне годишње главне скупштине;

г) седница Надзорног одбора Савеза градова (чл. 48—50 Правила — после седнице Управног одбора.

На седницу Управног одбора позивају се г.г. претседници Савеза градова, затим остали чланови Управног одбора, тј. градови Бања Лука, Крагујевац, Лесковац, Марибор, Ниш, Нови Сад, Осијек, Петровград, Сарајево, Скопље, Сплит, Сремска Митровица, Сушак, Ужице и Цетиње, чланови Надзорног одбора (чл. 34 Правила Савеза градова), тј. градови Вараждин, Мостар, Панчево и Сомбор; као и сви остали чланови Савеза градова, уколико желе присуствовати седници.

Право гласа у седници имају само чланови Управног одбора, уколико су платили чланарину за буџетску 1938/39 годину (ст. 3 чл. 22, чл. 23 и чл. 36 Правила).

Управни одбор може решавати, ако је у седници присутно, поред Претседника (чл. 41 Правила), најмање пет чланова (чл. 35 Правила).

Чланови (градови) одређују делегате за Управни одбор у смислу сл. 1 и 2 чл. 22, у вези са чл. 36 Правила, непосредно или путем нарочитог писменог пуномоћја датог било којем граду (не лицу) који је члан Управног одбора.

По један делегат сваког града који је члан Управног односно Надзорног одбора има право на једну дневницу, у висини дневнице за државне чиновнике највише положајне групе. Захтев за исплату дневнице има се доставити Пословној управи Савеза градова писмено најдаље у року од петнаест дана по одржаној седници, иначе се сматра да није изјављен (сл. 2, 3 и 4 чл. 39 и чл. 50 Правила). Трошкове вожње сносе сами дотични градови.

Седници Надзорног одбора могу присуствовати само чланови тога одбора (градови Вараждин, Мостар, Панчево, и Сомбор), и то сваки само по једном делегату (сл. 2 чл. 49 Правила). Претседава најстарији по годинама присутни делегат (ст. 3 чл. 49 Правила).

Ако би на седницу Надзорног одбора дошао само један члан Одбора, или неби дошао ниједан, Управни одбор одредиће другог односно оба члана коцком између присутних делегата градова који нису чланови Управног одбора (сл. 5 чл. 49 Правила).

У погледу исплате дневница важи за чланове Надзорног одбора исто што и за чланове Управног одбора (чл. 50 Правила).

18 ЈУНА 1939 ГОД.:

Редовна годишња главна скупштина Савеза градова (чл. 15—29 Правила) — у 10 сати у великој већничкој сали Општине града Београда, с овим дневним редом (чл. 16 и сл. Правила):

1. извештај Пословне управе о раду Савеза градова након последње редовне главне скупштине;
2. извештај о завршном рачуну за 1938/39 год. (чл. 68 Правила);
3. извештај Надзорног одбора о његовом раду и давање разрешнице Пословној управи и Надзорном одбору;
4. предлог буџета Савеза градова за буџетску 1939/40 годину (чл. 63—65 Правила), са предлогом о оснивању Резервног фонда Савеза градова;
5. одређивање места наредне редовне главне скупштине (чл. 17 Правила);
6. предлози Управног одбора (чл. 31 Правила) и чланова (чл. 18 Правила);
7. одређивање седишта Савеза градова (чл. 3 Правила);
8. избор Управног и Надзорног одбора (чл. 30 и 47 Правила);
9. одређивање двају чланова Савеза за потпис записника ове скупштине (чл. 28 Правила);
10. предлог о резолуцијама ове главне скупштине, нарочито на основу закључака конференција градских финансијских, техничких и социјално здравствених стручњака;
11. евентуалије.

Предлози чланова (т. 6 дневног реда) моћиће се узети у расправу само ако буду писмено поднети Претседнику Савеза (чл. 41 Правила) бар десет дана пре одржања скупштине. Пред-

лози који би били поднети касније, или на самој скупштини, моћиће се узети у расправу по свршеном дневном реду (т. 1—10 дневног реда), ако скупштина то одобри (чл. 18 Правила).

Сваком члану (граду) стоји на вољу на који начин и у ком броју ће одредити делегате за главну скупштину. Делегати могу бити само претседник градске општине, потпретседник, градски већници и виши градски чиновници (став 1 чл. 22 Правила). Град који, ма с ког разлога, не би могао послати своје делегате, може нарочитим писменим пуномоћством, овластити који други град (не лице) да га на скупштини пуноправно заступа (ст. 2 чл. 22 Правила).

Право говора на скупштини имају сви делегати дотичног града, али код гласања има сваки град само један глас, који даје претседник (потпретседник) градске општине, односно ако овога не би било, најстарији присутни градски већник, а ако не би било ни једног већника, најстарији по рангу присутни виши градски чиновник (ст. 3 чл. 22 Правила).

Скупштина може решавати, ако је, по непосредним делегатима, или на основу пуномоћја, присутна половина од стварног броја чланова и један више (став 1 чл. 24 Правила).

Предлози и извештаји који су били најмање десет дана пре скупштине достављени свим члановима не морају се читати на главној скупштини (чл. 27 Правила), па макар били објављени само у „Градској општини“, службеном листу Савеза градова (чл. 3 Правила о издавању тога листа).

Ако на овако сазвану скупштину не би дошао (односно не би био заступљен довољан број чланова, одржаће се истог дана и на истом месту у 11 сати главна скупштина без обзира на број присутних чланова (ст. 2 чл. 24 Правила).

На овај позив пријавили су се следећи градови и делегати који су узели учешћа у раду Конгреса, конференција и Главне скупштине:

БЕОГРАД:

Влада Илић, претседник		
Миливоје Благојевић, градски већник		
Живан Ранковић,	„	„
Божа Матовић,	„	„
Милан Костић,	„	„
Љубомир Стефановић,	„	„
Милорад Симовић,	„	„
Лазар Костић,	„	„

Божа Павловић, директор Општег одељења
 Марјан Вујовић, директор Техничке дирекције
 Др. Угљеша Давидовић, директор Социјал. одељења
 Љубомир Николић, директор Финансиског одељења
 Др. Ђура Ђуровић, под. директора Општег одељења
 Љубомир Нинић, шеф Кабинета.

ЗАГРЕБ:

Др. Теодор Пеичић, претседник
 Др. Марко Видаковић, већник
 Др. Емин Богдановић, директор
 Фрањо Галијан, сенатор
 Др. Драгутин Брдарић, сенатор
 Миро Мајер, сенатор
 Др. Јосип Медвед, физикус
 Мирко Станисављевић, фин. саветник
 Др. Владимир Јурановић, инжењер
 Иво Ротквић, концептни чиновник

ЉУБЉАНА:

Др. Јуро Адлешић, претседник
 Фран Јанчигај, директор
 Андреј Грасели, начелник Општег одељења
 Др. Рус Маврициј, физикус
 Светел Хериберт, начелник Социјалног одељења
 Др. Грошељ Леополд, начелник финанс. одељења
 Хауц Фрањо, начелник Трошаринског одељења
 Поженел Алберт, начелник техничког одељења.

БАЊА ЛУКА:

Др. Асим Џинић, претседник
 Др. Сеид Буљина, директор
 Јосип Галар, шеф Грађевинског одељења.

БЕЛА ЦРКВА:

Жива Јанкулов, претседник
 Др. Радојица Радовић, физикус
 Славко Нешић, инжењер
 Богдан Филиповић, шеф Рачуноводства
 Глигорије Реџек, управник електрич. централе

БИХАЋ:

Мухарем Галић, претседник
 Енвер Ћехајић, правни референт

БЈЕЛОВАР:

Роберт Вагнер, градски сенатор

ВАЉЕВО:

Алекса Ломић, претседник

Владета Младеновић, правни референт

ВАРАЖДИН:

Мирко Хикеџ, градски сенатор

ВЕЛИКА КИКИНДА:

Угорица Будишин, претседник

Др. Александар Петровић, физикус

Мита Трифунац, инжењер

ВИНКОВЦИ:

Др. Ђуро Бадер, претседник

Марко Марковић, рачуновођа

Др. Матеја Дивић, здравствени саветник

ВИРОВИТИЦА:

Вјекослав Филиповић, саветник

ВРШАЦ:

Владимир Каначки, претседник

Душан Богдановић, рачуновођа

ВУКОВАР:

Вјекослав Гречл, претседник

Турек Драгутин, сенатор

ЈАГОДИНА:

Делимир Петровић, претседник

Илија Аранђеловић, потпретседник

КАРЛОВАЦ:

Александар Мајдер, градски већник

Иван Рукавина, саветник

КОПРИВНИЦА:

Миливој Сомогји, градски сенатор

КРАГУЈЕВАЦ:

Милош Стефановић, претседник

Момир Станковић, потпретседник

Боривој Тричковић, правни референт

КРИЖЕВЦИ:

Драгутин Самобор, претседник

КУМАНОВО:

Трајко Лопаревић, претседник

ЛЕСКОВАЦ:

Војислав Илић, претседник

Рада Свиларић, лекар

МАРИБОР:

Јожа Барле, финансиски директор

Јосип Баран, начелник Грађев. одељења

МОСТАР:

Коста Костић, потпретседник

НИШ:

Ђорђе Коцић, претседник

Спасоје Јовановић, архитекта

НОВИ САД:

Др. Милош Петровић, претседник

Лазар Поповици, инжењер

Раденко Ракић, начелник Привредног одељења

Предраг Клицин, начелник Општег одељења

Др. Ђорђе Клука, лекар

ОСИЈЕК:

Др. Јован Божић, в. д. претседника

Јован Белајчић, директор

Мирко Трбојевић, сенатор

ПАНЧЕВО:

Васа Исаиловић, претседник

Василије Мандровић, правни референт

Исидор Мандрашевић, финан. саветник

ПЕТРОВГРАД:

Милорад Цветков, претседник

Александар Рацков, админ. саветник

Милорад Владив, финансијски саветник

Душан Бошњак, потпретседник

ПЕТРИЊА:

Стјепан Крижанић, претседник

Ђуро Враговић, референт

Др. Густав Волтек, санитарски референт

ПЕЋ:

Миро Протић, народни посланик

ПОДГОРИЦА:

Нешо Шћеповић, претседник
 Стеван Мишолић, референт

ПОЖАРЕВАЦ:

Милутин Милојковић, претседник
 Аца Јанковић, правни референт

ПРИШТИНА:

Машан Пејовић, претседник

РУМА:

Никола Вукадиновић, претседник
 Рудолф Ајзеле, правни референт
 Др. Душан Петровић, лекар
 Живојин Лазич, шеф Финансијског одељења

САРАЈЕВО:

Златар Мухамед, в. д. претседника
 Др. Јосип Тртањ, правни референт
 Назир Шкаљић, правни референт

СЕНТА:

Стеван Брановачки, претседник
 Бранислав Кирјаковић, финансијски саветник

СИСАК:

Мијо Поповић, претседник
 Анте Штимац, инжењер
 Јосип Новак, рачун. саветник

СКОПЈЕ:

Коста Чохаџић, претседник
 Драгољуб Милојковић, шеф Финансијског одељења
 Велимир Стазрић, шеф Техничког одељења
 Др. Бора Миловановић, лекар
 Владимир Петровић, шеф Кабинета

СЛАВОНСКИ БРОД:

Др. Емануел Ковачић, претседник

СМЕДЕРЕВО:

Драгутин Марковић, претседник
 Бошко Трифуновић, инжењер
 Др. Божидар Стефановић, лекар
 Видо Косовић, финансијски референт

СОМБОР:

Сава Стеванов, админ. саветник

СПЛИТ:

Богомир Долежал, градски сенатор

СРЕМСКА МИТРОВИЦА:

Радивој Маринковић, градски сенатор

Др. Илија Бајић, физикус

СРЕМСКИ КАРЛОВЦИ:

Павле Миљушевић, претседник

Никола Гајинов, градски сенатор

СУБОТИЦА:

Слободан Миладиновић, потпретседник

Фран Вукић, саветник

Секељ Геза, бележник

СУШАК:

Мирослав Колацио, в. д. претседника

Миленко Махуља, сенатор,

Јустин Цуцулић, финансијски саветник

Златко Прикрил, инжењер

Др. Анте Швалба, физикус

УЖИЦЕ:

Вучићевић Димитрије, претседник

ХЕРЦЕГ НОВИ:

Јово Секуловић, претседник

ЦЕТИЊЕ:

Јевто Спасић, претседник

Зубер Никола, већник

Кнежевић Никола, већник

ЦЕЉЕ:

Др. Алојз Воршић, претседник

Иво Шубиц, директор магистрата

ЧАЧАК:

Радојко Солујић, претседник

Светолик Станковић, већник и народни посланик

Димитрије Димитријевић, већник

Радомир Цвијовић, већник и народни посланик

Василије Петровић, трговац

ИЗДАТА ПУНОМОЋИЈА

БАКАР	издао је пуномоћје	Сушаку
БИТОЉ	" "	Скопљу
ДУБРОВНИК	" "	Београду
КОТОР	" "	Цетињу
КРУШЕВАЦ	" "	Београду
НОВА ГРАДИШКА	" "	Загребу
ПТУЈ	" "	Марибору
СЛАВОНСКА ПОЖЕГА	" "	Осијеку
СЕЊ	" "	Сушаку
ТЕТОВО	" "	Скопљу
ТУЗЛА	" "	Сарајеву
ТРАВНИК	" "	Сарајеву
ШИБЕНИК	" "	Сплиту

Од градова пријавили су се за учествовање на Конгресу још Зајечар, Врање, Пирот, Призрен и Шабац.

Нису пријавили учествовање на Конгресу једино градови Ливно, Стара Кањижа и Чаковец.

Свечано отварање Конгреса

Конгрес је заседавао у великој сали Градског већа Општине града Београда, где је у 10 часова пре подне на дан 16 јуна 1939 свечано отворен.

Отварању Конгреса присуствовали су:

Изасланик Њ. В. Краља, генерал г. Деканева, изасланик Њ. Светости Патријарха архијерејски намесник за град Београд протојереј г. Миливој Петровић, Претседник Краљевске владе и Министар унутрашњих послова г. Драгиша Цветковић, Министар социјалне политике и народног здравља г. Милоје Рајаковић, Министар трговине и индустрије г. Јеврем Томић, Министар грађевина г. Др. Михо Крек, Министар финансија г. Војин Ђуричић, Министар пољопривреде г. Никола Бешлић, изасланик Министра војске и морнарице ђенерал г. Александар Стојановић, Командант Београда армијски ђенерал г. Петар Косић, надбискуп београдски г. Др. Ујчић, арховни рабин г. Др. Алкалај, имам београдски г. Хацић. Затим делегати министарстава г. г. Др. Стеван З. Иванић, начелник Министарства социјалне политике и народ-

У кабинету председника Београдске општине

(С лева на десно: г. Милоје Рајаковић, мин. соц. политике и нар. здравља; г. Др. Михо Крек, мин. грађевина; г. Драгиша Цветковић, председник Мин. Савета и Мин. Унутрашњих послова; г. Војин Ђуричић, мин. финансија; г. Јеврем Томић, мин. трговине и индустрије; ђенерал г. Линус Деканева, изасланик Њ. В. Краља; г. Никола Бешлић Мин. пољопривреде; г. Влада Илић, председник општине града Београда; г. Христо Стоилов, пот-председник града Софије и г. Др. Теодор Пеичић, председник општине града Загреба)

ног здравља, Адам Максимовић, виши саветник Министарства финансија, г. г. Томо Видоша и Негослав Оцокољић, саветници Министарства унутрашњих послова, г. Душан Миросављевић, саветник Министарства грађевина и помоћник Управника града Београда г. Драг. Јовановић.

Исто тако први пут од рата на овамо овоме Конгресу је присуствовала нарочита делегација из Бугарске, која је претстављала град Софију и Бугарски Савез градова. Ову делегацију су сачињавали: г. Христо К. Стоилов, први потпретседник Софијске општине и г. г. Илија Мандев и Емил Шопов виши чиновници Софијске општине. Ова делегација је била веома срдечно поздрављана од целог Конгреса, како приликом његовог отварања, тако и у току сва три дана Конгреса.

За претседничким столом заузели су места: У средини г. Влада Илић, претседник Општине града Београда; десно од њега г. Др. Теодор Пеичић, претседник Општине града Загреба и г. Божидар Павловић, шеф Канцеларије Савеза градова у Београду. Лево од г. Илића заузели су места г. Др. Јуро Адлешић, претседник Општине града Љубљане, г. Др. Емин Богдановић, Главни секретар Савеза градова и г. Др. Миро Мајер, секретар Савеза градова.

Поздравни говор г. Владе Илића

Претседник г. Влада Илић отворио је Конгрес овим поздравним говором:

„Господине Изасланиче Њ. В. Краља, Господине Претседниче Министарског савета, Господо Министри, господо изасланици, поштована господо, драги другови и пријатељи,

У овом свечаном тренутку када отварамо Први конгрес градова Краљевине Југославије одговоримо, несумњиво, најискренијим осећањима претставника свих градских општина, ако своје прве мисли упутимо нашем младом и толико вољеном Краљу Петру II (сви присутни устају и бурно кличу: Живео Краљ!) који својом младошћу оличава младост и снагу наше моћне државе.

Ја сам слободан да вам предложим да нашем младом Владару упутимо телеграм следеће садржине:

„Њ. В. КРАЉУ ПЕТРУ II

МИЛОЧЕР

Претставници градова са свога Првог конгреса који се држи у престолу Београду, поднесе Вашем Величанству изразе своје дубоке поданичке оданости и верности, уверени да економским и културним изграђивањем и снажењем наших градова раде у пуној мери на изграђивању и снажењу Краљевине Југославије.

Са искреном жељом и дубоком вером да ће под срећном владом Вашег Величанства југословенска држава бележити године мира, благостања и свестраног напретка, претставници југословенских градова кличу своје младе Владару:

Да живи Њ. В. Краљ Петар II!

Да живи славни Дом Карађорђевића!

(Читање телеграма Њ. В. Краљу Петру II присутни су саслушали стојећи и крај поздравили бурним аплаузом и једнодушним узвицима Њ. В. Краљу).

Наша је дужност, господе, да у овом свечаном тренутку дамо изразе нашим осећањима и према оном потомку славног Карађорђевића који са неизмерном љубављу и искреном родитељском благошћу бди над нашим младим Краљем. Ја вас молим да се Њ. Кр. Височанству Кнезу Намеснику Павлу упутите телеграм ове садржине:

„Са свога Првог конгреса који се држи у престолу Београду претставници југословенских градова моле Ваше Краљевско Височанство да благоизволите примити изразе њиховог дубоког поштовања и крајње благодарности за ону племениту благонаклоност са којом Ваше Краљевско Височанство прати напоре на подизању и унапређењу наших градова.

Претставници југословенских градова су свесни значаја мудрог и енергичног потхвата са којима Ваше Краљевско Височанство, у ове мутне дане међународног живота, обезбеђује Југославији сигуран мир на њеним границама и плодно сарадњу са свима народима. Они не сумњају да ће Ваше Краљевско Височанство са истом мудрошћу и истрајношћу успети да приведе крају и унутрашње консолидовање наше миле домовине.

Са том дубоком вером они кличу из свег срца:

Да живи Његово Краљевско Височанство Кнез Намесник Павле.”

(Присутни су стојећи саслушали читање телеграма и једнодушно клицали Њ. Кр. В. Кнезу Намеснику Павлу).

У исто време ја вас молим, господе, да и Господи Краљевским Намесницима г. Др. Раденку Станковићу и г. Др. Иву Перовићу упутите телеграм ове садржине:

„Претставници југословенских градова са свога Првог конгреса моле Вас да изволите примити изразе њиховог дубоког поштовања и благодарности за Ваше племените напоре у вршењу високе функције за добро и срећу Краља и отаџбине.”

(Опште одобравање и узвици: Живели!)

Претставници југословенских градова искрено су благодарни Претседнику Краљевске владе и Министру унутрашњих послова г. Драгиши Цветковићу (Опште одобравање и узвици: Живео!) што се одазвао нашем позиву да присуствује свечаном отварању овог Конгреса. Са искуством дугогодишњег претседника Општине града Ниша, он ће лако схватити наше тешкоће и разумети наше жеље (одобравање).

Нека нашу благодарност изволе примити и господа министри (живо одобравање и аплауз) који су се заинтересовали за овај наш рад и нису жалили труда да присуствују овом свечаном отварању Конгреса југословенских градова.

Исто тако нека приме нашу топлу благодарност и претставници црква, војске и надлештава које видимо на овом нашем Конгресу. (Живо одобравање).

Вама, господо, претставници појединих градова, који сте дошли из свих крајева наше простране отаџбине желим у име Београда срдачну добродошлицу. Сигуран сам да ћете се у нашој средини осећати као код своје куће, и зато гајим жељу да ћете из нашег гостољубивог Београда понети најлепше успомене. (Опште и једнодушно одобравање).

Господо,

Није потребно да у овој свечаној прилици улазим у детаље радног програма овог Првог конгреса југословенских градова. Хоћу само да истакнем сталну и пресантну потребу да се одговорни фактори уживе у тешкоће са којима се свакодневно боре градске управе.

Те тешкоће, као што вам је познато, зависе од времена и прилика у којима живимо, али многе од њих могле би се отклонити ако би се обратила већа пажња на улогу и значај градова у изградњи наше националне привреде, наше националне културе, нашег националног живота уопште.

У неким земљама изградња градова помаже се сталном државном субвенцијом, већом или мањом према стварним потребама дотичнога града. Код нас је усвојен сасвим супротан принцип: уместо да примају субвенцију од државе, градови дају субвенцију држави. (одобравање). Треба отворити наше градске буџете па видети колико се финансијска сретства троше за задовољење еминентно државних потреба (Живо одобравање и аплауз). Одмах после уједињења док се држава с муком организовала то се могло схватити. Али, сада двадесет година после

Учесници Конгресе полагају венце на гроб Незнаног Јунака на Авалу

уједињења, немогуће је објаснити терете који су наметнути градским општинама.

Мора се једном приступити растерећењу ако се жели да градови одговоре стојим задацима на културном, социјалном и економском пољу.

Што се тиче наших међусобних односа, ми морамо на овоме Конгресу посветити и томе питању дужну пажњу. Градови, на различитом ступњу развитка, са разноврсним потребама, налазе се у срећној могућности да користе своја узајамна искуства. Том методом они ће избећи многе грешке и тако уштедети и време и сретства.

Служећи се овом методом ми се морамо потрудити да користимо искуство градова других напредних држава. У томе циљу наш Савез је васпоставио контакт са Међународним савезом градова, као и са националним Савезом градова Француске и Белгије. У току ове и идућих година ове ће се везе појачати и проширити и на друге државе.

Господо,

Да би обухватили главне стране комуналне делатности, Конгрес ће радити подељен у три стручне конференције, којима ће присуствовати и претставници надзорне власти. У оквиру тих конференција претресаће се питање од најважнијег значаја за све градове и спремити образложени предлози, који ће се доставити господи ресорним министрима. Ми се надамо да ће се тим нашим оправданим молбама изаћи у сусрет.

Резултати нашег рада биће познати најширој јавности, благодаречи интересу који дневна штампа поклања градским пословима. Ја користим ову прилику да претставницима наше штампе одам признање на њиховом необичном труду да уђу у суштину градских проблема и да их на популаран начин претставе нашим суграђанима. (Одобравање и узвици: Живела штампа!)

На завршетку остало ми је да топло поздравим своје колеге из Претседништва Савеза градова, г. Др. Теодора Пеичића, претседника Загребачке општине, који одлично води наш Савез и г. Др. Јура Адлешића претседника града Љубљане, који се са нарочитом љубављу посветио пословима Савеза. (Присутни аплаузом поздрављају г. г. Др. Пеичића и Др. Адлешића).

Нарочито срдечно и топло поздрављам г. Стоилова, потпретседника града Софије са двојицом делегата, који су дошли да нашем Конгресу присуствују. У њиховој посети наш Савез

градова види први почетак ближег рада на продубљењу искре-
них и братских веза, које спајају оба наша народа.

Добро нам дошли!

Живели!

(Присутни бурно кличу бугарским делегатима и Бугарској).

Пред нама је обилан посао који треба да саршимо. Трудимо се да у расправљању питања која засецају у интерес наших градова водимо рачуна о стварним могућностима и стварним потребама. Не губимо из вида да служећи нашим градовима ми служимо у исто време интересима наше лепе и племените домовине. Оглашујући да је Први конгрес Савеза градова отворен, ја вас позивам да кликнемо:

Живео Савез градова! Живела Југославија!

(Бурно и дуготрајно одобравање и узвици Савезу градова и Југославији).

Предавање г. Симе Пандуровића

За овим је, према дневном реду Конгреса, књижевник г. Симе Пандуровић одржао једно предавање о „Београду, његовом историјском, културном и националном лику“, које је са-
слушано са највећом пажњом и интересовањем.

Предавање г. Пандуровића гласи:

Уважена господо,

Као људима, тако и градовима треба приступати с обзиром на њихову старост, прошлост, улогу коју су имали у историском животу народа, на њихов актуелни значај, карактер, менталитет и духовну физиономију. Долazeћи у додир с њима, као и са људима, живећи у њиховој средини, ми их почињемо боље разумевати, осећати, затим саосећати с њима, најзад волети.

Београд, у својим историјским перспективама, у аспектима садашњице, није ни мало баналан.

Од београдске тврђаве, идући тргу Славије, и даље, ка Авали, земљиште на коме се подиже данашњи Београд засејано је костима многобројних племена и народа. Трагови људског рада и културе на његовом тлу простиру се до давне, неиспитане и тамне прошлости, о њему сведоче прастари авалски рудници цинобарита и олова, остаци оруђа, темеља, водовода, гробова у његовим дубинама.

Изузимајући класичне градове старих Грка и Римљана, Атину, Рим и друге, Београд је један од најстаријих градова Европе. Али, по својој немирној, бурној историји он је можда најинтересантнији и на првом месту. Налазећи се на једном од најлепших природних положаја, његов геополитички значај био је узрок те драматичне и чудне историје. Насељен старим Сигинама, Београд, некадашњи Сингидунум, утврђивали су још ратнички Келти у III веку пре Христа. Доцније, после њиховог повлачења, он је био на путу римског империјализма и вековних инвазија. Утврђивали су га Келти, Римљани, Јустинијан Велики, Срби под деспотом Стеваном Високим, Турци. Рушили су га Хуни, Сармати, Готи, Авари, Мађари. Гледао је охоло келтске ратнике, легије римских императора Флавија, Трајана и других, Атилине хорде, витезове цара Душана, Деспота Стевана, Сибињанин-Јанка, алаје Ахмета III и Сулејмана Величанственог, војске Евгенија Савојског и маршала Лаудона, устанике војводе Карађорђа, армије маршала Макензена, витешког краља Александра и Франшеа Депереа.

У њему су се ређали римски цареви, умирали хришћански мученици. Ту су дочекивани словенски просветитељи, Св. Ћирило и Методије, збегови патријарха Арсенија III; ту је спаљено тело Св. Саве, и ту су се одигравали догађаји историјског значаја старијег и новијег доба.

Кроз своју дугу повесницу Београд је, наизменично, имао дане свога цветања и славе, и периоде тешких борби, искушења, пропадања. Константин Филозоф, биограф деспота Стевана, описује Београд као престоницу овог српског владоца који га је утврдио, уредио, подигао цркву Успења Богородице, са чудотворном иконом Мајке Божје (радом Св. Луке) и моштима Св. Петке, цркву Три Јерарха и цркву Св. Николе. Он говори о лепоти и значају тадашњег Београда, о његовим социјалним установама, болницама, купатилима. И доцније, у XVI и XVII веку, под Турцима, Београд је насељен град са 12.000 кућа, са колонијама дубровачким, млетачким, јеврејским, јерменским. Јер Београд је, поред свога политичког и војничког значаја, имао и један други, привредни и трговачки. „Кућа ратова“, како су га називали Турци, био је истовремено и „капија Истока и Запада“, неизбежна станица и раскрсница саобраћаја, трговине и привредног живота на континенту. И тако ће остати све дотле док поред њега буду процицали Сава и Дунав, док се у његовом подножју буду простира-

Учесници Конгреса полажу венце на гроб Витешког Краља Александра I. Ујединитеља у цркви на Опленцу

ле плодне равнице Срема и Баната, а иза њега водили путеви у живописну Шумадију, Моравску и Вардарску, долину, и даље.

Јер оно што су Бог и Природа дали, људи не могу уништити. Отуда је овај град, толико пута паљен, рушен, уништаван, увек, као легендарни феникс, васкрсавао из свога пепела.

Још пре нешто више од једнога века, 1820, Београд је био мали град. То је доба када се, после народних устанака под вођом Карађорђем и кнезом Милошем почела стварати наша данашња велика и уједињена Отаџбина. Место на коме се, господо, налазимо у овоме тренутку, било је центар града. Одавде, силазећи Дунавом, био је турски крај вароши; на супротној страни, идући Сави, српски. Рејон града се није простирао даље од Народног Позоришта и споменика кнезу Михаилу, до некадашње Стамбол-капије, једне од неколико кроз које се улазило у град. Изван градских бедема, (палисада), на терену Теразија, Старога Двора, Народне Скупштине, простирале су се голе ледине и баре, куда се ишло у лов на дивљач.

С прелазом Београда у српске руке, он мења своју друштвену и духовну физиономију, тежећи да постане модеран, европски град. Већ 1830 талентовани Јован Ст. Поповић пише своју успелу комедију „Београд некад и сад“, у којој, из разлике схватања и живота тадашњих и ранијих генерација, извлачи много комичних ефеката. Уосталом, кад је реч о новом Београду, то би могла бити повремена тема разних студија, расправа, мемоара, драма и комедија. Као што су осећали многи, а међу њима и други наш велики комедиограф, Нушић, који је, сто година после Стерије, писао свој „Београд сад и некад“.

Јер, још пре непуних сто година кнез Милош је морао употребљавати изузетна сретства да се београдски колари и ковачи иселе у данашњу Дечанску улицу, где се сада, за квадратни метар земљишта, тражи 10.000. Или да грађани своја бесплатно добијена земљишта у данашњој лепој улици Краљице Наталије — просто ограде. Зна се да је општински одбор у том патриархалном Београду расправљао питање да ли је потребно да се варош ноћу осветљава; јер, по тадашњим схватањима, „поштен свет ноћу спава“, а тражити да се улице осветљавају за сумњива лица која ноћу тумарају, за бекрије и њима сличне, изгледало је тим добрим људима неразумљиво. Ако је баш реч о одласку на какво јавно посело, забаву, бал, лако је понети фењер и видети пут. Пре седамдесет година Београђани су се чудили зашто се Народно Позориште подиже пет стотина метара одавде,

„на крају вароши“, а пре педесет зашто је место на ново гробље изабрано тако далеко, кад је старо било око цркве Св. Марка, ту, у близини новог Парламента. Они су, на неки начин, желели да буду близу својих живих и својих мртвих, знајући да су то две компоненте здраве и правилне оријентације у свету и животу. 1884 године пуштен је из Београда први железнички воз у унутрашњост Србије и, с друге стране, преко Савског моста, у Европу. Још пред крај прошлога века биле су у данас најлепшим партијама града војничке касарне, а у позоришту на Врачару мањез за војничку обуку у јахању. Људи од педесет година памте кад у Београду није било ни трамваја, ни електричног осветљења, ни водовода, ни модерне калдрме. Изгледало би да је његов урбанистички, социјални, културни напредак био доста спор. У ствари, кад се сетимо да су почетком прошлог века у Коларчевој улици људи набијани на коље, на Стамбол капији код Кнежевог Споменика вешани о ченгеле, а да је ниже хотела „Палас“ отсечена глава Хаџи-Рувиму, онда је Београд, сто година доцније, са својих 100.000 становника, својим сеновитим улицама засађеним липама, кестеновима, јабланима, са својом напредном трговином, својим елегантним светом, својим чистим кућама, лепшим изнутра него споља, својим баштама и својим духовним животом, показивао стваран, видан и неоспоран напредак.

И још нешто. Тај напредак је био значајнији, већи но што је изгледало. Историја „јабука раздора“ између појединих народа, разних националних аспирација, завојевачких тежња, економских експанзија, наш град је задржао свој међународни значај.

Постоје међутим градови који, поред те интернационалне важности, или и без ње, имају и једну и другу, националну, на изглед ужу, али у ствари вишу, духовну, на супрот оној коју бисмо назвали материјалном, и које су у политичком, културном, социјалном и васпитном погледу играли таку пресудну улогу, да су, постепено и у неку руку, постали неразделиви од судбине читавога народа. Грчка се готово не може ни замислити без Атине, ни Италија без Рима, ни Француска без Париза. Они су у својим народима освојили један морални престиж који им се не може одузети и који, разуме се, не треба схватити буквално и уско. Тај морални престиж не долази од пуританских „нарави“, идилжности живота, социјалне хармоније, отсуства преступа, злочина и трагедија. Свих социјалних недуга и мана има у тим градовима више но на другим местима. Али по укупној разноврсности и снази живота, са свима његовим пороцима и врлинама, не-

достатцима и лепотама, са његовим перспективама прошлости и актуелним пулзирањем, они су репрезентанти духовнога стања и психе читавога народа, било целокупног живота — каткада здравије, неки пут болесније, то је свеједно.

Као такви, ти градови улазе у литературу и уметност, постају извор мотива за романсиере, драматичаре, комедиографе, хумористе, сатиричаре, сликаре и карикатуристе, дају инспирације песницима, бивају предмет пажње и љубави уметника, а преко њих освајају срца целог народа и будућих покољења.

Београд је, још пре историјских догађаја између 1914 и 18, освојио тај морални престиж у југословенским земљама.

У њему су се школовали синови не само Србије већ и свих земаља и крајева наше данашње Отаџбине. У њему су се одржавале националне и културне манифестације свих југословена. У њега су упиране очи револуционарне омладине и целог народа далеко изван граница Србије. Он је био центар националног живота, жив, слободан, примамљив — предодређена престоница целокупног народа нашег. Судбина је хтела да он и у последњем Великом Рату поднесе прве и најтеже ударе. Саршета велике европске конфлације он је дочекао порушен, запуштен и расељен. Свега 30.000 душа било је још у њему. Са својим мостом срушеним у Саву, својим мрачним улицама, пустим кућама, разривеном калдрмом, остацима борбе, материјала, нереди, правило је утисак достојан сажаљења.

Али, као чудом, он се поново и нагло дизао из рушевина и запушености. Већ две године доцније он је по броју становника дошао на статус кво анте белум. Отада, па до данас, тај се број више не утростручио. Његова витална снага била је обновљена, освежена, потенцирана. Он се брзо ширио и постајао је европски град, напредан, модеран. Приливом сановништва, природним спајањем са Земунском (старим Таруномом) он је данас са својих 400.000 душа, на обема обалама Саве, и широког, мирног и валовитог Дунава што протиче поред њега.

Несумњиво, аспекти Београда су друкчији но пре четврт века. Ко га није видео двадесет година, био би изненађен, готово га не би познао. Пре свега по данашњем његовом обиму, димензијама. Према предратној престоници Србије, престоница Југославије добила је једну импозантну ширину. Можда се у том правцу отишло даље него што је требало. Разлози су економски и психолошки. Наглим приливом становништва, економски слабијег, и радништва, које је било упућено на заузимање пе-

риферије Београда, његов се рејон стално ширио. Предграђа су убрзо постајала саставни део града. Поред тога, Београђани су сачували једну индивидуалистичку црту свога карактера, љубав према личној слободи, независности, и наклоност према уређењу свога дома по своме укусу. Стога су и имућнији грађани претпостављали излазак из центра града и подизање домова, у виду ципла са лепим баштама, по ближеј околини. Из тога разлога изгледа да грађани Београда прихватају тешко етажну својину.

Уз то, модерни живот, са својим неочекиваним техничким полетом и напретком, захтевао је нове, велике комплексе земљишта за изградњу железничких и радио-станица, аеродрома, стадиона; економски, трговачки индустријски разлози диктовали су подизање сајмишта, фабрика, добрих саобраћајних веза; социјални, хумани и здравствени изградњу болница, санаториума, излетишта и летовалишта, за децу, омладину, одрасле. Око тих објеката, повезани саобраћајним сретствима, по могућству што јевтинијим, стварале су се нове агломерације становништва и у некада удаљеној и ненасељеној околини града.

Разуме се да је разлика између старог и новог Београда и у темпу модерног живота. Као свуда, тај је темпо знатно убрзан, и нашим старим Београђанима изгледао би неразумљив. Време је постало скупље. Дистанције су се смањиле. Тамо где се некада ишло у излете и на обданицу налазе се станови чиновништва и радништва, које свакога дана прелази по два, три и четири пута тај простор идући на свој редовни посао. Повезан добрим путевима и саобраћајним сретствима са Топчидером, Кошутњакком, Авалом, а мостовима и железничким пругама са Земуним и Панчевом, нови Београд је не само један центар политичког, привредног, економског и културног живота, већ је и место од интереса за странце и туристе. Долазећи у Београд, грађани и војници свију великих народа Европе — Немаца, Француза, Италијана, Руса — наилазе, поред лепоте природног положаја, поред многих остатака прошлости, и на гробља својих ратника који се одмарају у његовој земљи, извршивши дужност према Отаџбини, и која Београд чува са поштовањем и пијететом, као храбар према храбрима.

Ту дужност према Отаџбини, према целом нашем народу, Београд је увек неговао и увек вршио. У својим широким природним видицима, он је увек тежио да прошири и своје унутрашње хоризонте. Подизан на опороме искуству прошлости и великим жртвама, он је научио да буде достојанствен без охолости, сло-

бодан и толерантан, приступачан и гостољубив, знајући да се не треба заваравати илузијама, али да је народни живот без идеала ход ка сигурној и недостојној смрти.

Он је, господо, искрено радостан што се први конгрес Савеза југословенских градова одржава у њему. Градови су увек били и остали нервни чворови свакога народа. Укупно, они претстављају његову душу и његову свест. Прошлост је хтела да се наши градови развијају одвојено и без узајамне сарадње. Садашњост, која их је повезала у велику Отаџбину и заједницу, скупо плаћену, респектовану у иностранству, налаже да се њихови претставници заједнички заложу за њихов будући напредак и благостање. Темпо модерног живота упућује и на темпо у том правцу. Многобројна питања, финансијска, економска, социјална и културна биће предмет ваше просвећене пажње и стручне расправе на посебним конференцијама.

Београд, који се данас развија на простору између своје старе тврђаве, на којој је статуа „Гласника Победе“, и величанственог споменика Незнаком Јунаку на Авали у његовом залеђу, — Посматраће ваш заједнички рад са пуно љубави и поверења.

Поздравни говор г. Драгише Цветковића

После предавања г. Пандуровића, јавио се за реч Претседник Краљевске владе и Министар унутрашњих послова г. Драгиша Цветковић. Он је Конгрес поздравио овим речима:

„Два момента у моме политичком и јавном раду вежу ме за Конгрес градова. Један када сам 1923 године, онда као претседник Општине нишке, дао иницијативу за први конгрес градова Србије, Јужне Србије и Црне Горе. Други моменат када сам, опет као претседник општине, са ондашњим градским начелницима и претседницима општина у Загребу радио на стварању овог садашњег нашег Савеза. Још онда, и по свом положају и по свом личном схватању, ја сам организацији конгреса градова придавао нарочиту пажњу.

Од 1922 године до данас ја сам као политичар, — јер сам још и данас градски одборник — долазио до изражаја најпре преко комуналне политике свога места. Радећи у овим установама, ја схватам и знам значај, који имају градске општине у привредном, културном и социјалном животу једног народа.

Претседник Краљевске владе г. Драгиша Цветковић, мин. унутрашњих послова говори на Конгресу Савеза градова

Господо, градови су носиоци нашега привредног живота. Они благотворно делују у најширим народним слојевима и у најширим привредним круговима. Градови су несумњиво носиоци и културног живота свога краја. И у том правцу активност једнога града осећа се врло јако, има одраза на културне прилике народа и на културни живот његове и најдаље околине.

Градови су несумњиво носиоци и материјалне културе једног народа. А ви, господо, знате врло добро да се народи у прошлости цене и да их ми и данас ценимо и по материјалној култури коју су они за собом оставили.

Генерације које настају свакако ће ценити и вредност нашег народа и његову снагу и његову животну енергију и по материјалној култури, коју ми будемо оставили доцкијим покољењима.

Али, у свим овим настојањима има један моменат коме треба обратити нарочиту пажњу. Материјална култура једног народа не састоји се само у оним велелепним грађевинама, у оним огромним облакодерима, него се састоји у садржини, у духу који оплеменењује ту материјалну културу.

И видите, ту је онај моменат у коме се највише треба да огледа активност и делатност наших градова. Наша материјална култура треба да носи у себи пуно социјалног схватања и пуно социјалне садржине. (Живо одобравање и усклици: Живео! Тако је!)

И видите, господо, у том правцу, у изграђивању те наше материјалне културе, ви градски претставници, имате једну од најделикатнијих и најважнијих улога.

Господо, још онда приликом стварања овога Савеза, схватили смо неопходну потребу организације градова и значај једног планског рада. Ми смо видели пуно тешкоћа, пуно незгодних ствари у нашем деловању, у свему оном о чему је Претседник града Београда, Господин Влада Илић, — који улаже толико труда да се наша престоница у погледу комуналног изграђивања упути правилним и одлучним путем, — тако лепо говорио. Још онда, ми смо са пуно разлога тврдили да би се једним планским радом и добром организацијом могло успети у томе да комуналну политику наших градова упутимо правцем који ће једино одговарати интересима земље и народа.

Још онда, организујући се, ми смо осетили све тешкоће, све незгоде, осетили смо све оно што кочи правилан развитак наших градова, оно што је негативно у једној комуналној политици,

оно што не даје нашим градовима да се несметано и слободно развијају.

Ми знамо врло добро и ви сте свесни тога да многе функције, које наши градови обављају, немају ничега заједничког са комуналном политиком, али их они морају обављати у интересу општинских и државних потреба. Ми све то знамо, све то сносимо и радо примамо на своја леђа, али ја мислим да имамо и права да тражимо од компетентних фактора — ја сада говорим као одборник једне градске општине — (бурно и дуготрајно плескање), да компетентни фактори унесу више схватања за велики, културни, привредни и социјални задатак, који једна градска општина у народу и држави има. (Једнодушни повици: Тако је! Бурно и дуготрајно одобравање).

Користећи се личним искуством ја ћу вас, господо градски претставници, помагати и учинити све, да наши градови кроз своју комуналну политику остваре своје тежње и постигну у своме раду оне резултате које од њих очекују народ и држава. Живели!"

(Опште бурно и дуготрајно плескање и једнодушни повлици: Живео!)

Поздравни говор г. Христа Стоилова

После поздрава Претседника владе јавио се за реч г. Христ Стоилов, потпретседник града Софије, који је, бурно поздрављен приликом доласка на говорницу, одржао овај поздравни говор:

„Дошао сам од Софијске велике општине, од Савеза бугарских градова, од Савеза бугарских општинских чиновника, дошао сам најзад од стране бугарских општина да поздравим Први конгрес југословенских градова. (Бурно одобравање и клицање: Живео!) Да вас поздравим од стране бугарских општина и да вам пожелим користан рад који ће припомоћи правилном схватању и решењу многостраних градских проблема и једном социјализмом, финансијском, економском и културном напретку и развоју југословенских градова, са дубоким сазнањем да здрава општина значи и здраву државу. (Опште и једнодушно одобравање).

Данашња времена постављају големе проблеме пред општине. Проблеми врло разноврсног карактера, карактера социјал-

ног, карактера културног, карактера економског и организационог, налажу једну општу сарадњу. И ми смо видели да су сви градови уједињени најпре у свој национални Савез, а преко њега у међународну организацију градова, која треба да оствари међусобно зближење и општу сарадњу.

Ми смо сви видели овај огромни напредак и развитак главног града и престонице Југославије, Београда, града који прави велики утисак на његове посетиоце. Али тај напредак треба да буде остварен и у другим градовима и општинама на основу искустава и резултата које је Београд постигао.

Већина градских проблема има међународни карактер. Код тих проблема који у истој мери интересују и наше и југословенске градове могла би се изградити јединствена основа која би послужила за бржи узајамни напредак градова. Истина, поред тих заједничких проблема, градови имају и своје специфичне, из којих црпе посебна искуства.

Ја желим овде да подвучем да Савез градова Југославије и Савез градова Бугарске имају много више заједничког не само по својим међусобним односима, по крви, по братству и по језику, већ и по својој идентичној структури, него други Савези међу собом. Има толико ствари у Софији, које су истоветне са онима које је малочас споменуо Господин Претседник Београдске Општине. Да споменем само једну од њих. И Софија трпи од многих обавеза које су на њу пренете од стране државе. И за Софију тај проблем претставља једно крупно питање, чије се решење намеће у корист напретка нашега главног града.

Ја ћу да споменем да већ неколико година претседник Софијске општине спроводи један експеримент и врши једну реформу која има и својих присталица и својих противника. Но она је ипак дала извесне резултате на организационом пољу нарочито. Та реформа значи један стваралачки посао на чисто општинским проблемима. Ја желим да учиним једну напомену. Наши градови, југословенски и бугарски, треба да саопштавају једни другима своја искуства и своје резултате, и да та искуства и опите, према својим приликама, користе у вођењу градске комуналне политике.

Ово је прво учешће Бугарске у раду југословенских градова и оно претставља први корак ка сарадњи. Наш долазак на Први конгрес југословенских градова инспирисан је жељом да дамо један мали принос на започетом делу које се изводи од стране наших влада и наша два народа у правцу међусобног збли-

жења. Ми дајемо један мали принос за који верујем да ће уродити резултатима.

На крају желим да узвикнем да живе југословенске општине и са њима заједно југословенска држава!"

(Крај говора г. Стоилова, поздрављен је општим и једнодушним одобравањем и узвицима бугарском народу и Бугарској).

Претседник Општине г. Влада Илић захвалио се г. Стоилову на његовом поздраву, упућеном у име Софијске општине и Бугарског савеза градова.

Закључујући ову свечану седницу Конгреса г. Влада Илић је саопштио да ће према утврђеном програму Конгрес наставити свој рад подељен у три конференције.

КОНФЕРЕНЦИЈА ФИНАНСИЈСКИХ СТРУЧЊАКА ГРАДОВА

Конференција финансијских стручњака југословенских градова, одржана је 16 и 17 јуна 1939 године у већничкој сали Општине града Београда.

ПРЕТСЕДАВАО:

г. Влада Илић, Претседник Општине града Београда
и Претседник Савеза градова.

ПРИСУТНИ ОД СТРАНЕ НАДЗОРНИХ ВЛАСТИ:

Негослав Оцокољић, саветник, у име Министарства
унутрашњих послова;
Адам Максимовић, у име Министарства финансија.

ПРИСУТНИ ДЕЛЕГАТИ:

Буљина Др. Сеид, градски директор — Бања Лука;
Бадер Др. Ђуро, претседник — Винковци;
Барле Јоже, финансијски директор — Марибор;
Богдановић Душан, рачуновођа — Вршац;
Будишин Угорица, претседник — Вел. Кикинда;
Брдарић Др. Драгутин, сенатор — Загреб;
Вагнер Роберт, градски сенатор — Бјеловар;
Владив Милорад, фин. саветник — Петровград;
Гајинов Никола, град. сенатор, — Срем. Карловци;
Геза Секел, бележник — Суботица;
Грасели Андреј, нач. Општ. одељ. — Љубљана;
Грошељ Др. Леополд, нач. фин. одељ. — Љубљана;
Долежал Богомил, градски сенатор — Сплит;
Костић Коста, п-претседник — Мостар;
Косовић Видо, фин. референт — Смедерево;
Кирјаковић Бранислав, фин. саветник, — Сента;
Лазич Живојин, шеф Фин. одељења — Рума;
Матовић Божа, градски већник — Београд;
Мишוליћ Стеван, правни референт — Подгорица;
Марковић Марко, саветник — Вировитица;
Младеновић Владета, правни референт — Ваљево;
Мандрашевић Исидор, фин. саветник — Панчево;

Милојковић Драгољуб, шеф Фин. одељ. — Скопље;
 Николић Љубомир, директор Фин. одељ. Београд;
 Новак Јосип, рач. саветник — Сисак;
 Павловић Божа, директор Општ. одељ. — Београд;
 Ракић Раденко, нач. Прив. одељ. Нови Сад;
 Руквина Иван, саветник — Карловац;
 Станисављевић Мирко, фин. саветник — Загреб;
 Стеванов Сава, админ. саветник, — Сомбор;
 Тртањ Др. Јосип, правни реф. — Сарајево;
 Ђехајић Енвер, правни реф. — Бихаћ;
 Фрањо Хауц, нач. Трош. одељ. — Љубљана;
 Филиповић Богдан, шеф Рачуновод. — Бела Црква;
 Филиповић Вјекослав, саветник — Вировитица;
 Хикеџ Мирко, градски сенатор — Вараждин;
 Цуцулић Јустин, фин. саветник — Сушак;

СЕКРЕТАРИ — СТЕНОГРАФИ:

Никола Радовић, шеф Стенографског бироа Народне
 скупштине, и
 Никола Чобелић, секретар ОГБ. Београд.

Дневни ред конференције био је овако састављен:

1. Савез градова: „Позитивни законски прописи којима се намећу градовима обавезе финансијске природе“;
2. Др. Сеид Буљина, градски директор — Бања Лука: „Финансијски услови општина и градских општина“;
3. Др. Леополд Грошељ, начелник Финансијског одељења — Љубљана: „Пораст терета које би иначе морала сносити држава или бановине“;
4. Др. Фрања Хауц, начелник Трошаринског одељења — Љубљана: „Нека питања општинских трошарина у вези Закона о државној трошарини“;
5. Илија Каличанин, шеф Буџетског отсека — Београд: „Изддржавање народних школа“;
6. Вјекослав Филиповић, саветник — Вировитица: „Заштита и унапређење градске финансијске службе“.

Г. Влада Илић, претседник Општине града Београда, отворио је конференцију овим речима:

Господо, отварајући трећу конференцију финансијских стручњака градова, сматрам за своју пријатну дужност да Вас у име

града Београда срдечно и топло поздравим и пожелим, да Ваш рад буде што скорије крунисан успехом. Чврсто верујем, да ће настојања, која градске управе уз вашу сарадњу непрекидно улажу у поправљање финансијског стања градова, довести до пуног остварења оне финансијске базе, која је сваком граду потребна, као основни услов за његово развијање.

Ова трећа конференција, коју држите у Београду, има нарочити значај због тога што се држи у оквиру нашег конгреса. То вашим дискусијама мора дати једно шире обележје, јер ваша резолуција треба да се на самом конгресу претресе и прихвати као резолуција целог конгреса. Зато Вас молим, да при изради резолуције, којом ћете завршити своја расправљања, обратите пажњу, да обухватите у њој сва она питања, чије би решење допринело сређивању, оздрављењу и појачавању финансијског стања наших градова. Та ваша резолуција треба да буде готова сутра поподне, како би је Управни одбор Савеза градова заједно са Претставништвом могао проучити и уврстити у ред резолуција конгреса.

Ја Вам, господо, желим успеха у раду.

Вођење ове конференције препуштам г. др. Сеиду Буљини, градском директору и др. Леополду Грошељу, начелнику Финансијског одељења — Љубљана.

Др. Сеид Буљина: Господо, прелазимо на рад. Реферате и предавања, који су на дневном реду, ми ћемо данас прочитати и продискутовати, а сутрашњи дан ћемо резервисати за предлоге и израду резолуције. Ако будемо вредни, ја верујем да ћемо ми сутра предвече бити готови са текстом резолуције.

Прелазимо сада на прву тачку дневног реда, на реферат „О овим позитивним законским прописима, којима се намећу градовима обавезе финансијске природе.“

То је једно опште питање и о томе ће говорити г. др. Драгутин Брдарић, сенатор града Загреба.

ПОЗИТИВНИ ЗАКОНСКИ ПРОПИСИ КОЈИМА СЕ НАМЕЋУ ГРАДОВИМА ОБАВЕЗЕ ФИНАНСИЈСКЕ ПРИРОДЕ

Др. Драгутин Брдарић: На седници Финансијских референата од месеца маја ове године закључено је да Савез градова има припремити један реферат о финансијским теретима градова. Тај закључак је пао на предлог г. др. Буљине, и он је био замишљен тако да би се тај рад распо-

делио на неколико градова, тако да би тих неколико градова испитали и прегледали законе и уредбе по Министарствима, почев од 1918 године па надаље, и да би на тај начин добили преглед свих терета, који су градовима током година наметнути. Савез градова је о томе закључку водио рачуна, али није могао да тај рад расподели на више градова, јер би се из тога развило једно дописивање и ми данас не би имали готов реферат, а не би нарочито за то што су финансијски референти свих наших градова врло запослени својим редовним пословима, а и сам тај рад је такве нарави да изискује велики и дуготрајан посао. Зато је Савез градова поверио градском сенатору из Загреба г. др. Драг. Иванчевићу да састави такав један реферат. Он је то и учинио и примерак тога реферата износи 36 страница. Није било времена да се тај реферат умножи и на време раздели, али ће се ипак наћи начина да о томе буду сва господа детаљно информисана. Због краткоће времена, ја ћу бити слободан да Вам у место г. Др. Иванчевића прочитам главније ставове, јер би нас читање целог реферата превише уморило и одузело нам много времена.

Пр. Ур. Овде се објављује тај реферат у целини.

1

Под финансијским теретима разумеју се овђе с правног гледишта сви они трошкови и издаци које имају градови за покривање материјалних и особених издатака а за оне радње и послове, који не спадају на градове, јер не спадају у њихов самоуправни или властити дјелокруг или другим ријечима сви трошкови и издаци градова осим за самоуправне послове.

Да би се могли што поузданије расправити и утврдити ови терети треба имати на уму ова начела:

1.) С обзиром на јавноправни значај градова и градске управе долазе овђе у обзир као правне особе, у чију надлежност заправо припада вршење овакових послова и радња (које не спадају на градове) у првом реду држава, а затим и бановина заједно са свим њиховим установама, заводима и предузећим.

2.) Точна и стална граница самоуправних послова и наложених (пренесених) послова није недвојбено утврђена позитивним прописима, а није ју лако ни иначе утврдити, а поготово у овом случају.

3.) Овом није ни издалека мисао ни сврха да треба градове ријешити пренесених послова и оставити им само самоуправне

послове него да им се призна право и потреба на изналагање нових финансијских врела.

4.) Знатан дио тих финансијских терета представља извјесно непосредно умањење имовине градова а повећање имовине других, које има основицу само у опћим прописима или конкретном стању и притиску прилика.

5.) И код појединих самоуправних послова може доћи до овакових финансијских терета, ако градови морају вршити издатке из којих се повећава имовина на пр. државе (на пр. ако градови унапређују народну просајету морају дати земљиште за неку државну школу).

6.) Не смију се код оцјењивања овог питања сметнути с ума још ове ствари:

а) Вршећи многе послове град увелике помаже државу, односно бановину, а да се не може увијек поуздано одијелити у овим пословима оно што пада на град од онога што пада на друге;

б) Финансијски извори градова доста су често смањени одредбама опћих прописа (закона и уредаба) државе одн. бановина, којима се неке ствари, радње итд. ослобађају садашњих и будућих градских дажбина;

ц) Баш градовима је јавна управа многострана и комплицирана па ради великог броја и честе мијене становништва те преразноликости правних односа падају на градске управе велике дужности у погледу де леге лата и де леге ференда признате и оправдане сарадње с другим властима (правна помоћ, реквизиције, замолнице итд.).

7.) Финансијски терети очитују се не само у градским прорачунима него и ван њих (на пр. ако се ради о отуђењу градских ствари, дијелова основне имовине, рад итд.).

8.) Овђе нису узети засад у обзир измакли односно могући приходи градова које би они били имали да су износе финансијских терета употребили за себе и своје господарење.

II.

На подлози истакнутих начела могли би се по досад прикупљеним подацима барем најважнији и најчешћи финансијски терети градова приказати у главним цртама овако:

А.) Финансијски терети по изричитој одредби опћих прописа државних и бановинских:

I. Министарство правде:

1. Мјесни суд

Хрв. Закон од 3-X-1876 о мјесним судовима.

Мјесни суд има се у правилу устројити на сваку поједину опћину (§ 1) Писарничке и ине потребе мјесног суда намирују се из опћинских доходака (§ 5). Писарско и послужно особље мјесног суда опредељује у градовима начелник (§ 18).

2. Земљишне књиге

Закон о унутрашњем уређењу, оснивању и исправљању земљишних књига од 18-V-1930.

Опћине су дужне ставити на располагање земљишних књига потребне просторије за расправе, огрев, свијетло и уздржавање тих просторија, превозна средства за пренос архива и канцеларијског намјештаја и уопће по потреби помагати државне органе у томе раду.

II. Министарство просвјете:

1. Грађанске школе

Закон о грађанским школама од 5-XII-1931.

Градови имају давати средства за земљишта и зграде грађанских школа као државних установа по истим одредбама које вриједе и за народне школе.

2. Народне школе

Закон од 5-XII-1929 о народним школама.

За народне школе (основне, више, забавишта, школе за недовољно развијену и дефектну дјецу, аналфабетски течајеви, школе и течајеви за домаћице, привредни и хигијенски течајеви и сл.) које су државне установе, морају опћини изравно давати потребно земљиште за градилиште, школско двориште, игралиште, земљиште за практичну пољопривредну наставу, учитељски врт (по могућности), за учитељске станове (§ 22, 153). Надаље морају опћине неизравно преко школске опћине (која се у градовима редовно подудара с градском опћином) набавити и уздржавати: Школске зграде с радионицама, учионицама, свечаносном двораном, канцеларијама, зборницама, становима за управитеља и наставнике (или давати станарину у новцу 5, 29, 84) и служитеља, затим набавити намјештај и учила, школске књиге и прибор сиромашној дјеци, по могућности уредити кухиње, обданишта, ку-

паонице и поликлинике за школску дјецу, давати огрев за школу и станове управитеља и подворника, подмиривати остале стварне потребе (поправке, плаћати послужитеља, расвјету, прибор за забавишта итд.) (§ 23). За школске станице и амбулантне школе морају упр. општине дати зграду, огрјев, најпотребнији намештај и подвозна средства или накнаду наставницима. (§ 18). Потање опште одредбе о подизању зграда, намјештају, узорним нацртима итд. прописује Министар просвјете (§ 27) а конкретне одредбе издаје бан (§ 30 и 34). Општина наставља попис школских обвезника (§ 57), утјерава новчане казне за неполазак школе (§ 61).

Школске су општине дужне саме одржавати и државне зграде у којима су смештене грађанске и народне школе ако општине не плаћају држави закупнину (Фин. закон за 1939/1940 § 128/2).

По фин. закону за г. 1939/1940 (§ 44/4) добивају станарину и градски школски надзорници.

3. Средње школе

Закон од 31-VIII-1929 и 20-VII-1931.

То су: реална гимназија, реалка и класична гимназија, потпуне и непотпуне.

Општина мора за држ. средњу школу дати потербно земљиште за школску зграду. (§ 12).

4. Вјерска настава

Закон од 23-IX-1933 о вјерској настави у народним, грађанским, средњим и учитељским школама.

Свећеницима или њиховим духовним заменицима, које именује банска управа за вршење вјерске наставе народним и грађанским школама, може општина додијелити извјесну награду.

III. Министарство унутрашњих послова:

1. Бановинске јавне установе

Закон о банској управи од 7-XI-1929.

Бан може по одобрењу Министра финансија и ресорних министара захтјевати доприносе од општине за бановинске јавне установе, од којих имају општине нарочите привредне користи (§ 66).

2. Бирачки спискови

Закон од 6-IX-1931 и 20-VI-1934 о бирачким списковима.

Општине су дужне саставити стални бирачки списак и индекс, те сваке године у јануару вршити исправке (§ 1).

3. Избори

Закон о избору народних посленика од 10-IX-1931.

Опћина даје подесну зграду за гласачка мјеста, дио материјала за provedбу избора као печат, восак, писаћи прибор, помоћно особље, врши потребне објаве и огласе (§ 34, 39, 40, 59).

Слично вриједи и за изборе сенатора по Закону о избору сенатора од 30 IX 1931 (§ 23, 35).

4. Извластба

Српски закон о заузимању приватних непокретних добара за опште народну потребу поред накнаде за иста (експропријација) од 15-III-1866.

Ако се општинско какво добро, које би чисто или под шумом било (утрина), за какву државну или опште народну потребу заузимље, неће се општини никаква накнада давати (§ 10).

Слично одређују и код извластба за жељезнице српски закон о заузимању непокретних добара (експропријацији) за потребу грађена жељезница од 15 I 1880 (чл. 4).

5. Извршење

Закон о унутрашњој управи.

Опћина је дужна на захтев управне власти извршивати управном оврхом одлуке власти опће управе (чл. 77).

6. Капетан градски

Закон о унутрашњој управи.

Он је градски службеник, али га поставља бан у важнијим опћинама за вршење полицијских послова. Под њим су полицијски органи. Он врши службу под надзором и упуту Среског начелника, који му је дисциплински надређен (чл. 63).

7. Кућни бројеви

Закон о именима мјеста и улица и о обележавању кућа бројевима од 18-II-1930.

Опћина је дужна о свом трошку обновити кућни број који је био оштећен, а кривац му није пронађен (чл. 8).

8. Полиција државна

З. У. У. — чл. 56, Уредба о устројству и делокругу Управа полиција од 10-III-1930.

Град мора давати по закону: трошкове за смештај надлештава и његових установа, за одржавање зграда, за смештај, осветљење и огрев.

Град ће давати према споразуму између њега и државе допринос и за више трошкова но највише до $\frac{1}{2}$ укупних трошкова за држ. полицију у граду. Али одлуку о његовој висини, ако се

не постигне споразум, доноси бан — након проведене усмене расправе — уз право жалбе на мин. унутр. послова.

Ова одлука важи до даљњег, док град не тражи измјене.

Град је дужан те своје уносити у прорачун.

По уредби о устројству и делокругу Предстојништва градске полиције од 8 XI 1929 (§ 8) морају градске општине (осим сједишта бановина) — у којима је Министар унутрашњих послова образовао Предстојништво градске полиције као државну установу — дати потребне зграде и просторије за смештај надлештва и његових установа, одржавати исте, снабдевати надлештво намјештајем, материјалним потребама, огрјевом и осветљењем и сносити остале трошкове, који су неопходни за полицијску службу.

9. Полиција мјесна

Закон о унутрашњој управи — чл. 57.

Закон о градским општинама — § 89.

Општина мора као мјесна полиц. власт и орган унутр. управе вршити дужности по чл. 66 З.У.У. и осигурати одговарајућа средстава за то, сарађивати на захтјев надзор. власти у пословима јав. сигурности и сносити односне трошкове, вршити потјере, организovati опш. страже (плаћене или добровољне).

10. Среско начелство

Закон о унутрашњој управи.

Општина у којој је сједиште среза мора уз потпору осталих општина дати прикладне просторије за среско начелство и трајно сносити трошкове за његово смјештење (службене просторије + стан среског начелника + стан једног служитеља).

Општина у којој је сједиште среза, дужна је плаћати трошкове око уздржавања службених просторија среског начелства, које се бесплатно налазе у државним, среским, окружним или жупанијским зградама.

Ако су се горње просторије изнајмљивале од трећих лица ступа горња општина у све обавезе из најамног уговора, али ју морају и остале општине припомоћи према рјешавњу Министра унутрашњих послова (чл. 194).

11. Штете политичке

Управа полиције (§ 12 т. л.) односно Уредбом о устројству и делокругу Предстојништва градске полиције (§ 11 тач. 1, 2).

Уредба од 9-X-1938 са зак. снагом о накнади штете учињене с умнишљајем из политичких побуда уништењем, оштећењем, пљачком или пљачком туђе имовине, у вези са § 89 Закона о градским општинама, Уредбом о устројству и делокругу.

Интересенти могу тражити накнаду таквих штета од градских опћина, путем управног поступка, а градови имају право на накнаду од учioniца (ако се пронађе) путем редовног суда (чл. 1, 7 и 8.)

Опћина сноси и трошкове органа јавне безбедности изасланих ради учесталих таквих штета (чл. 11).

12. Завичајност

Закон о држављанству од 21-X-1928.

Завичајност града могу стећи по одлуци Министра унутрашњих послова они страни држављани који прирођењем стичу југословенско држављанство, и без пристанка тога града, ако су уз друге увјете рођени или бар 3 године настањени у једној опћини Краљевине Југославије и ако су у том граду рођени или настањени (§ 12. 14).

IV. Министарство финансија:

1. Бановинске таксе

Правилник за извршење буџета Савске бановине за 1939/40 г. (§§ 36—38, 42, 45, 52, 54, и 57—58).

Градови су дужни вршити разрез и убирање неких бановинских дажбина а негђе проводити и казнени поступак о том. Бановина им може дати примјерену накнаду.

2. Царинарнице

Уредба о калдрмини од 10-V-1928.

Објекти (зграде, земљиште, путеви итд.) набављени или изграђени за царинске сврхе из посебног калдрминског фонда града одн. из Опћег калдрминског фонда прелазе у власништво тог града, али их могу царинске власти употребљавати и надаље бесплатно (осим службених станова) за службене сврхе. Градови их не могу за то вријеме заложити а уопће их не могу отуђити (чл. 7, 27—31).

3. Државне таксе

Таксени закон и разни специјални прописи.

Градско поглаварство дужно је код вршења разних управних послова и издавања управних аката вршити разрез и убирање неких такса.

4. Порез скупни на пословни промет

Уредба о скупном порезу на пословни промет од 14-III-1931 бр. 16100.

Скупни порез на пословни промет на промет стоком плаћа се код опћине код предаје пасоша и тражења дозвола за клање. Опћине воде посебне дневнике (чл. 16).

За продају брашна на пијацама наплаћују општине скупни порез (Тариф. бр. 194 а).

5. Порези

Закон о непосредним порезима од 8-II-1928.

Општине су дужне сваке године у мјесецу јануару а најдаље до краја фебруара извршити попис пореских обвезника на начин како то пропише Министар финансија или ће то учинити државни органи на трошак општине (чл. 110). Општина објављује списак пореских обвезника течевине (чл. 116) и врши још неке друге управне послове у погледу разреза пореза.

6. Течно гориво

Уредба од 24-VI-1938 о течном гориву.

Министар финансија овлашћен је да у циљу унапређивања производње течног горива из домаћих сировина снизи постојеће самоуправне дажбине на течно гориво произведено у земљи из домаћих сировина (§ 21).

На залихе течног горива које се морају држати у резерви не плаћају се самоуправне дажбине (§ 21).

V. Министарство војске и морнарице.

1. Инвалиди

Уредба о ратним инвалидима од 1-XII-1938.

Инвалиди ослобођени су од самоуправних такса у бањама и климатским местима (§ 10), самоуправни лијечници прегледају и упућују их бесплатно (§ 11). Градске бање и климатска места дужне су инвалидима бесплатно дати бањско лечење, лекара, купатило и стан за време главне сезоне до 50% а прије и после главне сезоне до 100% од укупног броја кревета (§ 14). Код примања у јавне заводе градова и код давања стипендија имају првенство ратна сирочад и инвалиди уз исте усјете (§ 30). Првенство имају и код примања у градску службу оди. посао (§ 31) и код давања повластица и одобрење за привредни рад (§ 39). Затим имају бесплатну возњу на самоуправним саобраћајним средствима (§ 42). Дјеца инвалиди ослобођена су од плаћања такса у самоуправним школама (§ 129).

2. Искрапа

Закон о земаљској одбрани од 14-VII-1930.

Општине имају стално прикупљати и сређивати статистичке податке по пољопривредној грани, преузимати по упутима Министарства војске и морнарице све потребне припреме за организацију уредног снабдевања војне силе и становништва. Има се основати „Општински одбор за исхрану“ (чл. 20).

3. Рекрутовање

Закон о устројству војске и морнарице од 30-IX-1931.

Сиромашне рекруте при упућивању у кадар, док не стигну у Команду војног округа, издржава општина (чл. 55). За младиће који подлежу рекрутовању и за рекруте који се прикривају и избегавају војну обавезу одговорне су и општинске власти па су дужне наћи их, пријавити и упутити у Команду војног Округа (чл. 56).

4. Војни обвезници, потпоре породицама.

Закон о устројству војске и морнарице од 30-IX-1931.

Општине су дужне дати породицама сиромашних обвезника док су њихови храниоци као обвезници у служби у народној војној сили, потпору у новцу и у нарави, довољну за живот, према приликама и условима живота у дотичним мјестима (чл. 362). Општине су дужне старати се да се благовремено обраде земљорадничка имања сиромашних и инокосних војних обвезника, који су за време пољских радова у војној служби (чл. 362).

5. Смештај војске.

Закон о настањивању војске и морнарице од 28-XI-1933.

Општине имају извршити, водити и попуњавати попис и размештајни преглед свих зграда самоуправних тијела и приватних лица подесних за смештај војске и морнарице (чл. 7). — Ако се општине и војна управа не споразуме о уступању општинских зграда, које су у потреби војске, има војска право да их надаље бесплатно употребљава али их мора уздржавати у исправном стању и плаћати осигурање против пожара, док је Општина за то вријеме ослобођена од плаћања свих јавних дажбина за те зграде (чл. 40).

VI. Министарство грађевина:

1. Грађевно редарство.

Грађевински Закон од 7-VI-1931 (§ 84—102) у вези са Законом о унутарњој управи од 19-VI-1929.

Општина издаје грађевинске и употребне дозволе, врши грађевински надзор и надзор над сигурношћу и хигијеном и сл.

2. Јавни радови.

Уредба о извођењу јавних радова од 22-IX-1934.

За одржавање извршених радова и израђених објеката у исправном стању обавезне су заинтересоване бановине односно општине у колико ова обавеза по постојећим прописима не спада у дужност Државе, водних или здравствених задруга (чл. 9).

3. Кулук бановински.

Закон о недржавним путевима од 8-V-1929 (§ 46).

Правилник о употреби народне снаге за градњу и одржавање недржавних путева на подручју Савске бановине од 9-IX-1930 (§ 35, 42, 43).

Општине су дужне сваке године састављати прописнике и уплатнике, вршити убирање откупнине личнога рада за бановинске путове и обављати неке савезне послове.

4. Путеви бановински.

Закон од 9-V-1929 о недржавним путевима.

У случају прекида саобраћаја на бановинским путевима услед елементарних непогода општине на чијој се територији прекид догоди, дужне су у границама физичке и економске могућности предузети без одлагања потребне мјере (евентуално употребу народне снаге) да се што прије успостави најнужнији саобраћај (§ 24). Град плаћа све трошкове одржавања дијела бановинског пута који иде кроз град и који је калдрмисан или на захтјев града израђен као градска улица, надаље плаћа град $1\frac{1}{2}$ трошкова око одржавања мостова на бановинским путевима у граду и све трошкове редовног уздржавања тих мостова (§ 28).

5. Путеви државни.

Закон о државним путевима од 8-V-1929.

Град сноси све трошкове око одржавања оног дијела државног пута, који пролази кроз град ако је калдрмисан или иначе уређен на захтев града као градска улица, надаље сноси град $1\frac{1}{2}$ трошкова већих поправака мостова на тим државним путевима у граду као и све трошкове редовног уздржавања (§ 21).

6. Водно редарство.

Хрв. Закон од 31-XII-1931 о водном праву (I хрв. уг. зак. членак XXIII 1885 о праву на води) савезно са Законом о унутарњој управи (чл. 64—66).

Градско поглаварство као општа управна власт мора испитивати и издавати дозволе (концесије) за градњу, употребу и уздржавање водограђевина, употребу воде, мора вршити надзор, водити водну књигу, кажњавати прекршаје и пропусте, вршити потребне радње на сузбијању поплава и сл. (V. напомене § 149—151, 184).

7. Водоводи.

Финанс. Закон за г. 1939/40 — § 68.

За изградњу објеката у циљу снабдевања водом безводних крајева имају заинтересоване општине дати потребно земљиште

и учествовати у извођењу радова давањем бесплатне радне снаге и превоза или давањем грађевинског материјала којим располажу.

VII. Министарство саобраћаја:

1. Поморско јавно добро.

Уредба од 29-III-1939 (Сл. Н. 10/5 1939 бр. 104-XXXIII-533).

Прогласује тим све морске обале, увале, луке, пристаништа, лукобране, насипе, канале спојене с морем — који служе или могу служити или су намјењени поморском саобраћају или опћој поморској употреби.

Поморским јавним добром располаже држава (Дирекција пом. саобраћаја и Мин. саобраћаја).

За употребу поморског јавног добра плаћа се годишња пристојба.

Општине могу доћи ту у обзир, ако су таквом земљишту (које није уписано било у грунтовницу као њихово власништво) изградиле направе.

2. Пошта.

Закон о пошти, телеграфу и телефону од 16-VII-1931 и 5-XII-1931.

За испоруку пошиљака примаоцима ван седишта поште где пошта не врши испоруку, старају се општине у смислу Правилника (§ 29).

3. Телеграфске и телефонске штете.

Закон о пошти, телеграфу и телефону од 16-VII-1931 и 5-XII-1931 у вези с Уредбом о устројству и делокругу Управа полиције (§ 12 т. 1) одн. Уредбом о устројству и делокругу Претстојништва градске полиције (§ 11 т. 1—2).

Намерно учињене штете на телеграфским и телефонским линијама за јавни саобраћај дужна је накнадити у новцу она општина на чијем подручју су учињене, а њој се оставља право да кривца пронађе и од њега штету наплати (§ 77).

VIII. Министарство пољопривреде.

1. Домаћински течажеви.

Закон о унапређењу пољопривреде од 6-IX-1929.

Општина имаде сносити трошак за послугу, огрев и осветљење путујућих домаћинских течажева које оснују и воде среске власти (§ 16).

2. Кланице.

Закон о сузбијању и угушавању сточних зараза од 14-VII-1928 у вези с § 89 т. 1, 5 З. Г. О.

Општине су дужне перма потреби подићи јавне кланице.

Постојећа јавна кланица може се напустити само с дозволом Министарства пољопривреде у споразуму с Министарством унутрашњих послова (чл. 28).

3. Стрвиште и стрводернице.

Закон о сузбијању и угушавању сточних зараза од 14-VI-1928 и Фин. Закон за 1934/35 — § 47 у вези с § 89 т. 1, 5 З. Г. О.

Општине су дужне у свом подручју дати земљиште за укопавање животињских лешева, а по налазу управних власти морају подићи и стрводернице за секцију лешева и њихову индустријску употребу.

IX Министарство трговине и индустрије:

1. Домаћичке школе.

Уредба о домаћичким школама од 31-III-1937.

За подизање државне школе за домаћице дужна је управна општина — ако сама тражи отварање школе — дати зграду, земљиште за школу, двориште и врт (чл. 65).

За отварање државних течајева за домаћице дужна је управна општина — ако тражи отварање течја — дати зграду с двориштем и вртом, огрев, осветљење и превоз инвентара (чл. 96).

2. Изборни одбори.

Закон о радњама од 5-XI-1931 — § 343.

Уредба о изабраним одборима (судовима добрих људи) од 5-VII-1936.

Општина управна власт при којој има да ради избрани одбор старат ће се за канцеларијске и све друге потребе дотичног изабраног одбора (чл. 1, 6, 8).

3. Поморско-трговачке академије.

Закон од 18-III-1932 о поморско-трговачким академијама с изменама од 6-II-1939.

Земљиште за подизање школске зграде дужна је дати општина (§ 5).

4. Шегртске (стручно продужне) школе.

Закон о радњама од 5-XI-1931.

У општинама са преко 50 шегрта оснива се шегртска школа. У колико нема другог покрића општине су дужне уздржавати те

школе. Помоћ могу дати и коморе, принудна удружења, Министарство трговине и бановине.

Општине са 25—50 шегрта имају стручне течајеве (§ 295).

Државним или бановинским шегртским школама и течајевима морају општине дати школске просторије, огрев и светло (§ 197). Општина мора давати књиге и учила сиромашним шегртима ако су службодавци сиромашни (§ 300).

(V. Уредбу од 14-XI-1934 бр. 39880-H-I о организацији, наставном плану стручној спреми наставника и употреби уџбеника у стручним продужним школама.

5. Техничке средње школе.

Закон о средњим техничким школама и мушким занатским школама од 31-III-1932 с новелом од 6-III-1939 г.

Земљиште за подизање школских зграда (са станом за директора и служитеља, купатилом и сл.) дужна је дати општина (§ 9 до 11).

6. Трговачке школе.

Закон од 18-III-1932 о средњим трговачким школама с измјенама од 6-III-1939.

Земљиште за зграду државне средње трговачке школе (т. ј. трг. академије и дворазредне трг. школе) дужна је дати општина, а на подручју града Београда сноси и трошкове одржавања зграда (§ 12).

7. Занатске мушке школе.

Закон о средњим техничким и мушким занатским школама од 31-III-1932 с измјенама од 6-III-1939 г.

Земљиште за подизање школских зграда (са станом за директора и служитеља, купатилом и сл.) дужна је дати општина (§ 9—11).

8. Занатске женске школе.

Закон о женским занатским школама и женским стручним учитељским школама од 31-III-1932 с измјенама од 6-III-1939.

Просторију за државну и бановинску женску занатску школу (са станом за директора и служитеља) дужна је дати општина; она сноси трошкове за одржавање просторија, огрев и осветљења и воду (§ 10).

X. Министарство шума и рудника:

1. Бујице.

Закон о уређењу бујица од 20-II-1930.

Општина — у чијем су интересу бујичарски радови — дужне су уступити бесплатно своја земљишта на употребу управи буји-

чарских радња које изводи држава или бановина у колико и док потреба траје (§ 6).

Општина ће само онда имати право на накнаду штете за забрану паше ради бујичарских радова, ако се забраном заштитију само интереси других општина или интересената, а не и њихови (§ 8).

Где нема земљишних књига, Општине имају израдити и бесплатно доставити пописе свих власника имања која се налазе у близини бујице и попис власника воденица, стругара и других водном снагом терајућих направа (§ 19).

2. Паркови национални.

Уредба о националним парковима од 12-V-1938.

Ако је власник земљишта — које је Министарски савет прогласио националним парком — држава, бановина или непосредно заинтересовано место, нема право на отштету за ограничење права власништва (чл. 6).

XI. Министарство социјалне политике и народног здравља:

1. Болнице-Допринос.

Закон о болницама од 28-II-1930.

Општина (са преко 20.000 житеља), која нема своје болнице дужна је државној или бановинској болници на њеном подручју доприносити за уздржавање годишње редовно 6⁰/₀ од редовних годишњих расхода болнице, а изузетно и до 10⁰/₀ — по решењу Министарства социјалне политике и народног здравља по сагласности с Министром Претседником (§ 31).

2. Болнички трошкови.

Закон о болницама од 28-II-1930.

Градови — самосталне здравствене општине дужни су платити болничке трошкове за болесника који је био лијечен од других болести осим: душевних, венеричних болести и отворене туберкулозе, ако је припадник те здравствене општине или је у њој стално боравио 5 година (§ 8).

3. Бурзе рада.

Закон о заштити радника од 28-II-1922.

Општине у којима су месне бурзе рада или њихова заступништва, филијале, дужне су свима ставити на расположење потребне локале за њихове канцеларије тако и за азиле и кујне (§ 93—5).

4. Цјепиво.

Закон од 10-I-1930 о сузбијању заразних болести.

Цјепиво против великих богиња као и цјепива за друге болести и лековите серуме дужне су набављати из својих буџетских средстава општине од надлежног Хигијенског завода, који их производи (§ 8).

5. Погребни трошкови.

Хрв. Закон о здравству од 25-III-1936.

Трошкове за погреб сиромашка завичајника Хрватске и Славоније умрелим изван болнице сноси општина у подручју које су преминуле (§ 34).

6. Пословне књижице.

Уредба са зак. снагом о легитимацијама (пословним књижицама) радника и намјештеника од 24-III-1938.

Општине издају пословне књижице (чл. 4), које су ослобођене општинских такса (чл. 14).

7. Посредовање рада.

Наредба о збрињавању незапослених радника од 15-XII-1935.

Градови у којима би се оснивале управе посредовања рада дужни су овима о свом трошку ставити на располагање потребне просторије како за уреде, тако и за радничка преноћишта, склопишта, гријалишта и радничке кухиње (V, Бурзе рада) (§ 6, 98).

Градови у којима нема управа посредовања рада дужни су као пом. органи јавне службе посредовања рада примити пријаве незапослених радника вршити исплате одобрене помоћи, сузбијати незапосленост и помагати незапослене раднике (§ 71).

8. Путници, припомаћ.

Закон од 15-III-1922 о заштити убогих, старих и немощних.

§ 1. Општине су дужне указивати најпотребнију помоћ путницима и намерницима који из било каквих узрока остану без средстава за живот и нису у стању продужити пут.

9. Радници-лијечење.

Закон о осигурању радника од 14-V-1922.

Градски лијечници дужни су уз наплату по минималном ценику лечити чланове Окружног уреда за осигурање радника, ако се не може склопити погодба између Окружног уреда и лечника о том (§ 150).

10. Вожња повлашћена.

Наредба о збрињавању незапослених радника од 15-XII-1935.

Где нема управа посредовања рада издавају градови незапосленим радницима објаве за повлашћену возњу (50%) на свим државним и државом повлашћеним саобраћајним средствима (§ 5).

11. Здравствено редарство.

Хрв. Закон од 25-III-1906 о здравству.

Ако управна власт одреди присилио одстрањење неке ствари која може окужити зрак, тло, воду за пиће или употребу и уопште предмете за људску употребу и ужитак, падају с тим скопчани трошкови на општину, ако не би теретили појединца (§ 2).

Лекарије за сиромашну децу сноси општина (§ 50).

12. Заразне болести.

Закон о заразним болестима од 10-I-1930.

Општине су дужне сарађивати на сузбијању свих заразних болести било оснивањем нарочитих установа било потпомагањем државних и бановинских установа ове врсте.

13. Животне намирнице.

Закон од 8-II-1930 о надзору над намирницама за живот.

§ 6 Самосталне градске општине са више од 10.000 становника дужне су поставити нарочите стручне органе као надзорнике намирница за живот.

XII. Министарство физичког васпитања народа:

1. Цивилна заштита.

Уредба о одбрани од ваздушних напада од 15-IV-1939.

Градско поглаварство као вршилац послова опће управе обавља велики дио послова цивилне заштите на свом подручју непосредно или преко посебних одбора (чл. 4, 6, 16, 20) а општина има да сноси трошкове (чл. 8/9-б и 21/6).

2. Физичко васпитање.

Закон од 17-I-1934 о обавезном телесном васпитању.

Градско поглаварство као вршилац опште управне власти организује празничке течајеве, издаје потребна улутства и стара се за правилно извођење обавезне наставе телесног васпитања (§ 17). Општина сноси све трошкове око тога (§ 20/4).

XIII. Р а з н о:

Код многих послова опће Управе и месних послова државне и бановинске управе суделују градови по одредбама појединачних опћих прописа (закона, уредаба) и т. д. тако да врше служ-

бене радње опће нарави у правном поступку као: примање пријава и поднесака, суделовање у комисијама, сједницама, проценама и разним стручним радовима, провађање управног и испитног поступка, provedба расправа и очевида, издавање и извршење одлука, издавање потврда и уверења, вршење надзора, поступак око правних лекова и т. д.

Све те опће прописе је тако рећи немогуће избројати па се зато наводе за сада само ови важнији и истакнутији:

Закон о заштити земљорадника,
 Закон о унутрашњој управи,
 Закон о настањивању војске и морнарице,
 Закон о устројству војске и морнарице,
 Правила о рекрутовању,
 Закон о радњама,
 Закон о личним именима,
 Спец. прописи за вођење матица неких вероисповести,
 Хрв. закон о вјероисповедним односима од 17 I 1906,
 Закони о извлазби,
 Закон о нужним пролазима,
 Закон о зем. заједницама и задругама,
 Закон о шумама,
 Закон о ликвидацији аграрне реформе,
 Закон о вину и виноградски ред,
 Спец. прописи о пословима верским и закладним,
 Закон о народним школама,
 Закон грађевински,
 Закон о водном праву,
 Закони о ветеринарству,
 Закон о унапређењу пољопривреде,
 Закон о унапређењу сточарства,
 Закон о угушивању сточних зараза,
 Закон о болницама,
 Закон о заразним болестима,
 Уредба о заштити од ваздушних напада,
 Уредба о течним горивима,
 Закон о сузбијању скупове,
 Закон о надзору над животним намирницама за живот,
 Уредба о риболову и раколову,
 Закон о обавезном телесном васпитању,
 Закон о помоћним летиштима,
 Закон о искоришћавању водних снага,

Закон о банској Управи,
 Закон о грађанским школама,
 Прописи о извршењу бановинских буџета одн. убирању, бановинских дажбина.

2) С друге стране треба утврдити да градови вршећи неке своје самоуправне послове уједно чине, да се олакша вршење државне управе. Тако на пр. ако градови врше расвјету јавних прометних површина, подижу стиме сигурност промета као и личну и имовинску сигурност односно олакшавају држави њен посао у том погледу.

Ако градови одржавају дјечја узгајишта, поправилишта и сл. свакако тиме смањују криминалитет.

Ако градови унапређују разне установе за помагање сточарства односно за помагање људског здравља сигурно се тиме олакшава и ветеринарска и здравствена полиција, која је опће управни посао.

В. Финансиски терети *via facti*

По извесним опћим прописима које нијесу донели градови, постоје извјесне дужности и обавезе државе односно бановине. Градовима дакле није била таква дужност наложена, али будући да те дужности нијесу биле у неким градовима вршене, а постојала је често пута велика и неодољива потреба да се изврше, морали су их гдегдје под притиском прилика, потреба и јавног мнијења вршити сами градови. Наравно је да су тиме *via facti* на градове пали и опет извјесни финансијски терети.

Ради примера наводи се овде:

1) По хрв. Закону о водном праву од 21-XII-1891 су бродиве и сплавне реке јавно добро и њихово корито и обале дужан је уздржавати поседник т. ј. држава, док би град морао само доприносити трошковима уз друге земљораднике, жељезницу и т. д. (§ 2, 42).

2) Закон о недржавним путевима од 8-V-1929.

Неки градови сnose све трошкове око грађења и одржавања приступних путева к железничким станицама, мада би заправо имали сносити као непосредно заинтересоване опћине само 1/3, док би 1/3 падала на бановину а 1/3 на жељезничку управу (§ 32).

Ц) Ослобођење од градских дажбина.

Градови су у оквиру постојећих прописа и стварних могућности увели за покриће својих расхода разноврсне градске даће. Они су код тога више пута поједине правне субјекте, ствари, радње и т. д. ослобађали од плаћања тих дажбина.

Међутим се дешавало у доста знатном броју случајева, да су таква ослобођења од садашњих и будућих градских дажбина изrekli међутим и такви опћи прописи које нису доносили градови.

Ова околност додуше не значи за градове изравни финансијски терет али у негативном смјеру значи умањење финансијских прихода градова, па је тек питање конкретних прилика односно количина, времена и сл. не ће ли то постати за градове доиста финансијски терет односно по ефекту њему једнак. За образложење наводимо да су ослобођавање од општинских (самоуправних) такса и дажбина прописали на пример:

- 1) Закон о јавним складиштима од 23-III-1931;
- 2) Закон о бирачким списковима од 6-IX-1931 (§ 14);
- 3) Закон о држ. монополу од 5-XII-1931 (§ 8);
- 4) Закон од 17-I-1934 о обавезном телесном васпитању;
- 5) Уредба о финансирању великих јавних радова — од 2-II-1935 — гледи обвезница држ. зајма;
- 6) Закон о исламској верској заједници од 25-III-1936;
- 7) Уредба о држ. и бан. путним фондовима од 3-VI-1938;
- 8) Уредба о мелиорационом фонду од 3-VI-1938;
- 9) Уредба о силосима од 14-VI-1938;
- 10) Уредба о грађењу и уређењу речних пристаништа од 22-X-1938;
- 11) Уредба о издавању држ. обвезница ратним добровољцима мјесто аграрне земље од 7-XII-1938;
- 12) Фин. Закон 1939/40 — § 127/5 за све државне непокретности установе;
- 13) Фин. Закон за 1939/40: 23 — гледи набавка дипломатских лица, § 30 гледи разног техничког материјала, § 55 гледи награда и уцена у служби јавне безбедности, § 72 гледи грађев. материјала за јавне путове, § 74 гледи примана вициналних железница од Државе, § 77 гледи добитка друштва „Путник“, § 84 гледи материјала за радиоемисионе станице, § 87 гледи купње некретнина на дражби уз државну границу;

- 14) Уредба о народном санитетском фонду од 11-III-1939;
- 15) Уредба о изградњи нових и проширење постојећих аутоматских телефонских централа и мрежа од 7-IV-1939;
- 16) Уредба о помоћним летишћима од 4-V-1939.

III.

О п а с к а

Овај приказ је израђен што је потпуније било могуће с обзиром на расположиво (терминирано) вријеме као и с обзиром на још ограничене изворе података, али би свакако било добро — и ако не у посве битним цртама — предвидети потребу даљњег његовог обрађивања, попуњавања и разјашњавања.

Будући да су општи прописи као и конкретни одношаји појединих градова подвргнути промјенама, разумљиво је да и сами финансијски терети флукутирају. Зато је и овај приказ само покушај статичке нарави.

Овај је приказ рађен у главном с правног гледишта без строго финансијских, статистичких и других критерија.

ДИСКУСИЈА О ОВОМ РЕФЕРАТУ

Претседавајући др. Сеид Буљина: Као што је и г. референт сада изложио, конференција финансијских стручњака, која је одржана у марту ове године у Београду, замислила је била овај посао мало друкчије. Овај предмет је толико опсежан да смо трам да изискује један дужи студиј, који не би могао извести један човек, а нарочито не би могао то извршити у овако кратком времену. Ми смо због тога и били закључили да се то подели на више референата — стручњака из разних градова, било по материји, било по министарствима, па да се онда цео проблем детаљно обради. Да смо ми тада били у праву види се и из примједбе г. Иванчевића, који је на крају свога реферата констатовао исту чињеницу.

Осим тога ми смо хтели још једну ствар. Није довољно само констатовати шта у позитивном законодавству терети и ствара обавезе за градове односно за општине, за које обавезе ми смо трамо да нема места, јер би то био само теориски рад, а ми смо хтели један практичан рад, т. ј. да ми уједно покушамо наћи друкчију законску стилизацију или друкчије решење самога пред-

мета. То се наравно није могло постићи од стране једнога референта и тако је та страна овога питања остала потпуно недорешена.

Због тога мислим да би било умесно да ми на овој конференцији констатујемо, да би требало ову материју посебно простудирати и детаљно обрадити, а друго, да би требало за свако место покушати наћи решење, које би задовољило нас као представнике градова и општина.

Ако ко жели о овоме предмету да говори, ја молим да се изволи јавити за реч. (Говорници се пријављују за реч).

Будишин Угорица, претседник општине из Велике Кикинде: Кад је на прошлој конференцији финансијских стручњака донето такво решење, онда ја сматрам да је безусловно требало пре ове конференције овај реферат умножити и нама разделити, да бисмо га могли простудирати и затим о њему дискутовати. Овде су заиста унете све ствари, о којима ми требамо да дискутујемо, међутим краткоћа времена не допушта нам да чујемо све шта је у томе реферату унесено. Ја хоћу да учиним овде замечку Претседништву што тако није поступило. Због тога ће опет доћи до одгађања и доношења решења тек кроз годину дана о ономе што смо данас требали свршити.

Господо, ово је једно горуће питање и о њему смо ми пре две године дуго овде већали. Ово је болест коју треба хитно лечити. Ми се овде не можемо састајати да тражимо време читањем, да би опет ствар одгађали за идућу годину. Ја сам још у Бањој Луци замерио колегама што се баш ова питања занемарују.

Ми смо данас овде чули и Господина Претседника Владе, који нам је казао да говори као одборник Нишке општине, да је и он патио од ових истих невоља. Због тога мислим да баш овоме послу треба највише прионати и тражити овоме лека на меродавном месту и то у првом реду од г. Претседника Владе и г. Министра финансија, јер су они надлежни да нашим оправданим жељама изађу у сусрет. (Одобравање.)

Исидор Мандрешевић, финансијски саветник из Панчева: На последњој конференцији финансијских стручњака градова, ја сам конкретно изашао са извесним предлозима, па сам тражио да се Закон о градским општинама измени и допуни у томе смислу, да се законске одредбе које говоре о приходима и оне које говоре о обавезама и дужностима законским, а то су §§ 116 и 118, измене на тај начин, да се у § 116 предвиде приходи који

би требали у исто време да послуже за покриће оних расхода на које смо обавезни по другим законским одредбама, а у § 118 да се цитирају све законске обавезе које треба да терете градске финансије, а које су изнесене у реферату који нам је овде делимично прочитан.

Ја хоћу да дубље уђем у разматрање и оцену финансијских могућности градова у погледу изналажења прихода, који би требали у томе § 116 да се спомену и то таксативно, па кад дубље уђемо у разматрање тих финансијских могућности, држим да би морали доћи до закључка да не би имали великих извора у погледу њиховог изналажења. Па где би онда били ти извори? Градови у Војводини, мање више, немају ни једно од оних предузећа и објеката, који би били лукративне природе. Који је н.пр. наш град који има модерну кланицу, па модерну хладњачу или канализацију? То су међутим предузећа која сама себе подижу, отплаћују и временом доносе приходе. Ја држим да би то био један сјајан извор којим би се могло врло корисно располагати. Настаје међутим питање како подићи те лукративне установе, и има ли могућности да се добију кредити за такве установе, у колико већ поједини градови нису преоптерећени ранијим зајмовима. Може бити да би се то дало остварити преко Хипотекарне банке или преко приватних новчаних установа. Не пођемо ли тим трагом, војвођански градови остаће и даље села, јер град без кланице, без хладњаче, без водовода и без канализације, није град. Моје је мишљење да би се једино на тај начин могло доћи до финансијских средстава, али је за све то потребан један плански и систематски рад. То је истина врло скупа ствар и потребно је десетак година времена, али боље је отпочети икада него никада, јер ако остане и даље код нас овако као што је сада, ми ћемо непрестано тапкати у месту.

У § 116 Закона о градским општинама треба да се предвиди, да се нађу још неки сношљиви извори, и да се упуте градови, који су активни а немају лукративних установа, да се баце на подизање таквих установа, нарочито тржница, кланица, хладњача, канализације итд., с тим да те установе саме себе подигну и отплате а после да се приходима тих установа корисно диспонира.

Др. Јосип Тртањ, финансијски директор из Сарајева: Изречене замерке и ако могу бити на месту, мора се ипак увидети да је кратко време дикловало Претседништву Савеза градова да пође овим путем, а не оним који смо ми мислили да је добар.

Ако промотримо кратак приказ овога реферата, ми можемо рећи да је у њему садржано најмање 80% наших захтева изнесених на прошлој конференцији. И кад би се удовољило свима овим тачкама, ми би могли рећи да смо постигли врло добар успех. Једино што сматрам за незгодно, то је што се у реферату вели да треба градовима дати могућности изналагања нових извора за покриће ових пренесених делокруга из чисто државних и бановинских обавеза. Да се не би криво тумачило, као да смо ми вољни да преузмемо све те обавезе државне и бановина, само да нам се даду нови извори. Мислим да би стилизацију тога требало изменити. Наиме, ми немамо тешкоћа у изналагању појединих извора, али ми морамо мислити на то да су данас градови и сувише оптерећени. Ми немамо ништа од тога кад грађани не могу више да плаћају. Нека државни чиновници мисле на изналагање тих извора. Што је државно, нека буде државно, што је бановинско, то да буде бановинско, а нама градовима да се пропусти оно што је градско.

Није довољно упозорити само на законске одредбе, него треба дати и стилизацију новеле тих законских одредаба, да би то лакше и брже ишло. Имамо један реферат и у томе реферату изнете су све оне наше болне стране и то прилично опширно. Сада, ако хоћемо да будемо практични, ми се морамо запитати како ћемо најбржим путем постићи наш циљ.

Кад би хтели бити практични, мислим да би требало сада овластити један ужи одбор, који би на основу овога реферата требао да предложи и измене свих тих правилника и уредаба, а у другом реду да донесе новелацију оних закона, који представљају данас тешке терете. Ја сматрам да би ово довело до много бржег резултата, него доношење једне резолуције. Због тога баш морамо одмах са резолуцијом заједно сервирати и онај други део, тј. како би се имало то питање решити.

Мислим да би било најбоље да будемо сасвим кратки у дискусији, и да посветимо сав наш рад доношењу ове резолуције, а сваки град после у свом властитом делокругу нека решава она питања која се њега као таквог тичу.

Др. Драгутин Брдариф, сенатор из Загреба: Кад смо се прошли пут овде састали, ми нисмо имали никакав систематски преглед свега овога. Данас, међутим, ми тај преглед имамо.

Ја сам посматрао мало изближе рад Савеза градова и његовог Претседништва и видео сам како је то тешко прикупити у једном питању мишљење свих градова. Кад Савез градова добије

предлог једнога града, онда се он обраћа на остале градове са молбом за мишљење. Та мишљења стижу у размацима од пет до шест месеци. То је разлог што никако није било могуће да се у месецу ожујку све закључи и да се сви ти терети напишу, да бисмо знали који су то све терети и да бисмо за данашњи дан имали прибављено мишљење свих градова. Зато мислим да замерка учињена Претседништву није основана. Моје је мишљење да ми уопште не би могли о свима тим теретима на једној оваквој конференцији расправљати, јер је наш дневни ред врло опширан.

Зато бих ја предложио да се најпре позове Претседништво Савеза градова да овај реферат умножи, и да га пошаље свима градовима да они у најкраћем року даду о њему своје мишљење, да га допуне и да изнесу који су терети најчешћи и шта би требало подузети и тражити да се такви терети градовима олакшају. После тога би требало препустити Претседништву да оно поднесе потребне претставке и да ради на укидању тих терета.

Овде сам чуо да би требало градовима препустити изналажење извора тих прихода. Ја мислим да састављач овога реферата није мислио на то да би градови требали измишљати нове терете за грађане, који су и онако већ досадашњим теретима врло тешко погођени, него се мислило да се за ове послове, које градови врше и за државу и за бановине, извесни приходи државе и бановина уступе тим градовима. Могло би се наћи прихода, које држава данас има, а којих би се могуће она могла одрећи.

Ја мислим да би се евентуално могло препустити једном Одбору, у коме би били преставници већег броја градова, да ово питање још даље проучава и да по предлозима појединих градова после приступи решавању појединих питања онако како су у овоме реферату изнесена.

Божидар Матовић, градски већник Општине београдске: Господо, ово је једно од најважнијих питања, које је на дневном реду ове конференције. То су обавезе које имају градови према држави и бановинама. Камо среће да ми данас имамо овде већ израђен у потпуности један елаборат у погледу свих намета који нам се стављају на терет позитивним законима од стране државе. Да ми имамо данас већ у потпуности израђен један елаборат, ми бисмо могли много позитивније да дискутујемо, и да гледамо на неки начин да редуцирамо оволике обавезе, које данас тешко сносе наши градови. Тих обавеза градови се у потпуности

не могу ослободити, али ако држава жели да и градови у својој комуналној политици напредују, она је дужна да нас извесног дела тих намета растерети и то на начин да омогући градовима позитиван рад у њиховим комуналним стварима, јер су то првенствене дужности свакога града. На основу овога реферата, ми би требали у врло кратком времену да донесемо једну резолуцију. Нама би било много лакше и та наша резолуција била би далеко потпунија и ефикаснија кад би у њеној изради, са нама заједно, учествовали и претставници г. Претседника Владе као и претставници г. Министра финансија. Само тако израђена резолуција могла би да рачуна на један дефинитиван резултат.

Моје је мишљење да градовима треба омогућити да на првом месту воде једну конструктивну комуналну политику.

Ја сматрам да овај наш рад треба да буде брз, да буде препуштен једном Одбору, у коме би били као делегати и претставници државе.

Стеван Мишолић, правни референт — Подгорица: Требало би, макар то било и тешко, да ми у целости саслушамо овај реферат, па да га дискутујемо тачку по тачку, ако желимо да донесемо једну озбиљну резолуцију.

Примера ради наводим само да је нама одузета надлежност потврде уговора, а то је доносило општини приходе. Затим је општина имала један проценат преносне таксе, а данас то обављају Срески судови.

Коста Костић, потпретседник општине — Мостар: Ја не знам да ли је поменуто у реферату да би требало општини ослободити од плаћања пореза на општинске некретнине и на електрику. Приход који општина има од тога није дивиденда, него опет служи грађанима. Зато треба унети у резолуцију да се општина ослободити од пореза на некретнине, електрику и томе слично.

Јово Секуловић, претседник општине — Херцеговини: Ми смо се састали овде да порадимо да нашим финансијама буде боље. Ја знам из праксе да сваког часа искрсава по нешто ново за општину. Ето на пр. обавезе по Закону о физичком васпитању народа, па се чује да ће се и питање сакупљања намета са финансијских органа пребацити на општину.

Ја мислим да је сувишно да ми губимо време на дискусији, већ је најбоље да ми оставимо Савезу да поради на томе да нам се скине што се може а унапред да нам ништа више не повећавају.

Вјескослав Филиповић, саветник — Вировитица: Ја сам мишљења да је најбоље да се ми прикључимо ономе што је г. Тртањ из Сарајева казао, тј. да будемо практични. Краљевска влада има овлашћења да мења уредбе, и ја сам за то да се оаде избере један ужи Одбор, у који би по прилици ушао по један члан на сваку бановину, па да они данас нешто практично израде и да то Савез преда г. Претседнику Владе, г. Министру финансија и осталим меродавним факторима, с молбом и препоруком да се тим нашим жељама изађе до крајњих граница могућности у сусрет.

Мирко Хикеџ, градски сенатор — Вараждин: Господо, ми у главном не знамо шта се у реферату каже, јер нам није благовремено достављен. Ради се међутим о томе да ми из тога елабората извадимо ствари и да их сарстамо према њиховој важности. Моје је мишљење да би било најзгодније да се најпре прочита овај реферат, па онда остали редом, а затим да резолуцију предложи један посебни Одбор и да у резолуцији буду обухваћени конкретни предлози за измене које би биле корисне за нас.

Др. Јосип Тртањ, финансијски директор — Сарајево: Ја предлагам да се не губи време на читању реферата, него да кажемо шта резолуција у главном треба да обухвати. Мислим да треба установити све оне тачке, које су изнете у реферату, са напоменом да услед краткоће времена није се могло све обухватити, него да ће се то накнадно проширити, а реферат доставити свима градовима који ће у најкраћем року доставити и оно што специјално њих интересује. Даље предлагам да се закључи образложење једне комисије, уз суделовање претставника свих министарстава, која ће израдити и новелацију свих закона, уредаба и правилника, којом ће новелацијом бити одстрањено оно што нас данас терети.

Поред тога да се апелира на Краљевску владу да од данас више не доноси ни законе ни правилнике, који би неправедно теретили општине, јер од задњег времена, када смо се састали, ми смо доживели опет нове терете.

Др. Ђуро Бадер, претседник општине — Винковци: Ја предлагам да се прекине дебата из разлога што се због краткоће времена и необавештености о садржини реферата не може донети ад хок једна резолуција, која је иначе врло важна. Ја се прикључујем предлогу г. др. Тртња, да се састави један ужи Одбор стручњака, који би ту резолуцију израдио и конкретно је предложио, па онда да о њој расправљамо на конференцији.

Претседавајући др. Буљина Сеид: Ми смо већ констатовали да је конференција стручњака замишљала ствар мало друкчије. Ми смо хтели да се подели што више реферата, па да се конкретно ствари разраде и да се донесу готови предлози. Тако није поступљено, него је дато једном стручњаку. То је добар експозе, то је корисна ствар, само не може да нас задовољи, јер је половична за наше сврхе. Г. Брдарић је рекао да од овога нема много примерака. Претседништво Савеза градова није израдило оно што је конференција тражила. Оно је нашло да је овај пут умеснији. Овакав један елаборат није лако обрадити како неко замишља. Овде је побројано преко тридесет шест законских текстова. Ако би овом приликом требали све то да обрадимо, онда би за то била потребна једна дужа и већа студија. Ми морамо ту ствар добро да обрадимо. Ово је први покушај да се направи једна целина. Овај израђени елаборат може да послужи као база за разрађивање материје по појединим конкретним предлозима и зато овај рад не треба потцењивати. Ово може да се допуни и разради.

Мени се чини с обзиром на моментално стање ствари и с обзиром на свакидашње наше потребе, да ова ствар не би смела да трпи даље одлагање, јер се посведневно појављују нови закони, уредбе и правилници који преносе на општину нове терете и обавезе. Ми би требали да обрадимо оно што нам је потребно за резолуцију, јер да теориски обрађујемо сва ова питања, то не би могли данас и сутра да свршимо. Када би смо све ово читали и дискутовали, ми би потрошили пет до шест дана. Ако би изабрали један одбор који би ту ствар узео ад хок у проучавање, онда тај посао не би могао да сврши ни за 20 дана. С тим се морамо помирити. То је један опсежан посао. Оно што не смемо пропустити то је да у нашу резолуцију уђе материјал који ће најбоље одговарати нашим потребама у овом тренутку. Ја бих се сагласио са оним што је изнео Д-р Тртањ, да образујемо један одбор који ће спремити све шта је потребно за резолуцију.

Друго би било да обрађивање овога предмета треба да се и даље настави, да се ово попуни како је сам референт нагласио, па да се на темељу тога стављају конкретни предлози и захтеви. Ова ствар треба повећу студију. То би могли учинити на два начина. Један, да изаберемо одбор и тај одбор да ради било сада одмах било да се касније састане, а други би био, по моме мишљењу практичнији и лакше изводљив, да Савез градова све ово

умножи и да достави свима градовима. Претседништво Савеза градова имало би да ово питање подели по материји и да нађе стручњаке из свих градова, да сваком подели по један реферат, по једну материју, по једну грану, да они то разраде и да се то претресе на седници Управног одбора. Моје је мишљење да прво унутар Савеза градова треба да проучимо ствар, па онда тек можемо да одржимо састанак са претставницима појединих министарстава.

Моје је мишљење да би сада требали да изаберемо одбор од 5 до 6 лица који ће припремити материјал за резолуцију. Тај одбор би добио овај реферат, добио би одговарајуће законске прописе, односно резолуцију раније конференције финансијских стручњака. Сем тога одбор би могао да искористи за резолуцију оно што је конкретно, што би се могло акцептирати из реферата који су стављени на дневни ред конференције. На темељу те резолуције тражило би се од министарства оно што је најважније. Друго, да Савез градова ово умножи и достави свима градовима, јер у мањим градовима референти не знају, кад им се тражи нешто, да ли је то дужност општине или није. То ће бити једна корист за њих. Затим, да Савез градова подели ову материју на десет реферата и да нађе најподесније стручњаке из појединих градова, који би сваку материју обрадили у смислу овога што смо данас говорили. Ако би неко хтео сам да се прими неке материје, дужност Савеза градова би била да му то повери.

Ја бих предложио да у тај одбор уђу господи: Д-р Тртањ из Сарајева, г. Станисављевић или Д-р Брдарић из Загреба, Рукавина из Карловца, Д-р Трошељ из Љубљане и г. Цуцулић из Сушака. Примате ли господо да се овоме одбору повери израда резолуције. (Прима се). А што се тиче рада по овом елаборату, примате ли, господо, да ово Савез градова умножи и достави свима градовима, с тим да се тражи од Савеза градова да овај материјал повери појединим референтима који би то обрадили. (Прима се). Онај који жели сам да се јави Савез градова може му то поверити.

Негослав Оцокољић, саветник Министарства унутрашњих послова: Ја бих хтео да вам из свога свакодневног искуства кажем неколико речи о пренесеном делокругу који се општинама налаже и који, разумљиво, излаже трошковима било општине било градове. Ви сами знате, да скоро ни један управни закон који има да донесе држава не пропусти а да не наложи неку

дужност општинама. То вам је скоро у целокупном управном законодавству. Ако би хтели да наређате све те дужности из пренесеног делокруга које излажу градове трошковима, онда би то значило да набројите целокупно управно законодавство, а то би био, по моме мишљењу, Сизифов посао. Кад се тиче трошкова око послова које градови имају да врше, онда треба нарочито обратити пажњу на једну одредбу где се вели, ако се наложе нови послови општинама или градовима, да ће се предвидети и приходи за покриће тих издатака. Нажалост, то морам признати, тако се не ради. Према томе, проблем није у томе да се ти закони мењају, јер би онда морали да мењамо целокупно законодавство, него је реч о томе да се обезбеде новчана сретства градовима за вршење тих послова. Ја мислим да у том правцу треба да се креће ваша делатност код израде резолуције.

Претседавајући Д-р Сеид Буљина: Фактички ово што је рекао г. Оцокољић то је можда 80⁰/₀ од онога што би ми хтели да решимо у нашу корист, тражећи накнаду за послове пренесеног делокруга. Али није тиме све исцрпљено. Има много законских одредаба које налажу општини допринос. Ту се не тражи никакав посао од општине, него се траже паре. Ми морамо такође и на то указати и рећи да није оправдано да тај и тај допринос дајемо.

Д-р Јосип Тртањ: Г. Оцокољић је добро рекао да општине не могу вршити ингеренцију у управном законодавству. Али градовима се намећу чисте материјалне обавезе без икаквог редз; ми морамо плаћати порез, дажбине, таксе, сносити трошкове за стан среског начелника, плаћати станарину учитељима. Све су то обавезе које се налажу општини без икаквог даљег реда. Друго су закони који нам налажу рад, кога се, јасно, не можемо ослободити, нити ми имамо ту намеру. Али у том случају ми ћемо апеловати на државу да нам да сретства за вршење тих послова. Ми ћемо у нашој резолуцији излучити тачке које се односе на преношење материјалних жртава на градове од оних тачака које се односе на преношење појединих дужности за које ми фактички немамо више покрића, односно не можемо да добијемо материјална сретства.

Претседавајући Д-р Сеид Буљина: Пре него што би се дефинитиван елаборат поднео требало би да се дође у контакт и са претставницима појединих министарстава, да и они даду своје сугестије, па да тако у дефинитивној форми опремљен елаборат буде предат на меродавном месту.

Д-р Сед Бугина, градски директор, Бања Лука

ФИНАНСИСКИ УСЛОВИ ОПШТИНА И ГРАДСКИХ ОПШТИНА

Нити Закон о општинама из године 1939, нити Закон о Градским општинама није ријешио финансирање општина односно градова нити су тим законом дати нови извори, нити осигурани постојећи извори прихода општинама, и ако би то био најважнији задатак тога једног и другог закона. У законима се наводи егземпликативно само врсте прихода без знатнијих реформи. Прописане су одредбе о њиховом одобравању и о буџетирању; постављена су нека ограничења, нарочито што се тиче задужења и основне имовине и сл., али о реформи комуналних финансија као ни о стварању солидне финансиске базе за рад нема ни говора. Законодавац истина заузео је становиште да општинске као и градске финансије спадају у самоуправни дјелокруг, али је у оба закона прописана широка могућност контроле од стране државне надзорне власти која додуше не иде тако далеко да би је могли назвати финансијским tutorством, али ипак веже скоро све одлуке финансијске природе за одобрење надзорне власти.

Кад су донешени закони о општинама и градовима, речено је да ће комунално финансирање бити регулисано и осигурано законом о самоуправним финансијама. Рекло се да ће тај Закон „ријешити питање праведне подјеле пореских извора на државу и општине“, те да ће општинама бити или уступљени у искључиво искоришћавање неки порески извори, или да ће општине по одређеном кључу партиципирати у јавним дажбинама које убира држава. Стављено је у изглед и то да ће евентуално општине бити субвенционирани од стране државе.

Међутим тај толико спомињани и жељено очекивани закон о самоуправним финансијама или бар о општинским финансијама није још донешен. Питање је, када ће и дапаче, да ли ће уопће бити и донешен. Овај закон је међутим стварно требао и морао доћи прије Закона о општинама и Закона о градовима. Данас је већ прошло пола деценија од како су ови Закони угледали свијетло дана, а закона о самоуправним финансијама још нема. Шта више не видимо га ни пред вратима. Тако су комуналне финансије остале до данас без солидне правне базе, а доследно томе и комуналне потребе без солидних финансијских прихода.

Велики је недостатак и неприлика за нас, што већ законом о градовима као ни законом о општинама нису уједно осигурани

општинама финансијски извори прихода, јер финансије су темељ свему осталом. Ово је било тим потребније, што су ови закони сасма оправдано и у духу савремености — наметнули општинама односно градовима замашније задатке, што опет изискује веће финансијске потребе. Код других закона којима су регулисани односи осталих самоуправа законом су редовно осигурана средства за пословање и успјешан рад тих самоуправа односно установа, што је и посве у реду. Тако је то било приликом доношења законских прописа којим су нормирани Окружни уреди, Средишни уреди з.о.р., тако код бановина, код разних комора, код пензионог завода итд. Само је код општина то пропуштено. У том баш и лежи један од главних разлога за тешко финансијско стање наших општина, што им се тим законима као и другим каснијим законима намећу велики задаци, шире поље рада, нове обавезе и терети, док су што се тиче финансијских средстава и врела прихода општине неосигуране и препуштене саме себи. Комуналне финансије нису дакле добиле ни квантитативно ни квалитативно законом о општинама као ни законом о градовима. Комуналне финансије се заснивају још увијек скоро искључиво на правилницима који се сваке године прописују уз буџет и стално мијењају, те доводи у питање и оно што постоји. Сваке године приликом одобравања општинских односно градских буџета долазе на операцијски сто државној надзорној власти финансијски прописи и извори прихода дотичне општине, након што су прошли Сцилу и Харибду код општинских и градских форума и пребродили локалну критику и цензуру.

Како је пак становиште државних надзорних власти које одобравају те правилнике са буџетима види се најбоље по упутствима што их сада за сваку годину прописује Министарство финансија за састав буџета. У тим упутствима се налаже да се не смије ниједна општинска такса, прирез ни дажбина повећати, него се мора смањивати. Међутим потребе општина из дана у дан расту, јер не само да нова времена стављају општинама нове задатке, него и држава стално преноси у задње вријеме на општине све већи дјелокруг да себе растерети, чиме се посве разумљиво стварају нови терети и обавезе код општина. Обзиром на то значи тражити од општина нешто што је немогуће, ако им се не да повећати приходе, а тражи се и снижење дажбина и буџетска равнотежа уз нове потребе и обавезе.

Кад имамо у виду све ове потешкоће на које ударају они који деверају и бригу брину са комуналним финансијама и кад

ово успоредимо са много лакшим стањем и повољнијим условима н.пр. код установе социјалног осигурања, јер су им самим законом осигурана финансијска сретства, онда нам дође да им чисто завидимо.

Када је пројектован закон о општинама, стајали смо на становишту и то становиште и бранили, да се донесе посебно закон за градове. Помирили смо се и са тим, да ће по томе закону градови имати и веће дужности, јер смо сматрали да ће се поступити по познатом принципу: већа права — веће и дужности и обратно: веће дужности па већа и права.

И када се одлучило да се градови нормирају посебним законом, сматрали смо сасма сигурним да ће тај закон бити у сваком погледу слободоумнији и повољнији за градове од општинског закона тј. да ће њим бити боље заштићена градска самоуправа, да ће градови имати не само већу компетенцију, него и већу самосталност и што је најважније, да ће имати боље, сигурније и јаче изворе прихода за те веће задатке. Ово потоње наравно највише и интересује градове, јер без сигурних финансијских сретстава и могућности остаје узалудно а помало и смијешно истицати и наглашавати велики значај градова, говорити о њиховим идеалним задацима и великом пољу рада на корист народа и државе. Коначно било би и посве разумљиво да законодавац донекле фаворизира градове у финансијским условима и да има према њима више обзира пред сеоским и осталим мањим варошким општинама, јер град има веће потребе, замашније и веће задатке, па и веће издатке. Градови су у главном носиоци културе код сваког народа. У њима се огледа еволуција живота и свих нових струјања. Становници града су на већем степену просвјете и наображености, него је то код сеоског елемента. Друштвени живот је ту много сложенији и разноврснији. Организација градске управе је опсежнија, а органи који руководе управу града увијек на већој висини, него што је то случај код села. Све то пак говори за то, да нормирање градске општине буде много повољније и либералније, него код сеоске општине, а нарочито пак у погледу финансијских услова и могућности.

Али, шта се је десило? Очекивање градова и наде које су полагане у том правцу у закон о градовима — нису се оствариле. Ни закон о општинама од 24 марта 1933 који се односи на села, варошице и вароши (за то га је погрешно називати законом о сеоским општинама, како се то често чини), ни тај за-

кон није додуше општинама осигурао приходе односно финансијска сретства. Али Закон за градске општине који је преко годину дана касније објављен не само да није био бољи од свога старијег колеге, него можемо слободно тврдити да је од њега још гори. Чудо је то, али је стварно тако. У њему нема ниједне финансијске повољније одредбе него што има Закон о општинама. Напротив томе проматран са финансијске тачке гледишта, он у неколико заостаје за законом о општинама, јер овај има неке повољније одредбе. Тако н.пр. § 79 Закона о општинама има одредбу: „Законом се могу повјерити општинама нови такови (тј. из наложеног дјелокруга) послови, али треба да је једновременно предвиђено и покриће трошкова који су са извршењем тих послова скопчани“. Овакове одредбе не познаје закон о градовима. Напротив је у § 89 Закона о градовима одређено да може Министар унутрашњих послова у споразуму са ресорним министром уредбом (дакле не мора бити закон) преносити у надлежност града и друге послове опште управе, а о покрићу трошкова који су са извршењем тих послова скопчани нема уопће ни говора. Последица тога јест да се градовима намеће и могу наметнути нови послови и нове дужности а да се при том и не мисли, како ће градови смоћи сретства и наћи покриће трошкова за дотичне послове из пренешеног дјелокруга.

Затим у закону о општинама има и пропис §-а 109 који даје право општинском одбору да може у случају нужде одлучити, да се извјесни радови изврше радном снагом самих становника општине. Ни овакове одредбе нема закон о градским општинама. Могло би се додуше приговорити да ова норма није баш савремена, али ипак општина у случају нужде нарочито елементарних непогода може добро доћи оваково право и законско овлашћење, поготову, кад количина рада није ограничена, а одлука одбора самостална.

Тако стоји са законом о општинама и законом о градовима. Касније пак законодавство се развијало увијек на штету градова упоредивши их са општинама. Иза ступања на снагу ових закона дошао је низ законских одредаба којима се посебно градовима стављају нове обавезе нови терети, а остале општине су поштеђене, или су код општина скинуте финансијске обавезе, а градовима остале и даље. Тако н.пр.:

1) по чл. 41 Финансијског закона за буџетску годину 1936/37 ослобођене су општине издржавања основне наставе и плаћања станарина учитељима, док је за градове остао је терет и надаље.

Колико ово стоји финансијских сретстава наше градове, довољно је ако погледамо буџете градских општина, поготову ако имамо у виду да су ти издаци са захтевима модерне наставе све већи и већи (огледне школе, продужење основне наставе на 6 година, хигијенски услови особито код зграда за школе итд.). Интересантно је напоменути да је код бановина одмах уведен посебни школски прирез, чим им је стављено у дужност издржавање основних школа, док се градовима у исту сврху није ни прије дозвољавало а ни сад завођење посебног школског приреза.

Параграфом 44 тач. 4 Финансијског закона за буџетску год. 1939/40 проширена је дужност градовима да плаћају станарину и школским надзорницима. Као успут нека буде напоменуто да је то стављено градовима до знања тек онда, кад су морали плаћати станарину тј. иза 1 априла 1939 г., а да нико није водио рачуна о томе, одакле ће градови наћи покриће за тај издатак, кад је већ градски буџет донешен. Против овога је приговарао и раније Савез градова, али, ето, са тим се наставља да се градовима намећу нови издаци, без обзира што нису градови код доношења буџета били о томе обавјештени, да би бар кредит осигурали;

2) по закону о обавезном тјелесном васпитању, по уредби о празничним течајевима, по закону о ватрогаству, по уредби о заштити од ваздушног напада, по уредби о унапређењу туризма траже се од градова веће финансијске жртве, и доприноси, него од других општина.

По чл. 27 Уредбе о празничним течајевима предвиђено је да Министар физичког васпитања даје помоћи општинама за издржавање тих течајева. Министарство физичког васпитања стоји међутим на становишту да се та помоћ може дати само сеоским општинама, а не градским. Зашто — то не знамо. Исто тако практикује Министарство унутрашњих послова код предвиђене државне помоћи по чл. 50 став 4 и чл. 56 став 5 Закона о унутрашњој управи. И иначе код субвенционирања од стране државе и бановине увијек се третирају градске општине као да немају право ни на какву помоћ и кад нису законом искључене, као да градска општина не може бити у таквој ситуацији да јој је помоћ потребна.

3) На основу тач. 2 § 96 Финансијског закона за 1938/39 дужне су само градске а не друге општине да доприносе 6‰ од болничких расхода јавне болнице у своме мјесту. При том

нису изузети ни они градови који су своје властите болнице савим бесплатно предали држави односно бановини.

Из овог кратког излагања јасно произлази слиједеће:

1) да закон о градовима није ништа финансијски повољнији од закона о општинама, шта више да овај потоњи има неке корисне финансијске одредбе које закон о градовима не познаје;

2) да су каснији законски прописи посебно теретили градске општине и мимо остале општине;

3) да напротив ниједним прописом закона нису градовима осигурани никакви финансијски извори нити приходи, него је то код осталих општина, и ако је ноторно да су издаци градова не само квантитативно већи, него и бројнији. Оваде дакле није поштован принцип: што веће дужности већа и права.

Посљедица оваквог стања јест да се општине које нису обухваћене законом о градским општинама и не отимају да буду третиране као градови односно да дођу под закон о градским општинама. Приликом ступања на снагу закона мислило се да ће многа мјеста тражити да се издвоје испод закона о општинама. Ово тим више, што је закон о градовима издвојио само 74 града, па је остао лијеп број мјеста под законом о општинама која имају стварно све карактеристике и услове града нормиран по том закону као и остале сеоске општине. Али се то није десило, јер се видјело да је боље оним општинама које нису под законом о градовима, па да могу само изгубити, а немају шта добити, ако постану градови. Међутим има и данас градова гдје становништво жели и тражи да се издвоји из закона о градским општинама, јер самим називом „град“ мјесто односно општина ништа не добива. Дакле како видимо, ни наше општине не дају ништа на празну титулу.

Не бих желео да ово моје излагање буде криво схваћено, као да се ја залажем за веће оптерећење општина које нису градови, те би их требало у финансијским теретима изједначити са градовима. Далеко је од мене та намјера. Баш напротив сматрам да су и остале неградске општине преоптерећене, али нема никаквог финансијског основа нити оправдања да се уз садашње законске услове све више издавајају градови у погледу финансијских терета и пренесених послова, те да се њих посебно оптерећује, него ако се неће имати већег обзира према градовима, да се бар не стављају у гори и неповољнији положај, док им се не осигурају бољи финансијски извори. Ако се ово не уважи и настави тим путем да се без икакова покрића и финансијске под-

логе градским општинама и даље намећу нови терети, настаће за kratko вријеме потпуни финансијски поремећај и код оних градова, где су досада финансијске прилике биле колико толико задовољавајуће. Јер не треба се варати: финансијско стање код већине наших не само неградских него такођер и градских општина није нимало ружичасто. Све је мање градова који су без буџетскога дефицита и са здравим финансијама, а све је више градова који постају презадужени и чије финансије долазе у критично стање и приближују се финансијском краху, и ако је финансијски шараф код градова добро притегнут. Не смеју се сви градови мјерити по Београду, Загребу и Љубљани — тим нашим највећим комуналним јединицама, а и ти чак градови имају све већу цифру зајмова односно задужења.

Не видим излаза за побољшање комуналних финансија, ако се:

1) што прије не донесе закон о финансирању самоуправа односно о финансирању општина, а

2) до доношења тога закона да државне надзорне власти код одобрења буџета што либералније поступају и имају у виду тешко стање комуналних финансија које се не смију ни под каквим условима даље погоршавати, ако се хоће да општине корисно делују.

Правилно и радикално ријешење проблема комуналних финансија лежи једино у томе да се општинама законом осигурају стални и довољни финансијски извори прихода. Начина за ово има више, као што можемо видјети код других културних народа и држава, гдје су самоуправе односно општине боље третиране и показале завидне резултате на корист дотичне државне јединице, јер без напредне општине нема ни напредне државе.

Dr. Leopold Grofelj: nač. finansijskog odeljenja, Ljubljana

PREBACIVANJE ZADATAKA OD DRŽAVE NA GRADSKÉ OPŠTINE U OPŠTE S POSEBNIM OBZIROM NA LJUBLJANU

Naša mlada država stvorila se u vremenu, kad je razvijajući se, društveni život već apsolutno konstatovao, da pored države kao samostalnog finansijskog objekta moraju da postoje i druga javno-pravna tela s vlastitim finansijama. Između države i ovih javnih korporacija bila je uvek neka veza, pošto su zadaci i svrhe ovih javnih tela važne za čitav socijalni, privredni, kulturni život samoupravnih teritorijalnih zajednica kao i za čitavu državnu zajednicu.

Raznovrsnost u zakonodavstvu — naime zakoni, koji su uređivali finansiranje opština u Srbiji, Crnoj Gori, Bosni i Hercegovini, Hrvatskoj i Slavoniji, Vojvodini i Slovenačkoj — bila je tako velika, da i pored najuže veze između države i opštine nije bilo moguće ni misliti na unifikaciju svih propisa o podeli rada i delokruga opština te razgraničenja izvora prihoda države i ostalih javno-pravnih tela s vlastitim finansijama. Ipak bilo je potrebno nešto uraditi, pošto inače opštine ne bi nikako uspele, da izvrše svoje zadatke. Kroz izvesne specijalne zakone dobili smo u ovim prvim godinama propise o raznim izvorima opštinskih prihoda, zadacima, budžetiranju itd. Gradovi su primili već u tim prvim godinama niz raznih dužnosti sa zakonom o unutrašnjoj upravi, o samoupravnim putevima, o unapređenju poljoprivrede, o ustrojstvu vojske i mornarice, o narodnim školama, o srednjim školama o suzbijanju bolesti i štetočina kulturnih biljaka, o gradskim policijskim vlastima, o berzi rada, o zanatskim i stručnim školama, o poljoprivrednim zakladama, o bolnicama itd. Na taj način proširili su se zadaci i delokrug opština i s tim sve viša potreba u materijalnim rashodima opštinskih budžeta. Pošto se istovremeno nije studiralo i pitanje opštinskih prihoda i nisu se davala gradovima potrebna sredstva za pokriće svih tih novih rashoda, zapale su opštine u veliku finansijsku krizu, koja je neminovno tražila brzo i efikasno rešenje svih tih pitanja. Pokazalo se, da prebacivanje novih izdataka od države na komunalna samoupravna tela bez rešenja pitanja o pokriću tih rashoda nikako ne dovodi do cilja. Potrebno je bilo i to, da se što pre dovedu u neki sklad poreska prava države, banovina i opština, pa da se gradovima daju takvi izvori prihoda, koji bi omogućili izvršenje svih zadataka naših opština.

Tako je došlo u godini 1934 do toga da su varoške opštine dobile svoj zakon o gradskim opštinama. Taj datum je važan pošto se tim zakonom izjednačilo poslovanje, delokrug i zadaci svih naših gradova. Iako ovim zakonom nije bilo rešeno u potpunosti pitanje finansiranja gradskih opština, nego se to pitanje rezervisalo za posebni zakon o samoupravnim finansijama, dobili smo ipak propise o izvorima opštinskih prihoda, te propise o delokrugu i zadacima gradskih opština. Nije se pri tome mnogo gledalo na dosta velike razlike, koje su postojale između pojedinih gradova i koje su postojale s obzirom na njihov geopolitički i istoriski značaj, jer bi inače bilo još teže sastaviti jednoobrazne propise o poslovanju gradova. S novim zakonom primile su na sebe gradske opštine nove dužnosti, povezane sa porastom budžetskih rashoda. Svake godine čekali smo na dolazak specijalnog zakona o samoupravnim finansijama, koji bi odjedared osigurao izvršenje svih zadataka određenih zakonom o gradskim opštinama. Taj zakon ni do danas nije došao.

Nasuprot tome videli smo, da je država počela, bez ikakvog sistema, opterećivati opštine neprestano novim zadacima, koje one zbog malih svojih prihoda ne mogu nikako realizovati. Novi zahtevi države počeli su da se gomilaju. Ovo prebacivanje rashoda od države na komunalna samoupravna tela vršena su ne samo pomoću raznih zakona, nego i pomoću naredaba središnjih i podređenih državnih

upravnih organa. Gradovi su na taj način morali da prime na sebe mnoge i velike rashode, morali su zato povišiti svoje budžete pa i na maksimum podizati opštinske dažbine — a zato su morali da zaborave na vlastite potrebe. Nije zato čudnovato, kad moraju danas neke male opštine i preko 75% od ukupne sume svojih rashoda trošiti na prenete poslove. Mnoge ovake dužnosti gradskih opština nisu bile donesene ni redovitim parlamentarnim putem, i bez obzira na komunalne imovinske mogućnosti.

Neću ni da nabrajam zakone, uredbе, pravilnike, gde su naši gradovi posle dolaska zakona o gradskim opštinama primili bezbroj novih dužnosti, povezanih sa velikim rashodima. Toga je mnogo i ne postoji ni jedan grad u celoj našoj državi, koji bi mogao sve to da izvrši, a da pri tome ne dolazi u finansijsku krizu. Nije to čudnovato, kad pomislimo, da smo sa zakonom o gradskim opštinama dobili izvore prihoda, koji nisu zadovoljavali ni u godini 1934. Niko se nije pobrinuo da se opštini omogući da sve te dužnosti u istini ostvari. Prihodi opština ostali su isti, a pošto su gradovi morali nekako da udovolje svim tim zahtevima, povišili su opštinske dažbine, tako, da je danas položaj industrije, zanatstva, trgovine itd. u mnogim opštinama težak baš zbog tih novih opštinskih tereta.

Tačno je moguće konstatovati, da su se budžeti naših gradova u poslednjim godinama morali svi redom povišiti bez obzira na upustva Ministarstva finansija, gde je svake godine stajalo, da se moraju budžetski rashodi smanjivati. Siguran sam, da bi svaki grad hteo što pre, da snizi opštinske dažbine u vlastitom interesu, jer bi to značilo veliko olakšanje pučanstvu. Ako to nije nikako moguće, onda je to samo znak, da su gradovi morali povišiti rashode u budžetima najviše zbog uvek novih dužnosti.

Nikako ne mogu da nađem u tim prebacivanjima novih izdataka ma kakvog sistema. Niko i ne pita za finansijsku mogućnost gradova. Kako i na koji način da se nadu sredstva za pokriće, to je sporedno pitanje. Ne vidimo u tom radu nikakve pripreme. Savez gradova mogao bi stvarno da odgovori na pitanja Ministarstva ili podređenih državnih upravnih organa u pogledu primene uvođenja novih dužnosti gradskih opština. Radi se baš naopako i to tako, da zakonodavna vlast na brzu ruku i bez prethodne diskusije rešava o životnim interesima naših gradova. Amandmanima i raznim ovlašćenjima po finansijskim zakonima može se na taj način nanositi velika šteta za svaki napredak i razvoj jugoslovenskih gradova.

Kao primer iz novog finansijskog zakona za god. 1939/40 gde su opštine opet primile nove finansijske terete i to sasvim neočekivano tako, da se za one rashode nije mogao u tekućim budžetima ni pripremiti potreban kredit, neka služi nova obaveza po § 44, tač. 4 i 6 istog fin. zakona:

Od 1 aprila ove godine dalje imaju na ime veroučitelji narodnih škola — državni činovnici — pravo na stanarinu, u iznosu, koji primaju i učitelji narodnih škola.

Isto pravo dobili su i gradski školski nadzornici.

Ovo znači samo za budžet Ljubljanske opštine novo opterećenje u iznosu preko Din. 65.000.— godišnje.

Ali nije dosta, da se ovako gomilaju bez ikakvog sistema rashodi u budžetima gradskih opština. U poslednje vreme došlo je još novo pogoršanje finansijskih prilika jugoslovenskih gradova. Država je počela i sa oduzimanjem regularnih opštinskih prihoda. Godinama su gradovi ubirali na pr. taksu za strance, pse, na stočne pasoše — sada međutim ove takse po većini slivaju se u specijalne fondove, kojim ne upravljaju opštine. Pošto je administracija tih fondova obično skupa, izgubi se na taj način velik deo tih prihoda bez ikakvog rezultata. Ma da bi opština, pošto su joj domaće prilike poznate, sa tim novcem postigla bolje rezultate.

Interesantno je i to, da u finansijskim zakonima raste iz godine u godinu broj raznih povlastica i oslobođenja od plaćanja svih samoupravnih dažbina. Niko ne pita kakve su posledice ovakvog rada. U raznim amandmanima možete naći propise, koji su od velikog značaja za budžetske prihode naših opština. Na brzu ruku našao sam u finansijskom zakonu za 1939/40 godinu propise o raznim tim oslobođenjima od plaćanja samoupravnih dažbina u §§ 23, 30, 72, 77, 84, 87, 91 i 127. Naročito važna u tom pogledu je odredba § 72, drugi stav, po kojoj je celokupan građevinski materijal, potreban za građenje, opravke i održavanje javnih putova i objekata na njima oslobođen plaćanja trošarine, mitnine, mostarine i drugih samoupravnih taksa i dažbina, bez obzira da li se samo prenosi kroz trošarinsko područje ili preko objekata za koje se trošarina ili mitnina naplaćuje ili se u tom području odnosno na tom objektu ugrađuje. Samo taj propis znači za Ljubljansku opštinu gubitak od oko Din. 150.000 godišnje. I niko nije znao za ovu nameru Ministarstva građevina pre donošenja ovogodišnjeg finansijskog zakona. Ovakav postupak u vezi sa napred navedenim činjenicama može da postane opasan za budžetiranje gradskih opština. Na taj način u istini može se dogoditi, da se prihodi gradskih budžeta neće realizovati i to bez svake krivice gradske administracije. Na ovaj način ni jedan grad ne može biti siguran za svoje prihode bez obzira na to, da je možda Ministarstvo finansija odobrilo u početku realan gradski budžet.

Prema odredbi § 127, tač. 5 fin. zakona za 1939/40 god. od državnih ustanova ne mogu se tražiti nikakve samoupravne dažbine. Tumačenje ove odredbe daje Ministar finansija.

Cini mi se, da je i to nepravdedeno, pošto moraju gradske plinare, munjare, pogrebni instituti, kupatila itd. platiti državi sve državne poreze. Pri tome nije potrebno da se kaže, da postoje gradska preduzeća u prvom redu zbog građana tj. u javnom interesu.

Treba sad, da i u brojevima prikažemo šta je sve i Ljubljana morala u svojim budžetima primiti kao svoju dužnost. Uzeo sam pri tome sve one rashode koji se nalaze u budžetu Ljubljanske opštine zbog raznih propisa zakona, uređaba, pravilnika — a nisu bili predviđeni baš u interesu same opštine:

1928	Din. 2,527.240.—
1929	" 2,932.216.—
1930	" 3,952.836.— (stanarine)
1931	" 5,424.553.—
1932	" 4,678.153.—
1933	" 5,068.789.—
1934	" 4,834.883.—
1935/36	" 6,023.787.—
1936/37	" 7,922.583.—
1937/38	" 8,650.310.—
1938/39	" 9,252.003.—
1939/40	" 9,678.046.—

Iz toga izlazi, da su ovi rashodi u budžetu Ljubljanske opštine svake godine veći i da iznose u tekućoj budžetskoj godini, izraženo u procentima prema administrativnom delu budžeta više od 13,13%. U ovoj statistici nisam ni spomenuo one prihode, koje je opština izgubila zbog raznih oslobođenja u finansijskim zakonima. Jasno je, da ovakav postupak neće izdržati ni jedna opština i da budžeti naših gradova ovakvih tereta i prebacivanja rashoda od države ili banovine na opštine ne mogu više trpeti, ako treba istovremeno raditi i na procvatu i izdržavanju opštinskih potreba.

Na svršetku ovoga referata treba da napomenemo još nešto, što može jako da utiče na finansije opštine. Izgleda naime da i Državni savet tamo, gde se radi o finansiskom interesu gradskih opština, ne štiti dovoljno gradove. Na ovaj način moguće je, da razna rešenja opšte sednice Državnog saveta, koja su obavezna za sve opštine, traže nove i nove kredite u budžetima gradskih opština.

Mislimo pri tome konkretno na rešenje Opšte sednice Državnog saveta br. 32605 od 21 decembra 1938 o razumevanju § 84 Zakona o narodnim školama, izmenjenog § 30 fin. zakona za 1933/34 god., po kome učiteljica, udata za neučitelja, koja ne živi sa svojim mužem u istom mestu, ima pravo po § 84 Zakona o narodnim školama, izmenjenom tačkom 1 § 30 fin. zakona za 1933/34 god., na stan, odnosno stanarinu.

Interesantno je, da je Državni savet rešio u slučaju br. 25291/34, da učiteljici, udataj za neučitelja ne pripada stan odn. stanarina, bez obzira na to da li sa mužem živi u istom mestu ili ne. Ovo stanoviše zauzeo je tada Državni savet zato, jer je odredba § 30 fin. zakona za 1933/34 glasila ovako: „Učitelji suprugi kad su u istom mestu, imaju pravo samo na jedan stan (odnosno jednu stanarinu) i ogrev za jednog učitelja, a učiteljica udata za neučitelja nema prava na stan (odnosno stanarinu) i ogrev.“

Ova odredba finansiskog zakona važi danas onako kao u godini 1934. Odredba je potpuno jasna i razumljiva — ali Opšta sednica Drž. saveta zaključila je 21 decembra 1938 baš protivno i na štetu gradskih budžeta. Zašto to?

Savez gradova, mora da se o svemu tome naročito brine. Neće biti dosta intervencija u Ministarstvu finansija, nego niz sistematskih mera i organizovana instrukcija svih nadležnih faktora u raznim ministarstvima.

НЕКА ПИТАЊА ОПШТИНСКИХ ТРОШАРИНА У ВЕЗИ ЗАКОНА О ДРЖАВНОЈ ТРОШАРИНИ

Предмет мог реферата јесте, да изнесем пред овај форум неколико питања, која се односе на општинску трошарину, а сва су та питања у уској вези са генералним законом, чији основни принципи по интенцији законодавца, важе и за систем и наплату општинских, у нашем случају специјално градских трошарина, тј. са законом о државној трошарини.

Ова питања такве су природе и такве важности, да могу бити свако за себе предмет нарочитог реферата. А из разлога, да је за овај реферат одређено кратко време, дозволите ми да о сваком таквом питању изнесем само неколико мисли и да их прикажем у оном погледу, који је меродаван специјално за градску општину Љубљана.

Пре свега треба скренути пажњу на § 116 Закона о градским општинама. Овај параграф у свом четвртном ставу каже, да је градским општинама дозвољено за покриће свих својим потреба увести прирезе на основне непосредне порезе, градске посредне порезе (трошарину и друго и таксе).

Признати морамо, да је то подручје прихода односно могућности прибављања прихода врло уско, да је довољно за неке општине, а за друге је апсолутно недовољно и преуско.

Познато вам је да надзорна власт градских општина у погледу њиховог финансијског пословања стоји на гледишту, да не дозвољава ма какво повећавање постојећих градских даћа, односно да у својим упутствима за састав буџета градских општина скреће увек највећу пажњу на то, да остану градске општине на већ уведеним даћама и да те не повишавају (и да се увођење нових даћа уопште неће дозвољавати).

Ово гледиште наше надзорне власти и ова упутства за састав градских буџета имају ту последицу, да многе градске општине дођу у непријатан положај, да поступају код састава својих буџета расхода и прихода са највећом скрби и опрезом, да нађу равнотежу међу приходима и расходима, да задовоље најважније потребе, које расту сваке године у прогресији, како потребе, које извиру из властитих послова, тј. из послова, које су општине дужне извршити по законским прописима у својој властитој делокругу, тако и оне потребе, које резултирају из послова, које општине врше у пренетом делокругу за државу и бановину.

Сматрам за потребно, да нагласим, да је по нашем мишљењу ограниченост прописа § 116 Закона о градским општинама, која одређује изворе прибављања прихода, неприкладна и потребно је проширити у том смислу, да могу општине према укљученој потреби своје постојеће даће, повисити, увести нове које

се могу остварити и коначно такве које не буду бар несоцијалне и одиозне, као су то баш општинске трошарине које претстављају у многим општинама главни извор прихода, ако ове општине немају никаквог или минимални приход из својих предузећа а и доноси приреза на непосредне порезе минимални.

Закон о градским општинама каже, да могу општине за покриће свих потреба међу осталим убирати и посредне даће, трошарине и друго.

Како је вама можда познато, велика већина градских општина увела је само трошарину и наплаћује на сву робу која долази у градско подручје, само једну посредну даћу тј. трошарину. Љубљана, па такођер и Загреб и можда још каква градска општина у земљи, има уведено поред система трошарине још једну посредну даћу, названу „увознина“. Законску основу за убирание ове врсте посредних даћа налазимо у речима „и друго“. Нарочите разлике између једне и друге врсте посредних даћа у погледу наплате нема. Разлике постоје како у Загребачкој тако и у Љубљанској градској општини и у томе су, да дозвољава и једна и друга такозвана слободна сметишта за трошаринску робу, док за увозинску не, да обухвата трошаринска роба оне предмете, који се фактично потроше у ужем смислу ове речи, т. ј. да се поједу, попију и т. д. и да увозинска роба обухвата све остале предмете, који ма каквим путем и у ма какве сврхе долазе у град, т. ј. све фабрикате, полуфабрикате и сировине за израду било чега. Трећа разлика постоји у томе, да треба плаћати трошарину и на оне предмете, који се на подручју града продуцирају из увезених сировина, на које није била плаћана никаква, или само минимална трошарина. А код система увознине оптерећује се са порезом само сваки увоз сировина, док су фабрикати слободни и нису израде под контролом трошаринских органа.

Закон о државној трошарини, Правилник к томе закону, па и Правилник о извршењу у погледу општинских и бановинских трошарина из године 1930 имају прописе, који кажу, да важе прописи овог закона и правилника и за наплату општинских трошарина. Правилник из године 1930 пак каже да морају све општине своје правилнике и уредбе о наплати трошарина саобразити томе правилнику.

Врло важно је и питање, која власт одлучује о свима жалбама против одлука градских општина о извршеном кријумчарењу са трошаринском робом.

Члан 80 став 2 Закона о државној трошарини вели, да иде инстанчни пут у случају жалбе против пресуде због кријумчарења са трошаринском робом од општине на финансијску дирекцију. Исти пропис је и у чл. 13 цитираног правилника из године 1930.

Како је данас овај пропис очевидно у протисловљу са јасним текстом закона о градским општинама, који у свом § 143 каже, да је против сваке одлуке изречене по кривицама, дакле, и од-

луке због кријумчарења са трошаринском робом, у којој се кријумчар осуђује на плаћање казне у висини до петоструке редовне трошарине, а коју одлуку издаје претседник општине, могућа жалба на надзорну власт, која јесте за све општине банска управа, тако је пак инстанчни пут на финансијску дирекцију баш због текста чл. 80 Закона о државној трошарини и чл. 13. цитираног правилника разумљив, то тим више, пошто су управни судови заузели гледиште, да закон о градским општинама није никакав „*lex posterior generalis*“, него „*lex posterior specialis*“ који не може депогирати закон о државној трошарини, који је „*lex prior generalis*“. Кажем да ми се чини овај инстанчни пут и поред тога, да је на другој страни, ако узмемо случај сеоских општина које због кријумчарења издају одлуку на првој инстанцији, а жалба против такве одлуке иде директно на финансијску дирекцију, неразумљив, јер финансијске дирекције по нашем законодавству немају никакве везе са општинама у њезиним пословањима, не познају ни општинске буџете, с којим су трошарине у уској вези и не одобравају нити висине стопа, нити правилника о наплати општинских трошарина и т. д. Све то чине за сеоске општине среска начелства и банске управе, а ипак по тексту закона и по уведеној пракси функционирају као инстанчне власти и финансијске дирекције. Ово је, ако није неправедно, барем неекономично.

Мишљења смо, да би било у интересу саме ствари много боље, како за сеоске, тако за градске општине, да се пропис чл. 80 Закона о државној трошарини новелизира у разложеном смислу и препусти надлежност за жалбу како против одлука о плаћању редовне, тако и казнене трошарине због кријумчарења банским управама, а не више финансијским дирекцијама. Ово у погледу трошарина и кријумчарења са трошаринском робом.

Настаје питање, како поступати у погледу увознине и кријумчарења са увозинском робом. Кад је градска општина Љубљана за текућу буџетску годину предложила Министарству финансија на одобрење нову уредбу о градској увозини, она је у тој уредби предвидела инстанчни пут на банску управу против пресуда због кријумчарења са увозинском робом. Министарство финансија је на велико изненађење овај пропис промијенило и одлучило, да је у другој инстанцији и у тим стварима компетентна финансијска дирекција, а не банска управа. Ово гледиште Министарства финансија погрешно је из разлога, јер је по нашем мишљењу градска увознина самостална градска даћа и нема са законом о државној трошарини никакве везе. Потребно је да и у том погледу дођемо до јасности и једнаког поступка за све градове, јер како ми је познато, министарство у загревачкој уредби о увозини допустило је у том погледу пут жалбе на банску управу.

Надаље питање, кога желим износити у свом реферату јесте у томе:

Нигде у нашем законодавству нема никаквих прописа, по којем процесуалном праву се третирају сва процесуална дела у поступку због кријумчарења. Овде мислим на све формалности код саслушања окривљеног кријумчара, саслушање сведока, потребе заклетве, издавања одлуке, која претставља неку врсту пресуде на новчану казну, и т. д. и т. д. Најближи у том погледу нам је закон о кривичном поступку, јер закона о општем управном поступку не можемо употребљавати, али питање је, да ли су општине као самоуправна тела овлашћена употребљавати прописе, који важе за државне судске власти.

Сматрамо за потребно, да се и у том погледу донесу нови законски прописи.

Надаље настаје питање у погледу наплате градске трошарине на вино властитог производа за кућну употребу. Позната вам је можда у том погледу пресуда државног савета по тужби градске општине Осијек. У тој пресуди заузео је државни савет гледиште, да општине немају права наплаћивати ове трошарине, јер је то противно закону о државној трошарини. Градска општина љубљанска опраштала је трошарине вина властитог производа за кућну употребу све до 1 априла 1938 год. Ради злоупотребе ових повластица укинули смо онај пропис и ставили се на гледиште, да с обзиром на то да вино није више предмет државне трошарине, закон о државној трошарини у том погледу не важи више, и да има због тога свака општина право, да у својим уредбама и правилницима о општинској трошарини по својој дискреционарној власти опрашта или не опрашта трошарине на такво вино. Предмет је сада у инстанчном путу и биће у кратко време донешена пресуда управног суда у Цељу.

И у овом питању потребно би било, да законодавна власт донесе објашњење у облику новелираног закона о државној трошарини, да на тај начин дођемо до једнообразног поступка у свима градовима.

Није можда сувише, да у тој вези упозоримо још и на појаву коју примећујемо у задње време. Много је закона било до сада издатих, који забрањују убирање трошарине и других самоуправних пореза на извесне предмете, за извесне државне установе и државна предузећа. Доста је, да успут скренем пажњу на забрану опорезовања свију монополских предмета по закону о државном монополу, па не само ових, који су као монополски предмети набројени у тексту закона, него и на сва помоћни материјал, који се употребљава код продукције ових. Даље, забрану опорезовања са самоуправним даћама свију монополских тiskаница, књига и свезака, забрану опорезовања свију животних артикала за потребе војске и морнарице и у задњем финансијском закону за буџетску ову годину 1939/40 (72) забрану убирања трошарине и увознине на сав грађевински материјал, који се употребљава за градњу и одржавање јавних друмова и путева.

Сви ови законски прописи издати су без претходног саслушања општина и имају за последицу велике губитке у приходима од самоуправних и општинских дажбина, за које та иста државна надлештва не нуде никакве против-накнаде нити допуштају покриће ових издатака повишењем других или увођењем нових даћа.

Коначно ми дозволите да изнесем још једно питање.

У задње време много се пише и говори о бежању индустрије из већих градова на села, пре свега о концентрацији индустрије на југу односно центру наше државе. Индустријска предузећа образлажувају те своје одлуке с тим, да им градске трошарине и увознине повећавају продукцијске трошкове и да нису конкурентне оној индустрији исте гране, која је пласирана у општинама са мањом или уопште са никаквом трошарином.

У колико се ствар тиче Љубљане изгласити морамо, да покушава градска општина Љубљанска са свим могућим средствима задржати постојећу индустрију у Љубљани и привући још друге индустрије. Овде наводим само наш систем паушалне наплате трошарине и увознине индустријских предузећа, који је уведен на бази 40—50% попушта на редовној трошарини и увозини.

А успркос свима тим погодностима нашој индустрији, опажамо да се она ипак сели из Љубљане.

Како је истинита чињеница да је можда главни узрок селенја индустрије из периферије наше земље у центар у великим транспортним трошковима код набављања сировина и продаје фабриката, ипак је истинита и чињеница, да носе у том селјењу кривицу и општинске трошарине, нарочито у општинама, где трошарине су велике и где се са трошарином оптерећују и све сировине и помоћни материјал, потребан код продукције.

Општински буџети расту из године у годину, јер расту из године у годину потребе и за сатуирање тих потреба потребно је наћи примерна новчана средства. Услед тих растућих потреба много је општина баш у последње време било присиљено, да су наново увеле као по закону о градским општинама допуштен извор прибављања прихода, т. ј. систем трошарине. Тај систем су увеле и до потанкости су га обрадиле баш оне општине, које немају, како је већ казано, других извора прихода, т. ј. које немају нити властитих предузећа ни у свом подручју великих пореских обвезника.

Настаје још питање да ли је тај систем прибављања прихода, систем трошарине и увознина, који је уистину најрентабилнији, такође највише оправдан, највише економичан и највише социјалан.

По нашем мишљењу је систем трошарине застарио, неправедан је, неекономичан и несоцијалан.

У свим европским државама после рата тај средњевековни систем укинули су, јер је застарио, јер за новодобно народно господарство није више прикладан, пошто је по неопходности

преваљивања на консумента, дакле на шире људске слојеве, несоцијалан.

Свуда нашли су већ друге системе и одредили општинама друге изворе прихода. Само време ће захтевати, да ће такође наша држава дати својим самоуправним јединицама, како бановинама тако и општинама, на расположење друге изворе, било у облику партиципације на државним приходима, било у систему дотација или у чему сличном.

Решење тога питања је хитно и не чека никаквог одлагања. Оно се мора решити издавањем опширног закона о финансирању самоуправа, за чије оживотовање Савез градова предузео је већ потребне кораке и више пута решење тог питања ургирао.

ДИСКУСИЈА О ОВОМ РЕФЕРАТУ

Бранислав Кирјаковић, финансијски саветник — Сента: Да ли је Савез градова у вези онога спора са наплатом трошарине на вино виноградара подузео нешто и да ли је у томе погледу штогод постигнуто?

Претседавајући др. Сеид Буљина: На задњој конференцији финансијских стручњака о томе је вођена опширна дискусија и био је један посебан реферат, односно предавање о томе питању. На темељу тога ушла је једна тачка у резолуцију и израђена јеј една претставка, коју је Претседништво Савеза градова предало, али је на жалост то остављено за идући Финансијски закон, пошто је Финансијски закон већ био прошао кроз Народну скупштину.

Милорад Владив, финансијски саветник — Петровград: Треба да Вас упозорим на једну околност, да управни судови још увек стоје на становишту да одобрење градске трошарине има везе са законом о државној трошарини, па да је потребна и сагласност Претседника Министарског Савета. Иначе сматра да су градски правилници уопште незаконити. Та околност прети граду Петровграду и свима осталим градовима. Овај се предмет налази пред Државним саветом. Ми смо исходили и тумачење Министарства финансија и Министарство није доставило то на сагласност Претседнику Министарског савета. Ми смо се позивали на то да овај каснији закон о градовима ништи онај ранији закон. Ако и Државни савет стане на то становиште, онда то неће бити добро за градове.

Претседавајући др. Сеид Буљина: Који је то Управни суд? (Милорад Владив: То је Београдски управни суд). Ја бих молио да се та ствар достави Савезу градова, канцеларији Београд. (Милорад Владив: Ми ћемо Вам то у препису доставити).

Др. Јосип Тртањ, финансијски директор — Сарајево: У погледу монополских тисканица, ми смо заузели противно становиште. Тисканице нису монопол. У предратној Србији био је један закон који је мало шири био, али тај више не важи, важи нови закон о монополима. У тим тисканицама налазе се и

санкције кривичног закона. Ту имате рецимо школске теке (писанке), где при дну пише да их не сме нико штампати, јер иначе кривично одговара.

Моје је мишљење да би ми сви требали идентично да поступамо.

Претседавајући др. Сеид Буљина: У погледу трошарине две кратке примедбе. На трошарину се у задње време много виче и од стране Министарства финансија и од стране грађанства. При том се нарочито удара на животне намирнице за сиромашно становништво. Кад се већ о томе говори и води борба против те трошарине, ми не би имали ништа против тога да се намирнице које употребљавају сиромашни становници, изузму од општинске трошарине. Али ако се то тражи од општине, онда би тако требала и држава да поступи. Међутим тако није. Ми не можемо даље ићи од државе. Ако држава то тражи, онда би она требала да предначи примером. А шта се дешава? Државна трошарина је неколико пута већа од градске. Такав је случај са шећером, кафом, шпиритом, електричном струјом, машћу и т. д., па ако то није најпрече за широке слојеве, онда ја не знам шта је. Други је приговор трошарини да није социјална, јер подједнако терети и широке слојеве грађанства. То је донекле и право. Истина је да на кг. шећера сви једнако плаћају, али они који више троше, више ће и платити, а који мање троше, платиће мање. Не може се то, господо, поставити на неку вагу. Зар није исто плаћање и на све монополске производе. Динар је на кутију шибица. Може се све поставити на прогресивну базу.

Илија Г. Каличанин, шеф Отсека за израду
и извршење буџета О. Г. Б.

ИЗДРЖАВАЊЕ ОСНОВНИХ ШКОЛА

У комплексу проблема који интересују финансије градских општина, а чије решење не зависи само од добре воље градских управа, спзда и проблем, не политика, већ материјална страна, основна настава.

Град не жели да се меша нити тражи да буде какав фактор у одређивању правца и система основне наставе. Основна настава је јединствена за целу државу и каква ће она бити, не зависи од појединих градова, већ једино од опште политичких прилика и национално-државних тежња опште заједнице — државе. Па кад већ град не жели да се меша у политику основне наставе он с правом тражи да се и материјални основи ове политике одстргне од њега. Оло је правила и нико не може осуђивати градове ако они, у настојању да реше своје финансиске проблеме у циљу правилног испуњавања својих дужности,

ради којих и постоје, траже да се из њихових буџета бришу расходи намењени издржавању народних школа.

Ако би ко тардио, да је исто тако дужност града као и државе да учествује у просвећивању и ако би овакво мишљење преовладало и са њиме се и градови сложили ипак то не значи да градови треба да буду објекат преко којих држава долази до средстава ради испуњења свог задатка, већ равноправни сарадници на истом пољу. Но, чак и ово ако се не би признало граду, потребно га је бар консултовати или пак испитати његову финансиску ситуацију пре но што му се наметне ма каква обавеза материјалне природе.

Нису сви градови истог типа, нису сви градови на истом нивоу изграђености, па према томе нису ни по свој економско-финансијској снази исте јачине. Међутим, наметање обавеза позитивним прописима врши се линеарно а да се не води рачуна о свему напред реченом.

Градови не беже од својих дужности, али је већ крајње време да се једанпут правилно схвати, обележи њихов задатак и циљ коме треба да стреме и да се, према њима заузме један одређен став.

По позитивним законским прописима, народне школе су државне установе, којима је стављено у задатак да, наставом и васпитањем у духу државног и народног јединства оспособе ученике за моралне, одане и активне чланове државне, народне и друштвене заједнице. Народне основне школе су ниже и више (грађанске) и о њиховом отварању стара се Држава. Ово њено старање потпуно је правилно проведено код сеоских школа финансиским Законом за 1938/39 буџетску годину то на тај начин, што је сваку бригу сеоских општина о издржавању народних школа преузела на себе држава, односно бановина.

А како се стара о народним школама по градовима?

Да прошетамо кроз Општину београдску па ћемо добити слику о овом старању.

Држава се брине само о платама наставничком особљу, а све остало: зидање школа, њихово одржавање, набавку учила, огрева, осветљење и све у вези са самим оспособљењем школе за несметан рад, станарину наставном и надзорном особљу и вероучитељима, стан, осветљење и огрев управитељима као и плате и пензије школским служитељима, пребацила је на градску општину. И ово све под много тежим условима и као већи баласт градском буџету него што је то био случај са сеоским општинама док су школе биле на терету буџета сеоских општина. Јер док су сеоске општине ради подмирења школских потреба повећавале или смањивале стопу школског приреза и једино у висини ефеката овога чиниле издатке, дотле се од градске општине тражи субвенирање школа у једнаким месечним обрнцима, обрачунатим према одобреном школском буџету расхода, без обзира да ли град, за покриће ових расхода има установљени школски прирез или који други извор прихода и

без обзира на прилив укупних прихода по градском буџету. За случај неиспуњења ових обавеза, казниће се градска управа у лицу претседника и благајника градске општине и то на жалбу управника школе. Поред свега овога, издаци за народне школе сваке године се рапидно повећавају тако, да престони град даје данас за редовно издржавање основних школа, према буџетским видљивим кредитима, 9,700.000 према 6,100.000 дин. колико је давано у 1930 години.

Школске буџете састављају школски одбори, које разматра и увршћује у свој буџет градска општина. Дакле, школски буџет разматра управна општина. Како и шта? Да ли она мора водити рачуна о задатку који се жели постићи састављеним буџетом или одмерава његову висину обзиром на своју финансиску моћ.

Пре свега, ако се законски прописи тумаче граматички, градска општина прима на разматрање готов буџет а не предлог школског буџета. Шта сада може да разматра, испуњење циљева или своју финансиску моћ?

Напред смо рекли, да градска општина не жели да се меша у политику основне наставе, која јој није никаквим позитивним прописом ни стављена у дужност, па према томе, градска општина, природно, треба да се ограничи само на разматрање висине буџета у односу на капацитет њених извора прихода.

Међутим, ако градска општина овако поступи, долази у сукоб са политиком основне наставе. Јер школски Одбор, приликом израде буџета, интересује циљ основне наставе и тај циљ има — сасвим логично — увек пред очима, не обазире се много на изналажење сретстава а градска општина, са своје стране, приликом разматрања школског буџета има за критеријум, своју финансиску моћ.

Сукоби, у оваквим случајевима, логично је да ће се увек решавати на штету града, пошто у крајњој инстанци о њима решава Министарство просвете које, исто тако као и школски Одбор, има у виду циљеве који се требају постићи преко буџета.

Из овога излази, да је законско право града, да разматра школски буџет, само фраза. Значи, колико се тражи толико градска општина мора да да. А како и на који начин, то се питање не поставља. Важно је да се дванаестина има исплатити сваког првог у месецу.

Следствено томе излази, да реч „разматра“ коју налазимо у Закону о народним школама, треба тумчити граматички, па је с тога треба превести, односно схватити као реч „видети“. И пракса нам даје право на овако тумачење.

Поред речи „разматра“ у Закону о народним школама стоји реч „увршћује“. Наиме, на горњи начин разматран школски буџет, увршћује градска општина у свој. Овако увршћен буџет субвенира градска општина свакомесечно са износом дванаестина.

Регулишући питање техничке обраде градских буџета, позитивно законодавство поставља принцип јединства буџета. Овај принцип се не односи само на техничку обраду већ, што из ове излази и на јединство његовог извршења.

Не улазећи у практичност овога принципа уопште, који кочи донекле градску управу у ефикасности њеног привредног пословања, сматрамо да је његова примена сасвим умесна код извршења школског буџета.

Не може се претпоставити, да је школски буџет анекс општинском буџету па ма применили какво хоћемо тумачење речи „увршћује“, а тим пре када постоје законски прописи који му тачно одређују место у општем буџету.

Јединство буџета захтева саврставање свих расхода града у један буџет. Ово саврставање има као последицу примену апсолутно истих прописа и у извршењу буџета. Ово је логично јер је тешко претпоставити да се на један јединствени буџет, а приликом његовог извршења, примењују дијаметрално различити прописи и право контроле дели на разне органе.

Овакво примењивање различитих прописа на извршавање јединственог градског буџета омогућује заснивање и подржавање правних нелогичности. Типичан пример за ово представља постављање служитеља основних школа и одређивање њиховог службеничког статуса, унапређивање и примене дисциплинских прописа.

Службенички Статут Општине града Београда од 1929 године важи у колико његове поједине одредбе нису стављене ван снаге законом о градским општинама. Овај Статут важи и за служитеље основних школа у Београду. Али не у потпуности. Служитељи основних школа постављају се са платом систематизованом у Статуту, напредују, стичу права на пензију и бивају пензионисани по његовим одредбама.

Међутим, њих не поставља Претседник градске општине, већ управитељ школе. Не унапређује их претседник нити пак има какву дисциплинску власт над њима; они потпадају под Министарство просвете. А када буду пензионисани, њих град прихвата као своје пензионере и тек тада, дисциплински потпадају под градску управу.

Горе смо рекли, да се држава брине само за припадљивости управног, надзорног и наставног особља. Па и то не у потпуности.

Не мислимо да улазимо у оправданост додељивања станинине особљу народних школа јер је то ствар државе како ће и у којим видовима награђивати своје особље. Али сматрамо, да град није позван да својим сретствима награђује особље које ради искључиво на државним пословима. Ову бенефицију у припадљивостима коју држава чини учитељима народних школа, а обзиром на припадљивости других државних службеника не може држава правдати тиме што то њу ништа не кошта и само са ових разлога да терити градску општину. Јер ако се продужи са

ovakvom logikom приликом наметања обавеза граду, градови не треба да буду изненађени ако једног дана буду морали да снесу и терет укупних припадљности учитеља.

И ово кратко излагање о издржавању народних школа, које није обухватило све оно што би имало да се каже по овом питању, надамо се да ће послужити Савезу градова у његовом настојању, да се донесе један по градове практичнији Закон о градским општинама, којим ће се решити и ово као и многа друга питања, која притискују град.

Filipović Vjekoslav, gradski računski savjetnik u Virovitici

ZAŠTITA I UNAPREĐENJE GRADSKJE FINANSISKE SLUŽBE

Sa naročitim simpatijama valja pozdraviti nastojanja Saveza Gradova, da stupi u neposredni kontakt sa nekim našim gradovima: Koprivnicom, Križevcima i još nekim, koji se danas nalaze u osobito teškim finansijskim prilikama — u želji, da im pruži svoju pomoć.

Mi znamo, da ti gradovi imaju veliku imovinu, a prema njoj razmerno male obaveze i da se unatoč toga nalaze već duže vremena pod teretom sekvestra. Da je do toga došlo, postoje razne nedaće, do kojih nebi došlo, da se za vremena na njih obratila potrebna pažnja u želji, da se odstrani. Ja vjerujem, da su odgovorni referenti tih gradova, njihova vijeća i nadzorne vlasti pokušale sve što je u njihovoj moći, da se to zlo otkloni, ali su bili nemoćni i bez potrebne moralne pomoći u odlučnim momentima. —

Uz već pomenute gradove ja vjerujem, da ima još nekih naših gradova — i to prvenstveno manjih, koji se nalaze pred potpunom finansijskom katastrofom.

Uvjeran, da smo se mi ovde sastali — ne da se hvalimo — već da podvrgnemo stvarnoj kritici sve ono što ne valja i smeta napretku i obezbeđenju naše gradske finansijske službe, ja ću pokušati dokazati, da do ovakvog stanja dolazi u glavnom radi ovih razloga:

1.) Propustima, nedovoljnom energijom i ustrajnošću kod najvažnijih pitanja gradske uprave od strane samih odgovornih gradskih referenata.

2.) Propustima, sporošću i nerazumijevanjem gradskih predstavnika za pitanja gradske uprave i za predloge svojih referenata.

3.) Uz sva nastojanja gradskih referenata i gradskih predstavnika za povoljno riješenje najvitalnijih pitanja gradske uprave, sve te lijepe stvari ipak propadaju radi nerazumevanja gradskih općih interesa po našim nadzornim vlastima, kod kojih u nekim slučajevima opći interesi gradske uprave budu zabačeni i za korist ličnih interesa pojedinih privatnika, koji — sa žalošću se mora reći — nalaze prvenstvo pred dokumentovanim i na zakonu osnovanim općim interesima gradske zajednice. —

Da ovi — u pomenute tri tačke navedeni razlozi — mogu da postoje, neka mi je dozvoljeno, da se poslužim sa primjerima, bez da navodim lica i gradove gde se to dešava, a svaki od nas — kada pogleda u svoju neposrednu okolinu doći će do osvjedočenja, da od toga svega ima ponešto i u svakom našem gradu, što je izvan domaka formalne kontrole a i kritike šire javnosti. Da navedem primjere za prvu tačku o samim referentima:

Uz najbolju volju imade dosta nas gradskih referenata, koji se teško bore sa svojom dužnošću. Premnogi su za to razlozi. Jedan od najglavnijih je, da se premalo sastajemo, da se međusobno dobro-namjerno kritikujemo, da naš rad bude što lakši, bolji i korisniji. Jedan od razloga biće i u tome, što uslijed nesavremenih odredaba Zakona o gradovima — gradski referenti su stavljeni na milost i nemilost pretsjedinika gradske opštine. Ja sam uvjeren, da u većini naših gradova postoje pretsjedinici gradskih općina sa vijećima, koji svoju dužnost sa najvećom predanošću vrše u zajednici sa svojim referentima jedino za dobro gradske općine i da sve što nema veze sa općim interesima gradske općine kod njih ne postoji. Međutim ima i takovih pretsjedinika gradskih općina, koji ne žele čuti mišljenje svojih referenata, te sve vrše na svoju ruku, a referenti — bez dovoljno energije i zaštite — puste takav rad bez ikakove primjedbe, koji obično dolazi prije ili poslije do katastrofalnih posljedica, na štetu gradske zajednice, krivnju gradskih uprava, a konačno — kada zlo već postoji, mora se naći i krivac, a taj je najslabiji — gradski referent, bio kriv ili ne — ipak mora biti kriv. —

O gradskim pretstavništvima — pretsjedicima i vijećima dalo bi se reći ovo:

Propusti, nerazumijevanja a i hotimična šteta pojedinih gradskih vijeća i pretsjedinika zauzima posebno poglavlje, o kojima bi se dale napisati iscrpne, dokumentovane i stvarne činjenice. — Do toga dolazi najviše radi toga, jer gradovi sa ovom kontrolom koja danas postoji — nadzorne upravne vlasti i Glavna Kontrola nijesu dovoljno obezbjeđeni, tj. ta kontrola je manjkava — više formalna, zamorna i preskupa, a najmanje materijalna. Da se poslužim sa primjerima. Jedan grad sa imovinom od 20,000.000.— dinara, nalazi se pod stečajem za neznatni dug od 2,000.000.— dinara. Već samo to stanje dokazuje, da uprava ne valja. To znaju građani prepričavajući najteže stvari, ali ipak nadzorna vlast je našla sve u redu, a Glavna Kontrola razriješila je uredne zaključne račune, pošto je sve sa formalne strane uređeno. Jedan opet grad sa imovinom od 25,000.000.— Dinara, koja mu potpuno stoji neiskorišćena, uz potpunu pasivnost svih grana gradske uprave, naplaćuje namet oko 100%⁰/₀, a ipak je u nemogućnosti da redovno isplaćuje prinadležnosti svojih službenika. U trećem opet gradu, nabavljaju se strojevi za električnu centralu. Nabavku ne vrše stručnjaci, već vijećnici kožarskog zvanja. Dobava se vrši sa teškim parama, a nakon tri mjeseca po izvršenoj dobavi ustanovljuje se, da su nabavljene mašine nevaljale. U četvrtom opet gradu sagrađena je školska zgrada sa troškom oko 3,000.000.— dinara, gde su uspiješni nadzor vršili

sami gradski vijećnici. Zgrada nakon kraćeg vremena puca i ruši se, bez da itko za to snosi odgovornost. U petom opet mjestu jedno privatno preduzeće prikratilo je općinu za 500.000.— Dinara. Referent je poveo energični postupak i predmet dolazi pred gradsko vijeće. Referent se otprema na dopust — bez da ga je tražio, a gradsko vijeće je načinilo nagodbu za 40.000.— dinara. U šestom mjestu jedna je banka došla u finansijske poteškoće, a općini je bila dužna za uloge oko 200.000.— Dinara, a na dažbinama oko 300.000.— Dinara. Dažbine su bile na prvom mjestu gruntovno na nekretninama osigurane. Unatoč izvještaju referenta, vijeće je gradske daće brisalo da sanira banku. Dok se to dešavalo, referent — koji je tome smetao, bio je za dva dana suspendovan sa dužnosti. Nakon kraćeg vremena banka je nudila za uloške 75% od faktične svote prije negoli pođe pod stečaj. Na taj način načinila je sporazum sa svim vjerovnicima, pa joj je još ostala sama gradska općina. Referenti su predlagali, da se ponuda prihvati, jer će u protivnom gradska općina ostati bez ikakvog pokrića. Predlogom gradskog vijećnika — advokata referenti su žestoko napadnuti radi „rasipanja gradske imovine“ te bi zaključeno, da se banka tuži. Advokat — gradski vijećnik dobio je punomoć za tuženje, što nije u dve godine izvršio. U tom vremenu krivim dokumentima banka je dala uknjižiti na prvo mjesto drugo lice. Pravozastupnik gradske općine uspješno već deset godina vodi parnice, te ih dobiva na svim instancama, a konačno je uspio, da su bančine nekretnine javnom dražbom prodane, gradska je općina ostala bez pokrića, a uz to je dobila posebnu dužnost da naplati parbene troškove oko 80.000.— Dinara, koji također nijesu došli do pokrića. —

U jednom opet mjestu — po redu sedmom, koje imade oko 10.000.— katastarskih jutara samih šuma, gradsko vijeće je stvorilo letećih dugova oko 7.000.000.— dinara, a da nije ma šta korisnog i rentabilnog za grad učinjeno.

U osmom mjestu kupuje gradsko vijeće od jednog privatnika jedan objekat, koji je nuden državnom eraru za 1.000.000.— dinara, općini tri mjeseca kasnije ponuđen za 1.400.000.— dinara, a kupoprodajni ugovor uspješno načinjen na 2.000.000.— dinara, plativo kroz par godina na paritetu Švajcarskog franka. Referent se usudio staviti primjedbu, koja ga je skoro stajala prisilnog liječenja.

U devetom mjestu, jedan režiser — viši javni funkcioner, koji nije iz redova gradskih službenika oštetiio je gradsku općinu i državnu kasu za sumu od oko 350.000.— dinara. Referent je podnio izvještaj, koji nije bio uziman u postupak oko 3 godine, a kada je taj referent ipak konačno uspio, da predmet dođe pred gradsko vijeće, trebalo je žilave borbe, da uvaženim gradskim vijećnicima taj referent dokaže, da nije njegova krivnja, što su oni — gradski vijećnici tu zloupotrebu posmatrali. Ta njegova izjava nije postigla, da je gradska i državna imovina obezbeđena, niti je taj režiser predan državnom tužiocu, već naprotiv sam referent bi uklonjen kroz 6 mjeseci iz službe sa punim prinadležnostima.

Ima toga mnogo. Kada bi sve primjere navodili, to bi nas predaleko odvelo. Za bezimene primjere i ovo je dosta.

Sada da se poslužim primjerima za naše nadzorne vlasti, što je najdelikatnije pitanje. Općenito govoreći, naše nadzorne vlasti tu svoju tešku dužnost sa mnogo dobre volje i spretnosti vrše za korist gradskih samouprava. Ali nažalost imade i takvih slučajeva, ako se opći gradski interesi kose sa ličnim interesima pojedinih privatnika, da ti opći interesi teško nalaze svoju potvrdu kod nadležnih nadzornih vlasti. Uvijek se nađe neka formula, koja štiti interes privatnika na očitu štetu općih interesa. I za ovo valja da se poslužim sa nekim primjerima.

Glede već spomenutog režisera, sa kojim su gradska općina i država oštećeni oko 350.000.— dinara, jedan od gradskih referenata potvrdio se do svoje prvostepene nadzorne vlasti, da upita za savjet, šta treba da učini po ovome pitanju. Dobio je odgovor, da je referentova dužnost samo konstatovati 2 i 2 jest 4, a ne pod živu glavu upuštati se da li su pravdajući dokumenti ispravni ili su oni očiti falsifikati. Posle traženja toga saveta, referent je dobio pred sam Božić mnogobrojnu i stručnu istragu, pod pretsjedništvom gospodina pretstavnika nadzorne vlasti koji mu je davao ovakav savet. Istraga je došla sa željom, da se taj nepoćudni referent, barem za sam Božić, pošto poto strpa u zatvor, što međutim uz dvadeset-dnevnu istragu nije uspjelo.

Jedan grad podiže investicioni zajam za podignuće električne centrale. Prvostepena nadzorna vlast neće uopće da predloži akt na daljnje riješenje. Ipak je dostavila sa nepovoljnim predlogom, jer bi taj zajam poljuljao lijepo ustaljene interese privatnika zeleniša. Drugostepena nadzorna vlast odobrila je zajam mimo predloga prve. —

U jednome opet mjestu postoji preko 20 godina električna centrala sagrađena sa najvećim novčanim žrtvama gradske općine. Ta centrala došla je u neograničenu vlasnost privatnika dioničara, a gradska općina ostala je bez ikakvoga utjecaja. Do toga je došlo radi toga, jer su na upravi općine bili ljudi, koji su ujedno za sebe gradili to električno poduzeće. Kroz 20 godina općina i cjelokupno građanstvo plaćaju preskupu i nepotpunu električnu struju, a gradskoj općini ne plaća se nikakova odšteta za upotrebu jednog dobra, gde su smeštene sve te električne naprave. I ako ne postoji nikakovo riješenje, da gradska općina daje besplatnu upotrebu svojega tla, i ako svuda od električne centrale ona ima lijepe koristi, ovde toga nema, jer općina ne naplaćuje nikakovu oštetu za svoje dobro, a Nadzorna II-stepena vlast naplatu svim silama sprečava a sve samo toga, jer se to poduzeće nalazi u rukama jednog aktivnog bankog činovnika i jednog državnog činovnika, koji su eto taj svoj kapital zaradili samo od svojih beriva. Kroz 15 godina vodi se spor na život i smrt. U tome vremenu od najviših naših stručnih univerzitetskih kapaciteta ustanovljeno je, da je to postrojenje takovo, da se ima smesta zatvoriti, jer mu je glavna svrha da sa nepotpunom i lošom električnom energijom besprimerno eksploatiše cjelokupno

građanstvo, a naročito samu gradsku općinu. Ipak kroz svih 15 godina nije ništa pozitivno učinjeno, a kada su gradska vijeća odlučno stala, da to stanje pošto pošto dokrajče, uvijek se našlo načina, da se u odlučnome času smjene. —

U jednome mjestu nadležna vlast daje načelnu dozvolu za gradnju nove električne centrale još u 1936 godini, ali do danas nije se moglo početi sa gradnjom, jer se nadoše načini — da se ta gradnja kod nadležnih uspješno spreči. Uslijed takovog držanja vlasti, ta općina do danas trpi oko 1,200.000.— Dinara.

Jedan grad imao je sreću sa svojim budžetom na ovaj način: Predviđene su ponovno dažbine, koje nijesu u interesu pojedinaca. Prvostepena nadzorna vlast zadržava budžet bez ikakova razloga kroz mjesec dana, te ga vraća natrag na ispravak, što gradsko vijeće odbija. Tada se stavlja predlog drugostepenoj nadzornoj vlasti, da se budžet ne odobri. Ta drugostepena vlast ipak odobrava predloženi budžet. Kada je taj budžet stigao nižoj vlasti, ona ga opet zadržava kroz mjesec dana, te ga ponovo vraća natrag, da se u interesu općih interesa odobrenje promjeni. —

Ovo su sve faktične činjenice, od kojih se ne smije bježati, nego im treba smjelo i muževno pogledati pravo u oči i sa njima se omjeriti. Ne želim i neću, da se ovde pomenuti slučajevi ispituju, nego molim da se na osnovu svega ovoga po finansijskoj sekciji Saveza gradova poduzmu opće shodne mjere, koje će tom našem vrhovnom dobrotvornom forumu omogućiti, da u mnogim našim gradovima nađe mnogo toga i težeg od ovde istaknutih primjera. —

Mi doduše imamo formalnu kontrolu sa strane naših upravnih vlasti i Glavne Kontrole, ali nam manjka stručna, dobronamijerna objektivna i javna kritika našega finansijskoga i u opće samoupravnoga rada, koja će za zaštitu i unapređenje gradske finansijske službe dati više od sve prisilne formalne kontrole. Tu dobrovoljnu stručnu i dobronamijernu kritiku svakog našeg grada može nam dati samo Savez gradova i nitko više.

Da se sve to postigne, valjalo bi po mojem mišljenju postupiti ovako:

Finansijska sekcija Saveza gradova trebala bi godišnje barem kod par gradova provesti ovaj postupak:

Finansijski referent bio bi pozvan, da podnese Savezu gradova opširno izrađeni elaborat o današnjem i dosadanjem stanju gradske uprave. Objektivnu i stručnu kritiku prošlog i sadašnjeg stanja svih grana gradske uprave, a po tom predlog za unapređenje gradske uprave za budućnost, rasčlanjeno na više godina. Takav elaborat trebalo bi umnožiti u dovoljnom broju, a Savez gradova bi ga dostavio svim gradovima, nadležnim banskim upravama, ministarstvima i Glavnoj kontroli. Nakon toga savezna finansijska sekcija odredila bi više bližih finansijskih referenata, koji bi na posebnoj konferenciji u samom odnosnom gradu pred gradskim vijećnicima, referentima gradskog poglavarstva i predstavnicima privrede održali stvarnu i opširnu kritiku cijeloga stanja gradske uprave. Ti pretsavnici Savezne finansijske sekcije dali bi referentu svoje primjedbe i upute

na koje on sam nije mogao naići. Što je najviše i najblagotvornije, ta kritika naših finansijskih stručnjaka dala bi svoje mišljenje o onome, što sam dotični referent nije mogao reći na adresu svojeg vijeća, ostalih referenata gradske uprave, a i na adresu naših nadzornih vlasti. Svakako bi poželjno bilo, da na toj konferenciji u svakome pojednome gradu bude izaslanik banovine, ministarstva i Glavne kontrole.

Svu tu kritiku i mišljenje naših najpoznatijih finansijskih referenata trebalo bi umnožiti, pa poslati svim onim ustanovama kojima je poslat raniji elaborat dotičnog finansijskog referenta. —

Sa ovakvim postupkom držim da bi se postiglo ovo:

Našim drugovima finansijskim referentima i u opće svim referentima gradske uprave — koji su slabiji, dati se potrebna snaga, a jačima potrebna podrška i moćna zaštita. —

Te bi mjere, pred našim gradskim predstavništvima mogle podići autoritet njihovih referenata, otklonilo bi se postepeno gde to postoji iz gradskih predstavništava ono što je za općenitost štetno, i dalo bi podršku za ustrajniji i bolji rad ondje gdje je on malaksao.

Takav rad naše savezne uprave naišao bi na veliko odobravanje i dao bi vidnu pomoć nadzornim vlastima kod njihovog istinskog i blagotvornog rada oko unapređenja gradske samoupravne službe. Onim našim nadzornim vlastima, koje su do sada više vodile računa o interesu pojedinaca nego o opštem interesu, stavilo bi se do znanja, da sa starom praksom valja prestati, jer tu postoji jedan jaki stručan forum, koji će za sav rad u gradskim samoupravama znati, svaki nepoželjan rad po gradske samouprave onemogućiti.

Ovakvim radom naši gradovi došli bi do lijepih i neophodno potrebnih finansijskih osnova za budućnost, do kojih će inače teško doći. —

Ako se na ovaj način posveti pažnja našoj gradskoj finansijskoj službi, ja vjerujem, da će se materijalni položaj naših gradova znatno poboljšati, neće ih barem biti pod sekvestracijom i stečajem, a biće i mnogo manje nepotrebno zaduženih. —

Konačno došlo bi i do jedne literature iz našeg praktičnog gradskog finansijskog života, koja bi donijela neprocenjive koristi svima nama, a pogotovo našem podmlatku, bez obzira da li je iz redova gradskih službenika, vijećnika, privrednika i naših nadzornih vlasti. —

Ja volim, da se ovaj moj referat podvrgne stvarnoj i objektivnoj kritici, da se ispravi i upotpuni, a potom da Savez gradova shodno izvoli postupiti. —

DISKUSIJA O OVOM REFERATU.

D-r Josip Trtnaj (Sarajevo): Ja mislim da moramo biti zahvalni g. referentu da nam je izneo ovu stvar. Moje bi mišljenje bilo da se ovako kako je predloženo ne bi moglo usvojiti. Ja vjerujem da svuda u svetu ima nepravilnosti. Samo vjerujem i to da ove nepravilnosti koje su ovde iznete predstavljaju ipak iznimku. Mi smo svesni da

mi činovnici gradske opštine ne vodimo komunalnu politiku, a razume se ni finansijsku politiku. Od sposobnosti pojedinih i od kvaliteta same opštinske uprave zavisi da li će jedna finansijska politika biti dobra ili ne. Može biti da je referent vrlo stručan a veće ne valja, može biti i obratno. Kada bi mi zauzeli jedan kritički stav prema veću i zvali u pomoć Savez gradova i Glavnu kontrolu, mi bi time došli u antagonizam sa gradskim većem, koje je pozvano da vodi komunalnu politiku. Kada bi se ovo usvojilo onda finansijska, administrativna i socijalna politika ne bi bile komunalne. One ne bi bile izraz sredine i građana, nego bi se birokratizovala. Ja mislim da bi se time izigralo i dejstvo same komunalne politike i same samouprave. Ako već postoje nepravilnosti u pojedinim gradovima, kao što je gospodin vrlo lepo izneo, onda je dužnost svakog građanina po zakonu da to dostavi banskoj upravi kao nadzornoj vlasti koja je nadležna da preduzme dalje korake i da povede postupak u pojedinim slučajevima. Ali nikako ne bi bilo preporučljivo da mi činovnici preuzimamo na sebe taj teret, jer ono što nismo mogli učiniti direktno ne bi smo mogli učiniti ni posredstvom Glavne kontrole i Saveza gradova. Međutim, ako bude uvedena sloboda štampe, da se može kritikovati ne samo činovnički aparata nego i gradsko veće, onda će svrha biti postignuta. Na koncu ako Savez gradova bude i apelovao, on će moći da apeluje samo na bansku upravu, pa ako na taj apel banska uprava nije htela da preduzme predložene mere, onda se neće ni posredstvom Saveza gradova moći da izgubi sukob između gradskog veća i pojedinih činovnika, i onda će situacija biti vrlo nezgodna. Mi, gradski činovnici ne smemo kvariti harmoniju koja treba da postoji između birokratskog aparata i gradskog veća. Veće daje pravac. Ono postavlja principe, a o dobrim činovnicima zavisi da li će jedna stanovišta politika prosperirati ili neće. U starom zakonu ima jedna anomalija, ali tu ne možemo ništa. U sudskom postupku, u administrativnom postupku i u svim ostalim vredni princip da je viša vlast toliko kvalifikovana koliko niža. Ako imamo sreski ili okružni sud, onda apelacioni sudija mora imati pune kvalifikacije, ili bar one kvalifikacije koje ima niži sud. Naš zakon kaže da stručni referenti moraju biti kvalifikovani a gradsko veće može biti od ljudi koji nemaju ni osnovnu školu. I tu može nastati razlika između stručnjaka i foruma koji nije kvalifikovan. Ali da mi apelujemo putem Saveza gradova, putem Glavne kontrole, ja ne vidim da je to celishodno. Ja mislim da dobro moramo promisliti o tome pre nego što bi doneli zaključak povodom inače vrlo lepog referata g. kolege. Ja bih najradije predložio da mi ovaj referat primimo g. znanju, ali da ne donosimo nikakav zaključak. To je moje mišljenje.

Pretsedavajući Dr. Seid Buljina: Čuli ste referat i jednu lepu kritiku toga referata. Vi vidite u čemu je ovde problem. U referatu je istaknuto pre svega da se činovnici — stručnjaci dovoljno ne uvažavaju, odnosno da se njihov rad dovoljno ne ceni. Drugo, da se dešavaju stvari koje nisu ni malo u redu i koje su na štetu grada. Referent je pokušao da to spreči i leči time što bi se tražilo od Saveza gradova da se aktivno umeša u tu stvar. Ovo je pitanje zaista

malo delikatno. Primeri koji su izneti, pretpostavljam da su svi tačni i takvih primera ima, iako nisu svakodnevna pojava. To je učinjeno ne samo zbog pomanjkanja dovoljne pažnje u samom gazdovanju i zbog neznanja, nego ima i gorih stvari, čime se često puta nanose štete gradskoj opštini. Ipak je veliko pitanje kako bi se i na koji način mogao Savez gradova u takvim slučajevima da se umeša i da pokuša otkloniti tu štetu od grada i da dađe satisfakciju činovnicima ili onima koji žele dobro gradu.

To bi mi mogli uputiti Savezu gradova, neka to prouči i onde gde ima neka krupna greška da možda nešto i poduzme protiv toga. Istina i svaki građanin može to da javi nadzornoj vlasti. Ja bih predložio da ustupimo Savezu gradova ovaj referat, s tim da zamolimo Upravni odbor da to prouči i da eventualno donese neku odluku na shodan način da bi i Savez mogao nešto poraditi, ako mu se nešto ovako javi.

Vjekoslav Filipović, savetnik — Virovitica: Nisam ja tražio da Savez preduzima kakve korake, nego je moja želja bila, ako hoćemo da našu gradsku finansijsku službu unapredimo, da ne dolazi do onako žalosnih slučajeva, kao što sam već naveo. Zato mi je dala povoda baš okolnost što je Savez slao svoje izaslanike na lice mesta. Ja sam hteo da kažem, ako se želi nešto dobro, da se poslovanje odmah uzme u kritiku po saveznoj Finansijskoj direkciji, jer kad bi tako bilo, prestalo bi ovo što se sada dešava. Ali ako se to ne učini, onda je iluzorno slati izaslanike Saveza gradova u pojedine gradove da vide zašto su pod eskvestrom. Sa žalošću se mora konstatovati da krivicu nosi za to i naša prvostepena nadzorna vlast. Naša bi finansijska služba samo ojačala i dobila, kada bi naš rad došao pod jednu stručnu i objektivnu kritiku kolega-stručnjaka i stručnu objektivnu kritiku Ministarstva.

Pretsedavajući Dr. Seid Buljina: Ovo što je sada kazao g. Filipović, mislim da možemo svi primiti i pozdraviti. Ovo mi sada izgleda pitomije. Sada se traži od Saveza da pošalje svoje izaslanike onim gradovima koji se nalaze u teškoj finansijskoj situaciji zbog lošeg gazdovanja, da oni tamo kao stručnjaci budu saveznici i da oni tamo pomognu i pokušaju naće leka. Samo ovde se radi o tome da bi ovi izaslanici Saveza gradova bili kao saveznici a ne arbitri. To je zaista vrlo dobra stvar i možda bi se ovakvim putem mnoge štete otklonile kod mnogih gradova, jer svaki grad, naročito manji, nema takvih stručnjaka da bi se u svakom komplikovanom slučaju mogao snaći. Eto usled takvog nepoznavanja stvari nastaju i štete. Takvih je slučajeva do sada zaista bilo. Vi dakle pozdravljate takvu praksu i mi ćemo apelovati na Upravu Saveza gradova da sa tom korisnom praksom nastavi.

РЕЗОЛУЦИЈА КОНФЕРЕНЦИЈЕ ФИНАНСИСКИХ СТРУЧЊАКА

Конференција финансиских стручњака предлаже, да Конгрес градова уврсти у своју овогодишњу резолуцију следеће:

Конгрес градова поновно констатује, поновно упозорава и наглашава, да је финансиско стање наших градова врло непо-

вољно, да су градови у огромној већини презадужени и да се то стање сваким даном све више погоршава.

Разни су узроци који су наше градове довели у овако тежак финансиски положај. Градови се у нашој младој држави налазе тек у разvitку и доследно су им потребна осетљива материјална сретства да могу извршивати све оне задаће, које на њих модерна самоуправа ставља.

Међутим држава и бановине преваљују са себе на градове толико финансиских обавеза, да оригинарно комунално пословање постаје секундарним, шта више долази и у питање, а општина поприма тако рећи карактер експозитуре.

У интересу је с тога не само градова него и државе, да се коначно приступи санацији овог нездравог стања, јер само финансиски здрави градови у могућности су да удовоље свим оним задацима, које од њих очекује држава и народ.

Конгрес је необично захвалан г. председнику Владе на његовим поздравним речима. Оне одају човека који комуналне проблеме врло добро позна и Конгрес апелира, очекује и чврсто се нада да његове лепе и снажне речи као и ова резолуција неће остати само на папиру, него да ће се претворити у дело.

Нагласили смо да су узроци данашњег тешког финансиског стања градова многобројни. Њихово набрајање прешло би опсег ове резолуције и ми ћемо их посебно разрађене и документоване доставити меродавним факторима.

Али већ у самој овој резолуцији апелирамо на Краљевску владу, да у виду првих мера санације градова уважи следеће најхитније наше захтеве.

I ОПШТЕ: 1) Да се уз сарадњу Савеза градова што пре донесе закон о самоуправним финансијама односно закон о финансирању градских општина као основ за санирање данашњег тешког стања градова.

2) Да се и за градске општине пропише Уредбом да се у случају преношења појединих послова на градове има уједно осигурати и приход потребан за покриће трошкова како је то законом одређено за друге општине.

3) Да се сви пројекти закона, уредаба и правилника, који тангирају градске финансије доставе претходно Савезу градова на увид и примедбе.

II ПОСЕБНЕ: 1) Да држава односно бановине преузму на себе трошкове издржавања месне полиције јер је то првенствено дужност државе.

2) Да се укине § 96. Финансиског закона за 1938/39 годину, којим је прописана дотација општине држави за издржавање државних болница и да се докине § 8 Закона о болницама по којем су градови дужни плаћати трошкове за лечење болесника без обзира на трајање лечења шта више и за припаднике других здравствених општина.

3) Да се градске општине ослободе од државних и бановинских дажбина на непокретна добра и на приходе од градских предузећа, аналогно као за државна добра и предузећа јер ти приходи не служе нити делимично у приватне него само у јавно-правне сврхе.

4) Да се за сада одмах укине обавеза градова у погледу плаћања станарине државним учитељима, вероучитељима и надзорницима те обавеза издржавања Среског начелства.

5) Да се у пословима наведеним у § 88 и 89 Закона о градским општинама не наплаћује државна такса.

Конференција финансијских стручњака саслушала је излагање претставника града Карловца и с обзиром на тешко стање тога града конференција моли Савез градова да усвоји следећу петицију тог града која гласи:

Умољава се Краљевска влада да граду Карловцу, који је тешко пострадао од незапамћене катастрофалне поплаве поред личне помоћи председника Министарског савета г. Драгише Цветковића пружи и са своје стране пуну помоћ у новцу, давањем олакшице у плаћању пореза, отварањем јавних радова, хитним подмирењем дуговања за болничке трошкове, те одобрењем изналажења потребних сретстава за покриће буџетских дефицита који ће неминовно настати у буџету града Карловца поводом ове велике катастрофе.

Осим тога Конгрес препоручава Савезу градова да са своје стране и из својих сретстава граду Карловцу, као једноме од својих оснивача и својем редовном члану даде једну примерену новчану помоћ у корист сиротиње која је тешком поплавом пострадала.

КОНФЕРЕНЦИЈА ГРАДСКИХ СОЦИЈАЛНО-ЗДРАВСТВЕНИХ СТРУЧЊАКА И РЕФЕРЕНАТА

Претседавао г. Др. Јуро Адлешић, претседник Савеза градова и претседник општине града Љубљане.

Конференцији су присутни:

- Г. Др. Коста Чохаџић, претседник Општине града Скопља,
- Г. Трајко С. Лопаревић, претседник Општине града Куманова,
- Г. Васа Исаиловић, претседник Општине града Панчева,
- Г. Др. Ђуро Бадер, претседник Општине града Винковци,
- Г. Радојко Солујић, претседник Општине града Чачка,
- Г. Др. Милош Петровић, претседник Општине града Н. Сада,
- Г. Др. Угљеша Давидовић, директор здравствено-социјалног одељења Општине града Београда,
- Г. Херберт Светел, начелник социјалног одељења града Љубљане,
- Г. Јован Белајчић, равнатељ Градског поглаварства у Осеку,
- Г. Негослав Оцохољић, саветник Мин. унутрашњих послова,
- Г. Фрања Галијан, градски сенатор града Загреба,
- Г. Предраг М. Клицин, градски сенатор у Новом Саду,
- Г. Роберт Вагнер, градски сенатор у Бјеловару,
- Г. Др. Јосип Медвед, градски физикус града Загреба,
- Г. Др. Анте Швалба, градски физикус града Сушака,
- Г. Др. Маврициј Рус, градски физикус града Љубљане,
- Г. Др. Илија Бајић, градски физикус Сремске Митровице,
- Г. Др. Александар Петровић, градски физикус Вел. Кикинде,
- Г. Др. Радојица Радовић, управник болнице у Белој Цркви,
- Г. Др. Бор. Миловановић, лекар Граског поглаварства града Скопља,
- Г. Др. Божидар Стефановић, градски санитетски референт града Смедерева,
- Г. Слободан Видаковић, референт Дирекције за социјално старање Београдске општине,
- Г. Др. Душан Петровић, градски физикус у Руми,
- Г-ђа Др. Марија Гајић, референт за заштиту деце из Београда,
- Г. Др. Клука Ђорђе, градски окружни лекар у Новом Саду,
- Г. Др. Сергије Рамзин, шеф Јавне хигијене града Београда,
- Г. Инж. Сретен Тадић, шеф Одељка за чишћење улица у Београду,

Г. Др. Бора М. Ђорђевић, шеф општинског диспансера из Београд,

Г. Др. Раде Свилар, градски санитет. референт у Лесковцу,

Конференцију је отворио г. др. Јуро Адлешкић, претседник општине града Љубљане, овим речима:

Господо, отварам конференцију здравствено-социјалну годишње скупштине Савеза градова и најпријатније вас поздрављам. (Бурно одобравање и узвици: Живео!)

Господо, ми данас живимо у доба тешке кризе. Тешка господарска криза многе је одбацила од посла и створила армаду беспослених, која иде од општине до општине, од места до места, где очекују боље дане. Они стварају све теже бреме градовима, општинама, друштвима. Много се говори и о духовној кризи од послератног времена, а нарочито у животу породица. Многе породице распадају се, а господарска криза још је повећала распад. Тако читави редови деце, која би имала уточишта у породицама, иде по улицама и по свима среским местима, где тражи милостињу. Тиме задају велике бриге општинама, пошто оне морају да их издржавају, а исто тако долазе и у болнице, па чак и у затворе.

Господарска криза обухватила је највише старије људе који долазе у своје старе дане на терет општина. Тако се је показао наш рад, рад општина, на социјалном пољу у три правца: брига за децу, брига за беспослене и брига за старе. У свим тим правцима раде наши градови, сваки према својим потребама и према својим сретствима. Сваки град је при томе раду допринео свој принос и свој успех, сваки град је при том раду добио своје искуство.

Због тога су потребне заједничке конференције да би се та искуства искористила и тај рад побољшао.

Ако упоредимо сретства која су наши градови употребљавали од својих буџета у социјалне сврхе видимо да су те размере велике, али упоредо са другима још искупише мале. Док отпада код наших буџета за социјалне сврхе једва нешто процента на пример 3—6 или 12 од сто, модерни градови на Северу и Западу употребљавају по 30 до 40 од сто па и још и више у чисто социјалне сврхе својих општинара.

То значи да полажу модерни градови много већу бригу социјалној политици, осећајући да је општина као нека већа породица која треба да опскрби све своје чланове, којима је помоћ потребна.

На Масариковом дому у Прагу записано је: „Праг — мајка свих потребних“.

Нека би овај дух завладао и у југословенским градовима да у што већој мери гаје бригу за своје убоге и сиромашне, те тиме сву беду и незадовољство по нашим местима уклоне. Тиме ће бити остварена најбоља подлога наших општина и места и најсигурнији темељи наше државе.

У томе духу желим нашој конференцији најлепши успех.
(Бурно и дуготрајно одобравање и усклици: Живео!)

Господо, за данашњу конференцију пријавило се шест референата. Према томе на данашњој конференцији биће овај дневни ред:

1) Др. Угљеша Давидовић: „Социјална делатност југословенских градова“.

2) Др. Маврициј Рус, градски физикус Љубљана:

а) „Унификација статистике здравствено-социјалног рада већих градова“;

б) „Сузбијање преношења заразних болести путем књига јавних књижница“.

3) Г. Хериберт Светел, начелник социјалног одељења — Љубљана: „Заштита хигијенских и морално запуштене младежи с обзиром на принудно одузимање деце родитељима“.

4) Др. Сеид Буљина, градски директор — Бања Лука: „Како да спречимо просјачење“.

5) Инж. Сретен Тадић — Београд: „Чишћење улица и јавних путева“.

Ако ко други жели да поднесе још каква реферат ја бих молио да се пријаве.

Молим да би за вођење конференције суделовали: г. Др. Угљеша Давидовић, директор здравствено-социјалног одељења Општине града Београда и г. Др. Јосип Медвед, градски физикус града Загреба. (Прима се. — Г.г. Давидовић и Медвед заузимају места за претседничким столом и преузимају заједно са г. Др. Адлешкићем вођење конференције).

Др. Угљеша Давидовић:

СОЦИЈАЛНА ДЕЛАТНОСТ ЈУГОСЛОВЕНСКИХ ГРАДОВА

Социјално и здравствено старање у градских општинама има свој пут историјског развика, који је увек био обележен утицајем животних прилика и друштвеним односима појединих општинских заједница: До данашње обавезне дужности градске општине, да општим социјалним старањем помогне све слабе и немоћне чланове своје заједнице, дошло се недавно, пошто су преваљени ступњи појединачне хуманости и друштвене филантропије.

Под ударом привредне кризе проширила се периферија градова, приливом нових сиромашних становника. У последње време наши градови су постали гравитациони центри великог броја осиромашених сељака и варошана, и тиме примили на себе дужност државног социјалног регулатора.

Социјално и здравствено старање постаје, у програмима општинске политике, све значајнија и све већа општинска односно друштвена обавеза.

Социјална правичност испољена све јаче кроз општинску интервенцију, постаје закон друштвеног опстанка, јер целокупно грађанство сваке градске јединке учествује у обавезном старању за што бољу и ефикаснију помоћ незбринутима и невољнима из своје средине: од подизања незаштићене деце, преко помагања неупослених радника до лечења и збрињавања болесних, изнемоглих и остарелих сиромашних грађана.

Замах и снагу тог социјалног и здравственог старања наших градова најверније ћемо приказати анализирањем њихових финансијских сретстава, која, поред организације, претстављају основу за наш стваран и успешан рад. У току последње две деценије заједничког државног живота у уједињеној Отаџбини, расходи градских општина за социјално и здравствено старање попели су се од 24,500.000.— динара на 118,131.655.— динара годишње, односно порасли за преко 450%, док је број становника градова у истом раздобљу порастао за свега 50,4%. Од 118,131.655.— динара, колико су 72 градске општине дале у 1938 години за своје социјално и здравствено старање, 61,961.822.— динара долазило је на здравствено старање, а 56,169.833.— динара на опште социјално старање. Главни део ових милионских сума издају централни градови, у које је и највећи прилив осиромашених и неупослених маса из свих крајева државе. Тако, од 118,131.655.— динара, на Београд и 9 бановинских градова долази преко 80,411.000.— динара, а на осталих 62 града преостаје свега укупно 37,717.660.— динара годишње.

То су цифре које својом висином показују социјални смисао градских општина. Али за нас, стручне раднике на пољу социјалног и здравственог старања, потребна је најдетаљнија анализа градских издатака за ово најзначајније јавно старање, анализа која ће да буде и инструктивна и дијагностичка; да се, као медицинар изразим медицински.

На основу закључка једне социолошке анкете, коју је под мојим руководством извршио надлежни референт Дирекције за социјално и здравствено старање београдске општине допуњених и корегираних званичним подацима предусретљивог Отсека за самоуправне финансије Министарства финансија, анализа градских издатака за социјално и здравствено старање пружа нам ово откриће:

Од 992,675.576.— динара укупних материјалних издатака, извршених у 1937/38 год., 72 градске општине дају просечно 4,63% за социјално старање и 4,19% за здравствено старање, а од 347.977 динара личних издатака, дају за персонални апарат социјалног старања просечно 2,62%, а за особље здравственог старања просечно 5,28%. Београд и 9 бановинских седишта дају просечно 4,16% за социјално и 4,01% за здравствено старање од свих својих материјалних расхода, а за персоналне издатке социјалног старања 3,96% и здравственог старања 4,79% од свих персоналних издатака. Дотле, осталих 62 града дају просечно 5,81% за социјално старање и 4,64% за здравствено ста-

рање од свих материјалних расхода и 6,02% за особље здравственог и свега 0,59% за особље социјалног старања од свих својих персоналних издатака:

Тачну дијагнозу о величини замаха социјалног или здравственог старања градских општина добијемо тек када ову анализу издатака проучимо за сваки централни бановински град засебно за остале градове скупно, по бановинама. Тако добијамо ову детаљну али врло карактеристичну слику:

Градска општина	од свих материјалних издатака		од свих персоналних издатака	
	на социјално старање	на здравствено старање	за особље социјалног старања	служби здравственог старања
A.				
Престоница и бановинско седишта:				
Београд	2,5%	6,8%	2,3%	11,8%
Загреб	5,2%	2,4%	4,1%	3,5%
Лубљана	6,2%	1,2%	2,4%	3,5%
Бања Лука	5,6%	0,96%	—	2,4%
Сплит	2,7%	6,8%	0,6%	6,7%
Сарајево	6,10%	2,9%	1,6%	4,3%
Цетинје	1,4%	2,2%	—	—
Нови Сад	6,7%	8,9%	2,1%	4,1%
Ниш	3,0%	3,1%	0,5%	14,5%
Скопље	4,6%	9,1%	0,4%	7,4%
B.				
Сви остали градови у бановини:				
Дравска	5,9%	2,1%	1,4%	3,7%
Савска	3,2%	5,1%	0,2%	6,6%
Врбаска	2,6%	4,1%	—	2,7%
Приморска	6,5%	4,3%	0,5%	2,9%
Дринска	5,9%	2,4%	0,2%	5,9%
Зетска	4,1%	6,3%	0,04%	8,8%
Дунавска	6,0%	6,0%	0,9%	5,2%
Моравска	5,3%	2,3%	0,5%	8,2%
Вардарска	8,4%	7,1%	0,6%	10,9%

Ова анализа извршених издатака у 1937/38 год. документује нам факта: да они градови чије су периферије конзумирале велики број сиромаша са села, и чији је хигијенско-културни стандард јако угрожен, посвећују много већу пажњу превентивно-хигијенској и социјално-медицинској служби него општем социјалном старању. Ти градови у које спадају и Београд, и Сплит, и Нови Сад, и Скопље, као и сви градове Зетске и Вардарске бановине, своје здравственом старању дају у суштини све одлике једног специфичног социјалног старања јер су и своју хигијенско-превентивну службу, и своју социјално-медицинску службу,

па чак и службу својих болница, поликлиника и осталих сервиса куративне медицине ставили првенствено а често и искључиво на расположење социјално-угроженим, управо економски најслабијим својим грађанима. Зато у тим градовима суме дате за здравствено старање претстављају уствари непосредну социјалну помоћ. Та чињеница претставља толико велику истину да су се у тим градовима, као н.пр. у Београду, Скопљу итд. и опште социјална и хигијенска и здравствена служба морале најтешње координирати у заједничко одељење, односно у засебну Дирекцију за социјално и здравствено старање.

Горња статистичка анализа дала нам је веран однос градских издатака за социјално и здравствено старање према укупним комуналним буџетима, односно завршним рачунима расхода за 1937/38 год. Она нам је илустровала висину разумевања градских општина за социјално-здравствену службу, али није нам пружила и слику: колико локалне заједнице, односно само грађанство даје за јавно старање и заштиту својих социјално или здравствено угрожених суграђана. Ту истину пружају нам следећа статистичка проучавања:

Градска општина	просечно на једног становника дође годишње		
	за социјално старање Динара:	за здравствено старање Динара:	Укупно Динара:
А. Престоница и бановинска седишта:			
Београд	26,90	89,84	116,74
Загреб	56,69	29,30	85,99
Љубљана	88,48	26,69	115,17
Београд и 9 бановинских седишта:			
Б. Сви остали градови у бановинама:			
Дравској	59,70	27,14	86,84
Савској	20,45	32,15	52,60
Врбаској	2,50	5,54	8,04
Приморској	9,71	8,09	17,80
Дринској	8,38	8,69	17,07
Зетској	10,86	24,52	35,38
Дунавској	12,33	16,60	28,93
Моравској	10,30	11,97	22,27
Вардарској	6,16	10,63	16,84
Сви градови без бановинских седишта:	15,16	18,82	33,98
Укупно сви градови у Југославији:	25,60	27,90	63,40

Сааки житељ југословенских градова даје просечно 53,40 динара годишње за социјално и здравствено старање своје општине. Највише даје Београд, просечно 116,74 динара, а најмање житељи градова сиромашне Врбаске бановине, свега 8,04 динара.

По висини суме која се даје за ово најзначајније јавно старање једне друштвене заједнице цени се висина социјалне свести или имовно стање односно локалне заједнице.

Градови чија социјална структура показује крајње сиромашно грађанство и као што су то н.пр. већина градова Врбаске и Вардарске а једним делом и Моравске и Дравске бановине, у немогућности су да својим доприносом реше питање јавног социјално-здравственог старања. Ту мора доћи, на иницијативу Савеза градова, до државне интервенције кроз пружање озбиљне финансије помоћи.

С друге стране један део имућнијих градова Дунавске, Савске и Моравске бановине који дају и релативно и апсолутно врло мало за социјално и здравствено старање морају повисити ниво своје социјалне свесности, зашта је такође неопходна и иницијатива и интервенција Савеза градова као врховног форума удружене комуналне активности.

Савез градова похвално је покушао да прикупи материјал о делатности наших градова на подручју градске здравствене и социјалне политике, да би се исти могао да прикаже на овој данашњој стручној конференцији. Али, на жалост, од 72 града, одговорило је Савезу само око 35 градова и то у већини са непотпуним и неједнообразним материјалом, тако да се исти није могао употребити за једну компаративну студију, као што је то могао да нам пружи већ анализирани статистички материјал о градским издацима за социјално и здравствено старање.

О непознатим чињеницама не могу дакле ни да говорим али да би бар добили верну слику о замаку нашега града — престонице — на свима пољима социјалног и здравственог старања, покушаћемо да изнесемо важније моменте из ових области у могућим размерама у оквиру овог реферата, за који не бих желео да вам буде досадан. Београд је на пољу социјалног и здравственог старања историском нужношћу добио и највеће и најтеже задатке од свих осталих наших градова. Престоница је у току прошле две деценије, а нарочито од 1927 године постала гравитациона тачка за све осиромашене житеље и вароши и села. Зато хиљадама емиграционих породица хитају у Београд, да у њему нађу пласман своје радне снаге. Тај популациони прилив доноси Београду, који 1921 године има 111.740 грађана, још преко 214.000 нових житеља, у апсолутној већини потпуно сиромашних и социјално угрожених. Они долазе из свих крајева наше велике државе и Београд их, без обзира на теорије и законске норме о завичајности, несебично, као мајка, прима и увек свесрдно прихваћа. Тако се ствара данашњи југословенски Београд са преко 325.000 становника, већином малог и радног човека. 93% од свих привређујућих становника Београда припадају

групи економски малих грађана, чиновника, ситних привредника, припадника слободних професија, занатлија и радника, квалификованих и неквалификованих.

Град такве социјалне структуре мора да постави социјално и здравствено старање у први план своје напорне комуналне делатности. То је Београд и учинио, координирајући опште социјално са хигијенско-превентивним и здравственим старањем у једну јединствену радну и организациону заједницу, у Дирекцију за социјално и здравствено старање, под којом се гранају њени централни сервиси: за лечење и санитарне установе, за јавну хигијену, за помагање сиромашних грађанства и социјалне установе, и за комуналну заштиту деце. Београдска општина 1939 године ставила је за ову социјално-здравствену службу буџетске кредите у укупном износу од 36,093.278.— динара од чега 22,868.100 динара за материјалне и 13,225.178.— динара за личне расходе.

Подвукли смо, да су за интензиван рад Градске општине на социјално-здравственом старању, неопходна, пре свега, снажна финансиска сретства. Та сретства до крајних граница могућности стављена су нам у Београду на расположење, нарочито у току последњих пет година, захваљујући смишљеном санирању комуналних финансија Београдске општине, успешно извршеном од стране данашње општинске управе, као и сталном повећању буџетских кредита за ову најзначајнију грану комуналног старања. Тако повећање укупних буџетских кредита за стварне материјалне издатке здравственог старања и социјалне помоћи Београдске општине износи преко 124,2% у 1939 године према 1933 години а за само здравствено старање то повишење пребацује и 191%.

Притом, поред редовних буџетских кредита данашња управа Београдске општине, захваљујући претседнику Господину Влади Илићу, ставља увек на расположење и ванредне кредите, нарочито из уштеде и из зајмова, за инвестиције социјалних и здравствених установа. Тако је у току последње четири године инвестирано, између осталог, и за:

1) за изградњу и уређење Град. дечјег дома	Дин. 7,000.000.—
2) за уређење Градске болнице	„ 1,200.000.—
3) за откуп зграде за смештај Град. поликлин.	„ 3,500.000.—
4) за зидање и уређење нове зграде Градске поликлинике за кожные и венеричне болести	„ 1,225.000.—
5) за оправку топлот купатила и преправку купатила на Сави (са изградом два дечја базена)	„ 779.000.—
6) за набавку пет нових санитетских аутомобила за пренос болесника	„ 350.250.—
7) за подизање и уређење Поликлинике за женске болести и порођаје	„ 960.000.—
8) за изградњу, односно довршење зграде Пожарне команде	„ 1,600.000.—

- 9) за преуређење ушног, очног и других одељења при Градској поликлиници, као и за преварку на Антитуберкулозном диспанс. „ 291.000.—
- 10) за набавку инвентарских ствари за дечја леговал. (кревети, постеље и ствари и др.) „ 165.000.—
- итд. итд.

Овако снажна финансиска сретства, омогућена финансиским оздрављењем Београдске општине, дала су одличну базу за импулзивни замах на пољу здравственог и социјалног старања Престоничке општине.

Развој здравственог старања и социјалне помоће Београдске општине изразито је снажан за последњих пет година, од 1935 године. Претседник Г. Влада Илић дао је и личну иницијативу за тај полет у преуређењу санитарне службе наше престонице.

Спроводећи свој програм социјалног и здравственог старања, Београдска општина је у току последњих година уздигла своје санитарне и социјално-здравствене установе на један и уређајно и организационо висок ниво, који је омогућио несметан и сигуран развој стручног рада у њима. Тако је, на пример, у току 1938 године отворен и предат животу и потребама београдског грађанства Градски дом дечје заштите и Поликлиника за кожни и венеричне болести, две узорно организоване социјалне и социјално-здравствене установе, прве своје врсте у Југославији и на Балкану.

Не улазећи у остале моменте хигијенско-техничког изграђивања, као што је архитектонска изградња, решење питања здраве воде и јавних купатила, подизање зеленила и друго, овде ћемо напоменути, шта је хигијенска и санитетска делатност медицинских установа у смислу побољшања чисто хигијенских услова градског живота дала н.пр. у току 1938 године, који су и статистички регистровани. У раду јавне хигијене као превентивне социјалне службе нарочито је значајна санитетско-полицијска служба, чији је развој непрекидан и снажан: на пример, број хигијенских прегледа износио је 1934 године 131.251, а 1938 године тај се број попео на 259.790 хигијенских прегледа. Исто тако значајна је и служба школске хигијене, која се стара о здрављу 26.000 ученика из 33 основних школа.

Рад на сузбијању и спречавању заразних болести представља једну од најодговорнијих служби санитетско-здравственог старања Београдске општине. Епидемиолошко-превентивна служба развија своју делатност у два главна правца: у правцу чисто профилактичких мера предохране од заразних болести и у правцу угушивања заразних болести ради спречавања њиховог даљег ширења. Профилактички рад епидемиолошке службе креће се у оквиру најшире и обавезне примене превентивног пелцовања, као што су пелцовања против великих богиња, дифтерије, тифуса, дизентерије, превентивног лечења против беснила итд. У вези са применом профилактичких мера помоћу пелцовања и

изоружања организма одбранбеним снагама против појединих инфекција, настојава се на што ранијој дијагнози на откривању појединих заразних болести и на откривању клицоноша серобактериолошким методама. У вези са провилаксом против заразних болести, епидемиолошка служба обавља и теренску ентомолошку акцију у циљу сузбијања маларије, и сузбијања мува као преносиоца гастро-интестиналних инфекција. У раду епидемиолошке службе нарочито су значајна прегнућа на пољу асанирања загађених терена, бара, дворишта, бунара, помијара, канала, ђубришта и слично. Нови завод за дезинфекцију и дезинсекцију отворен 1935 године у епидемиолошкој служби даје одличне резултате.

Једна од основних обавеза Београдске општине је старање за здравље њених становника, нарочито њених сиромашних становника, односно оспособљење њене социјално-санитетске службе да ту дужност у потпуности извршује. Зато се јако развила санитетско-здравствена делатност Београдске општине, нарочито кроз њене специјалистичке амбуланте и поликлинике, што се илуструје и следећим статистичким подацима о раду појединих поликлиника у 1938/39 години. Број прегледа износио је: у Одељењу за унутрашње болести 11.972, у очном 6.140, у зубном 5.022, у одељењу за ухо, грло и нос 5.671, у рентгенолошком 4.639. Број хируршких и других интервенција попео се на 21.821. Број прегледа у Поликлиници за кожне и венеричне болести показао је највећи пораст и дошао до броја 66.298. Кроз Антитуберкулозни диспансер прошло је 8.609 болесника. У станици за спасавање чија је служба непрекидна, дано-ноћна, број хитних лекарских интервенција попео се на 2.220, а хитних преноса болесника извршено је 20.156 случајева. Реонски лекари извршили су 5.672 прегледа сиромашних болесника итд. итд.

Све здравствене установе Београдске општине: и нова Градска болница и Градско породилиште, и Градска поликлиника са специјалистичким амбулантама, и Градски антитуберкулозни диспансер, и Поликлиника за кожне и венеричне болести, као и многе друге, све су оне по превасходству установе социјалног старања јер су својим благовременим бесплатним услугама стављена на пуно расположење сиромашним и социјално угроженим београђанима.

У правцу опште социјалне помоћи, плански организоване, није довољно уређено у ранијим годинама, те је у толико био тежи рад Општине и њених органа за социјално старање у току последњих година. У пркос свих тешкоћа учињени су значајни потези, нарочито кроз снажну и срећну делатност „Зимске помоћи“ где се на делу, у самој примени видела огромна вредност удружене сарадње јавних фактора и приватне иницијативе. Прво и највеће старање било је посвећено помагању и збрињавању незапослених радника. У току 1935 год. основан је централни акциони одбор Зимске помоћи, под почасним покровитељством Њ. В. Књегиње Олге. Овај централни акциони одбор претставља

координацију сарадње Општине, Министарства социјалне политике, Радничке коморе и приватне иницијативе. Свој задатак да преко зиме указује помоћ сиромашном грађанству и незапосленим радништву, Акциони одбор спроводи са великом љубављу и исто толиким успехом: у току прве две зиме 1935/36 и 1936/37 год. издато је 848.747 obroka хране, у вредности 1.944.489.— динара, неупосленим радницима и њиховим породицама, у апсолутној већини случајева имиграционом елементу пристиглом из свих крајева државе. Храну је примило 2.489 породица, које су имале од 2 до 7 чланова.

Поред учешћа у помагању незапослених радника и њихових породица путем врло ефикасног рада „Зимске помоћи“ Општина и директно помаже своје социјално и економски сиромашне грађане. Сталну месечну помоћ добија 719 сиромашних породица. Од повремених врсти новчане помоћи издају се: тренутне помоћ, којом је 1938 године помоћуто 1.400 грађана, рефундације, којима је 1938 год. помоћуто 210 лица.

Проблем социјалног старања у Београдској општини постаје све активнији и све тежи. У 1935/36 год. број потпуно сиромашних породица са децом износио је 6.180, а у 1938 години он се попео на 8.717 породица апсолутно незбринуте сиротиње, која пада на терет Београдске општине а зими и на терет „Зимске помоћи“. Овако бројно стање социјално потпуно сиромашних имиграционих породица највише је угрозило њихову децу.

Навалом тих осиромашених маса на Београд, и здравствене и социјалне слабе прилике нарочито неповољно делују на децу. Првом социолошком анкетом, коју је 1930 год. извршио г. Слободан Видаковић утврђује се, да је преко 57.000 београдске деце социјално или здравствено угрожене, да дечји моралитет у Београду непрекидно расте, да је н.пр. четири пута процентуално већа дечја смртност у Београду него у Копенхагену и осталим градовима запада и северне Европе, у којима је организована комунална заштита деце итд. Тако се дошло до формирања сервиса општинског старања о деци, коме је дужност: да заштићује сву социјално и здравствено угрожену децу; да исту смешта у дечје домове, туђе породице, дечје колоније за одојчад и малу децу, итд. Да води надзор над свом децом до савршене 16 године смештене у туђим породицама; да сарађује и помаже Суд за малолетнике и води рачуна о деци и младежи за коју дозна да су ма из ког разлога морално угрожена и да помоћу старатељске власти спроводи њихово збрињавање; да штити жену за време трудноће, порођаја и дојења; да одржава везу детета са родитељима а нарочито везу одојчета са мајком; да заштићује малу децу и школску ван наставе; да шаље децу на опорављање; да проналази према постојећим законима детету родитеље ако су из ма ког разлога непознати; да обезбеди детету старање родитеља, који занемарују своје дужности према њему; да сарађује са државним органима јавне заштите, како би општа социјална дечја заштита у Београду била што јединстве-

нија; да потпомаже приватну иницијативу давањем субвенције и стручног савета; да води надзор над свим дечјим установама, које у ма ком виду уживају помоћ Општине; да издаје тренутну и сталну помоћ на основу претходног проверавања трудницама, мајкама, деци и младежи; да сарађује са саветовалиштима за избор професија и са психотехничким институтом, и, најзад, да даје иницијативу и потпомаже уопште све акције које душевно и телесно снаже подмладак, као и да води сву бригу око оснивања и вођења оних установа јавне дечје заштите које ће Општина оснивати и издржавати и које су неопходно потребне у циљу свестраног збрињавања угрожене деце итд. итд.

У спровођењу програма дечје заштите, који се све више усавршава и рационализира, Београдска општина данас има најбоље организовану комуналну дечју заштиту не само у нашој земљи, него и на Балкану уопште, што се документовало и приликом II Балканског конгреса за заштиту деце и I Међународне изложбе дечје заштите, када су резултати наше дечје заштите добили признање и са највиших и најнадлежнијих места, од Њ. В. Краљице, господе Краљевских намесника и Краљевске владе, као и од стране претседника Међународне уније за помоћ деци из Женева проф. Ван Нотна и осталих стручњака из иностранства.

Под социјалном заштитом београдске општине налази се данас 6.645 деце, а кроз здравствено старање прошло је у току последње три године 40.931 дете, управо свако друго дете у Београду. Дневни број храњене школске деце, која свакодневно добијају млеко, попео се на 1.532. У току овогодишње зиме оденуто је 1.295 деце, а на летовање упућено је 1938 године 1.836 здравствено угрожене деце. До сада је Београдска општина у породичним колонијама збринула је 620 потпуно напуштене деце. У координацији рада са приватном иницијативом дечје заштите, коју субвенционише са 1.400.000 динара годишње, Београдска општина заштићавала је у 1938 години: 400 деце до 1 године старости, 115 деце од 2—3 године старости, 1.500 деце од 4—7 година старости и 1.673 детета од 8—14 године старости. У току последње три године бесплатно је лечено у четири дечја диспансера Београдске општине 20.997 оболеле деце. Организовањем службе Градског дечјег дома, а нарочито служби Прихватилишта, Сабирног дома и Централног дечјег диспансера, омогућено је спровођење дечје заштите на једној научној основи.

У даљем развоју дечје заштите, Дирекција са својим отсеком за дечју заштиту посвећује нарочиту пажњу организовању социјалних саветовалишта за породице, заштити напуштене деце и питању реорганизовања 14 дечјих обданишта. Општина ове године подиже своје дечје летовалиште на Руднику, зида дом за морално угрожену и напуштену децу, мале станове за сиромашне породице са децом. У пројекту је изградња три угледна обданишта за децу.

Сва ова досадања прегнућа санитарне, хигијенске и опште социјалне делатности Београдске општине дала су своје изразите

резултате како у опадању морталитета, тако и у смањењу морбидитета.

На пример, морталитет од трбушног тифуса и паратифуса смањено се у 1937 години према 1929 години за преко 79% а морталитет од истих болести опао је у 1937 години за преко 72,60%. Морталитет од активних заразних болести такође је смањен: 1938 године износио је на 100.000 111‰, а 1937 год. свега 32‰. Морталитет од туберкулозе такође је смањен од 520‰ колико је износио почетком треће деценије, на 231‰ и 1937/38 години. Статистички подаци општег морталитета у Београду показују, да је и он опао за преко 55%, јер док је, на пример, 1927 године износио 1.458‰, дотле је он у 1937 години спао на 1.093‰. Нарочито су огромни резултати у погледу смањења дечје смртности: 1937/38 години према 1939 год. дечја смртност смањила се: код одојчади за 48,1%, код мале деце за 31,5%, код школске деце 58,1%. Дечји морталитет од туберкулозе смањено се нагло и то: у првој години живота од 1.060‰, колико је износио 1929 године, на 257‰, колико је износио у 1937/38 години, а код мале деце од 616‰ (1929 г.) на 137‰ (у 1937/38 год.), и т. д. и т. д.

Овај позитивни ефекат и морбидитета и морталитета, као и издавање животног нивоа београдских сиромашних грађана и њихове деце, резултанта је сложеног деловања свих социјалних и здравствених фактора и активне, сарадње хигијенских, здравствених и социјалних институција Дирекције за социјално и здравствено старање у Београду. —

Претседник др. Јуре Адлешић: Господо, сматрам за потребно да изразим захвалност г. Давидовићу за његово лепо и исцрпно предавање (Аплауз).

Пошто се нико не јавља за реч прелазимо на реферат г. др. Мавриција Руса, градског физикуса из Љубљане: „Унификација статистике здравствено-социјалног рада већих градова“.

Dr. Mavricij Rus, gradski fizikus — Ljubljana

UNIFIKACIJA IN STANDARDIZACIJA ZDRAVSTVENEGA IN SOCIJALNEGA DELA VELIKIH MEST

Znano je, da je organizacija zdravstvenega in socijalnega dela jugoslovenskih mest tako v upravnem, kot stvarnem oziru dokaj različna, ostajajoč na stopnji več ali manj lokalnim in osebnim prilikam odgovarjajočega razvoja. Temu primerno je tudi kvaliteta in intenziteta socijalno zdravstvenega dela razna, razni so pa tudi rezultati. V enem mestu se posveča več pažnje gotovi panogi zdravstvenega in socijalnega dela, v drugem drugi. Uspehi dela se zaznamujejo, v kolikor jih ni možno omeniti prosto z absolutnimi številkami, v raznih mestih na drugi način, obrasci in sploh način poro-

čanja je različen, statistike se izpolnjujejo iz različnih vidikov, v letnjih poročilih se pa omenjajo najraje za mestno socialno zdravstveno upravo le ugodnejše številke oz. podatki. Imamo poročila zdravstvenega in socialnega dela le mestnih ustanov, drugje se poroča o delu mestnih ustanov skupno z državnimi in pa privatnimi ustanovami, vsled česar nam manjka pogosto možnost presoje celotnega zdravstvenega in socialnega dela v območju mesta.

Na ta način ni možna povsem objektivna presoja uspehov socialno zdravstvene zaščite prebivalstva poedinih mest, odgovornim činiteljem je odvzeta možnost objektivne primerjave dela in statističnih izsledkov, s čemur odpada tudi važen stimulans k napredku in medsebojni plemeniti rivaliteti, ki more igrati veliko vlogo v življenju mož, pravtako kakor v življenju in napredku mest.

Odkritosrčno si moramo priznati, da se medsebojno po načinu in uspehu zdravstvenega in socialnega dela še ne poznamo dovolj, da delamo kljub isti državni zakonodaji v detaljnih precej različno in da metode in praksa dela, ravno-tako lokalni pravilniki in uredbe in z njima uspehi dela nekje niso niti bivstveno enaki.

Običajna letna poročila in predpisani statistični obrasci raziskovalcu, ki hoče objektivno primerjati prakso in metode dela ne služijo povsem. Dajejo mu podatke o osnovah vitalne statistike drugega pa ne v meri, ki jo potrebuje sodoben zdravstveni referent velikega mesta.

Skoraj nobeno poročilo o zdravstvenih in socialnih prilikah in o tozadevnem delu in naporu ni popolno, ker vsebujejo poročila mest običajno le podatke o delu samo mestnih ustanov in uradov, ne poroča pa se istočasno o zdravstvenem in socialnem delu državnih, banovinskih, poloficijskih in privatnih ustanov ter organizacij.

Neobhodno potrebno je, da se zakonitim potom povzroči koordinacija državnih in samoupravnih ustanov in organizacij s socialno-zdravstvenimi cilji, da se prepreči škodljiva razcepljenost, neenotnost pogosto namenu škodljiva rivaliteta in včasih hiperprodukcija dela v eno smer, vsaj v tako idealno zaokroženi in visoko organizirani edinici kot je veliko mesto.

Le skupaj organizirano delo vseh tozadevnih ustanov, uradov ter organizacij more roditi blagodejni uspeh ter preprečiti izgube na rezultatih dela. Primerjava metod tega skupnega dela in njega uspehov more edino dati impuls k večjemu delu in k nadaljnjemu izpopolnjevanju.

Prepričan sem, da hoče vsak od odgovornih referentov naših velikih mestnih občin zdravstveno in socialno skrbstvo v svojem področju dvigniti do čim višje stopnje, stopnje, ki je v vseh panogah socialno-zdravstvenega skrbstva vsaj enaka, če ne višja, kot v najboljšem ob bratskih mest naše domovine.

Dolžnost naša je, da si med seboj pokažemo vse naše delo, odkritosrčno priznamo tudi pomanjkljivosti ter se pogovorimo o potrebnih ukrepih k zbolšanju, ukrepah, ki nas še nedvomo čakajo, t. j. enotno podlago zdravstvenega dela jugoslovenskih mest.

Potem bomo šele lahko zgradili bazo, ozir. standard, po katerem bomo lahko objektivno in primerjalno relativno ocenjevali uspehe svojega dela pa tudi neuspehe in pomanjkljivosti.

Pozabiti ne smemo, da so socialno-zdravstvene dolžnosti v mestih večje kakor na deželi, da bomo morali za enkrat delati več in boljše, kot to zahteva naša zakonodaja, naše delovne in statistične metode pa prilagoditi modernim izkustvom.

Kot se je to naprej zgodilo v zdravstveno in socialno vzgledno urejenih državah, predlagam tudi v našem primeru, da se za enkrat v treh do pet naših mest pristopi po predhodnemu upoznanju metod in uspehov dela k izdelavi standarda, v katerem bi se postavile v poedinih panogah zdravstvenega in socialnega dela za vzgled najboljše metode in uspehi najboljših od naših mest na način, ki je bil preizkušen v drugih naprednih državah, in k ibi omogočil vsem odgovornim faktorjem relativno presojo lastnega dela.

Ako se ne pristopi istočasno tudi k standardizaciji čisto socialnega dela, kar je mnogo težnje relativni presoji primerno predočiti, bi pristopili za enkrat k zgradbi standarda zdravstvenega dela, socialnega pa le v toliko, v kolikor je z zdravstvenim neločljivo povezan. Standard bi imel radi jasnosti poedina poglavja, in sicer: zdravstvena administracija, proračun, izdatki za zdravstvo preračunjeni na enega prebivalca skupno in ločeno po poedinih panogah, zatiranje nalezljivih bolezni, specialno tuberkuloze in veneričnih bolezni, zatiranje raka, kontrola lekarn, drogerij, zdravilišč, javnih lokalov itd., zaščita materinstva, kontrola babišva, nega dojenčkov in predšolske dece, šolsko-zdravniška služba, nadzorstvo nad živili v zdravstvenem pogledu, zdravstvena zaščita vajencev, obrtna higijena, stanovanjska in stanbenska higijena, zdravstvena propaganda, zdravstveni del telesne vzgoje, igrišča, okrevališča, higijena cest in javnih komunikacij, javna saniteta, kopališča, preskrba z pitno vodo, mrliški ogledi in postopanje s trupli, kanalizacija, odvoz smetli, odprava mrhovine, desinfekcija in desinsekcija, itd.

Standard bi izključeval možnost pavšalne rešitve, onemogočil subjektivna mnenja, nagnjenosti in predsodke poročevalca, omogočil bi čim objektivnejšo in premerjavi ter oceni lahko dostopno obliko poročanja o zdravstvenem delu mest.

Tak način stimulacije in nekake unifikacije zdravstvenega dela mest se je obnesel v mnogih kulturnih državah.

Tak standard bi brezdvomno rodil tudi v naši domovini ugodne rezultate.

Standard more biti od največje važnosti pri sestavi proračuna za edine panoge zdravstvene zaščite prebivalstva, ki more povzročiti mnoge izboljšave zdravstvene uprave.

Objektivno sestavljeni standard postane odgovornemu referentu opora za sestavo programa zdravstvenega dela poedinih panog za krajši ali daljši čas, kot to pač lokalne prilike dopuščajo.

Standard zdravstvenega dela naših velikih mest bi tvoril temelj letnega zdravstvenega poročila in statističnih podatkov, ki postanejo radi možnosti relativne presoje šele v tej obliki pomembni.

Na podlagi standarda bi možna uspešna koordinacija zdravstvenega dela mestnega zdravstvenega urada oz. ustanov z državnimi, banovinskimi in privatnimi ustanovami ter organizacijami, oz. z drugimi oddelki mestnih uprav.

Po enotnem standardu podana poročila postanejo predsedniku mestnega poglavarstva, kot pristojnemu odboru, nadzornim oblastem in meščanom objektivni kriterij o uspešnosti in intenzivnosti dela mestne zdravstvene uprave.

Primerjava standardnih poročil bi najbolje bodrilo in stimulans odgovornemu referentu k izpopolnitvi dela po poedinih še manj upoštevanih panogah, najbolje bodrilo k nadaljnjim uspehom in plemeniti rivaliteti k izboljšanju socialno-zdravstvenega stanja mestnega prebivalstva.

ДИСКУСИЈА О РЕФЕРАТУ Г. ДР. М. РУСА

Др. Угљеша Давидовић: Господо, ја бих желео пре свега да се захвалим г. др. Русу на овако исцрпном реферату, о једном питању које је стварно врло суптилно у нашем раду. Ми најбоље знамо како изгледа прикупљање података када статистике нису унифициране. Ја сам, радећи свој реферат, имао податке из свих градова. Не могу да кажем да је велики проценат био један са другим подједнак. Тако се одатле није могло извући нешто што би се могло компаративно употребити. Због тога је потребно да инсистирамо и да ова конференција реши да се стандардизирају статистике у нашим градовима. То би нам помогло и у нашем раду приликом састава наших годишњих извештаја да знамо шта ко и како ради. Ја молим конференцију да то узме у обзир.

Др. Марија Гајић: Колико сам могла разумети, захтев г. др. Маврициј Руса иде за тим да је потребно да се код нас створи једна статистика на научној подлози. Јер свакако, кад се статистике дају само у бројевима, ми не можемо ни знати шта значе ти бројеви.

Ја мислим да сви међу нама који се бавимо социјалним проблемима годинама могли смо приметити да је уопште у томе питању литература врло оскудна и да је далеко од тога да је научно дошла до једног изражаја. Ми не видимо готово нигде целокупну социјалну структуру. Ја знам често пута када се третирају поједина питања добијају се цифре од пре 20 до 30 година, које нам уопште не дају преглед те земље у данашњици.

Једна новина коју тражи г. Рус јесте и у данашњем реферату нашег директора г. др. Угљеше Давидовића, који је исто тако дао једну анализу врло интересантну о социјалној структури, на пример о социјалном раду наших општина. Ја мислим да је г. др. Рус баш то тражио.

Свакако би било потребно да ми сад на основу тих анкета којима данас располажемо идемо даље и усавршавамо се тим научним путем. У нашој земљи, ја то морам да подвучем, ми

се можемо поносити нашим радом. Када смо се ми прошле године спремали за конгрес дечје заштите па када смо тражили по странијој литератури разне податке нисмо могли да нађемо оно што нам наша социолошка литература даје. То се мора подвући.

Што се тиче координације свакако је тачно да је рад на социјалном пољу без координације немогућ. Исто тако и на пољу дечје заштите.

Створена је једна нарочита институција, чији је први задатак да координира рад државне, самоуправне и приватне иницијативе на раду дечје заштите. То је Југословенска унија за заштиту деце која данас, мислим, у свима бановинама има своја седишта и чији је задатак да ту мисију спроводи на пољу дечје заштите. Свакако да би било повољно да се и на свима осталим пољима делатности социјалног рада створе такве институције, које би помогле то координирање. Јер збиља у нашој земљи, где је све још на почетку, ми данас имамо извесне резултате али ми из искуства знамо да је то далеко од тога да би истински задовољило потребе наше средине. Ми морамо да тражимо да се бар све оне снаге и сва она сретства, која су одређена за једну истинску координацију, за тај рад и употребе. Јер свакако без координације социјалан рад је опште немогућ.

С тога ја мислим да ми можемо да поздравимо реферат г. др. Руса. Што се тиче статистичког рада код нас, он није тако рђав. На против ја мислим да ми можда данас у Европи стојимо међу првима који имамо један истински научно социјални рад статистички у социјалним питањима.

Слободан Видаковић: Господо, питање статистике фактично је једно од најосетљивијих питања у делу комуналне политике, но претворено у једну чисто административну форму, као што је у већини наших градова, где постоје статистички отсеци, који сем што се зову статистички отсеци никакве везе са статистиком у опште немају. За нас раднике на пољу социјалног и на пољу здравственог старања најзначајније је да се при одељењима за социјално и здравствено старање формирају специјалне службе које ће обрађивати социјално-здравствену статистику и виталну статистику.

Београдска општина унела је у свој буџет и већ отпочела са радом формирањем специјалног отсека за виталну и социјалну и здравствену статистику при одељењу за социјално и здравствено старање. Припремајући ту организацију Београдска општина извршила је неколико сарадња са државном статистичком службом и санитетском и социјалном и другом и још једном се уверила да статистичка координација комуналних и државних завода може доћи тек онда када се сама државна статистика реорганизује из основа, јер она не даје ни мало стручног основа ни на пољу здравствене статистике, ни на пољу социјалне статистике.

Београдска општина израдила је сад у Дирекцији тај свој план виталне статистике и када му буде дала дефинитивну форму ја верујем да ће Дирекција то ставити осталим градовима на рас-

положење. Било би врло корисно да се при свима службама социјално здравственим формирају засебни отсеци, без обзира на стручна одељења и да тај значајан материјал, који се добија путем анкете, путем стручног проучавања, путем прибирања демографских података о менталитету, о квалитету итд. служи временом као индикативна веза за сваки озбиљан рад на пољу социјалном, што до сада у већини наших градова није био случај.

Др. Анте Швалба, градски физикус Сушак: Ово што су нам наше колеге рекли држим да ни најмање не умањује вредност предавања нашег колеге из Љубљане г. др. Руса. Јер, колико је у Београду уведена или се бар увађа унифицирана статистика, ми знамо да у нашој држави наши градови немају готово ништа. Јер, статистике како се код нас воде уопште нису статистике. То је ређање појединих бројева, које једном човеку, који их прегледа, не дају увид ни у шта. Оно пар бројева не дају нам никакав преглед у саму суштину ствари. Зато држим да би било јако добро да се сасвим прихвати предлог колеге г. др. Руса да неколицина из наше средине дођемо идучих месеци у ближи дотицај, па да се наша искуства и ово што Београд има искористе, да би се нешто могло створити, да не би Београд стварао сам за себе, а да можда други градови покушају да створе нешто слично што се пак не би слагало. На тај начин из искуства свих створило би се нешто што је збиља за све наше градове идеално и најбоље. Држим да би Загреб и Љубљана могли много да допринесу својим искуством и да би оно што је Београд створио, што ниједан други од нас није урадио, могло да се узме за основу на којој ће се сазидати нешто здраво. Држим да је сад моменат да се то заједнички створи.

Др. Матија Дивић, градски физикус из Винковаца: Ја бих хтео да кажем само неколико речи. Ово како смо се ми данас састали, већином градски већници и здравствено-социјални стручњаци итд. јесте заправо моменат да смо се први пут овако састали по струци, а ми имамо и иначе много питања и сталешка и комунална наша заједничка, па би било можда потребно да се ми, градски референти, некако у том смислу организујемо, да би смо могли сво ова здравствено-социјална питања, која првенствено интересују градове, некако да расправљамо стручно на овај начин како ми то данас почињемо.

Ја мислим да су та питања веома важна, баш оне диференције између појединих градских установа за напредак градова, да бисмо ми градски референти, који се старамо за социјалну скуп у читавој држави, направили једну посебну организацију, где би смо могли сва ова питања темељно да расправљамо. Само толико хтео сам да кажем. А осим тога требало би унапред да се зна о чему ће реферисати господа, како би могли учесници узети учешћа у дискусији.

Др. Анте Швалба: Ја бих хтео да кажем неколико речи о нашем програму. Ми смо имали пре годину дана један састанак у Љубљани. На томе састанку било је одређено која би имала

бити главно тачка нашег данашњег рада. Ми смо оптимистички предвиђали да ћемо се састати кроз шест месеци. Ми смо били решили да се састајемо по могућству сваке године два пута, због тога што имамо много проблема за решавање. На тој конференцији било је постављено као главно питање дневног реда нашег будућег састанка: Настанба широких слојева народа. Било је и-станкуто да се то сматра као најважније питање. Јер и заштита деце и малолетника и борба против полних болести, и борба против алкохолизма и борба против туберкулозе, све је то везано за настанбу. Зато је било постављено као прво и главно питање нашег идућег састанка, питање настанбе. Међутим, ово питање скоро је испало из данашњег дневног реда. Било је постављено као дужност свих нас да то питање обрадимо и да на будућој конференцији, дамо своје мишљење и своје предлоге. По мом уверењу је зло што до тога није дошло. Ако овако и даље буде могло би се десити да оно што данас закључимо да буде на идућем састанку заборављено па да на трећој конференцији почнемо да асправљамо о сасвим другим проблемима, а све оно што смо и у Љубљени и овде данас у Београду истакли, да остане као нешто необрађено. Ја бих због тога хтео да истакнем да апсолутно останемо код тога што смо једанпут закључили и да настојимо да то спроведемо.

Др. Угљеша Давидовић: Ја нисам присуствовао тој конференцији, али сам обавештен, а и из записника знам да је стварно тако. Што није тако и урађено ствар је организације управе Савеза градова. То није, стриктно говорећи, наше питање. Ми можемо да утврдимо сад програм за идућу конференцију, што би било врло практично и добро. Ми би смо требали да утврдимо програм и да га дамо као програм за идућу конференцију наших стручњака Савезу градова, обавештавајући га да је то наш програм. То би смо могли да урадимо. (Прима се).

Dr. Mavricij Rus, gradski fizikus grada Ljubljane

PREDLOG O PREPREČEVANJU NALEZLJIVIH BOLEZNI PO KNJIGAH JAVNIH KNJIŽNIC

Neosporno je, da tudi najsvetnejši in najspretnejši epidemiolog pri študiju izvora nalezljive bolezni pogosto ne najde nikakih podatkov, ki bi ga vodili k pravemu izvoru obolenja.

Epidemiološko vesten zdravnik, zdravstveni pomočnik ali zaščitna sestra pa prav pogosto najde ob bolniški postelji in v rokah bolnika, zlasti onega v stanju rekonvalescenta ali onega, ki leži bolan že tedne in mesece, knjigo, učno, znanstveno ali zabavno. Saj je bolniku, pred vsem kronično bolnemu knjiga prečesto edini tolažnik, čitanje mu daje upanje.

Nedvomno je, da morejo biti med čitanjem knjige od bolnika okužene in da morejo biti take knjige posredni prenosilec okužbe. Bolnik govori, kašlja in kiha v knjigo, s prsti, oslinjenimi z inficirano slino, lista poedine strane knjige, ter ne ve ali noče vedeti, da s tem ogroža zdravlje sočloveka.

Pri kontroli kontumaca radi nalezljivih bolezni in kontroli odprtih primerov tuberkuloze najdemo prav pogosto knjige, izposojene iz raznih javnih knjižic. Pogosto so te knjige oguljene, obrabljene na robovih in vogalih listov zamaščene in povlečene z zasušeno slino.

Kako se vodi kontrola o tem načinu prenašanja nalezljivih bolezni potom knjig, zlasti mnogo čitanih in priljubljenih, kakšni so predpisi o nedopustnosti izposojanja knjig javnih knjižnic nalezljivo bolnim, kdo kontrolira nalezljivo bolne, ki si izposojajo knjige, kakšni so predpisi o higieni kontroli knjig javnih knjižnic, kako se možnost prenosa nalezljivih bolezni potom knjig in spisov sprečuje vsaj v velikih naših mestih, kjer obstojajo predvsem velike ljudske knjižnice.

Nedvomno je, da morejo igrati pri razširjenju nalezljivih bolezni gotovo vlogo tudi knjige in spisi, ki prihajajo iz rok nalezljivo bolnih preko knjižnic naravnost v roke zdravim. Direktni dokaz patogenih kali na knjigah je praktično težek, vendar se je že ponovno posrečil.

Tozadevno je Mitulescu že leta 1903 v Zeitsch. f. Hyg. u. Infektionskrankheiten, Leipzig, priobčil zanimive rezultate bioloških poskusov. Izrezal je onečiščene dele knjig razne starosti, robove in vogale, pustil jih je 24 ur v sterilni fiziološki rastopini, nakar je dobljeno tekočino v enakih delih vstrcal seriji morskih prašičkov. Pri enaki obdelavi 97 knjig raznih vrst, romanov, povesti i. t. d. je ugotovil, da so knjige, mlajše od dveh let, proste tuberkuloznih bacilov, dočim se je iskazala 1/3 tri do šest let starih mnogo prečitanih in obrabljenih knjig za inficirano z bacilom tuberkuloze. Radi izključitve možnosti infekcije o raku je izvedel tudi poizkus z fiziološko rastopino, s katero je izpral platnice, oz. površino knjig, vendar poizkusne živali v tem primeru niso obolele.

Da niso čiste in le malo časa rabljene knjige bile inficirane, je razložil avtor s naglim izsuševanjem infekcije na novih knjigah in pomanjkanjem večje nečistoče, ki jo običajno opazimo na mnogo čitanih in obrabljenih knjigah in ki dalje časa zadržuje vlago.

Peterson je ugovoril žive tuberkulozne bacile na knjigah dveh na tuberkulozi umrlih (Zeitsch. f. Klin. Med. Berlin 1907).

Znanstvena študija, objavljena v Službenem listu drž. zdravstvenega urada države Michigan U.S.A. leta 1906 in 1907) Rep. St. Health Michigan 1906/134:1907/137) ugotavlja infektivnost po povzročitelju škrlatine okuženih knjig in spisov, katera infektivnost more trajati več mesecev po okuženju.

O ugotovitvah prenosa nalezljivih bolezni potom knjig dopaja izčrpen referat Glaser v österreich. San. Wesen 1907 Beilage № 29.

Možnost okuženja po knjigah iz javnih knjižnic, zlasti knjigih, ki se mnogo čitajo, ne izključujejo mnogi znameniti avtorji, od katerih navajam nekatere v seznamu na kraju predmetnega referata navedene uporabljene literature.

Prenos okužbe potom knjig javnih knjižnic se mora v interesu javnega zdravja preprečiti.

Praviloma bi nalezljivo bolni ne smeli čitati knjig iz javnih knjižnic, na raspolago bi jim morali biti časopisi in revije, ki bi se mogle ob zaključni desinfekciji zažgati.

To pravilo je pa v praksi težko uspešno izvedljivo, pred vsem radi infekcioznosti v inkubacijski dobi, infekcioznosti potom bacilov in izločevalcev bacilov, nemožnosti efektne stalne kontrole in pomanjkanju možnosti zadostnih ukrepov pri primerih odprte tuberkuloze. Preostaja nam v glavnem še uspešna desinfekcija knjig javnih knjižnic, glede katere uspešnosti si pa mnogi avtorji še niso na jasnem ter prepročajo razne načine desinfekcije, istočasno upoštevajoč zahteve po ohranitvi neokrnjene oblike in kakovosti knjig.

Findel (Zeitschrift f. Hyg. u. Infektionskrankheiten 1907) priporoča uporabo 78—80° C vročega in 25—30% vlažnega zraka, ki mori tuberkulozne bacile po 24 urah.

Günter (Zeitsch. f. Hyg. u. Infektionskrankheiten 1909) ugotavlja dobre uspehe pri uporabi posebnega desinfekcijskega aparata, v katerem deluje na knjige alkoholna in vodena para okoli 80° C toplote.

Beebe (Am. J. Pub. Health 1911) priporoča desinfekciji s ovlaženjem knjig po rastopini karbolne kiseline in benzina, ki pri hitrem segrevanju in prepihu s pomočjo električnega fen-aparata brez poškodb knjige kmalu ihlapi.

Nice (J. Am. M. ass. 1912) priporoča 80° C vročega in 30—40% vlažnega zraka skozi dobo 32 ur. Na ta način se mu je posrečilo uničiti vse bakterije, ki se stvarjajo trose, celo v zaprtih knjigah, da bi se pokvaril tisk, platnice, oz. slike.

Upliv 78—80° C vročega zraka pri relativni vlagi 25—30% priporoča kod zadosten v vezi z eksperimenti Mosebacha tudi W. Kolle in H. Hetsch.

Rosenau (Preventive Medicine and Hygiene) priporoča kod uspešno razkuževanje knjig vsaj 12 urni upliv čimbolj koncentriranega formakdehidovega plina in vlažne toplote od ca 80° C.

Ako je potrebno razkužiti le nekaj knjig, priporoča isti avtor vkapavanje 1—3 kapljice 40% formaldehida v medprostore posameznih listov knjig, na kar se stavijo te knjige v hermetično zaprt zaboj, v katerem ostanejo pod uplivom plina vsaj 24 ur.

V vezi z iskustvi Mosebacha, Findela, Konricha (Zeitsch. f. Hyg. und Infk. 1912) in Gärtnera priporoča tudi Flügge uporabo kombiniranega upliva vlažnega okoli 80° C vročega zraka ter alkoholne oz. formaldehidove pare istočasno.

Za uporabo pri večjih knjižnicah je konstruiral Gärtner poseben definfekcijski aparat z vakuum od 730 mm, temperaturo okoli 60° C in paro od 50—60% alkohola.

Mnogo je podatkov o velikem razkuževalnem uplivu sončnih žarkov, zlasti onih iz modrega violetnega in ultravioletnega dela spektra na patogene bakterije, žarkov, ki ne kažejo istega razkuževalnega upliva na razne plesni in običajne, v zrku se nahajajoče kali.

Izvrstno delo M. Lukischa in Pacinia *Light and health*, Baltimore 1926 ter eksperimentalno vestno utemeljeno delo *Sunlight as a Desinfectant* od Dr. Meader-a, Detroit 1926, dokazuje znanstveno točko baktericidnost raznih valovnih dolžin svetlobnih žarkov, vpliv zaprašenosti in zadimljenja mestne atmosfere na baktericidnost, čas delovanja žarenja itd.

S pričo pridobljenega znaja o uplivu desinfekcijske sile visoke topline alkoholnih formaldehitnih plinov tudi na notranjost knjig dobivamo v vezi z izkustvi o baktericidnem delovanju sončnega žarenja namig, naj po možnosti in odgovarjajoče lokalnim prilikam obe vrsti uničevanja patogenih kali v knjigah kombiniramo.

V kolikor to ni možno izvesti že na podlagi zakona o zatiranju nalezljivih bolezni po vsej državi, naj se uredijo tozadevni zaščitni ukrepi vsaj v velikih mestnih občinah na osnovi é 89 in 90 zakona o mestnih občinah.

Preprečiti je izposojanje knjig iz javnih knjižnic akutno in kronično nalezljivo bolnim.

Kontrola naj se izvaja na domu bolnikov, kakor tudi v knjižnicah ki mora biti vse prejvljeno pristojnemu poglavarstvu.

Vse stare, zamazane, obrabljene in očitno zdravlju opasne knjige, ki nimajo zgodovinske, oz. antikvarične vrednosti, naj se ob priliki letnej kontrole v soglasju z upravo knjižnice in pristojne prosvetne uprave ali kulturneg oddelka iz zdravstvenih razlogov izločijo in zažgo.

Ostale knjige naj se letno dvakrat razkužijo in to ob istočasni uporabi vlažnega 80°C vročeg zraka in formaldehidovega plina, ter po možnosti baktericidneg delovanja sončneg žarenja.

Vse razkužene knjige dobe od svakem razkuženju zaznambo in letnico razkuženja.

V vseh knjižnicah je nabiti prepoved izposojanja knjig nalezljivo bolnim in navodila glede higijenskega poslovanja s knjigami.

Tozadevni higijenski propagandi je posvetiti čim več pažnje tudi po šolah.

V referatu le delno ali nenavedena uporabljena literatura:

The Sources and modes of Infektion, Ch. Chaplin 1912

Die Experimentelle Bakteriologie und Infektion, W. Kohle u. H. Hetsch.

Preventive Medicine and Hygiene, Rosenau 1927.

Grundriss der Hygiene, Flügge 1915,

Vorlesungen über allgemeine Epidemiologie P. Th. Müller 1914,

Handbuch der Hygiene, Band VI, Schulhygiene, prof. Dr. Weil

1912,

Light and Health, M. Lukiesch, a. A. J. Pacini, 1926, Baltimore,

Allgemeine Bakteriologie u. Sterilisation-Lehre, L. Laubenheimer 1919,

Die Desinfektion im Theorie u. Praxis, dr. Grassberger 1913,

Zeitschrift für Desinfektion, u. Gesundheitsw. Heft 4, 1928,

Leitfaden der Desinfektion, Fritz Kirstein 1937,

Durchführung der Desinfektion bei Tuberkulose, Fritz Kirstein 1909,

Sunlight as a disinfectant, Dr. F. M. Meader, The Journal of the Michigan Medical Society, 1926.

ДИСКУСИЈА О ОВОМ РЕФЕРАТУ

Др. Угљеша Давидовић: Господо, ја најлепше захваљујем референту г. др. Русу на овом интересантном и лепом предавању. (Живо одобравање и аплауз).

Молим госпoду уколико ко жели да говори да се јави за реч. Има реч г. др. Сергије Рамзин.

Др. Сергије Рамзин, шеф јавне хигијене Града Београда: Предавање г. др. Руса врло је интересно. Питање преноса болести на овај начин третира се одавно у стручним књигама. Господин колега навео је више страних писаца у том погледу. Ја бих додао и публикацију Фејгела из 1925 и 1926 године. То може да служи у прилог колеги г. Русу.

Што се тиче практичне примене сузбијања болести ми у Београду радимо то на тај начин што књиге и новине дезинфицирамо у Дезинфекционом заводу. Метод који је навео г. др. Рус врло је интересантан. За практичну сврху је добар метод да се књиге ставе у Вакум формалин апарат. Ту се добија потпуна гаранција за дезинсекцију. С друге стране овај апарат није штетан по словима, корицама итд. Ја мислим да овај апарат може да се употреби и на другом месту.

Ја бих потсетио колегу да је врло важан пренос инфекција помоћу старог одела. Ту долази пренос више него код књига. Нарочито Београд изобилује са продавницама старог одела. Читава огромна улица Краља Александра у Београду састоји се из низа радњи где се продаје старо одело. Спречавање преноса болести помоћу старог одела веома је тешко. Ми смо успели практично да свако старо одело пре него што ступи у продају мора да буде дезинфицирано у апарату. После дезинфекције оно добије своју пломбу. Око 90% старог одела де факто је дезинфицирано и на тај начин уклоњени су узроци преноса болести у Београду помоћу старог одела. (Један глас: То је потребно утолико више што родбина после смрти гледа што пре да се ослободи одела умрлих. Требало би у резолуцији тражити да се спроведе дезинфекција одела).

Др. Анте Швалба: Ја мислим да није довољна дезинфекција књига. Формалин не може доспети у целу књигу. Ја сам се лично интересовао за пренос болести путем књига. Увек ми је била велика брига да ми са књижницама не преносимо болести. Књиге

врло често иду у руке болесника. Ја сам се обратио Хигијенском заводу које су методе најбоље за спречавање ових болести. Ово што господа у Београду раде најбоље је, али ми немамо такве апарате. Зато бих ја хтео да се обратим господину Русу да се ми обратимо нашим надлежним Хигијенским заводима да нам препоруче једну методу коју бисмо могли у нашим градовима употребљавати. Али је потребно да то буде нешто једноставно и јефтино. Формалин делује на површину 70%. Сматрам да би било криво ако би смо држали да смо са тим нешто постигли.

Потпуно се слажем са г. др. Русом да се све књиге бар два пута годишње дезинфицирају. Ми бисмо хтели да добијемо један метод помоћу кога бисмо могли наше књижнице дезинфицирати. Ми бисмо били врло задовољни када бисмо то могли да спроведемо.

Васа Исаиловић, претседник општине у Панчеву: Господо, мене је ово питање необично интересовало. Могу вам рећи да сам пре 13 година затекао у граду Панчеву преко 25.000 свежака, већином стручних књига и закона. Библиотека је била у главном намењена чиновништву. Књиге су врло мало употребљаване. Али ја сам затекао и још нешто друго. У гимназији, где већином долазе сиромашна деца, ја сам сматрао за потребно да град помогне књигама те сиромашне ученике. Постепено сам створио библиотеку Југословенске књижевности и све што је у школи деци потребно, тако да данас тамо има око 2.500 свежака. Ту библиотеку употребљавају већином сиромашна деца. Сиромаштина живи већином у нехигијенским приликама. Ви вероватно знате да је код нас нарочито развијена трахома. Наш свет гледа преким оком на библиотеке, а особито код мене, где је 80% сељака. Ако сељаку кажемо да се књигама шири болест, онда ће тражити да библиотеку спалимо, као што је спаљена Александриска библиотека. Дакле морао би се наћи један јефтинији начин за дезинфекцију књига. Ми код нас имамо три библиотеке: Црквено-општинску, Пучке банке и Градску библиотеку. Све је то потребно држати у исправном стању. Ми би смо молили да ви стручњаци нама кажете једно јефтиније сретство помоћу кога ми можемо да извршимо дезинфекцију књига. Ако би се о томе почело много да дискутује ми би смо морали библиотеке да затворимо.

Др. Маврициј Рус: Господо, мени је врло драго да сам овим рефератом изазвао толико интересовање. Моја је намера била да изазовем иницијативу да почне наша централа у Београду да проучава ово питање и да нам каже како да се јефтино и успешно против тога боримо. Ја ћу да вам кажем како смо ми у Љубљани радили. Ми смо тражили да се књиге рашире. У Љубљани имамо одељке који продају старе ствари. Пошто наши људи имају мало простора они их носе по вароши. Због тога су преко целог дана на сунцу. Због тога што су на сунцу не могу да буду тако леће, али је главно да сунце спречава заразу.

Претседник др. Јосип Медвед: Ја се захваљујем г. др. Русу. Слободан сам казати како је код нас у Загребу. Ми смо се пре неколико година тим проблемом бавили. Ступили смо у везу са Хигијенским заводом. Говорили смо о методама и дошли смо до закључка да то код нас у Загребу изискује доста материјалних жртава. Ми би смо морали имати посебне људе за то, јер код нас има много старинарских радњи и антикваријата, где би се морало стално спроводити. Ми смо теоретски били добро замислили, али практично нисмо могли постићи резултате. На крају наш резултат био је да смо се обратили Хигијенском заводу, с тим да се направи Министарству једна претставка да Министарство пропише један правилник, у коме ће тачно бити прописано како се има поступати са старим стварима, а како са књигама. У томе правилнику би морало стајати, ко је дужан да сноси трошкове. С тога сам слободан ставити предлог да ми усвојимо ово што је г. др. Рус изнео. У томе правилнику мора да буде речено ко ће сносити трошкове. Ја мислим да одлучимо да се упути молба Министарству за доношење правилника.

Herbert Svetel, načelnik socijalno pol. urada grada Ljubljane

VARSTVO ZDRAVSTVENO IN MORALNO ZANEMARIVANJE MLADINE GLEDE NA PRISILJEN ODVZEM OTROK STARŠEM

Naj mesto uvoda navedem sledeći primer: V majhni sobi prebiva več — članska družina. Mati ali oče boluje za odprto tuberkulozo ter ograja vsak dan svoje male otroke, da jih z njo inficira. Ako izmenjamo register, more na mesto tuberkuloze nastopiti tudi alkohol ali nemoralnost. Oblastvo ali gdo drugi zazna za to stvar, ter javi nevarnost pristojni instanci javnega socijalnega skrbstva. Le to stopi v stik z roditelji, predlaga izolacijo ogroženih otrok, v primeru siromašnosti roditeljev celo na stroške občine, toda starši so za dobrohotne nasvete gluhi in svojih otrok ne dovolijo oddati v tuje varstvo.

Socijalnemu delavcu se taki primeri neuvidevnosti roditeljev ponavljajo ne le v zvezi z nevarnostjo prenosa tuberkuloze ali drugih bolezni, temveč tudi v zvezi z nevarnostjo moralne pogube otrok in navajanju na beračenje in nepoštenost.

Da si je popolnoma jasno, da so otroci takih rodbin zapisani zdravstveni ali moralni pogubi, vendar upravno oblastvo, ki vodi socijalno skrbstvo svojega kraja iz lastne moči, ne more ničesar ukreniti v prid in rešitev ogrožene mladine, temveč mora klicati na pomoč redno sodišče, kajti upravni zakoni ne dajejo v tem pogledu socijalni izolaciji v primeru akutnih nalezljivih bolezni. Postopek pri sodišču je dolgotrajen, kar je razumljivo, ker hoče sodišče dobro premisliti, predno odvzame komu očetovsko oblast ali predno, po-

seže vanje s posebnimi izrednimi okrepi. Otrok je pa na dalje izpostavljen usodni nevarnosti, ki ogroža njegovo telesno zdravilje ali pa njegovo moralno krepost.

Cesto je pri moralno že pokvarjenih otrocih treba, da napravijo že kaznivo dejanje, ko poseže šele oblastvo v njegovo življenje in odda otroka ali maloletnika v dobro vzgojo.

Ce kje, velja v socialnem skrbstvu pravilo, da je pomoč uspešna le, ako pride pravočasno. Zato je nujno, da se postopek za izdajo prisilnih ukrepov za varstvo zdravstveno in moralno ogrožene mladine poenostavi tako, da bodo mogla upravna oblastva brez odlaganja odrediti odvzem otrok onim družinam, ki so svojim otrokom kakor koli nevarne in da bodo mogla oddajati otroke, ki so že utrpeli telesno ali duševno okvaro, če tudi brez krivde roditeljev, v primerno vzgojo. Povdariti je treba, da pripadejo družini oziroma staršem njihove, v občem državljskem zakonu zajamčene pravice le fakrat, če družina svoje dolžnosti prav izvršuje. Družina, ki zdravstveno ali moralno svoje otroke ograža, teh pravic ni vredna.

Zdravilje otrok mora biti več, kot suh pretpis o odvzemu očetovske oblasti; konzervativno vrstranje na okostenelih predpisih je v dobi elastičnega socialnega dela ne samo anahronistično, temveč prvtako nesmiselno in škodljivo.

Zato predlagam:

Današnji zbor naj sklne priporočiti Zvezi mest da se na pristojnem mestu zavzame za uzakonjenje pravice upravnih oblastev, da bodo smela odrejati prisilen odvzem zdravstveno in moralno ogroženih otrok njihovim roditeljem. Upravna oblastva naj bi imele pravico po temeljiti in vsestranski proučitvi razmer odrediti odvzem otrok staršem in oddajo teh otrok v primerno vzgojo. Odredba naj bi imala redni pravni pouk, a bila naj bi takoj izvršljiva, ter bi nje izvršljivosti ne smela ovirati eventualna pritožba. Takojšna izvršljivost take odredbe je potrebna radi možnosti ki jo navadno terjajo primeri ogrožene mladine in se more zagovarjati s tem, da prisilna odredba ne ustvari nič nepopravljivega. Ako se instančnim potom izkaže, da oblastni ukrep ni bil potreben, se otrok vrne rodbini in stanje ostane neispremenjeno. Tudi okolnosti, da bi izdajanje takih prisilnih odredb po upravnih oblastih pomenilo paralelno poslovanje upravnih oblastev poleg pristojnosti sodišč, bi ne ovirale tega poslovanja, ker bi to ne bil prvi primer, da bi v isti stvari obstojala pristojnost poslovanja za sodišča in za upravna oblastva; to pa seveda ne da bi bilo prekršeno pravilo: ne bis in idem, temveč da bi ostajalo le fakultativno poslovanje obeh oblastev, pri čemur bi ukrep enega oblastva napravil brezpredmetno poslovanje drugega.

Vsekakor bi uzakonjenje navedene pravice upravnih oblastev poslovanje socialnih in zdravstvenih instanc pospešilo in poenostavilo ter s tem koristilo oni omladini, ki je tolikokrat hudo in nevarno ogrožena.

ДИСКУСИЈА О РЕФЕРАТУ Г. СВЕТЕЛА

Др. Марија Гајић: Господин Светел говорио је о врло важном питању да се може интервенисати у породици када су деца морално угрожена, да се могу одузети од родитеља. То је збиља за све нас један проблем од велике важности, који се мора безусловно решити. Јер у пракси када се морају деца узети од родитеља не може општинска власт да делује никаквим законом, него се мора узети у помоћ и полиција. Али и ако би смо добили законом дозволу да можемо децу одузети из породица, не би било много помогнуто, јер ми имамо и данас велики број деце, која су морално угрожена где нам нико не смета да децу одузмемо и ми их одузимамо из породица, али само у врло малом броју, јер немамо куд са том децом. Ја мислим да тај проблем истински можемо решити само тако ако се донесе један закон о заштити деце. Само у оквиру закона, где ће се предвидети и одредити финансиска сретства за васпитање деце ми можемо успети, јер имамо и сада много деце коју смо могли одузети из породица, али немамо довољан број васпитних домова. Да се то могући потребна су финансиска сретства, која ће омогућити и школовање те деце и персонал за њихово старање. Ја мислим да је то питање дечје заштите једно горуће питање, које је неопходно да се реши. Ако би се одлучило да ово питање уђе у нашу резолуцију ја мислим да у исто време захтевамо да што пре дође до једног савременог закона о заштити деце. Ја бих молила да се тај захтев усвоји.

Фрањо Галијан, градски сенатор, Загреб: Ја се прикључујем разлагањима г-ђе докторке и молим да би се евентуално тражило да државне власти помажу подизање узорних завода. Тих ми имамо у држави врло мало, или готово никако. Поправни заводи данас су сви препуни. Догађа се да старатељске власти одлуче да се поједина деца смештају у поправне заводе. Али, то је само на папиру. Ми ту децу не можемо сместити јер нема места. То је ствар државе. Држава мора наћи сретства да овекове заводе оснује.

Ја бих хтео да кажем како ми у Загребу то решавамо. Ми имамо једанаест склоништа где се склањају деца радника који су запослени преко целог дана и не могу своју децу да одгајају. Имамо 65 учитељица које имају дужност као социјални радници да обилазе све те установе. Оне имају да поучавају како се треба владати. Врло често се догађа да и сама деца делују на своје родитеље.

Ми имамо сабиралишта. То су пролазни домови где се смештају деца док се не врате родитељи. По правилу деца би могла да остану ту свега месец дана. Међутим има деце која остају по две године.

Васа Исаиловић, претседник општине у Панчеву: Можда није директно у вези са овим питањем, али ја ћу да вам изнесем ово: Имам безброј случајева да сиромашна породица оптере-

ћена децом не може нигде да нађе стан. Чим неко каже да има много деце, газда неће да их прими. Те породице падају на терет општине. Ја сам тај проблем изнео пред Градско веће. Ми смо закључили да ове године подигнемо две куће, у којима ће бити станови са једном собом, и са две собе са нузгредним просторијама. Биће шест до осам станова, али тиме проблем неће бити решен. Када је држава наметнула људима који се нису до 30 година оженили порез зашто не би безчедним породицама наметнули порез за издржавање ове деце. Зашто не би они плаћали, кад имамо ихс газда, који немају ни кучета ни мачета, а кад треба деца да се издржавају — онда нека плаћа општина! Када ја плаћам двадесет година за поплаве, којих никако нема, зашто се не би увела пореза за извесне богате људе за издржавање ове деце. Наша два дома биће до јесени готова и коштаће око сто хиљада динара. Ту ће бити склоњено седам-осам породица али тиме није решено ово питање. На овај начин, међутим, створила би се материјална сретства. Ми смо сви богати са идејама, али када се ради о парама њих треба створити. Потребно је да ми дамо сугестију држави, да се позабави овим питањем.

Др. Анте Швалба: Ја сам хтео да одговорим на речи нашег колеге и господина сенатора. Не ради се само о збрињавању деце која су у тешким приликама, него и о болесним породицама у првом реду од туберкулозе. На пример ми на Сушаку имамо 28 жаришта отворене туберкулозе, што их ми знамо. Питање домова је врло важно. Ми смо на Сушаку приватном иницијативом изградили један дом за 136 деце у Горском Котару. Дом стоји међутим зато што не можемо добити кредит за издржавање деце. Ми би смо желели да узмемо сиротињску децу. Са тешком муком ове године одобрено је сто хиљада динара за издржавање градске деце. Молили смо да би се одобрио кредит за децу из околних села. То није било никакво могуће остварити. Ево наш дом стоји празан десет месеци у години. (Показује присутнима слику дома). Два месеца преко ферија што скупимо од својих грађана једва саставимо да деца буду у дому као феријална колонија. Међутим ми смо дом уредили са централним грејањем, топлом и хладном водом, електричном струјом. Све сад то стоји јер се не може наћи кредит од сто до сто педесет хиљада динара. Тешкоће су врло велике када се овако мали кредити не могу добити. Ми на пример дом имамо, али немамо пар динара да сместимо децу у своје дому. Ово што је је господин споменуо мислим да спада у проблем станова малог човека. Јер када би се општина обавезала да се граде мали станови онда би се тај проблем ублажио. Ја сам десет година градски лекар на Сушаку. Ја сам сваке године стављао минималну своту за Сушак. Ја сам предлагао да се стави у буџет 300.000 динара. До данас није ниједан динар стављен за изградњу малих станова. А како наши људи станују на Сушаку и другим градовима могу господа да погледају у наш албум беде,

који сам донео да вам покажем. (Показује присутнима албум). Предлог друга из Љубљане врло је важан, али је још важније наћи финансиска сретства, јер ћемо моћи одузети и децу из туберкулозних породица. Биће који случај да ћемо морати прибегнути сили, али при томе морамо имати једну финансиску подлогу.

Слободан Видаковић: Сада је у Финансиски закон ушло једно овлашћење да се донесе уредба са законском снагом о заштити деце. Та уредба се већ ради. Овакве конференције треба увек да подвуку онај моменат који се може да реализује. Иначе ако се говори о стварима које не би биле актуелне а унете у резолуцију, остале би само једна добра жеља. Никада није било актуелније него сада, да се у једној конференцији стручњака, као што је ова, подвуче се проблем комуналне заштите деце, да би се тражило од надлежних да се у тој уредби већ једанпут то стипулише.

Илузорно је говорити о дечјој заштити без финансиских сретстава. Наша браћа Бугари донели су један закон о друштвеном помагану да је сваки грађанин дужан једанпут годишње дати једну своју дневну зараду за социјалну заштиту деце. На тај начин општине Бугарске у врло снажној координацији приватне иницијативе са њиховом Униом за заштиту деце добијају годишње сретства од 48 милиона динара. Са таквим сретствима фактично се може доста урадити. Без финансиских сретстава нема ништа. У југословенској заштити деце, где седе г. Исаиловић, г-ђа Гајић и ја такође је врло детаљно то питање претресано. Тамо је подвучено да у новој уредби, која ће имати законску силу, треба нарочито омогућити финансиска сретства путем једног специјалног социјалног пореза за дечју заштиту на прогресивној основи, са ослобођењем минимума за egzистенцију. Путем те једнодневне зараде и путем специјално фиксираних оптерећења свих бракова без деце са ослобођењем једног минимума за egzистенцију итд. омогућила би се потребна сретства. Ја бих молио да се у резолуцији подвуче потреба обезбеђења финансиских сретстава. Јер, према једној анкети коју је вршила у своје време Дирекција за социјално и здравствено старање београдске општине, огроман је број социјално и здравствено угрожене деце. Ми не можемо само говорити о данашњој модерној и савременој дечјој заштити о оној деци која су потпуно на улици. Ми морамо мислити на њихово социјално обезбеђење. Али да би смо ту модерну комуналну заштиту деце спровели нама су потребна огромна финансиска сретства.

Ја се не бих могао сложити са гледиштем да се држава која се показала као врло гломазан механизам и која је двадесет година већ донела закон о заштити деце, који је остао мртао слово на хартији, кажем не би могао сложити са тим да се то остави држави. Општина је много ближе народу. Општина мора примити на себе комуналну заштиту деце, а држава јој мора обезбедити законским путем финансиска сретства. Подизање специјалних домова и вођење тих домова мора остати у дело-

кругу општине, али сретства се морају створити. Код данашњих сретстава ми апсолутно не можемо водити једну социјалну заштету деце.

Фрањо Галијан: Ја бих хтео да кажем да град Загреб има сретстава да издржава дом али немају друге општине. Због тога ми морамо да смештамо у наше домове и да издржавамо људе из других општина. Ми имамо милион и по динара потраживања од разних општина. Баш ради тога што су општине сиромашне, јер нису у стању да помажу своје људе и да подижу своје домове ми смо дошли у овакаву ситуацију. Не знам ни да ли су бановине у могућности јер су и њихова сретства потпуно слаба и ограничена. Баш ради тога мислим да би било од потребе да и држава нешто у томе припомогне.

Др. Јосип Медвед: Ми смо говорили о морално угроженој деци и како би се за ту децу требало збринуту, а мислим да би требало овде споменути и душевно заосталу и дефектну децу, јер се паралелно морамо и за њих бринути, а за њих се нико није побринуо, као и за морално угрожену децу. Ми код Загреба, у Великој Горици, до душе имамо један завод за душевно болесну децу, јер се деца умоболна не могу да ставе заједно са одраслима. С тога је на велико ургирање нашег завода у Врпачу дошло до остварења тога дома, који је и саграђен. Али на жалост дошло је само до отворења дома. На отворењу био је и начелник Министарства социјалне политике г. Хофмановић. Свечано отворење било је пре две године. Али завод није никада добио нити један динар да би могао примити душевно болесну децу. Кревети су унутра, персонал је тамо, само болесника нема. То су жалосне чињенице, које стварно сваки пут наглашујемо и опет наглашујемо да коначно једанпут дођемо до онога што нам је потребно. Јер ако завод оснивамо ја мислим да ми морамо учинити све да омогућимо да дође тај одређен број деце у завод који је стварно за то и саграђен. Зато ја мислим да уђе у резолуцију ово што је предложио г. Светел да се постарамо за децу и да се душевно болесна деца заштите.

Инж. Сретен Љ. Тадић: шеф Одељка за чистоћу града — Београда

ЧИШЋЕЊЕ УЛИЦА И ЈАВНИХ САОБРАЋАЈНИХ ПУТЕВА

У овом реферату биће изложени само неки главнији принципи за чишћење улица и јавних места, који су стечени из искуства и рада великих градова, задржавајући се само на једној од врло важних грана рада на уређењу и чувању хигијенских прилика у градовима без којег се рада не може ни замислити једна ма и најмање уређена варош. Врло је чест случај да је ова служба због непознавања њене важности подређивана.

ОПШТИ ДЕО

Многобројни и разноврсни задаци спадају у службу чишћења улица и јавних саобраћајних путева и они су често пута различити и зависе од месних прилика појединих градова а и земаља. Овај реферат додирује само један део делатности ове службе али њен најважнији део, који јој је и у свим земљама дао име „чишћење улица и јавних саобраћајних путева“.

Нечистоћа на улицама и јавним саобраћајним путевима проистиче у главном из три извора:

1. Од нападане прашине, биљних отпадака и остатака наметих ветром или произилазе директно од становништва из кућа дуж улица и путева.

2. Од трошења — абрања горњег слоја улица и тротоара, окова точкова кола па и саме обуће пешака.

3. Од нечистоће која настаје расипањем и отпадањем приликом транспорта терета, нарочито трошног материјала као песка, земље, креча и другог грађевинског материјала, од отпадака горива и мазива моторних возила, од љубрета запрежне стоке као и од предмета које пешаци губе или бацају.

Све ове нечистоће постепено нестају опет утицајем ветра, кише или самим распадањем или су од кола устрану одгурнуте. Овај природни процес дозвољан је да одржава велике путеве у чистом стању, тако да се на овим путевима служба чишћења и ограничава да само с времена на време буду очишћене само веће рупе у којима се накупило најгрубље љубре.

Сасвим је другојачије у варошима, где је свакодневна нечистоћа много интензивнија, тако да је служба чишћења у толико потребнија и намеће се у колико је варош већа и важнија.

Услед тога су у свима земљама баш велики градови били први који су чистили своје улице. Ове су вароши брижљиво студирале методе чишћења и старале се за усавршавање потребних апарата за чишћење, тако да су они постали модели по којима се овај посао треба изводити.

Да би се неки начин рада чишћења могао правилно да оцени потребно је на првом месту познавати узроке прљања и количину сметлишта које се у некој великој вароши накупи. — Поменућемо да се у Београду са јавних места и улица сакупи око 150 м³ сметлишта.

Најелементарнија чистоћа града условљава само отклањање видљиве нечистоће али са хигијенске тачке гледишта стварна опасност лежи у најфинијим деловима прашине који се чишћењем не могу уклонити и који услед своје сићушности продиру у плућа грађана. Још се незна много о овим делићима прашине али је њихово постојање утврђено и њихова количина мерана приближно по количини микроба који лебде у ваздуху са овом прашином. Док на морској пучини и на високим планинама готово непостоји ове прашине и клица бактерија и гљивица у 1 м³ ваздуха, дотле у варошном ваздуху има отприлике у 1 м³ преко милион бактерија.

Сигурно је да ове клице са зрнцима прашине долазе из прашине која се налази на земљи и која се диже у ваздух саобраћајем што доказује факат да их има десет пута више у ваздуху прометних улица него у ваздуху варошких паркова. Оне су многобројније у лето него у зиму, при сувом времену него при влажном. Из тога произилази без поговора да је чишћење улица од велике користи и по чистоту ваздуха, тако да се сада стручњаци великих градова старају да ово чишћење буде што успешније и да се врши са што савршенијим машинама, како би и борба противу ове невидљиве нечистоће била што успешнија.

Методe чишћења.

Нечистоћа на улицама ма које врсте била покушава увек да допре на најнижу тачку улице а то је олук. С тога је у олукцима, на ширини 1 м. отприлике, прљавштина највећа и према томе овај део улице треба и нарочито чистити. Тако исто природно је да се приликом чишћења сметлиште са коловоза и тротоара прво сачисти у олукe.

Чишћење улица врши се у три фазе:

1. Чишћење коловоза,
2. Чишћење тротоара, и
3. Чишћење олука.

1. Чишћење коловоза.

Чишћење коловоза може се као и свако друго чишћење вршити руком или машином. С обзиром на велику површину требало би чишћење коловоза руком ограничити само на сачишћавање нечистоће у олукe и сакупљање појединог видљивог сметлишта. Осим тога код чишћења коловоза руком радници су изложени великим опасностима услед саобраћаја.

а. Машине за чишћење.

Проналаском ротационих метли замењене су ручне метле које се крећу замасима. Чишћење коловоза врши се механички по целој горњој површини коловоза а не ограничава се само на уклањање појединих гомилаца ђубрета.

Ове механичке чистилице биле су у прво време запрежне, све док нису уведене аутомобилске чистилице које су и снажније и брже и које су од тада углавном у употреби.

Има машина које само одгурну нечистоћу у олукe и машина које и чисте и скупљају нечистоћу.

б. Прање улица.

Као и чишћење и прање коловоза може бити ручно помоћу црева узимањем воде из градске водоводне мреже или механичко помоћу аутомобилских чистилица и сака.

Прање улица цревом споро је јер се губи доста времена на премештању и транспорту прибора. При томе се троши и

много воде и водоводна мрежа треба да је снабдевена великим бројем хидраната.

Машинско се прање врши помоћу аутомобилских сака нарочито за то конструисаних и које су снабдеване пумпом под притиском. Најбоље је да су ове саке величине 2.500—3.500 лит. а највише 5.000 литара. Рад са овим сакама много је бржи и ефикаснији од ручнога.

в. Поливање улица.

Поливање улица може се такође вршити ручно и машински. Поливање има за циљ само да смањи подизање прашине по сувом времену и да унеколико освежи за време великих врућина.

Код машинског чишћења и прања нема велике разлике јер је трајање радног времена готово исто а трошкови који се код чишћења морају узети у обзир за обнављање метли покривају се већим утрошком воде и губљења времена при узимању воде код прања. Трошкови варирају према врсти машина и месних прилика, т.ј од задржаности коловоза.

Метода рада се не бира по коштању него по одбијеном ефекту чистоће. Стога за ово нема правила јер то није лако утврдити пошто начин рада зависи од много узрока и стога се врста рада одређује после многобројних опита и стварних потреба.

2. Чишћење тротоара.

Тротоари су изложени нарочито јаком прљању од нанешене прљавштине и прашине са коловоза, од прашине и отпадака који падају из оближњих станова и дућана или су бачени од пролазника. Чишћење тротоара је тежак проблем и још није решен на задовољавајући начин јер је чишћење тротоара отежано што фасаде зграда ради архитектонског изгледа врло често имају удубљења и испусте у којима се ђубре и прашина јаче задржавају и та места нису приступачна за лако чишћење. Поред тога тротоари су углавном закрчени и дрворедима, канделабрима, киосцима и робом пред магацинима као и столовима пред кафанама што све отежава рад на чишћењу тротоара.

Због горе наведених узрока тротоари се у главном чисте ручно помоћу брезових метли али је много боље да се чисте специјалним четкама са финијим материјалом.

Потпуно свакодневно чишћење тротоара у једној вароши изискује замашне трошкове зато је довољно да се сваког дана чисте само извесни делови тротоара, сем веома прљавих места.

Ако је ширина тротоара толика да се може једним замехом метле да обухвати може се чишћење тротоара спојити са прањем коловоза при чему се метла код сваког замаха чисти у олуку чиме се смањује дизање прашине.

Још није пронађен ни један начин чишћења тротоара од опште употребе који би заменио ручно чишћење.

Ручно прање тротоара цревом даје много савршеније резултате али захтева и више времена и више радника. Чињен је покушај са малом моторном чистилицом али се показало да су њене могућности, бар за сада ограничене.

Тротоаре треба прати ујутру рано док промет пешака није велики да би се имало довољно времена да се донекле осуше. У неким улицама је потребно и по два чишћења на дан а у јако прометним улицама треба и више пута сакупљати отпатке.

3. Чишћење олука.

Коловозни олуци представљају најпрљавији део улице, јер сва нечистоћа и са тротоара и са коловоза сама по себи услед кише и саобраћаја а и под утицајем сопствене тежине скупља се у овим олуцима.

Потребно је да се олуци по могућству свакодневно перу пуштајући да њима тече вода и у исто време метлама или нарочитим четкама трљањем помоћи прање и отицање чврстих предмета са водом. Улични сливници треба да су постављени тако да су у могућности да приме и пропусти ову воду са делимично чврстим предметима.

Чишћење коловозних олука може такође бити ручно и машинско.

Ручно чишћење олука врши се на горе описани начин пуштањем воде у олуке и трљање метлама или четкама.

За механичко чишћење олука чињени су покушаји помоћу специјалних перачица али покушај није дао повољне резултате услед тога што вода из ових перачица иде врло лагано сем на улицама са падом, тако да је рад отежан.

Добијени су бољи резултати употребом чистачице скупљачице, али и овде је брзина рада мала. При томе паркирање кола дуж тротоара су сметња за овај посао.

Организација механичког чишћења.

За свако механичко оружје потребно је израдити унапред потпуно утврђен план рада и пут којим мора ићи.

Треба се трудити да се чишћење изврши брзо и потпуно једне улице пре него што се пређе у следећу старајући се у колико год је то могуће да се отклоне све nelaгодности по грађанство услед овога рада.

Да би се очистила цела површина коловоза једној машини је потребно да ову прелази више пута, стога је најбоље комбиновати овај рад са 2—4 машине, што зависи од ширине улице, које ће једновременно радити на истим деоницама.

Свака улица треба да буде толико чишћена или прана колико је потребно да се добију најбољи резултати. При том је потребно сврстати све улице у један непрекидан низ да би се избегло што је могуће више да пређени пут буде без рада.

Организација ручног чишћења.

Као и за механичко чишћење треба и за ручно чишћење извршити поделу рада, тј. једном раднику треба дати да за одређено време има очистити једну одређену деоницу улице. Овај систем је усвојен на основу искустава добијених на одржавању путева који се посао већ годинама успешно извршује тако што је пут подељен на секције и сваку секцију одржава по један путар. Тако исто и улице треба поделити на деонице за чишћење и за сваку деоницу одредити по једног чистача који је дужан да је у току дана одржава у чистом стању.

На овај начин може се бити сигуран да ће сви послови бити извршени у колико се зна сваког тренутка где се сваки поједини радник налази и који посао врши. За овај посао овако организован потребно је имати једног надзорног органа на 35—40 радника. Да управља и контролише радом 10 надзорника потребан је један контролор.

Код овога рада треба се старати да се усавршава радништво и техничка обука проширује тако да се и сама организација рада мора стално усавршавати и да се избегава губљење времена у некорисне радње.

Треба се трудити да радници чувају своју радну кондицију стварајући им могућност за хигијенске услове рада и одржавања њихове чистоће. Екипа сваког надзорника треба да располаже једним локалом довољно пространим и проветреним са гаражом за бицикле, орманима за одело, умиваоничима а по могућству и купатилима, по могућству трпезаријом, магацином за материјал и канцеларијом за надзорника, где би се радници пре почетка посла пресвлачили у радно одело, за време одмора склањали и јели а по завршетку посла умили или окупали.

Мере против прљања улица и јавних саобраћајница.

Највећим делом прљање улица потиче од људи и стога се морају људи васпитавати и организовати посао тако да би се и ово зло сузбило. И поред највећег васпитног утицаја на грађанство ово прљање не може се потпуно избећи тако да још увек остаје доста да се у том правцу ради.

Прљање улица бива и прашином насталом од трошења — абрања саме калдрме. Трошење калдрме је знатно па је према томе и само прљање услед овога веома велико. Ово би се могло радикално сузбити само изменом уличног покривача, тј. модернизовањем калдрме (асфалт, дрвена коцка), што је у интересу и општине и грађанства.

Па чак и сама служба чишћења, што је парадоксално, често је узрок прљања улица, нарочито она проузрокује нечистоћу приликом расипања песка против поведице, које се прљање донекле може ублажити употребом песка који долази од распадања тврдых стена, као и у местима где служба изношења домаћег и уличног сметлишта није тако организована да се за пре-

товар канти са домаћим сметлиштем употребљавају специјална херметичка кола, која при изручивању канти спречавају ма и најмање растурање, јер и код најпажљивијег овог рада мора бити растурања сметлишта.

Да би се омогућило грађанству да разне отпатке не баца директно на улицу потребно је за одржавање чистоће и од оваквих отпадака поставити по улицама корпе за папир и отпатке у које би грађанство ове бацало.

Један од важних фактора за сузбијање нечистоће на улицама јесте и сарадња и помоћ од стране државних надлежности којих се то тиче.

Овде се нарочито мисли на сарадњу при изради полицијских прописа за чистоћу улица и дворишта, као н.пр. забрана трешења ћилимова и тепиха, бацање отпадака, папира, летака, продаја животних намирница по улицама итд.

Исто тако требало би прописе о обављању заната у интересу јавне хигијене и чистоће тако подесити да се при раду ваздух не пуни димом, гасовима, паром а нарочито да се прашина не диже, стварају и растурају отпаци.

Ова заједничка старања и технички прогрес чине да је чишћење улица све лакше али се служба чишћења не може смањити у истој пропорцији јер грађанство у исто време постаје све осетљивије и тражи све потпунију и перфектнију чистоћу.

ОРГАНИЗАЦИЈА ОДРЖАЊА ЧИСТОЋЕ У БЕОГРАДУ

После горњег излагања основних принципа за одржавање чистоће на улицама овде ће се на крају изнети и организација овога рада у Београду, који је у главном усвојио све модерне принципе за овај рад, али се нажалост мора поменути, да у Београду и поред уложених напора, труда и трошкова овај рад не може бити крунисан потпуним успехом, који би уложеном раду одговарао, већ тај успех мора бити умањен из разлога што је Београд сада у највећем жеку изграђивања како јавног тако и приватног карактера. Сви ови велики радови као надрмисање великог броја улица, канализација за канализацију, за проширење водоводне мреже, за увођење телефонских и електричних каблова и томе слично а нарочито на подизању великог броја око 400—500 нових јавних и приватних зграда, су баш они који стварају највећу нечистоћу. Поред тога не треба сменути с ума да у Београду постоји још око 350 некадрмисаних улица у дужини око 60 км., које су саме по себи расадници нечистоће и прашине.

Чишћење улица у Београду.

Чишћење улица у Београду спада у делокруг рада Дирекције за социјално и здравствено старање, која овај посао изводи прека свога Одељка за чистоћу града.

У надлежност рада Одељка за чистоћу града спадају следећи послови:

1. Администрација у вези са чишћењем града.
2. Чишћење, прање и поливање свих калдрмисаних улица, јавних места и пијаца.
3. Сузбијање прашине (поливање, импрегнација).
4. Чишћење и уклањање снега и обезбеђење саобраћаја за време поледице.
5. Скупљање и изношење уличног и пијачног сметлишта.
6. Изношење домаћег сметлишта.
7. Истовар и искоришћавање сметлишта.
8. Чишћење помијара, сенгруба и нужничких јама и изношење фекалија.
9. Возни парк свих машина и возила за чишћење и изношење сметлишта.
10. Рад у радионицама на изради и оправци алата и справа за чишћење.

Организација Одеља за чистоћу града.

а. Лична.

На челу Одеља стоји Шеф.

За администрацију су упослена следећа лица: секретар, писар-дактилограф, 2 чиновника за рад у картотеци и са Окружним уредом, 4 чиновника књиговодства и за израду радничких платних спискова, магационер и пословођа радионице.

За технички рад: технички пословођа, 2 техничка контролора, 14 кварталних надзорника и 14 њихових помоћника, 7 надзорника за изношење сметлишта, 1 надзорник истовара, 580 уличних чистача, 150 радника за изношење сметлишта, 15 радника за истовар и планирање сметлишта и 30 радника у радионицама.

За чишћење и уклањање снега узимају се помоћни радници по потреби.

б. Возила и апарати.

Сваки чистач снабдевен са 2 брезове метле, лименим ђубравником, гвозденом лопатом и гвозденим отвореним колицима. За време снега сваки чистач поред овог алата снабдевен је и дрвеном лопатом. Помоћне партије за чишћење снега снабдеване су поред дрвених лопата и великим и малим грталима за одбацивање снега, као и ручним санкама од 1 м³ запремине за уклањање снега са улица и истовар у канализационе шахтове, који су распоређени по целој вароши на главним канализационим каналима и у које је уведена вода ради лакшег растапања и отицања снега кроз канале.

За прикупљање и депоновање уличног сметлишта по целој територији Београда распоређени су дрвени сандуци (око 350 комада) у које чистачи изручују из својих колица прикупљено улично сметлиште и који се затим испражњују у специјалне ка-

мионе — којих за сада има 3 комада — који односе сметлиште на место за истовар.

За механичко чишћење и прање улица Одељак располаже са 3 моторне чистилице.

За поливање улица Одељак располаже са 2 трамвајске саке, 10 моторних сака и 12 запрежних сака.

За одгртање и чишћење снега Одељак располаже са 3 трактора — катерпилера — са раонцима, 2 раоника који се монтирају за време зиме на моторне саке за поливање и 3 дрвена раоника за запрежну вучу.

За сузбијање поледице Одељак располаже једним механичким расипачем помоћу кога се врши расипање шљунка који се у њега убацује из отвореног камиона за који је овај расипач прикачен.

За изношење домаћег сметлишта Одељак располаже са 9 специјалних камиона система „Кука“, 1 камион система „Фаун“, 2 камиона са затвореном каросеријом, 18 великих затворених запрежних кола и 14 малих затворених запрежних кола.

в. Површина чишћења и подела на секције за чишћење.

На крају 1938 године укупна површина калдрмисаних улица у Београду, коју Одељак свакодневно чисти, износила је 2 мил. 804.500 м² од којих 1.710.300 м² модерне калдрме и 1.094.000 м² под обичном калдрмом. Површина пијаца износи 53.986 м² а површина баштица и травњака у 152 улице 240.652 м², према чему укупна површина свакодневног чишћења износи 3.099.138 м². Поред овога повремено се чисте, што зависи од стања за прљаности и неке некалдрмисане улице чија површина износи око 830.000 м².

Цела територија Београда са Земуном подељена је на 14 деоница за чишћење, које се поклапају са поделом Београда на полициске квартове. Свака деоница има на челу 1 надзорника и помоћника надзорника са одговарајућим бројем чистача чији број зависи од важности улица, величине саобраћаја у њима и површине чишћења, тако да на једног чистача долази просечно око 6.000 м².

Контрола чишћења врши се од стране Шефа Одељка и два техничка контролора.

Извођење радова на чишћењу.

Чишћење коловоза и тротоара врши се у главном ручно помоћу чистача од којих сваки има одређену деоницу коју чисти.

Рад се изводи од 4 часа изјутра до 17 часова по подне са прекидом од $\frac{1}{2}$ часа за доручак између 8 и 8.30 часова и два часа за ручак од 11 до 13 часова.

Недељом и већим празницима ради се само пре подне.

На важнијим саобраћајницама одређују се и дежурни чистачи који врше чишћење и за време поменутих одмора, као и недељом и празником по подне.

Чишћење пијаца врши се одмах по затварању ових, тј. од 13 до 16 часова са радницима који су специјално делегирани на пијацама за одржавање чистоће и за време рада на пијацама, додајући још потребан број радника према величини пијаца. У Београду има 15 пијаца.

На температури изнад нуле асфалтне и важније саобраћајне улице перу се преко ноћи помоћу моторних чисталица или ручно узимањем воде из водоводне мреже помоћу гумених црева.

Сузбијање прашине (поливање, импрегнација).

У борби против прашине Одељак за чистоћу града врши за сада само поливање улица водом помоћу моторних и запрежних сака. Услед тога да су сва ова возила под управом Дирекције трамваја и осветљења а не под управом Одељка за чистоћу града, поливање и чишћење улица не врши се у потпуној координацији ова два недељива посла, али израдом и скорим усвајањем пројектованог правилника за рад Одељка за чистоћу града предвиђена је и одредба којом су сва ова возила под управом Одељка за чистоћу града чиме ће се много добити на хигијенском раду за одржавање чистоће у Београду.

У овој години предвиђено је и поливање улица водом са додавањем разних соли и хемиских средстава ради што успешнијег сузбијања прашине.

Чишћење и уклањање снега и обезбеђење саобраћаја за време поледице.

За време зиме Одељак за чистоћу града организује целокупну службу на чишћењу и уклањању снега са свих калдрисаних улица у Београду.

За овај рад Одељак употребљава све расположиво радништво упуштајући и велики број сезонских радника чији број зависи од количине и трајања падања снега. Чишћење снега се врши механички и ручно помоћу поменутих справа (тракторима, моторним и запрежним рањонцима, грталима и дрвеним лопатама.

Уклањање снега се врши одмах по прикупљању помоћу ручних санки запремине 1 м³, запрежних санки као и свих превозних средстава Одељка а и осталих Возног парка Градског поглаварства који су употребљиви за овај посао.

Да би се олакшало уклањање снега израђени су на канализационој мрежи у Београду нарочити шахтови у које се снег убацује, који се затим јаким млазевима воде, која је у шахтове уведена, даље кроз канализацију спроводи.

Изношење домаћег сметлишта.

Ова важна служба на одржавању чистоте у Београду спада такође у надлежност Одељка, који за овај посао располаже са 1 контролором, 10 надзорника, 150 радника, 9 специјалних камиона система „Кука“, 1 такође специјалним камионом система „Фаун“ и 2 камиона са затвореном каросеријом. Затим има 18 тако зв. великих запрежних кола (од око 6 м³ запремине) и 14 т.зв. малих запрежних кола (кубатуре 1.5 до 2 м³).

Рад на изношењу сметлишта врши се у централном делу вароши ноћу са 9 моторних објеката у времену од 22 до 6 часова ујутру. Са другим објектима врши се рад на изношењу сметлишта од 6 до 14 часова.

Изношење сметлишта врши се свакодневно из око 6.000 домова (којих у Београду има задужених за изношење сметлишта око 15.000), тако да се изношење сметлишта из домова у главном врши из великих зграда три пута недељно а из мањих два пута недељно.

Кубатура свакодневно изнетог сметлишта износи 450—500 м³.

Трошкови изношења сметлишта износе 17.— дин. по 1 м³.

Прикупљање домаћег сметлишта у домовима се врши у специјалне канте, које радници Одељка износе и изручују их у одређена возила. Свако возило има одређену деоницу рада и такође одређен број домова из којих износи сметлиште.

Истовар и искоришћавање сметлишта.

За истовар сметлишта Одељак располаже са 1 надзорником и 15 радника.

Сметлиште се истоварује у главном на два места у Београду и то на баровите терене поред дунавске и савске обале. За сада се целокупно сметлиште употребљава за засипање баровитих терена и у друге се сврхе не искоришћава.

Чишћење помијара, сенгруба и нужничких јама и изношење фекалија.

За ову службу Одељак располаже 1 техничким пословођом, 1 надзорником и 5 радника.

За овај рад Одељак располаже такође 1 специјалном моторном саком херметички затвореном за испумпавање садржаја сенгруба а исто тако једном херметички затвореном саком за багеровање густог садржаја сенгруба.

Ова служба је још у почетку свог рада и служи за сада само за чишћење општинских зграда у којима није спроведена канализација.

Возни парк свих возила и машина за чишћење и изношење сметлишта.

За сада су сва возила за чишћење у надлежности Дирекције трамваја и осветљења и иста се од стране те Дирекције снабдевају горивом, мазивом, храном за стоку и возачима и само се стављају Одељку на расположење за рад, те Одељак за сада нема организацију за та возила.

Рад у радионицама на изради и оправци алата и справа за чишћење.

Одељак за чистоћу располаже следећим приручним радионицама: метларом за израду метли за чишћење, столарском радионицом за израду сандука за прикупљање сметлишта, дрвених гртала и др., ковачком и браварском радионицом за израду и оправку гвоздених колица, ђубровника и другог алата за чишћење, коларском за израду и оправку точкова на колицима за прикупљање сметлишта и фарбарском за фарбање свих ових објеката.

Завршава овај реферат, у коме сам у кратким потезима изложио методе рада на чишћењу градских улица уопште а и сопцијално у Београду, са молбом да све градске управе не жале ни труда ни трошкова, да ову службу поставе на модерну и хигијенску основу, јер ово категорички захтевају здравље грађана и углед градова, који су у исто време и углед саме земље.

ДИСКУСИЈА О РЕФЕРАТУ Г. ТАДИЋА

Др. Сергије Рамзин: Ја могу рећи да и ово питање спада у низ најважнијих координационих комуналних питања. Ми сви врло добро знамо какав значај за један град имају прашина, дим, чађ итд. О томе ја нећу да говорим, него само напомињем да питање чишћења градова мора бити стављено као једна тачка дневног реда на идућој конференцији, јер је ово питање један веома важан проблем и претставља један од најважнијих проблема нашег града, а ја мислим и већине градова. Многе напредне државе нису решиле ово питање на потпуно задовољавајући начин, јер он изискује огромна финансијска сретства, искуство знање и добру вољу. Ја бих хтео да подвучем само извесне моменте. Хоћу да нагласим да чишћење градова мора да буде у оквиру здравствене организације. Али у чишћењу градова мора да кулминира моменат хигијенско-здравствени.

Наша је тежња да градови морају бити осигурани чешћим изношењем ђубрета, једним начином који би морао да се карактерише у две речи: начином који би онемогућио развој прашине и развој смрада. Тај начин мора да буде консеквентно спроведен од почетка саме канте за ђубре до места за уништај ђубрета, до сагоревања итд. Тај принцип треба да се оствари. Наравно то је лако рећи. Ми знамо на какве финансијске тешкоће

наилазимо код овог питања. Било би потребно да донесемо једну резолуцију да сви већи градови рецимо са 50.000 и више становника морају да створе један фонд за чишћење градова, да би се из тога фонда изводило модерно изношење ђубришта. Ако би смо тиме успели ја сматрам да би Савез могао расписати за чисте градове конкурс и одликовати оне градове који се у том погледу истакну.

Претседник др. Јуро Адлешић: Ја сам био изненађен када сам видео ово предавање на дневном реду. Био сам изненађен да се ова конференција тим питањем бави. Ово спомињем ради тога јер мислим да је питање чишћења улица чисто техничко питање. Мислим да би наша конференција ово питање упутила господи инжењерима. Ја истина не знам како је то у другим местима, али у Љубљани то је у Техничком одељку. Код нас социјални одељак даје потребан број људи за чишћење улица и снега. Како ће се уредити путеви и очистити то је чисто техничко питање. Због тога сам ја мишљења да то питање скоро не би ни спадало на нашу конференцију него на техничку. Иначе је добра идеја да се распише конкурс да најчистији градови добију одликовање.

Др. Угљеша Давидовић: Ја бих желео да помирим ово питање, ако је могуће, да ли је техничко или хигијенско. Стварно техничко је питање. Међутим, у нашем статуту одељак за чистоту града је у хигијенском отсеку. То је у статуту. Али с друге стране потпуно се слажем са предлогом г. Рамзина да баш ова конференција социјално-здравствена предложи, ако не у нашој секцији, да се ради на томе питању, да предложи техничкој секцији да се распише конкурс о награди најчистијег града.

Др. Јосип Медвед: Дозволите, господо, да ја кажем неколико речи. Ми у Загребу решавамо ово питање за последње две-три године. На жалост морамо признати да смо ми пре рата далеко боље радити него данас. Баш се сад то питање решава. Хоћу да нагласим да је то једно питање које не би било добро да га реше било сами техничари, било сами хигијеничари, него би смо требали још и треће стручњаке да доведемо приликом решавања тога питања, а то су финансиски стручњаци. Ми сви треба да сарађујемо у том проблему, јер је то један компликован проблем, али држим да је најважнији онај део који се односи на саму хигијену: да се утврде принципи по којима ће се ђубре односити, а како ће се радити то је техничко питање, а затим долази финансиско питање да ли то може финансиски да се изведе, јер једно питање без другог не може да служи оној сврси којој треба да служи. Код нас у Загребу покушава се да се нађу потребна сретства. Због тога се увео један порез на одвођење смећа. Он износи 0.8 на целокупан порез, али се показало да је то одвећ мало. Није се показао онај ефекат који се очекивао. У Загребу читава периферија задржава смеће код себе. Ти људи нису дужни да суделују код тога плаћања. Како ћемо ми ово питање

решити у Загребу не знам јер није дефинитивно одлучено али је моје мишљење да ту треба да суделују све три групе стручњака.

Др Анте Швалба: Ја бих се такође сложио са г. др. Медведом и колегама који су говорили да је одношење смећа у првом реду хигијенско питање. Није у питању одвожење смећа, него је питање шта ћемо са њим радити, где га однети. Ја држим да је то питање важно. Не само за Београд него и за Загреб. За Сушак је на пример једно од најважнијих питања. Ми смеће одводимо на место за које мислимо да је далеко од града. Међутим, цео онај реон где одвозимо смеће пун је мува да се не да живети. Још нешто. То је место где се скупљају разни цигани који немају запослења, који копају све то да би нашли извесне ствари. Али држим да је врло важно питање како би се имало решити одношење смећа. Исто тако важно је како ће се ово смеће или уништити или неутрализовати. Ми смо баш ове године хтели да испитамо нека места у Италији, која своје смеће стављају у неке јаме. Ове методе чишћења држим да су пре свега питање хигијеничара односно здравствених референата а касније то прелази техничарима. Увек би било добро то решавати под неком контролом. Јер када је пут блатњав онда се обично каже: „Шта раде ти градски физикуси“.

Др. Јосип Медвед: Веома је важно где ћемо са смећем. Ја сам имао прилике да у Швајцарској простудирам то питање. У Швајцарској су само мали кантони, тако да нису у тако срећном положају да износе смеће изван града. Они су тамо присиљени да смеће спаљују. Швајцарци у свима већим градовима спаљују смеће. То је најбољи начин али уједно и најскупљи начин. То је тако скуп начин да за нас уопште не може да дође у обзир. Говорећи са колегама који су се много са тим питањем бавили ми смо дознали да они градови, који имају прилике да односе то смеће полако од града и да га у неке јаме стрпају да су то најсрећнији градови. Ми у Загребу смо у срећном положају да ми одвозимо смеће преко Саве и тамо га затрпавамо. Оно се покрије, тако да за неколико година немамо никаквих неприлика.

Слободан Видаковић: Господо, овај проблем је веома значајан. Ја бих желео да вам скренем пажњу само на једну ствар. У Лиону Међународна унија Савеза градова била је сазвала пре две-три године међународни конгрес свих градова о том питању. Претседавао је г. Едуард Ерио. О томе постоји велики материјал, неколико великих књига са свима резултатима рада, градова целог света, које су поднели поједини национални савези. При нашем савезу градова, где проблем чистоће градова игра врло важну улогу, требало би да стално постоји један стручан, ужи одбор који би имао то питање детаљно да проучи, према искуству у целом свету. Иначе ми овако као конференција у то питање, које је врло интересантно али које је врло осетљиво не можемо улазити, бар већина социјалних радника не може улазити у његову дискусију. Треба предложити Савезу градова да се створи један сталан комитет.

Др. Сергије Рамзин: Господо, питање чишћења градова тангира и лекаре. Акцептирам предлог г. Давидоваћа да то питање третирају не само лекари, него и техничари и финансијери, и да се то питање стави на дневни ред, с тим да се доцније прихвати предлог г. Видаковића о образовању једнога тела.

Др. Угљеша Давидовић: Прима ли се предлог г. др. Рамзина? (Прима). Објављујем да је предлог г. др. Рамзина примљен.

Др. Угљеша Давидовић: У одбор који би израдио предлог резолуције која би се оваде сутра на нашој конференцији примила, коју бисмо ми после доставили Савезу градова као нашу резолуцију предлаже се да уђу г.г. др. Јуре Адлешин, др. Маврициј Рус, др. Херберт Светел, др. Анте Швалба, Предраг Клицин, др. Угљеша Давидовић, Слободан Видаковић и др. Медвед.

Др. Јосип Медвед: Овај одбор за резолуцију имао би, на основу наше дискусије, да донесе предлог резолуције. Има ли ко какав предлог у овом погледу? (Нема). Према томе прима се предложени одбор за израду резолуције? (Прима се). Објављујем да је одбор за резолуцију примљен.

Др. Сенд Буљина градски директор, Бања Лука

КАКО ДА СПРИЈЕЧИМО ПРОСЈАЧЕЊЕ

Међу многобројним лошим социјалним појавама — ево још једне болести људске заједнице, која није ни најређа ни најлакша, а од које желимо да лијечимо наша друштва. Просјачење је свакидашња појава. Нема дана кад нас неће сусрести просјак — особа која тражи материјалну помоћ у виду милостиње. И то није од данас или јучер, него од памтивека, кроз сва прошла времена људске заједнице. Просјачење је старо, колико и људско друштво, као и свака друга социјална појава. Оно је постојало у свим периодима човјекове историје. Налазимо га код свих народа и по свим земљама, где год људи обитавају. Разумљиво је да је у граду несразмерно већи број просјака него ли изван града, јер уопће за њих поље дјеловања у граду је подесније, рентабилније и услови повољнији: Услијед тога запажамо као сталну појаву да градови трпе од инвазије просјака са села. Због тога поједини градови све и кад би успјели да збрину и уклоне све просјаке своје завичајнике, неби се ријешили просјачења због навале и доласка страних просјака којима је боље што је мање домаћих, па су зато и све насртљивији. Уопће изгледа жалосно и помало комично да град који се највише стара да уклони социјалну беу и да што јаче развије социјалну скрб, да тим баш мами на своје подручје биједнике и неопскрбљене са стране. Што који град жртвује већа финансијска средства, што дијели више помоћи, што има лепше и удобније убошке домове,

склоништа, народне кухиње и азиле и т. д. — то баш тим даје мамац већем броју рефлектаната не само са свог подручја, него још више са стране, па мора да води тешку а често и узалудну борбу против легије странаца који се свим средствима боре да се смјесте у удобне социјалне установе тога града.

Из предњег јасно произлази да је корисно и умјесно, да баш претставници наших градова у оквиру свога савеза претресу проблем просјачења и да скупа одреде мјере и средства које треба заједнички против тога подузети. Двије су околности које нас на то напуштају: једно што је просјачење по градовима редовно чешће и раширеније, а друго што се само заједничким мерама оно може лијечити и спријечити.

Навео сам већ да је просјачење старо као и људско друштво, али се тек у новије вријеме критичније разматра овај проблем и приступа анализи мотива који воде просјачењу, те на тај начин разликују поједине врсте просјака. Раније се једноставно третирало подједнако све оне који просе. Просјачење се сматрало као нужно зло. Вјерски и морални прописи као и правне форме (у колико их је било) одређивали су једноставно да се дијели милостиња, да се што више помажу просјаци, јер да се тим чини Богу угодно дјело. Међутим погрешно је прије свега третирати све оне који просе подједнако, јер једнима је просјачење нужно и оправдано, код других се може толерисати, а код трећих се не да ничим оправдати, јер са њим чине злоупотребу. Има просјака којима је то професија и стално врло прихода, други се овим служе пролазно и само за случај нужде. То су дакле све различите категорије које треба различито и третирати. За то није априори оправдано препоручивати да се дијели милостиња свима који траже, нити се сви просјаци смију помагати, па ни толерисати. За то је сасма оправдана тежња да се у новије доба лучше просјаци који то чине из нужде од оних који то чине и без икакве нужде, да се први толеришу, а други искључе и прогоне.

Кад не бисмо имали других просјака осим оних који то чине из оправдане нужде, још би се просјачење као социјална појава и могло толерисати. Међутим на жалост то није тако. Шта више статистика и помнија опажања показују да је баш напратив већи број оних који просе из других мотива него ли оних који то чине из оправдане нужде. Релативно мали број просјака је потицао из ове врсте. Да би просјачење било оправдано, треба да се њима служи особа под условом да је у биједи, да нема никог ко би је морао и могао помоћи и да је или неспособно за превреду или да не може добити рада. Такве просјаке који су пали на просјачки штап, јер немају иначе средства за живот треба подупирати јер завријеђују нашу самилот.

Жали Боже покрај овакових просјака наилазимо све чешће на оне друге који то не чине ни из какве нужде. Свакидашње искуство нам показује да има велики број професионалних просјака којима је просјачење занимање и то често пута уносно занимање. Они просе и ако нису у биједи, па шта више и ако

су богати. Кад се поводом смрти или којим другим случајем открије да су и даље просили они који су имали знатне своје новаца, онда се многи ујере дасу давали милостињу богатијим од себе.

Има таквих типова који просјаче за то, јер им је то најлакше. Здравии су, млади, привредно способни, али неће да раде, под изговором да не могу добити запослење. Они траже посла, а моле Бога да га не нађу. Све више имамо овакових стално незапослених радника који су незапослени само за то, јер стварно избегавају посао. У општини где сам раније служио обратио сам сталну пажњу на те т. зв. „незапослене раднике“ који су тражили од општине помоћ, јер су без средстава а наводно нису могли нигде наћи посла. Одредио сам да се такви одмах приме у посао код општине, и да им се ако су способни за рад, уопће не даје помоћ у новцу. И шта се десило? Ни 10% није хтјело да прими посао под разним изговором, а и они који су примили посао за дан-два су побјегли, да иду даље од општине до општине, од једне Берзе рада до друге да траже помоћ као „незапослени радници“.

Међу овакве привредно способне просјаче можемо сврстати и цигане особито чергаре, који путају од мјеста до мјеста и сви од реда просе и старо младо и мушко и женско.

Затим међу онима који неоправдано просе имамо и оне који просе на туђе име а за свој рачун. Овамо спадају случајеви кад туђа несрећа служи као средство за побуђивање самилости у сврху просјачења. У ту сврху се за просјачење употребљавају разни богаљи, слијепци, кљастии и сакати. Као најжалоснији случајеви ове врсте су: кад несавјесни родитељи и старатељи гоне дјецу да просе и њима доносе. Ово је наравно прави злочин од стране старатеља. Најчешће пута што оваква деца напросе служи старијим за пиће и дуван. Није риједак случај да жена проси, јер је на то нагони муж који код куће лењчари а неће да ради.

Слични су случајеви злоупотребе просјачења кад се лажно купи за погорјеле, поплављене или пострадале од других елементарних непогода. Има више случајева фингираног сакупљања прилога за хумане, патриотске или друге опће корисне сврхе, на пр. за неки храм или слично, у случајевима наравно кад је то фикција.

Већ из овог кратког излагања се види како су многобројни случајеви неоправданог просјачења. Међутим просјачење уопће — било оправдано било неоправдано — има много својих лоших страна и зала које нас нукају да ослободимо од њега људско друштво, ако је то могуће. Многи градови настоје у новије доба да склоне просјачење на своје подручју, али та борба и настојање није ни лако ни једноставно. Многи градови су у том циљу настојали збринути просјаче, биједнике, било новчаном помоћи било отварањем убошких домова, азила, народних и других добротворних завода, било уопће помагањем у

натури. Многи градови су и подузели акцију да просјачење све-ду односно ограниче на праву мјеру. Тако су негдје на при-мер заведени бонови, па се апелирало на грађанство да про-сјацима не дијели готов новац него бонове које издаје и откуп-љује Градска општина. На тај начин је Градско поглаварство на-стојало да контролише и регулише дијелење милостиње и про-сјачење. Већи број градова проводи то преко друштва за су-збијање просјачења тако, да се томе друштву плаћа члана-рина, а онда на основу друштвеног знака забрањују просјачење у локалу и стану тога члана. Неће су заведене и друштвене ка-сице или легитимације онима којима се дозвољава просјачење.

Уза све то можемо констатовати да досада није ниједан град успио бар код нас ријешити просјачење. То је због тога, јер су то све мање више половичне мере. Осим тога није-дан град сам за се није у стању да се тога посве ријеши, јер се ни уза све полицијске мјере сам не може сачувати од на-језде страних просјака, како је то напред изложено. Стога за успешну борбу морамо употребити мјере које ће бити не само радикално, већ и опће за цијелу земљу. Просјачење као велику друштвену срамоту и велико зло морамо прогонити, јер:

1) међу онима који просе већи је број оних који то чине из других мотива, него они који то чине из стварне нужде. Нашу самилост дакле злоупотребљавају и искоришћују под окриљем просјачења разне индивидуе, лијенчине, скитнице, цигани, про-сјаци професионалци који имају средстава за живот и т. д. Онима од којих се тражи милостиња немогуће је ни уз најбољу вољу разлучити оне којима треба дијелити од оних који би требало одбити и прогонити. Осим тога и кад би било могуће разли-ковати једне од других, немогуће нам је и ове друге одбити, јер ће многи лакше нешто удијелити, па се тако отрести тог не-милог госта, него се са њим натезати, па често и неугодност доживјети, ако га одбије. Баш они типови који нису у праву да просе много су насртљивији, дрскији и безобразнији, па ће редовно бити од таквих нападнут, било ријечима било поступ-ком онај који га одбије. Баш ови су и већи мајстори да нас дирну у срце, редовно знају да вјешто глуме и да плачу, па да нас у срце дирну а према потреби и да загалеме и да се свађају.

Поготову наш свијет код дјелења милостиње већином не по-ступа нимало критички. Он дијели свакоме ко му то затражи. Ми Славени смо мека и осетљива срца и јако сентиментални, па не знамо никога одбити, особито ако нас скрушено замоли. Зато је код нас „Елдорадо“ за просјаке.

Због наведених разлога можемо слободно рећи да већи дио онога што се подијели у виду милостиње, покупе баш они којима не би требало дијелити, а само мањим дијелом припаде то онима који су фактички у нужди.

2) као други важан разлог због кога морамо заузети прин-ципијелан став против просјачења, је тај, што је ту извор и по-тицај на много злочинства. Од просјака до злочинаца има само

један корак. Њих два обично иду руку под руку. Поштених просјака који неће посегнути за криминалним и недозвољеним — не можемо до душе казати да нема, али ти су заиста данас права ријеткост као бијеле вране. Напротив огроман број просјака носе на души криминална дјела и то почам од ситних преступа и изгреда па до највећих разбојстава и крађа. Обично они који просе успут и краду. То је редовна појава. Ако им се пружи прилика, они варају, отимају и чине разне прекршаје. Није ниједан случај да су просјаци саучесници и помагачи правим злочинцима особито крадљивцима и разбојницима. Често се циганке увлаче по кућама тобоже да просе, а стварно им је главни задатак да извиде какова је ситуација у кући, да би мало касније циго могао да успешније изврши крађу и похару. Стога једном ријечју: смањити број просјака, значи смањити број криминалних дјела.

3) просјачење је уопће извор многих зала. Сјетимо се само, колико дјеце буде страшно осакаћено и унакажено од стране просјака, да би тако побуђивали већу самилост код публике и служили као мамац код просјачења. Цигани често чине крађе и отимају дјецу, да би их у ту сврху сакатили и унаказили. Ту буде језивих случајева. У задњих неколико година више пута је и престоничка штампа забележила овакове случајеве као и то, на какав је страشان начин публика реагирала, кад су кривци пали у руке маси.

На скоро свим важним сајмовима, вашарима, разним црквеним зборовима, свечакошћима и другим скуповима сјате се просјаци разних категорија у великом броју. Ту редовито видите читаве изложбе и шпалире разних богаља, сакатаља, наказа сваке доби и врсте. Од стране просјака излажу се често гола, намјерно унакажена тјела тако, да пружа врло ружну слику.

Слијепци и сакати просјаци који не могу собом владати узимају обично дјецу и малодобнике да их воде у прошњу. Обична је појава да то дијете неће касније да прихвати никакав користан посао, него и само постане просјак. Неко вријеме оно проси са тим слијепцем, а касније онда види да може и само за свој рачун просити. Тада се одвоји и отвори самосталну просјачку радњу. Тако су многи просјаци научили просјачком занату друге који то не би били и на тај начин продуцирали нове просјаке.

4) свако просјачење са психолошке стране је врло штетно. Тко се је једанпут тако понизио да пружа руку, да проси милостињу од знана и незнана, тај је обично пропао за друштво за сва времена. Иако је дотични то први пута можда учинио у посве оправданој нужди, он је тиме погазио свој срам и стид и касније то чини без икаква устручавања и без нужде. Он више не осјећа срам у души, његова је част унижена и неће му више ударати румен стида у лице ма шта се десило. Не само да ће наставити просити и кад му није нужда, него је психолошки спреман и за сва друга дјела.

Управо је зачудно да се просјачење и данас ипак толерише, и ако је велико друштвено зло. Многи увиђају лоше стране просјачења, али га сматрају за нужно зло и мисле да без тога не може бити. Ово је посве погрешно. Зашто не би могло људско друштво бити без тога? Зашто се то не би могло свести бар на изузетно ријетку појаву, ако не и посве истријебити? Многи су некад сматрали да се неће никада искоријенити ропства, да неће никада моћи бити бар кметова, да се неће моћи људска заједница ослободити гусарства, хајдучије и т. д. али то су све биле заблуде. Видимо да таква мишљења која су у ранијим столетјима била заступана и од неких писаца нису била исправна, јер данас фала Богу свега тога у културним земљама нема, или у колико и има, то су ријетке и изнимне појаве. Зато морамо без икакве сентименталности, предрасуда и заблуда покушати да се ослободимо и од просјачења. Да ово неће бити лако провести, поготову да ће за ово требати један дужи период времена, то је сигурна ствар.

Једини и прави начин да дођемо до тога циља јест, да просјачење као друштвено зло ставимо изван закона. Просјачење не смијемо ни под каквим изговором законом толерирати, него га треба без изузетка и без компромиса законом забранити, баш као и сваку другу друштвену појаву која је ружна и штетна по заједницу. Исто онако као што је законом забрањена крађа, сводство, разбојство, фалсификовање, хазардирање и тд., тако исто законом треба и ово социјално зло забранити. Код културних и савремених народа треба да је просјачење законом забрањено, јер га се иначе не можемо ријешити. Докле год се то не учини, оно ће цвјетати упркос свих социјалних мера и социјалне скрби. Да није на пр. ропство стављено *ex-lex*, ми би имали и данас робова у Европи као и у Африци. Да се хајдучија и гусарство не прогони свим законским сретствима, то би и данас биле свакидашње појаве. Тако је и са просјачењем. Видјели смо да није довољно што ћемо сматрати да просјачење није частан занат, као ни то што ћемо апеловати на имућствене да што више помажу сиротињу и да дијеле, како је то одређено по вјерским прописима и моралним принципима.

Увјерили смо се да се оно не може сузбити нити помоћу приватне иницијативе, преко друштва за сузбијање просјачења, нити подизањем нових социјалних установа: убожница, склоништа, азила, народних кухиња за сиромашне нити помоћу бонова, просјачких легитимација, касица, књижица ни акцијама за зимску помоћ, нити другим сличним акцијама. Све су то покушавали други напреднији народи прије нас, али то није помогло, шта више просјака је уза све то било више и више, јер су се стварали нови просјаци којих иначе не би било да је просјачење посве забрањено.

Стога нам преостаје још као једини прави начин да просјачење забранимо, а оне који су стварно нужни милостињи, да их на други хуманији и савременији начин збринемо.

Не би смо ми били први који смо се послужили овом методом. Код више цивилизованих народа просјачење је већ правно забрањено. Од прошле године то је ето учињено такођер и код братског бугарског народа.

Постоји додуше и код нас забрана просјачења по закону, али само кад се чине из одвратности према послу, што је прописано у §-у 158 Кривичног закона, који гласи: „Ко из одвратности перма послу и скитњи, блудничењу, просјачењу или професионалној коцки проводи вријеме, казниће се затвором, од годину дана“. Надаље је у §-у 159 предвиђена казна затвора за онога ко своје дијете или дијете под својим надзором упуту да просјачи. Међутим то није довољно, јер је врло тешко утврдити, да ли неко проси баш из одвратности према послу као и то, да неко упућује своју дјецу на просјачење. Постоји и уредба Министарства унутрашњих послова из године 1936 да се не смије просити без дозволе власти и да се само изузетно дозвољава просити у туђој општини, али се та уредба у пракси слабо проводи. Дозволе се обично сваком дају, без помнијег критичког испитивања. Већина оних који просе и не траже дозволе, а власти слабо контролишу, јер је врло тешко сваки пут код сваког просјака контролисати, има ли дозволу власти да проси за то мјесто и за тај дан.

Што је најгоре а и највећа мањкавост односно главни приговор наведеним позитивним прописима код нас јест то, да је публици од које се тражи милостиња немогуће провјеравати и контролисати, тко је у праву да проси, а тко није, а још теже одбити и оне који немају оправданих услова за прошњу све и кад би то могла публика установити. Има их доста који ће се јако бринути и запитати: А шта ће бити са просјацима, ако им свима законом забранимо прошњу? Одговор је на то: За све оне који су у невољи мора се старати заједница, па тако и за оне просјаке који су то чинили из оправдане нужде. То је њихова заједница дужна и она то мора учинити и прибавити средства за то. Параграф 18 Закона о градским општинама прописује: „Чланови општине који су сиромашни, а не могу привређивати а ако немају кога, ко би их по закону био дужан издржавати и помоћи, односно у колико немају права на помоћ по ком другом закону или не уживају то са које друге стране, имају права на помоћ од градске општине у границама одобрених кредита, односно из средстава добротворних установа којима општина рукује. За дјецу од 14 година ова помоћ се односи и на њихово тјелесно и духовно подизање.

Општина не смије ни члановима других општина укратити најпотребнију помоћ ако падну у биједу...”

Сасма слично прописује и § 22 Закона о општинама. Дакле и сада је за све наше општине по закону обавезно да помажу оне који су нужни помоћи. Аналогну одредбу садржаје и Закон о заштити убогих, старих и немоћних од 15 маја 1922 год. који у чл. 1 одређује да је дужна општина да своје одрасле житеље

који су услјед старости или немоћи остали без средстава а немају кога да се о њима стара и нису инвалиди да их издржава на терет општина. Такођер је тим законом прописано да су општине дужне указивати најпотребнију помоћ путницима и намјерницима који остану без средстава за живот и нису у стању про-
дужити пут. Чланом 2 овога прописано је такођер и за друге самоуправне власти да се старају о наведеним лицима на својим територијама. Субсидијарно је предвиђено да се и држава односно Министарство социјалне политике има старати за оваква лица у колико не остају сретства општина и самоуправних власти.

Општине су свакако при томе на првом реду дужне и свакако највише оптерећене. Стога се при рјешавању проблема просјачења не смије заборавити оно што је најглавније, а то су финансијска средства, јер једно је посве сигурно, а то да ће законска забрана просјачења повећати број оних које ће општина морати помагати. Свака општина биће дужна да збрине оне своје завичајнике који би иначе морали просити. Сасма је разумљиво да за то морају добити и могућност да прибаве финансијска средства у те сврхе. Смијешно би било тражити од општине да уклања социјалну биједу, ако је и сама општина у биједи. Зато би истим законом којим би се забранило просјачење требало осигурати општинама да могу збринути све оне који су морали да живе од просјачења. Како и на који начин ће општина у конкретном случају указати ту помоћ, то је различито према појединим случајевима и то је у главном ствар општине. Неће ће бити једино могуће да се дотични смјести у убошки дом. (Ово вриједи нарочито за старце, изнемогле, слијепце, слично који су самци). Неће ће бити најсврсисходније да се даде помоћ у натури или новцу. Ово вриједи нарочито за оне који немају довољно средстава за живљење, а имају кућу, поготову за сиромашне фамилије као и за пролазнике без средстава. Неће ће бити најумесније да се сиромашно лице смести уз извесну накнаду код честите приватне фамилије на издржавање и скрб. (Ово особито вриједи за сироте, малодобнике који су без фамилије). Укратко према конкретном случају треба давање помоћи подесити како је најкорисније, а за то има више начина и средстава, те о томе питању овде не можемо ни говорити.

По закону су општине дужне помагати само привредно неспособне, за привредно способне треба да се старају друге јавне установе као: установе социјалног осигурања, бановина и држава. Међутим можда би било најпрактичније да се и за овакове тј. за привредно способна лица брину општине тако, да то буде сконцентрисано код једне установе ради cjелисходнијег ријешења и боље организације. Наравно да би у том случају требало општина ставити на располагање и средства која су за то потребна а на првом реду фондове који у ту сврху постоје, а којима рукује држава и установе социјалног осигурања.

Иначе што се тиче властитог прикупљања средстава од стране општине за социјалне сврхе, изгледа да би као најподесније

врело прихода био социјални прирез и то у довољној висини. Не видим довољно оправданих разлога да се тај прирез не би могао дозволити и у прогресивној стопи, јер би то баш диктирало социјални обзир.

Радикално ријешење проблема просјачења лежи дакле у овоме:

1. — Да се законом забрани свако просјачење као штетно по заједницу и недостојно савременог човека и културног доба, и

2. — да се истим законом осигурају средства за општине, а евентуално и за друге установе које ће морати указати помоћи лицима која су била принуђена просити.

ДИСКУСИЈА О РЕФЕРАТУ Г. ДР. БУЉИНЕ.

Фрања Галијан: Просјачење је једна наша болна страна. Ја то знам специјално у граду Загребу. Ја мислим да нигде у целој Југославији нема толико просјака као код нас. То нису само они који нису способни за рад, него баш они који су способни, који немају послова, који ако неће да краду, онда просе. У првом реду треба да се таквим људима да могућности зараде. Треба их уполити. То је једна ствар која би безуслово требала да се има у виду. Специјално би хтео да нагласим да би се то могло спровести. У граду Загребу ми данас требамо по 2.600 obroka за сиромаше, којима се даје храна, а уз то имамо преко милион и по динара, што дајемо помоћ здравима, који би били за рад способни, било у намирницама, било у новцу. Уместо тога могла би им се давати помоћ у форми рада ако би се то организовало и организовати могло. Свакако за такву организацију била би потребна финансиска сретства. Без полицијске силе овакве институције није могуће спровести. Јер социјалне установе немају могућности да некога затворе, или да га присиле на рад, него то може да уради само Управа полиције. За ту сврху требало би основати полицијско социјалне институције, подизати домове где би се такви људи могли сместити и где би се они могли запослити. Привремено на месец дана док се не извиди где је ко завичајан итд. итд. Ми смо у том правцу нешто предузели. Градска општина загребачка била би вољна дати подесан терен, рецимо за оснивање једне веће економије, само немамо сретства да дигнемо домове. Код нас је било замишљено да се подигне један дом за млађе малолетнике на истом терену. То су она лица која треба ради разних прекршаја да буду лишена слободе. Срески судови немају могућности да такву децу од 14 до 18 година држе засебно, како је то законом прописано. Ради тога ту децу, тако је бар у Загребу, упућују окружни судови у одвојена чувалишта, где су они који су дошли јаче са законом у сукобу. Они немају посла јер закон одређује да не смеју са одраслима долазити у дотицај. Према томе не дају им се послови. Они живе у нераду и картању. За ове људе била би једна неминовна потреба и крајњи час да се привину раду и да

се доведу на прави пут. Ми смо мислили да се направи један такав дом за млађе малолетнике. То би морала да буде специјално-судска институција. Али и за ову институцију потребан би био новац.

За све који долазе, који траже помоћ градска општина треба да пружи помоћ. Ово што закон о градовима каже: „У границама кредита“ је у противности са самим духом закона. Ако закон каже да је градска општина дужна помагати и стране завичајнике, онда је тим више дужна без обзира на свој кредит, да помогне онога који је у беди а њихов је завичајник. За такве људе могао би се дати посао када би смо имали оваквих институција које на жалост немамо. Ми смо се обраћали и на Министарство социјалне политике и народног здравља и на Министарство правде и на Министарство унутрашњих послова да нам пруже помоћ али на жалост нисмо успели и не знамо да ли има наде да ћемо успети. На економији је сезонски рад, али ту би се преко зиме могли створити послови кућевне радности, на пример производити отираче за ноге, кошаре и слично. Премаз томе ако би се подигло неколико оваквих институција у држави држим да би било много помоћено поводом сузбијања просјачења.

Др. Јосип Медвед: Господо, ако ми анализирамо просјаке, видимо да имамо такве просјаке који нису способни за рад, и просјаке који су способни за рад. За оне просјаке који нису способни за рад мора се побринути свака општина. По мом мишљењу то не би било тако тешко јер тих просјака нема тако много, а највећу бригу праве нам они просјаци, који су способни за рад. Ми те просјаке не можемо никаквим наредбама, никаквим параграфима обезбедити, јер тако богате земље уопште немамо, а наравно да и ми нисмо тако богата земља да ми њих помажемо новцем. То је немогуће. Ми можемо то питање решити само тако да ми тим људима који су способни за рад дамо прилике да они раде. Само на овај начин може се решити питање просјачења ако се реши питање незапослености. Све докле год ми имамо незапослене људе ми ћемо имати било просјаке, било разбојнике. С тога ја држим да би било потребно да ми овде, са нашег састанка, апелирамо на надлежне да они то питање реше, а та питања могу се само решити великим државним радовима. На пример у Пољској били су створени раднички батаљони. Када се појавио просјек казало му се: „Имаш да радиш“. То није државу много стајало. Они су тамо добили храну и неку новчану награду. Једино се на овај начин то питање може решити. Наравно поједини градови и општине морали би сарађивати да би се побринули за своје људе. Када би свака општина имала да се брине за своје људе она би могла, колико толико, то питање уредити. Али ми видимо да долазе просјаци и из далеке провинције у градове. А зашто? Долазе зато јер у провинцији, у појединим деловима, велика је беда. Људи немају шта да једу. Читава села не виде динар, па није чудо да појединци одлазе из

села и долазе у градове и ако у градовима испросе по два-три динара су у далеко повољнијем положају према онима који остају код куће. Ту нема никаквих прописа који би то могли спречити. Са прописима, са наредбама ми то питање решити не можемо. То питање је уско везано са питањем незапослености. Када се реши питање незапослености онда долази на ред решење питања просјачења. Али онда ћемо ми лако поступати. Једноставно кажаћемо полицији: „Одведите онога који проси на рад“. Ја дакле мислим да се прво реши питање незапослености, а онда ће се питање просјачења само собом решити.

Др. Сеид Буљина: Од госпoде предговорника истакнуто је сасвим оправдано да је питање просјачења у уској вези са питањем незапослености, шта више да је један већи и главни део проблема баш у томе. То је госпoдо тачно, ја то признајем. Само градске општине, што се тиче нас, ми нисмо дужни помагати привредно способне. Зато постоје установе социјалног осигурања које имају јако врело прихода и сигурно на закону базирано. Те установе се морају о томе старати. И док је такво законодавчево становиште ми имамо бригу да то одбијемо од себе. Има општина које су ставиле табле: „Привремено не даје се помоћ од општине“. Тиме се спречава просјачење. Нека иду код државног социјалног осигурања итд.

Друга ствар, мени се чини да се у тој ствари код нас мало и преувеличало. Када би смо ми покушали да радимо овако: да све оне који кажу да су незапослени шаљемо на рад, — не треба ту каквих организација да их тамо чувају као у неким логорима, довољно је да им се да радничка надница и да општине имају толико послова да би смо појединце могли одмах тамо упућивати. Када би смо ми то покушали видели би сте да би преко 50% тих незапослених радника отпало. Код нас у Југославији није тако очајно стање као у другим индустријским земљама. Код нас није у толикој мери незапосленост. Има изванредан број лица која остављају села и неће да раде око земље него иду у градове и траже помоћ. Када би се о томе водила статистика ми би смо се изненадили колико таквих има. Нећу да кажем да нема незапослених радника у Југославији, али мислим да је њихов број релативно мали. А колики год је тај број ми не смемо дозволити да се ти људи снабдевају просјачењем. У беди су многи људи који би хтели да украду, али закон каже: „Не смеш украсти“. Ако се ми сложимо у томе да је то једно друштвено зло, ми то морамо одмах забранити, а онда осигурати сретства, да се они, који су у стварној нужди, а њих је много мањи број, збрину.

Да би општина могла да помаже привредно неспособне могло би се дозволити, само да нам министар финансија одобри, социјални прирез у извесном постотку. Ја не разумем зашто мин. финансија одбија социјални прогресивни прирез. Могло би се казати: Општини се дозвољава за ту сврху двадесет до педесет од сто. Ја сам јуче говорио о томе. Народним школама, док

су их издржавале општине, није се давао ниједан прирез. Шта се дешава? Године 1936 преноси се на бановине издржавање народних школа. Исте године бановинама се дозвољава школски прирез. Дакле не могу се та питања решавати док се не одреди један извор прихода. Данас се нама не дозвољава да уведемо школски прирез. Ја не кажем да ми одмах забранимо просјачење, него је потребно рећи: Дозвољава се у ту сврху општини социјални прирез 40 до 50 од сто основног пореза. Неко је паметно приговорио да имамо превише такса и пореза. То је истина. Али веће је зло толерирати просјачење и она индиректна последица, него спречити просјачење. Јер не заборавимо да данас просјачење нас много кошта.

Али уз ово што сад тражимо када би смо завели још један мали прирез и забранили просјачење, ми би смо онда то зло решили радикално. У погледу привредно способних ја сам казао како је законодавно становиште. Ми би смо то становиште морали бранити све дотле док нам закон не да другу могућност да решимо питање привредно способних. Установа социјалног осигурања треба да се брине за привредно способне, који немају могућност да нађу зараде. Сада се тражи од општина помоћ. У исто време док ми кажемо да је најтежи проблем у томе што не можемо збринути привредно способне, који немају посла, у исто време установе социјалног осигурања имају дебеле милионе на лагеру и те исте паре дају уз добру камату. Ако хоћемо социјално зло лечити, онда га треба лечити по једном систему. Те организације мислим да нису за то да дају банкама новац уз велику камату, него ми морамо да тражимо начин да ове паре иду за ту сврху за коју су сврху покупљене од народа, од општинара, од радника. Установе социјалног осигурања ни у једном погледу општину не штеде. Ми плаћамо све као и сваки појединац. Зашто да ми узимамо један велики терет на себе. Ми то треба од себе да одбијемо и да тражимо да се то на њих пренесе. Ви сте чули да ми код нас имамо велики број привремено неспособних. По мом мишљењу то није довољно оправдано, јер код нас нема толико много људи који би хтели радити а да немају посла.

Наше мочваре су неисушене, ми немамо добрих путева. Према томе посла би имало довољно. Проблем је лако решити само све то треба повезати.

Фрања Галијан: Ја бих хтео да кажем да кад радник исцрпи своје право на помоћ код установа социјалног осигурања он не добија више нити једну пару. Наша је дужност у смислу закона јер је тај човек у беди, јер нема круха, да га помогнемо било материјално, било у послу присилно. Према томе ако поједини радник не добија помоћ а нема од чега хранити по петоро до шесторо деце, није згодно пустити тога човека да пропадне. Ако има послова морате му дати послове, ако их нема морате им дати помоћ.

Претседник панчевачке општине Васа Исаиловић: Ја сам о томе и писао и покренуо у Ротари клубу акцију са бановима. Ми видимо велико просјачење. Има један Рус који сваки дан наслика нешто на картону па увече тера свога дечка да нам нуди те слике по два динара комад. Или има једна друга врста просјачења: Дође неки набеђени новинар и нуди нам књиге које коштају по 300—400 динара комад. Све је то проблем. Ја сам у једном женском друштву на предавању рекао: „Ми немамо сиротињу гладну, него имамо жедне сиротане“. Треба да видимо како да се такви људи онемогуће. Ако је пијандура, да се лечи, а ако је способан да ради, да чисти улице, или да копа у башти. Ми у Панчеву имамо око 500 Личана који раде. Међутим из моје околине има пуно људи који неће да раде. Ја знам пропале трговце који су дошли у тежак положај, али не могу да траже код мене. Али зато дође нека глумица из Београда и каже: „Молим вас чика Васо да ме помогнете“. Постоји удружење глумца па нека се стара о њој.

Пред црквом у Панчеву кад долазим толико има много просјака да ја прво станем, избројим их и утврдим да их има двадесет, па обично дам једноме двадесет динара за све њих. Али ако се осети да у једном месту има људи који су осетљиви, онда сва околна села дођу у прошњу. Ми смо имали једног човека који се стално тресе, али се утврдило да се он уопште не тресе кад га нико не гледа. Проблем просјачења је социјално зло и треба га лечити као и свако друго зло. Потребна је пре свега врло велика контрола. На пример дође неко друштво, на пример „Кнегиња Љубица“, „Кнегиња Зорка“ итд. и свуда добију по неку банку. Онај који је скроман не добије ништа. Треба имати контролу. Било је случајева да су старе жене послале мени да им доделим помоћ. Када су проконтролисали једну стару жену која је просила затекли су њеног сина, који је жењен и унука, који су били јаки као бикови. Слали су ову стару жену да проси да би они могли пушити. Баба је била слепа. Тако у Панчеву постоји један који рамље, али када су га једнога дана појурили онда је много брже трчао него други. Постојала је једна баба за коју је констатовано када је пропала једна банка да је и њој у тој банци пропало 60.000 динара. Она је свакодневно просила. Јасно је да о томе проблему треба темељно разговарати. (Дивић: Имате људи код којих је то професија. Дакле проблем је у томе да се ослободимо оних који то злоупотребљавају). Исто тако имате једног путника који тврди да путује око света, а већ три пута долази преко Панчева и скупља прилоге.

Др. Сеид Буљина: Ми немамо други радикалнији начин осим да забранимо јавно сакупљање, прошњу по улицама. Ми то морамо законом забранити. Тек онда ће доћи нама они који рефлектирају на помоћ. А све дотле докле сваки има концесију да проси ви не можете провести контролу. Било је случајева где су градови хтели некако да то раде, па онда онима који имају

право дају легитимације. Али, ко ће то контролисати? Кад неко дође и тражи динар или два, ко ће му тражити легитимацију! Исто тако јавни органи тешко ће испитивати да ли ко има права да проси.

Други модерни народи су већ казали да просјачење забрањују. Онда се гледа ко је у беди, па се разврстају: кога треба помоћи, колико треба помоћи, коме треба за лек, нека се то и да. Што се тиче привредно способних закон каже изрично да је општина дужна да их помогне.

Није то социјално осигурање ако социјалне установе не дају радницима ниједан дан више од онога нашта имају права. Међутим ми у општинама смо мало сентиментални. Због тога смо у таквој ситуацији. Зато и наши највећи градови за мало већи рад морају закључити зајмове. Ми морамо одбити оно што по закону нисмо дужни. На крају крајева држава и бановина су ту. За те привредне и радно способне боље је дати им посао. Кад су се давали послови онда је 90% побегло.

Др. Јосип Медвед: Господо, да ме не би сте криво схватили да ја нисам за то да се просјачење сузбије, ја одмах кажем да сам ја за то. Али ми морамо све друге предуслове испунити тако да ми тим људима дамо прилику за рад. Мене ова сиротиња која се налази у Панчеву ништа не боли. Ја знам да је то богат крај. Ту има зараде. Ја се не би сложио са господином предговорником да ми немамо сиротињу. То не стоји. Ми имамо сиротињу у нашим пасивним крајевима. У новинама био је један случај баш из околине Бање Луке. Каже се да је убио брата за пет динара. Шта је било? Била су два брата, један крај другог имали су куће. Деца су разлупала прозор једном брату. Тај брат тражио је од другог брата да му он то плати. Радило се о пет динара. Брат му је одговорио: „Два динара имам, а три динара даћу после“. Овај са тим није био задовољан. Дошао је и жалио се претседнику општине. Било је присутно неколико људи. Сви ти људи хтели су њему да помогну и ти одборници су хтели да саставе три динара, али сви нису били у стању да саставе та три динара. То је оно што је жалосно. Да два-три члана општинског већ нису могла да саставе три динара. То су примери који нам доказују да ми имамо такве сиротиње у појединим деловима да о томе морамо водити бригу. Није довољно рећи: Нека иде у Берзу рада. Ми можемо тим људима помоћи ако им дамо рада. Поље рада је огромно али би требало да се организује. Треба да се нађе новац и да се каже ово ће се радити. Кад знамо да кажемо добити рад ми их можемо и упутити на рад. Ужасно је стање једног поштеног човека који хоће да ради а нема посла. Ми морамо стати на то становиште да човеку обезбедимо зараду. (Франја Галијан: Када на стотине сваког дана долазе и траже послове, а не могу да их добију, шта онда остаје него дати импосао).

Др. Марија Гајић: Да је то дубок проблем то је од свих јасно речено. Ја хоћу само једну ствар да подвучем. Ја видим из овог

реферата г. Буљине да би желео да се донесе предлог да се забрани просјачење као такво. Треба да се донесе такав закон. Али ми који радимо практично на социјалном пољу имамо искуство да су нам неки закони донели чак више малера и несреће, него користи. Баш синоћ су колеге покренуле питање да се дискутује о закону о аболитији. Била би велика опасност када би се донео закон којим би смо забранили просјачење, а да се ови предуслови не створе, јер ово што је господин референт нарочито подвукао да постоје велики кредити који би омогућавали јавне радове, морало би да се оствари, па тек онда да се донесе закон. Свака општина у главном зна колико има привредно неспособних. У главном се зна ко се мора помоћи. Мене нарочито интересује проблем за оне малолетне о којима је говорио г. Галијан од 14 до 18 године.

Ја морам да говорим о једном закону који је донет да би се сузбило искоришћавање дечјег рада. Тај закон предвидео је да деца пре 14 године не смеју бити привредно запослена, а тај закон предвиђа да разна привредна предузећа могу извештавати број шегрта да држе у вези са радионицама.

Сада ми долазимо пред ужасан проблем. Закон је имао добру намеру. Али сад долази други социјалан проблем: Предузећа неће да примају ту децу. Та деца не могу да буду шегрти. Дакле неопходно је потребно да се тај проблем реши. Потребни су јавни радови и за децу од 14 до 18 година. Ако тога немамо неће бити добро. Ако донесемо закон да се забрани просјачење, по закону неће бити просјачења, али оно ће де факто и даље постојати. Важно је када се донесе закон да он делује. Ако се у резолуцији захтева да се донесе један закон против просјачења, потребно је пазити какав ће тај закон бити, потребно је да приликом његовог доношења буду саслушани референти градских општина, да се не би десило као код доношења других закона, где је била добра намера, али су последице рђаве.

Радојко Солујић, претседник општине у Чачку: Ја не мислим да кажем да нема сиротиње. Сиротиње има, али је има која врши злоупотребе. Има таквих који иду да просе, да праве капитале. Ја ћу да вам кажем шта смо ми у Чачку пре три године урадили. Ми смо на свима улазима у варош ставили табле да сваки који нема легитимацију, а проси, да мора једноставно да се врати. Ако је неко ушао у варош а сумњив је, он мора да дође у пријавницу градског поглаварства и одатле се упућује у праву општину. Био је овакав један случај у сомборској општини. Један мој грађанин из Чачка који је оглашен као скитница, зове се Бубица, циганин, отишао је у сомборску општину где су му дали помоћ од сто динара. Отишао је у једну другу општину где су му дали помоћ од 50 динара. Једнога дана тражио је да му се да 500 до 600 динара. Потребна је дакле велика контрола од тих пролазних, здравих просјака. Њих треба терати у своје општине, а свака општина у своме делокругу мора да зна тачно ко је ко. Општина је дужна да појединцима на неки начин

обезбеди неко запослење, или да им да нешто помоћи. Мора се водити рачуна да такви људи у међувремену буду запослени. Ми у Чачку били смо у срећним околностима за време док се код нас радила пруга. Многи су код нас долазили и тражили посла, очекујући помоћ. Када сам их ја упутио код господина инжењера на посао, они уопште нису дошли. У Приморју када се удаје девојка питају колико има штапова. Ја сам питао зашто. Одговорили су ма да то значи колико има просјака. То се сматра да је кућа умешна, да уме да проси. Неке жене које су способне за посао иду од куће до куће са речима: „Изгорела ми кућа, пропала ми деца“. Потребно је да градско поглаварство и општина воде строго рачуна о људима који долазе у делокруг њихове општине да их контролише и њихове легитимације прегледа. Ако немају легитимацију треба их слати даље. Ми смо наш рад у Чачку у овом смислу решили доста добро. Ти странци код нас више не долазе. Ја хоћу да вам признам још једну ствар. Код нас је било случајева где је неко од њих добио мало и — шамарчић! Тај се више не сети да дође. (Један глас: Онда то није био шамарчић!) Мало место, — па шамарчић! Али то је згодно, јер се чује и они више не долазе. Ако ви њих пустите и будете сентиментална срца они ће стално долазити. Има појединаца који имају фалсификоване легитимације. Дакле, неопходно је потребна велика контрола. Ми знамо које је наша сиротиња и ми ћемо је помагати. О неком запослењу ја верујем не би се ништа успело. Ми у Чачку не можемо да им пружимо запослење. Ја мислим да је потребна што већа контрола.

Др. Угљеша Давидовић: Господо, дозволите да и ја кажем неколико речи. Просјачи се и на други начин, односно милостиња се скупља баш ради тих сиротих, који немају хлеба. Ми у Београду имамо Друштво за сузбијање просјачења. Оно има свој дом, оно издржава оне који треба да просе. У Београду имамо много просјака. Изгледа ми да се проблем не поставља овако као што га је др. Буљина поставио, да су потребне специјалне берзе.

Потребно је упућивање на рад оних који треба да раде, а неће да раде, а онима о којима је дужно да се брине социјално осигурање у тим великим градовима ја мислим да то није питање градске општине. То је више државно питање него наше. Према томе ја бих предложио да се ради на томе да се организује једно централно тело, које ће скупљати прилоге уместо тих просјака и расподели под организованом контролом. Јер свуда по општинама има тих који долазе да просе. Ја сам из Лесковца и могу вам рећи кад ме виде те бадаваџије они ме увек зауставе и траже новац. Ја бих предложио да се питање реши на овај начин. Ако не може сад ово питање да се реши, онда да га одложимо за идућу конференцију. Или, ако хоћете да поступимо по предлогу г. др. Буљине, који предлаже: 1) да се законом забрани свако просјачење као штетно по заједницу и недостојно савременог човека и културног доба; и 2) да се истим

законом осигурају сретстава за општине, а евентуално и за друге установе које ће морати указивати помоћ лицима која су била принуђена просити.

Др. Сеид Буљина: Ја се потпуно слажем са г-ђом Гајић. Само мој предлог има две тачке. Ја нисам рекао да се законом забрани просјачење, него да се уједно осигурају сретства општинама и другим установама, које се имају бринути за све оне који иначе живе од милостиње итд. Али и у том случају је потребно законом да се осигурају сретства. Дакле у сваком случају имају се осигурати сретства. На пример у Чачку су успели јер су забранили просјачење. Ви у Чачку провели сте у вашем месту то што ми тражимо опћенито да се забрани законом. Г-ђа Гајић је рекла да закон може бити лош, а може бити добар. Ми рефлектирамо на добар закон. Ја мислим да је ово једини начин решења тим више што је у модерним државама установљен. Г. претседавајући предлаже да се то даје друштвима, али то је тешко, јер се тешко може контрола спровести. Најбоље би било решење које ја предлажем.

Претседник др. Угљеша Давидовић: Примате ли онда, господо, овај предлог да уђе у резолуцију? (Прима се). Према томе предлог г. др. Буљине ућиће у резолуцију.

РЕЗОЛУЦИЈА

Г. Др. Угљеша Давидовић: Господо, молим Вас да саслушамо резолуцију, коју је припремио изабрани одбор.

Слободан Видаковић: Господо, у међувремену синоћ и данас док сте ви овде дискутовали одбор за резолуцију радио је и саставио резолуцију. У име одбора за резолуцију мени је част да вам саопштим шта смо ми урадили. Ми предлажемо да наша конференција донесе ову резолуцију:

РЕЗОЛУЦИЈА КОНФЕРЕНЦИЈЕ ЗДРАВСТВЕНО-СОЦИЈАЛНИХ СТРУЧЊАКА ОДРЖАНЕ ДАНА 16 И 17 ЈУНА Т. Г.

1) Конференција здравствено-социјалних стручњака пригодом првог конгреса Југословенских градова а у вези са већ створеним закључком на првој конференцији истих стручњака одржаној у Љубљани 29 и 30 маја 1938 године, сматра да је проблем становања широких народних слојева најважнији социјални проблем југословенских градова. Конференција жали што није у духу споменутог закључка изнешен тај проблем као једно од најважнијих питања на програму данашње конференције те предлаже да скупштина Савеза градова акцентира горе споменуто становиште и да иницијативу да се питање становања најширих слојева народа у свима градовима проучи и поднесе на решење посебној конференцији здравствено-социјалних и евентуално и

техничких и финансиских стручњака уз конкретне предлоге за постепено решење тога проблема.

2) Конференција сматра да је рад на социјално-здравственом пољу уопште код свих градова још недовољан. Једни, већином већи градови раде на тим пољима више, други мање, а многи скоро никако.

На конференцији социјалних и здравствених стручњака утврђено је, да већина градских општина даје и релативно и апсолутно врло мало и недовољно финансиских средстава за социјално и здравствено старање и ако су те гране комуналне политике, данас од највећег државног значаја.

Да се то стање поправи предлаже конференција здравствено-социјалних стручњака пленуму на прихват следеће предлоге:

а) Да се законским путем утврди минимални проценат од градског буџета свих расхода који има ићи у сврхе програмско-социјалног старања и који не сме бити мањи од 15% у Београду и бановинским центрима а 10% у осталим градовима.

У исто време конференција констатује да су градови са социјалном структуром крајње сиромашног грађанства, као што су то већина градова Вардарске, Врбаске, а једним делом и Приморске, Моравске и Дринске бановине у немогућности да својим доприносом реше питање јавног социјално-здравственог старања. Зато конференција предлаже да у тим градовима, на иницијативу Савеза градова, дође до државне интервенције кроз пружање озбиљне финансиске помоћи.

б) Уз управни одбор као радни и саветодавни орган именује се стални здравствено-социјални одбор од седам лица са задатком да:

1. — спроведе закључке конференције здравствено-социјалних стручњака и створи програм те спреми материјал за будуће конференције;

2. — утврди и предложи на будућој конференцији које се све делатности и настојања имају супсумирати под здравствени и социјални рад;

3. — изради детаљни предлог о остварању посебних здравствено-социјалних одбора код свих градских већа. То би се имало унети у статуте појединих градова уколико није у овима још предвиђено. Исто тако треба тај одбор да изради и план који се здравствено-социјални апарат намештеника може сматрати минималним већ према бројној снази и структури појединих градова;

4. — изради предлог за унификацију метода социјалних истраживања и опита те статистичког бележења обраде и извештавања о добивеном материјалу;

5. — прими на себе све оне дужности које ће будуће конференције наћи за сходно да пребаце на тај одбор.

Тај ће се одбор избрати на предлог конференције здравствено-социјалних стручњака увек онда када ће се бирати и функционери управног односно надзорног одбора Савеза градо-

ва. Скупштина ће ставити у дужност оним градовима којима припадају споменути одборници да омогуће овима да се бар два до три пута годишње међусобно састану.

в) Скупштина позива градове да на конференцији здравствено-социјалних стручњака одашиље своје здравствено-социјалне референте, што до сада код многих градова није био случај.

3) У градским општинама при одељењима за социјално и здравствено старање непходно је установљење унифициране службе за социјално-здравствену и витално-демографску обрађену и стандардизовану статистику која ће на основу социолошких анкета и стручно сређиваних статистичких података проучити развој социјалне структуре града и економско-социјално и хигијенско-здравствене прилике његовог становништва испитивати све животне манифестације оних друштвених редова који потпадају под градску социјалну или здравствену заштиту ма у ком виду. На основу тих утврђених и проучених чињеница о локалним приликама разрађиваће се идеолошке и програмске основе градског социјалног и здравственог старања.

Градска служба за социјално-здравствену и демографску статистику мора најтешње координирати са државним, бановинским и другим статистичким службама у односном граду.

Технички део ове статистичке службе треба да је у свима градовима једнообразан да би се на основу истог могла вршити свз потребна компаративна проучавања.

4) Како је једна од најзначајнијих грана социјалног старања савремених градова комунална заштита деце то је потребно да све градске општине оснују свој одсек за заштиту деце који треба да руководи целокупном заштитом мајки, деце и младежи на територији односног града. Одсек за заштиту матера, деце и младежи треба да има сервисе: за општу социјалну заштиту деце који се стара о напуштеној, незбринутој, недовољно збринутој уопште о свој социјално угроженој деци; за здравствену заштиту предшколске деце који води бригу о пренаталној и наталној децјој хигијени и хигијени одојчета и мале деце и о амбулантном лечењу сиромашне деце на подручју градског поглаварства; за здравствену заштиту деце школског доба који води бригу о целокупној заштити деце школског доба на подручју градског поглаварства.

Да би се комунална децја заштита могла да правилно и успешно изведе треба јој на првом месту обезбедити довољна финансијска сретстава, која данас у већини градских општина не достају. Новим законом о заштити деце, који треба што пре донети потребно је омогућити:

I. Да се заведе општи прогресивни порез за заштиту деце, од кога ослободити неопходни минимум за живот као и све породице са више од три детета;

II. Да се у корист децје заштите фискално оптерете имућни селибатели, брачници без деце и са једним дететом;

III. Да се за децју заштиту дају годишње једнодневна награда од плате профита, ренте и свих других прихода како оних појединаца чији је месечни укупни приход већи од 3.000 динара, тако и од свих трговачких, индустријских и других привредних предузећа у односном граду.

IV. Да се законом осигурају државне и бановинске дотације за социјалну и здравствену заштиту независне деце. Тога ради да у корист деце заштите иду приходи монополског карактера од свих издања школских уџбеника у односној бановини, као и приходи од учешћа са 20% у државним и бановинским дажбинама на алкохол.

Нови закон о заштити деце треба да нормира систем опште и обавезне координације рада државних, самоуправних и приватних прегнућа на заштити деце са преношењем егзекутиве практичне деце заштите на градску и општинску самоуправу.

5) Да би се спровела пуна организациона ефикасност градског социјалног и здравственог старања потребно је да се у измењеном допуњеном закону о градским општинама нормира једна нова глава односно посебан одељак о социјалним дужностима градских општина који ће предвиђати и обавезну израду градског минималног програма за социјално и здравствено старање.

6) Конференција здравствено-социјалних стручњака сматра могућност преношења разних акутних и хроничних заразних болести путем књига из позајмних и школских библиотека као и купо-продајом половних одевних предмета и намештаја важним епидемиолошким моментом у ширењу заразе те позива скупштину да Савез градова преузме иницијативу за стварање посебног правилника који ће регулисати купопродају половних предмета као и питање јавних и школских позајмних књижница и то дезинфекцијом истих. Код тога треба имати на уму да се мора настојати решити питање дезинфекције и дезинсекције тих предмета једноставним по могућности што јефтинијим и мањим градовима приступачним методама, те предвидети на кога ће пасти и у којој мери трошкови који из тога деловања проистичу.

7) Конференција сматра да је чишћење улица, уклањање кућног сметлишта као и начин смештаја овога на централним сабиралиштима, његовог искоришћавања или евентуалног уништавања важним еминентно здравствено-хигијенским проблемом свих градова уопште те због тога предлаже:

а) Да се отсеци који имају у градовима преко себе чишћење улица у одношење сметлишта статутарно и фактички повежу са здравственим отсесима;

б) Да Савез градова затражи сав постојећи материјал о том питању од Међународног савеза градова и сам проучи то питање у земљи и на страни; и

в) Сазове посебну конференцију здравствених, компетентних техничких и финансијских стручњака са задаћом да даде одре-

ђене смернице за решење тог проблема хигијене и престижа наших градова.

По питању сузбијања просјачења, конференција сматра:

а) Да треба законом забранити свако просјачење као штетно по заједницу и недостојно; и

б) Да се истим законом осигурају сретства за општине, а евентуално и за друге установе које ће морати указивати помоћ лицима која су принуђена просити.

Др. Угљеша Давидовић: Да ли се прима предложена резолуција? (Прима се). Објављујем да је предложена резолуција примљена.

Конференција предлаже да се за чланове сталног здравственог социјалног одбора, који се предвиђа уз управни одбор у резолуцији у тачки 2) под б) именују за прву годину она лица која су састављала резолуцију. Ова одлука доставиће се Савезу градова.

Према томе ми би смо на овај начин завршили предвиђени програм рада наше конференције. Ја желим да вам се у име моје и у име г. др. Адлешића а сматрам и у име г. др. Медведа захвалим на стварном раду у овој конференцији. Ја сам срећан и задовољан јер сматрам да је конференција сасвим успела и у погледу рада на доношењу резолуције и у погледу дискусије о којима смо овде дискутовали пуна два дана. Ја вам се на овој сарадњи најлепше захваљујем.

Слободан Видаковић: За идућу конференцију треба ставити на дневни ред проблем станбене културе и проблем заштите деце за време рата. Сад се израђује једна уредба са законском снагом, која ових дана треба да ступи на снагу. Она ставља општини цео низ функција већ за време мира. Ја сам хтео детаљно да вам то изложим, али услед краткоће времена могу вам рећи само то да су градске општине дужне подићи децја летовалишта. Исто тако градске општине дужне су да створе заклоне за децу.

Др. Угљеша Давидовић: За дневни ред наше идуће конференције, ја предлажем да се стави: Проблем станбене културе; проблем заштите деце за време рата; градска обданишта и финансирање обданишта. (Прима се).

Тиме је, господо, наша конференција завршила свој рад и ја вам се најлепше захваљујем и закључујем конференцију.

КОНФЕРЕНЦИЈА ГРАДСКИХ ТЕХНИЧКИХ СТРУЧЊАКА И РЕФЕРЕНАТА

Претседавао: г. Др. Теодор Пеичић, Претседник Савеза градова и Претседник Општине града Загреба.

Присутни:

Изасланик Министарства грађевина арх. Миросављевић Душан,
савет. Мин. грађевина,
Инж. Вујовић М. Марјан, директор Техничке дирекције, Београд,
Арх. Др. Видаковић Марко, градски већник, Загреб,
Инж. Анђелковић Милош, шеф добара, Београд,
Арх. Антић Милан, арх. Техничке дирекције ПГБ,
Аранђеловић Илија, потпретседник Град. погл. Јагодина,
Инж. Баран Јоже, шеф Градског уреда, Марибор,
Инж. Брадна Едо, инж. Инжењерског отсека ПГБ,
Инж. Бркић С. Мил., шеф Београдске канализације,
Инж. Вељковић Боривоје, инж. Техн. дир. ПГБ,
Инж. Галар Јосип, шеф Техн. одељ. Бања Лука,
Инж. Грицкат Ђорђе, инж. Водовода ПГБ,
Инж. Дидић Т. Бранко, инж. Катастра ПГБ,
Инж. Дражић Зора, инж. Канализације ПГБ,
Инж. Ђорђевић Љубиша, инж. Отсека за паркове ПГБ,
Инж. Игњатовић Олга, инж. Инжењерског отсека ПГБ,
Инж. Јанушевић Р. Милан, Тех. референт ПГБ,
Инж. Јефтимијадес Загорка, инж. Отсека за канализац. ПГБ,
Инж. Јовановић С. Војислав, инж. Катастра ПГБ,
Инж. Јовановић Драг., инж. Техн. дир. ПГБ,
Арх. Јовановић М. Катинка, арх. Техн. дир. ПГБ,
Арх. Јовановић Спасоје, општ. арх. Ниш,
Др. инж. Јурановић Владимир, град. виши инж. Загреб,
Арх. Катаринић А., арх. Архитектонског отсека ПГБ,
Инж. Кац Лудвиг, инж. Одељка за одрж. калдрме ПГБ,
Инж. Ковалевски Ђорђе, референт ПГБ,
Инж. Корићанац, потшеф Отсека за паркове ПГБ,
Инж. Крстић Александар, шеф паркова ПГБ,
Арх. Лукић Ђорђе, в. д. шефа Арх. отсека ПГБ,
Инж. Мандукић Никола, инж. Инжењерског отсека ПГБ,
Инж. Маринковић-Петровић Драгојла, инж. Катастра ПГБ,
Марковић Брана, технички деловођа Тех. отсека ПГБ,
Арх. Миленковић Драгољуб, шеф катастра ПГБ,

Инж. Миливојевић Драг., инж. ПГБ,
 Инж. Младеновић Младен, шеф Отсека за рег. план и шеф Кат.
 управе Скопље,
 Инж. Милошевић Л., инж. водовода ПГБ,
 Инж. Милошевић, Н., инж. водовода ПГБ,
 Инж. Нешић Славко, град. арх. Бела Црква,
 Инж. Новаковић Стјепан, град. саветник, Загреб,
 Инж. Петровић Боривоје, инж. ПГБ,
 Инж. Петровић В. Слободан, управник водовода, Београд,
 Инж. Поженел Алберт, дир. гр. уреда, Љубљана,
 Инж. Поповић Завиша, грађ. инж. ПГБ,
 Арх. Поповић Драгомир, арх. ПГБ,
 Поповић Мијо, претсед. градске општине Сисак,
 Инж. Поповици Лазар, нач. техн. одељ. Град. погл. Н. Сад,
 Инж. Поучки Боривоје, инж. Инжењерског отсека ПГБ,
 Инж. арх. Прикрил Златко, шеф техн. отсека Сушак,
 Инж. Реџек Григорије, инж. Инжењерског отсека Бела Црква,
 Инж. Родин П. Евгеније, инж. ПГБ,
 Инж. Ружић Хуго, шеф Инжењерског отсека Београд,
 Инж. Соловјев Ђорђе, инж. Отсека ПГБ,
 Инж. Сватрић Велимир, шеф техн. отсека Скопље,
 Арх. Стоичевић Б., арх. Архитектон. отсека ПГБ,
 Инж. Тодоровић Љубомир, инж. Техн. дир. ПГБ,
 Арх. Томић Даница, референт Техн. дир. ПГБ,
 Инж. Трифунац Митар, гр. инж. Вел. Кикинда,
 Инж. Трифуновић Бошко, шеф техн. Одељ. Смедерево,
 Фаркаш М., тех. посл. Арх. отсека ПГБ,
 Арх. Хакман Босилка, арх. Техн. дир. ПГБ,
 Инж. Хаџи Илић Јован, инж. Катастра ПГБ,
 Инж. Хрибар Стјепан, гр. инж. и арх., Загреб,
 Инж. Шиљак М., општ. хон. инж., Ужице,
 Инж. Штимеш Анте, град. инж., Сисак.

Г. Др. Теодор Пеичић: Отворио је конференцију овим говором:

Господо, допустите ми да пре свега поздравим изасланика г. Министра грађевина г. Душана Миросављевића, вишег саветника Министарства грађевина. У његовом присуству ја видим нов доказ, колико надлежна министарства воде бригу о стварима, које ће се на данашњој вашој конференцији расправљати.

Господо, част ми је да Вас најсрдачније поздравим и с нарочитим задовољством отворим ову конференцију техничких стручњака наших градова.

Наши градови у свом вјековном хисториском процесу развијали су се под разним околностима и импровизацијама — па макар она најлепша, али ипак импровизација — утиснула им је карактеристичан печат и данашњој генерацији великим дијелом оставила уске оквире градских блокова с хиљадама тешких комуналних проблема.

Међутим данашњица услјед развитка технике и продубљења здравог социјалног схваћања императивно тражи избегавање сваке импровизације и налаже, да се у „животном простору“ наших градова створе примарни основи за здрав тјелесни и привредни напредак грађанства, а то су: боље сунце и свјежи зрак и у најскровитијим улицама, проширење преуских градских средишта полетом у висине, потпуна асанација и крајње периферије, напуштање барокних паркова и отварање савремених шеталишта, и дечјих игралишта, стварање прикладних предјела за школе, за индустрију, за трговину и занатство итд.

Сви ти проблеми траже прворазредне стручњаке и необично тешке напоре.

Са задовољством констатирам, да наши градови такове врсне стручњаке имају и сад је на нашим друговима, који рјешавају финансијалне комуналне проблеме, да нам намакну потребна средства, која ћете, господо, Ви, Вашом спремом и с љубављу према нашем народу претворити у здраве и дијане станице нашег народног организма.

У то име ја Вам желим пун успјех у раду за процват и напредак наших градова и наше лијеле домовине. Живили! (Одобравање, аплауз и узвици: Живео!)

Господо, дневни ред данашње Конференције је слиједећи:

1.) Специјални технички одбор: Гледиште о закључцима са Конференције техничких стручњака 28 маја 1938 године;

2.) Инж. Јован Обрадовић, шеф отсека за грађарство Министарства грађевина: Стварање регулационог фонда за уређење градова;

3.) Арх. Драгомир Поповић: Постоји ли потреба расписивања великих урбанистичких конкурса?

4.) Инж. Завиша Поповић: Идеални количници сувласништва као сметња за одржање катастра и правилно изграђивање градова;

5.) Милош Анђелковић: Примена законског доприноса по § 124 Грађев. закона и његов утицај на комуналне радове.

За вођење Конференције одређујем г. Марјана Вујовића, директора Техничке дирекције града Београда и г. др. Марка Видаковића, градског већника града Загребa.

Допустите да г. Марку Видаковићу и овде честитам, јер је он као наш загребчанин први доктор архитектуре на Београдском универзитету.

Ја желим свима не само вама него свима нама најлепши успех и напредак, јер од нашега рада, напретка и успеха овиси успех и напредак градова. Живели! (Аплауз и узвици: Живео!)

За овим је место претседника Конференције заузео г. Марјан Вујовић. Архитекта г. Драгомир Поповић прочитао је реферат специјалног Техничког одбора: Гледиште о закључцима са Конференције техничких стручњака 28 маја 1938 године.

ГЛЕДИШТЕ ТЕХНИЧКОГ ОДБОРА О ЗАКЉУЧЦИМА КОНФЕРЕНЦИЈЕ ТЕХНИЧКИХ СТРУЧЊАКА ОДРЖАНЕ 28 МАЈА 1938 У БЕОГРАДУ

Технички одбор изабран на конференцији градских техничких стручњака од 29 маја 1938 године у Београду проучио је детаљно реферате поднете на тој конференцији, те је по њима израдио следеће своје гледиште:

1. — По реферату г.г. Драгомира Поповића и Ђорђа Ковалевског архитеката о изграђивању Југословенских градова са гледишта модерног урбанизма:

а) Да је потребно допунити Грађевински закон и то: 1) Да рокови за израду уређајних основа теку тек од дана кад Државни катастар да визу да су катастарски планови дотичне општине готови, било да их је радила сама општина, било да их је радио Државни катастар. Рокови морају да добију нову редакцију. 2) Идејне скице за мања места потребно је да ради Министарство грађевина. 3) Потребно је прописати да градови од 40 до 100 хиљада становника расписују урбанистички конкурс за идејну скицу своје регулације. 4) Потребно је да само Министарство грађевина изради један општи урбанистички план за целу земљу у коме би се јасно оцртавали поједине области: на пр. плаже на приморју, бледска околина, београдска околина итд. да би се имале опште директиве при разради појединих регулационих планова.

б) Потребно је да Грађевински закон, који представља извесан урбанистички квалитет, буде допуњен данас кад се земља после скоро једне деценије од његовог излагања знатно економски подигла и разгранала грађевинске потребе. Тако на пример по Закону се предвиђа подела града на ужи и шири грађевински реон. Данас је то потребно заменити са поделом града само на зоне што је еластичније и модерније. Рокови за излагање на увид регулационих планова предвиђени су да сувише дуго трају. И то је потребно изменити. § 14 Грађевинског закона, који говори о подели града на грађевинске зоне и одстојању зграда од суседа, потребно би било из основа прерадити, све другојачије формулисати и саобразити данашњим новим принципима урбанизма, а што је најважније, саобразити их стварном стању и могућностима. Двадесет и седам параграфа којима је Грађевински закон испуњен и који говоре о комасацији, потребно је из основа преуредити, јер су сувише компликовани за практичан рад.

2. — По реферату Управника водовода из Београда, инжењера г. Слободана Петровића, по питању организације градских техничких привредних предузећа:

Градска привредна предузећа, која служе производњи и расподели енергије (плинаре, електране, калоричне централе итд., транспортна предузећа, пристаништа, метрои, трамваји, аутобу-

си, водоводи, канализације, установе за скупљање, одношење и прераду сметлишта, одпадака итд., кланице, кафилерије, погребни заводи и слично) треба организовати у духу § 126 Закона о градским општинама, по трговачким начелима тј.:

1) Привредним предузећима треба оставити да самостално — одвојено од опште градске политике — располажу инвестицијом и обртном имовином, фондовима, потраживањима и приходима од такса, услуга и радова, износима од закључених зајмова и осталим идеалним правима Општине, тако да та сретства служе искључиво и једино сврхама предузећа.

2) Концентрисати све послове предузећа: техничке, финансиске, административне и персоналне на једно место тј. у управи предузећа. То место, једино детаљно обавештено о свим потребама и задацима предузећа једино је у стању да успешно води суптилни организам образовања резервног капитала.

3) Капитал, потребан за правилан развитак и неопходна проширења инвестиција, која се показују као императиви услед наглог пораста становништва и њихових потреба треба безусловно обезбедити помоћу систематског издвајања резерви од сопствених прихода.

У ту сврху:

4) Предузећа треба снабдети двојним књиговодством, које би у финансиском погледу служило — поред осталог — и за обрачун са општом градском благајном једанпут годишње преко годишњег биланса.

5) Идеје о концентрацији целокупног финансиског пословања Општине, како општег, тако и привредног треба одбацити као неефикасне.

3. и 4. — По рефератима инж. г.г. Ђорђа Грицката и Хуга Розенцвајга-Ружића из Београда о типским профилима и о калдрмисању градских улица и путева:

1) Да сви градови треба што пре да имају своје дефинитивне регулационе и нивелационе планове без чега се не могу правилно изграђивати градске улице и путеви.

2) Да се утврде типски попречни профили за све градске улице према њиховој регулационој ширини, положају и важности за саобраћај. У тим типовима поред ширине коловоза, тротоара, евентуалних баштица и др. треба да буду означена и места за сва подземна и надземна постројења за дотичну улицу.

3) да врсте калдрме у коловозу градских улица треба избрати по принципу рационалности тј. да трошкови израде заједно са трошковима одржавања у току низа година, најзад и погонских трошкова возила буду најмањи, водећи рачуна о врстама возила (због клизавости) и о тежини густини саобраћаја.

5. — По реферату инжењера г. Ивана Фаја из Осијека о питању изграђивања малих градова:

1) Да је потребно рационално изграђивање зграда на уличним фронтима, а савезно с тим повишење цена градским парцелама у новим четвртима и увођење приреза на приватна гра-

дилишта у ужем реону у улицама које су изграђене и снабдеване инсталацијама.

2) Да би у ту сврху требало третирати и питање етажне својине ради што брже изградње вароши.

3) Треба тражити да државни и самоуправни инжењери могу вршити и послове овлашћених цивилних инжењера са ограниченим делокругом.

4) Треба тражити да се сва стечена права државних и самоуправних инжењера новим Законом ни у ком случају не ниште.

6. — По реферату инжењера г. Алберта Поженела из Љубљане, који третира нејасноће одредаба Грађевинског закона:

1) Да је потребно у циљу изједначења схватања о томе шта све улази у обим трошкова за израду тротоара, спремити специјалне правилнике као што га има Београд.

2) Да је потребно упростити поступак око комасације имања и

3) С обзиром на други део реферата да је потребно, у интересу подизања изгледа наших градова, и да би се усавршио укус наших грађана као и да би наши уметници добили посла, да се замоли Краљевска влада, да што пре донесе Уредбу која ће приликом подизања било какве веће грађевине, тражити да се одреди, према приликама, још 5 до 10% грађевинске главнице за уметничко украшење зграде.

15 јуна 1939 год.

Београд.

Ч л а н о в и

Техничког одбора:

Инж. Х. Ружић, с. р.

Арх. Драг. М. Поповић, с. р.

Инж. С. Петровић, с. р.

ДИСКУСИЈА ПО ОВОМ РЕФЕРАТУ

Инж. Младен Младеновић из Скопља: Није довољно убедљив онај став који говори да и за насеља испод 40.000 становника треба идејну скицу за регулациони план да ради Министарство грађевина.

Ја бих молио колегу референта да каже шта га је руководило или шта је руководило Одбор да донесе једну овакаву одредбу?

Референт Арх. Драгомир Поповић: Руководило нас је то што обично те мале општине не располажу са тако компетентним стручњацима, који би могли општинама да дају један регулациони план.

Инж. Младен Младеновић: Ви препоручујете да и већи градови од 40.000 становника расписују конкурс. Чини ми се да треба обрнуто. Београд може сам да изради регулациони план боље

него на конкурс, док би мали градови, уколико их има, вероватно оптеретили Министарство грађевина тако да је то скоро немогуће технички извести.

Референт Арх. Драгомир Поповић: О тим већим конкурсима биће сада речи, а за мања места нека ради идејне скице Министарство грађевина, да би показало како треба да се ради.

Претседник Марјан Вујовић: Мислили су на мала места свакако зато што имају мање стручних снага и мање ауторитета, и природно је да онда то ради Министарство грађевина.

Инж. Младен Младеновић: Ви сте предложили да за мања места испод 40.000 становника регулационе планове и идејне скице ради само Министарство грађевина. Колико знам конституцију Отсека за градарство, ја мислим да они неће моћи ни да прегледају, а камо ли да за толика места раде идејне скице. Уосталом то је инкопатибилно да једно министарство које у последњем степену одобрава, буде уједино и творац те скице.

Изасланик Министра грађевина г. Душан Миросављевић: Ја сам хтео ово питање да објасним у неколико речи. То би био врло велики посао, кад би за свако мало место Министарство грађевина радило регулационе планове. Али не би требало разумети да Министарство ради цео регулациони план, него само даје упутства и идеју за програм, како би се израдила само скица, а за сваки поједини случај требало би ангажовати извесно лице овлашћеног архитекта, и у том виду би се то могло подразумевати.

Кад има базу за рад, онда дотични може да ради један програм и скицу и може радити под надзором Министарства грађевина, или Банска управа би могла за села или мање варошице и туристичка места да даје упутства и врши надзор. Тако би се могло помоћи да се дају упутства и за израду програма и генералних планова, а никако не треба разумети да би Министарство грађевина радило детаљно регулационе или нивелационе планове. То би био посао великог обима.

Марјан Вујовић: То значи, господо, да би требало ону стилизацију у овим закључцима изменити тако, да се не каже да ради Министарство грађевина, него да даје најпотребнија упутства, и то нарочитим пројектантама који би за то били овлашћени.

Инж. Младен Младеновић: Констатујем да је гледиште претставника — изасланика Министарства грађевина и референта из основа различито. Г. Миросављевић каже да се дају упутства за израду програма. Чак Министарство не би радило ни програм. Министарство грађевина према томе дели гледиште као и ми.

Нећу на говорим да се то коси са Законом о овлашћеним инжењерима.

Изасланик Душан Миросављевић: Ја сам имао у виду тај Закон.

Инж. Младеновић: Ако се Конференција слаже, ја бих молио да се тај реферат у томе исправи.

Претседник Марјан Вујовић: Да ли желите да се избаци тај захтев или да остане?

Инж. Хуго Ружић: Ја предлажем да се тај пасус уопште избаци, јер није тако важан.

Марјан Вујовић: Примате ли овај предлог? (Прима се). Према томе отпада овај пасус у реферату, који захтева да Министарство грађевина ради идејне скице и регулационе планове за мања места.

Има ли још неко шта да примети поводом прве тачке дневног реда?

Инж. Хуго Ружић: Ово није примедба. Ја бих хтео само да покренем једно питање, о практичној вредности овог гледишта. Ово није никаква резолуција, нити предлог за резолуцију, него гледиште, управо ресумирање онога што је на прошлој Конференцији било, а резолуцију донеће Пленум Конгреса. Да ли господа колеге сматрају да би из овога требало нешто извући и припремити као предлог резолуције за пленум Конгреса. Ако се слажете с тиме, онда бих молио г. Претседника да именује један мали одбор.

Марјан Вујовић: Прошлогодишња пракса није била баш најпрактичнија да после Конгреса одредимо један одбор, који ће тек у идућој години доносити закључке по томе. Зато ћемо у овој години одмах сада после свршеног дневног реда и после реферата који буду прочитани, одредити један ужи одбор који ће одмах у току данашњег и сутрашњег дана спремити резолуцију о свима овим тачкама дневног реда и рефератима који буду на данашњој Конференцији прочитати и о којима буде дискутовано.

Като што знате, ми се тешко и потсећамо шта је било и о чему је говорено на прошлогодишњој скупштини. Ове теме које су изнете на дневни ред ове Конференције, ми ћемо претресати овде једну по једну и одредићемо један ужи одбор, који ће у току сутрашњег дана донети закључке, које ћемо доставити претседништву Савеза градова на даљи поступак.

Инж. Јован Обрадовић,

Шеф отсека за градарство Мин. грађевина

СТВАРАЊЕ РЕГУЛАЦИОНОГ ФОНДА ЗА УРЕЂЕЊЕ ГРАДОВА

Једно од најважнијих питања опште комуналне политике наших градова и свих осталих насеља, јесте брига о уређењу и подизању, односно регулацији насеља, или о њиховом хигијенском уређењу, улепшавању, као и у опште о унапређењу и изградњавању насеља у свима правцима садашњих захтева рада и живота грађана који живе у овим насељима.

На ово уређење, подизање и унапређење насеља код нас се није много радило и урадило, и све што је рађено било је

скоро без икаквог реда и без планова и прописа, а без којих се не може ни замислити ма какав рад ове врсте. Ово се у осталом није ни могло радити услед тога, што није било скоро никаквих прописа о томе како ће се радити регулациони планови, обавеза да се морају радити за сва важнија насеља, и како ће се поступити па да се може уопште приступити правилном уређењу једног насеља.

Зато је настала неопходна потреба да се после рата израде сви потребни прописи по којима се има вршити израда регулационих планова и осталог што је за уређење и подизање насеља потребно, како би општине могле приступити једном систематском раду на уређењу и подизању наших насеља. Обнародовањем Грађевинског закона и свих осталих прописа који су на основу њега издати, решено је, поред осталог, у главном питање уређења и подизања наших насеља у правцу утврђивања потребе израде уређајних основа (регулационог плана, уредбе о његовом извођењу и грађевинског правилника), за све врсте насеља одређен је и начин како ће се до ових уређајних основа доћи.

По ступању на снагу овог закона и његових правилника (1931 до 1934), многе су општине отпочеле са израдом својих уређајних основа, али велика већина још није ни приступила претходним радовима за ове послове и ако су утврђени рокови за њихову израду већ протекли.

Главни разлог што се ови уређајни послови не раде јесу финансијске тешкоће са којима се стално боре ове општине, о чему је било и говора и на последњој седници финансиских стручњака Савеза градова у Београду 11 и 12 марта ове год. Али и у колико би се могла створити финансиска сретства она се употребљавају на друге послове али за уређење и хигијенско подизање насеља не даје се готово ништа, јер се још увек сматра да ови радови нису неопходно потребни и они се увек занемарују на штету свих потребних радова који се имају извршивати у једном насељу.

Због оваког схватања наша се насеља не уређују и не подижу правилно у техничком и хигијенском погледу и развијају се у неред и без икакве контроле.

Савез градова као најпозванија установа треба једном да објасни и убеди све учлањене општине, а по могућности и остале које се налазе ван Савеза, да је опште уређење градова, које се сад назива општим именом: „Урбанизам“, једна од најважнијих грана опште комуналне политике и да се она треба сматрати као основа сваке комуналне политике, без које се уопште не може ни замислити ни отпочети ма какав рад једне општинске управе. У сваком комуналном проблему налази се увек, макар и најмањи део питања, која се односе на уређење и изграђивање насеља. Било да се решавају питања финансиска, социјална, хигијенска, културна или ма каква друга, у свима њима мора да буде заступљен, макар и у најмањој мери, и проблем уређења

насеља, о коме се мора водити рачуна при решавању таквих питања, ако се жели постићи користан и економичан рад.

Према томе за успешан рад сваке општинске управе, решавање и расправљање питања уређења, изграђивања и улепшавања насеља мора да буде најважније и да се решава на прво место, и пре свих осталих питања, ако се мисли да се рад општинске управе правилно и корисно спроводи.

Кад се ово утврди и прихвати онда треба одмах приступити припремању новчаних сметстава за ове радове, а на прво место за израду уређајних основа. Грађевинским законом — § 126 — предвиђено је како ће општине доћи до ових сметстава, стварањем регулационих фондова из разних прихода које општине могу да прикупе. Али и по тим прописима многе општине не поступају, а и многе и незнају како ће поступити, јер немају ни финансиских ни техничких стручњака за ове радове. Зато треба сад Управа Савеза градова да помогне такве општине и да им створи сметства како би што пре дошли до својих уређајних основа.

О овоме је предузело мере и Министарство грађевина актом Бр. 23730 од 15. VIII. 1935 год. и тражило од Министарства финансија да се оснује један општи регулациони фонд за извођење регулација насеља. Из овога фонда давала би се помоћ појединим општинама на прво место за израду катастарских планова, коју изводи држава, а потом и за израду уређајних основа. О овоме је извештен и Савез градова актом Министарства грађевина бр. 41688 од 23. XII. 1936 год. и бр. 6739 од марта 1938 год. Том приликом тражено је од Савеза да и Савез од своје стране припомogne да се издејствује оснивање једног општег регулационог фонда, без кога се не може, у садашњим приликама, ни приступити изради уређајних основа.

Приходи за стварање државног фонда били би у главном од такса које држава наплаћује по парт. Бр. 259 9 таксене тарифе, за подизање нових зграда, а могли би се створити и други приходи који би се уносили у овај фонд, (нпр. туристичке и др. сличне таксе).

Стварањем овог регулационог фонда омогућиће се једном да наши градови и друга насеља дођу до својих уређајних основа а вишегодишњим отплатама општине би повратиле сав дуг узет од државе. Овим би се уједно решило и питање израде катастарских планова које сад ради држава а општине не могу да се користе овим плановима јер не могу да их откупе од државе. Услед овога и сама израда катастарских планова врши се споро а већ свршени планови не могу се обнављати јер их општине не користе. На овај начин би се решило и питање израде и ревизије катастра за које се осећа велика потреба како за финансиске тако и за техничке потребе наших општина.

Поред овог државног регулационог фонда, предузете су мере да и банске управе образују своје регулационе фондове

за помагање сиромашних општина и у колико се у томе успе утолико ће и рад на изради уређајних основа брже напредовати.

Сад је потребно да Савез предузме мере и од своје стране код Г. Министра финансија и код Краљевских банских управа да се што пре ови регулациони фондови образују и да се почне са помагањем наших општина, како би могли једном приступити изради уређајних основа, на основу којих би се једном и наша насеља почела уређивати онако како је то сад прописано Грађевинским законом. Досадашња примена овог закона застала је само с тога, што ови уређајни основи нису израђени а исти нису могли бити израђени углавном с тога што општине немају финансиских сретстава и могућности да ове послове спроводе без упута надлежних, а нарочито без помоћи тога Савеза, који треба да предузме своју иницијативу и у овоме правцу свога деловања.

Свако друго тумачење непримене и некоришћење Грађевинског закона као и изношења о његовим недостатцима и непотпуностима или о немогућностима његовог извршења, не одговара стварности и стога се треба одбацити. Никакве, ни измене, ни допуне, као ни некаква извршења за Грађевински закон нису потребна, донде док се не израде уређајни основи, када ће се већ моћи Грађевински закон ставити у потпуну примену. А до ових уређајних основа моћи ће се доћи само кад се привремено новчана сретства и кад се општине упуте како треба правилно радити и користити овај закон. Овај рад може да обави само Савез наших градова, који је сад једини у могућности да предузме овај рад и да га са најбољим успехом за сва наша насеља спроведе.

У сам Грађевински закон не треба дирати, јер од тога не би било никакве користи за наше општине, а само би се створио још већи неред у изграђивању наших насеља. За сам Грађевински закон казао је г. Др. Иво Крбек, професор универзитета у Загребу и бив. претседник Савеза градова, на конгресу градова одржаном у Новом Саду 1933 године: „да је један од најлепших Кодификација управног права.“

ДИСКУСИЈА ПО РЕФЕРАТУ Г. ОБРАДОВИЋА

Претседник г. Марјан Вујовић: Господо, чули реферат г. Обрадовића. У томе реферату г. Обрадовић налази да су финансиске тешкоће најважнија сметња стварању идејних скица и уређајних основа.

И мени изгледа да ту има доста узрока у томе. Како сам разумео, г. Обрадовић налази да би се те финансиске тешкоће могле најбоље савладати на тај начин што би се образовао један државни фонд за регулацију. Тај фонд би требао да буде једна врста новчане установе која треба да финансира мале општине. Дакле да даје позајмице малим општинама, које би те позајмице морале опет враћати.

Треба добро да размислите о томе да ли има могућности да се тако нешто оствари.

Из овог реферата г. Обрадовића излази, као да нема никаквих других сметњи, осим финансиских, за благовремено доношење планова и уређајних основа. Г. Обрадовић нарочито истиче да тих сметњи нема у данашњем Грађевинском закону и препоручује да се нипошто не дира у тај закон, па каже, ако га будемо дирали, да ће се направити још већи хаос.

Имајте у виду да је у финансиском овлашћењу Министарства грађевина за ову годину предвиђено извесно тумачење и објашњење тога закона, и зато треба добро размислити о овоме предлогу који чини г. Обрадовић и о ономе што је већ донео Финансиски закон.

Ја вас молим да свако каже шта мисли о овом предлогу.

Инж. Младен Младеновић: Ја сам саслушао реферат колеге Обрадовића и ја му захваљујем, што је био тако љубазан да се одазове позиву Савеза градова, дајући један овако леп експозе.

Има неколико ствари, са којима се можда не би могли сложити. У првом реду не би се могли сложити са предлогом за оснивање Фонда. Фондови се оснивају за ствари, које имају карактер трајања кроз дуги низ година. Фонд за извођење регулације сасвим је нешто друго од овога фонда, који би био образован за израду идејне скице и осталих уређајних основа. Ту фонд не треба. Треба брзо и практично радити. Оснивање фонда код Министарства грађевина је практички скоро немогуће, јер за помагање тога фонда треба оптеретити све пореске обавезнике у земљи, а ово се односи само на извесна места, којима је то потребно.

Практично би било да се Министарство грађевина заинтересује преко самоуправног отсека Буџетског одељења, кад одобрава буџет оних општина које су поменуте у грађанском закону, да нагласи да су општине дужне донети уређајне основе, па да Буџетско одељење, ако су градови у питању, те буџете не одобрава, ако немају сваке године барем минималну суму потребну за израду ових уређајних основа. То би се односило на оне градске општине, којима буџет одобрава Министар финансија.

То исто треба учинити за оне општине, које су у Закону поменуте и којима буџет одобрава Бан или срески начелник у првом степеноу. Мени се чини да је ово много практичније и на крају крајева и праведније: нека само те општине снесу оне минималне трошкове. Из реферата се види да колега Обрадовић мисли да је основ сваке комуналне политике регулациони план са осталим деловима уређајних основа. На сваки начин једанпут створени регулациони план са програмом претставља основу сваког даљег рада.

Колега Обрадовић дотакао се у свом реферату такођер и питања катастра. Професори административног права, они који предају на Правном факултету и урбанистичким школама, чак и наших, на пр. г. Коста Кумануди, кад је први пут дошао за прет-

седника Општине града Београда, истакао је да је катастар основа целокупне комуналне политике и да без доброг катастра не може се замислити никаква политика. Али катастар је у првом реду основ уређајним основама и онда осталој комуналној политици.

Питање катастра код нас стоји прилично, с обзиром на стање како је у другим земљама. Постоји предлог о реформи самог катастра који је израдило Удружење геодета и геометара на основу мишљења инж. Костића. Ту би требао да се заинтересује Савез градова као организација преко своје канцеларије. Тамо се предвиђа оснивање једнога отсека, који би се бавио израдом специјалних планова оних места, које су дужне по Грађевинском закону да израде те планове и убрзањем планова дошло би се до брже израде уређајних основа.

Поред тога требало би у Министарству грађевина издвојити Отсек за градарство у потпуно засебно одељење. У Енглеској је донет Закон да се ради целокупан регулациони план за целу земљу без прекида. Сва места су повезана и даће се једна општа идеја, и уколико је могуће на генералштабној карти ће се радити даље.

Међутим Министарство грађевина полаже већу пажњу на путеве, који су на сваки начин врло важни с обзиром на друге околности, које сада владају. Али док нису биле те околности, Министарство није обраћало онолику пажњу, колико је било потребно да се обрати, на овај Отсек за градарство. Тај Отсек мора добити пуну важност, како то и заслужује. Дакле издавајање у једно засебно одељење, које би имало интимну сарадњу са Одељењем катастра. Исто тако код банских управа, ако постоје референти за градарство, треба издвојити и формирати засебно одељење за градарство. Можда израз „градарство“ није довољно широк треба створити можда једно одељење, које ће се бринути о уређењу свих насеља.

Што се тиче самог Грађевинског закона, ја разумем осетљивост г. Обрадовића, који је сарађивао 10 година на изради тога Закона и знам, колико је муке било да до тога Закона дође. Са те стране ствар тако посматрана сасвим је оправдана да се у Закон не дира, али уколико ми знамо и уколико је пракса показала, тај Закон на сваки начин мора да се мења. Мора да се мења легално, и ако то не буде, онда се његова примена уопште не може узети у обзир. Он ће постати неспособан да се примењује и све његове одредбе биће петрифициране, тј. мртво слово на хартији. И ако га не мењамо ми, онда ће га живот променити!

Изасланик Министра грађевина арх. Душан Миросављевић: Ја сам хтео да нагласим да се потпуно слажем са г. Младеновићем у погледу улоге Отсека за градарство да би требало дати већу важност да тај Отсек постане одељење, које би могло вршити послове већег обима. Исто тако да би било најбоље радити све регулационе планове на већој бази, да би требало из-

радити за целу државу један општи регулациони план, у коме би се одредила значајнија важнија места, на пр. туристичка места, рударска насеља и др. Свако место има свој специјалан положај у држави и исто тако и свој специјалан значај. И кад би се на тој бази радиле поједине вароши, онда би могле чинити једну општу целину. Налазим да је то од великог значаја и да је утолико потребније да Министарство грађевина даје упутства за изградњу појединих места, јер би имали целокупну слику пред собом и знали би шта треба унети у програм за израду плана појединих места.

То је врло корисно, али се не увиђа код нашег Министарства, јер се већи значај придаје путевима.

Хтео сам подвући предлог г. колеге, да би надлежни требали у том погледу да се више заинтересују и да би то било од опште користи.

Инж. Јоже Баран, управник градског уреда из Марибора: Слажем се са г. Младеновићем да се фондови праве за дуго-рочне ствари. Предвиђене су таксе за државу при издавању грађевинских дозвола, а за општине нема таксе или су сасвим мале. Општина мора из својих властитих прихода дати велику дотацију за фонд, али наше општине то тешко чине, јер су приходи мали и били су употребљени за друге ствари. Општине имају највише издатака за извршење регулације. Регулациони фонд је предвиђен за извршење регулационог плана и ту су велики издатци које градови морају да чине. Зато не би требало да се оснује општи фонд, него да се препусти грађевинска такса општинама.

Др. инж. Владимир Јурановић, градски виши инжењер из Загреба: Што се тиче регулационог фонда, то је питање углавном решено. Према Грађевинском закону оне таксе које се дотирају у регулациони фонд, су премалане, а увођење нових такса је врло тешко.

У Загребу је покушавано много тога. Закон о непосредним порезима забрањује било какав нови порез или прирез на најамни однос. Према томе те таксе морају бити измишљене из нечег новог, и то чини велике сметње да се не могу присилити оне зграде, које се морају мицати из градова, и њих се не може никако опорезовати. Било би потребно да се код Министарства финансија добије овлашћење да Министарство може променити тај закон о непосредним порезима.

Што се тиче промене Грађевинског закона, ја мислим да морамо стати на становиште да Грађевински закон морамо безувјетно мењати.

Ја не бих хтео да испадне овде то као увреда састављачима Грађевинског закона, што ћу рећи, али кад понестане неко тумачење о Грађевинском закону, ја нађем и видим да је Грађевински закон — скоро би могао рећи — копија аустриског грађевинског Закона, или је по узору тога закона направљен. Има неколико појуса у нашем Грађевинском закону, који су ропски превод, али

се види да онај који је састављао закон, хтео је тај закон поједноставити за наше потребе. Али је тиме учинио грешку да је изоставио сву власт за provedбу.

Слажем се са господом који су о томе споменули, да ће се тај закон фактички петрифицирати. Знам случајеве, где су покушавали комасације. Али не можете, јер немате ништа, како се то проводи, ко плаћа и шта се под трошковима комасације разумева. Најважније питање уређења цеста и водовода није регулисано у томе закону. И према свему како би требало тумачити грађевински закон и како би судови и Државни савет тумачили, морале би општине то сносити. Општине уопште не смеју улазити у комасације. Не треба да набрајам појединачно. Тага има више у Грађевинском закону. Морамо безувјетно енергично тражити или допуну или измену Грађевинског закона.

Инж. Алберт Поженел, директор градског уреда из Љубљане: Градови немају нове планове, а старе мапе не ваљају. Министарство финансија треба да оснује одсек за регулационе планове насеља. Грађевинске таксе треба да иду све у корист општина, а не у корист општина и државе.

Што се тиче новелизације Грађевинског закона, неопходно је потребно Грађевински закон делимично проширити и делимично потпуно обновити. У закону се ништа не каже на пр. кад престаје парцелација. Нема термина кад престаје грађевинска дозвола. Према томе општине не знају како треба ту да поступају.

Инж. Стјепан Новаковић, грађ. саветник из Загреба: Можда није zgodно да се овде говори о Грађевинском закону, кад немамо састављача овог закона. Он би знао одговорити на много шта, о чему смо говорили, можда оним детаљима, али има збиља тих ствари да се и ја осећам понуханим да кажем да би била скрајња нужда да се тај закон мења, односно да се надопуни.

То је један врло леп закон, има толико добрих ствари, али у њему има и много празнина, тако да ми осећамо код примене тога закона код правних заступника појединих странака да искоришћавају и интерпретирају тај закон на свој начин, на штету интереса градске општине. Примерице: не разликује се никада шта је Општина, а шта је Градско Поглаварство. Увек је то названо као општина. Или узмемо § 118., онај кобни параграф, који се тумачи тако разнолико код Банске управе као надзорне власти, код управног суда, код Државног савета итд.

Ја се нисам припремио са свима овим детаљима, али кажем овако опћенито да се морамо придружити овом приговору, односно молби да би се путем Савеза градова тражила допуна, односно новелизација Грађевинског закона.

Арх. Драгомир Поповић:

ПОСТОЈИ ЛИ ПОТРЕБА ЗА РАСПИСИВАЊЕ ВЕЛИКИХ УРБАНИСТИЧКИХ КОНКУРСА

Кад је у питању живот у заједници, људи — јединке за које се вели да су савршена земаљска бића, заостају далеко иза мале пчеле. Док пчела гради своје станове и оставе у једном савршеном реду, људи не показују неки нарочити смисао за редом. Чак би се могло рећи да су наклоњени нереду.

Та људска негативна особина, натерала је заједницу, која свој опстанак оснива на компромисима између појединаца, да се супростави томе и да путем урбанизма осигура насељу један потребан план-регулатор, његовог развића. План, који би се ослањао, према закону, на уредбу о његовом извођењу.

Међутим овај диригујући план добиће своју вредност само онда, ако се стриктно буде примењивао. Буде ли тај план садржавао велике измене, крупне промене у насељу а не буде се водила брига о средствима остварења — реализације, ризикује се да он остане само као лепа жеља и све би постало чиста штета. Такав план би онда служио једино као изговор за разне спекулације.

Регулациони план, треба да има практичну примену и да води рачуна не само о великим принципима на које мора да се ослања сваки план из урбанизма, већ о фактичким финансијским могућностима једног насеља и о његовом менталитету.

Регулациони план треба такође, у тренутку његове примене, да буде тако удешен да се може лако прилагођавати својим детаљима приликом његове примене, затим се може користити извесним променама које могу наступити у зградама као на пр. кад се јави ишчезавање појединих трговачких или административних центара, промена стана услед већих рушења, пожара, измештања железничких станица, дислокација пристаништа и т. д.

Рад на диригујућем регулационом плану треба дакле да се продужи у облику детаљних проучавања разрадом планова све до последњег детаља: — издавања протокола регулације, који су право средство примене генералног плана. Разумљиво је да је неопходно потребно да разрада детаља интелигентно поштује дух у коме је био схваћен и израђен основни — диригујући план.

Општине могу доћи до својих регулационих планова на два начина. Или га раде са својим стручњацима у својим техничким канцеларијама или траже његово решење изван својих дирекција расписујући земаљски или међународни конкурс да би се консултовало више стручњака.

Кад урбанистички проблеми нису масивно испреплетани, кад насеље није већ готово изграђено него је у повоју, где се решења могу тако рећи из основа мењати да би се дале нове смернице развоју града, затим, кад су насеља још „млада“ као

на пр. бање, летовалишта или мале варошице, која су каквом новом урбанистичком чињеницом добиле у значају и постоји нада да ће се насеље развити и повећати број становника, — расписивање урбанистичких конкурса јавља се као једино исправно решење за добијање најбоље идеје у будућем регулационом плану.

Мања места ретко располажу толико способним стручњацима, који би могли без конкурса да нађу најбоље решење за регулацију свога места. Такве општине су принуђене да траже понекад не само техничке него и финансиске и правне савете са стране. Увођење водовода или какве веће операције финансиске природе ради се обично са познатијим инжењерима са стране. (Водовод у Крагујевцу, Жарковачка општина и питање Макиша и т. д.). Логично је исто тако да и за регулациони план, који је најосновнија потреба правилног развоја града, да мање општине траже помоћи са стране и за урбанистичка питања. У случају да се расписаним конкурсом дође до каквог одличног решења лако је могуће таквим општинама, под претпоставком да га измене доцније не упропасте, да се место развије у примерно урбанистичко насеље.

Потреба расписивања оваквих конкурса даље је посредно врло корисна и због тога што ствара један добар кадар архитеката-урбаниста, који се удубљују у урбанизам и решавајући задатке увежбавају себе те постају способни архитекти, који ће моћи све боље и боље одговарати будућим урбанистичким задацима у земљи.

Све досад наведено говори у прилог расписивања урбанистичких конкурса за места чији се развој може још увек правилно упутити на развијање према ново добивеном решењу регулације.

На предлог Савеза инжењерских комора Министар грађевина је 11 октобра 1938 год. прописао Правилник о обаљању конкурса за израду идејних скица за јавне грађевине и о правима учесника. (Правилник о конкурсy). По члану 3-ем овог Правилника његове одредбе су обавезне за сваког расписивача, члана оцењивачког суда и учесника на територији наше Краљевине, било да је у питању приватна или јавна грађевина или ма какав технички рад.

Овим је дакле код нас до детаља прописано питање расписивања конкурса за добијање идејних скица и у томе је много олакшано општинама које су намерне да то раде.

Последњи урбанистички конкурс за регулацију Врњачке Бање рађен је у главном по горњем правилнику и надајмо се да ће се и поред добро постигнутих резултата моћи Врњачка Бања и практично њима користити.

Многи оправдани разлози говоре, дакле, да је једино исправно решење за добијање идејне скице за регулацију града — прибегавање конкурсy.

Међутим, кад је у питању какво веће насеље, град и престоница, ствари у неколико мењају изглед.

Један стари живи организам као што је велики град, тешко се привикава новим смерницама отприлике исто онако као неки стари господин, који већ живи стојим животом, новим друштвеним формама које се од њега узалуд захтевају.

Да један регулациони план буде остварен мора бити практично изводљив. лепе идеје, грандиозне замисли и монументална архитектура, које се буду добиле приликом расписивања међународног конкурса за престоницу, рецимо, остаће само пусте жеље ако се све то покаже практично неизводљиво. Досадањи резултати расписивања великих урбанистичких конкурса показали су да они са практичне стране не значе ништа позитивно, већ једино велике разговоре како би се за неколико месеци јавно мишљење забављало лепим намерама општине.

Чак под претпоставком да општине имају и неограничена новчана средства да спроведу до краја најбоље решење које се добије се таквог једног конкурса, показује се, да је до најбољег решења немогуће доћи.

Замислимо за тренутак да је расписан урбанистички конкурс за уређење Лондона или Њу-Јорка. Интересантно би било видети тај приватни архитектонски биро који би био у стању да за 6 месеци или годину дана проучи све проблеме (хигијенске, саобраћајне и грађевинске) да их после реши и да изађе са најбољим решењем које ће решити сва могућа испреплетана урбанистичка питања у граду. Питања на којима иначе раде годинама толики број стручних дирекција са хиљадама чиновника и инжењера!

Исто тако интересантно би било видети жири, који ће моћи, до танчина осетити све садање и будуће потребе једног Лондона или Њу-Јорка.

У опште позив специјалисте да учествује у облику једног међународног конкурса за израду регулационог плана каквог већег насеља није пожељан из ових разлога:

Прво, ако износ награде не буде велики и не буде се имало рачуна радити нешто више, конкурсни рад ће се ограничити на једну општу генералну скицу, на једно просто решење у принципу, и неће имати никакав практични интерес.

Друго, ако пак тај износ награда буде велики и буде одговарао послу који исто мора бити огроман јер је реч да се добије дефинитиван план, цео рад би опет био чиста штета јер би био без икакве везе са општином, без везе са заинтересованим администрацијама (министарствима и државом) и ризикује се да такав регулациони план постане неупотребљив још у самом почетку примене. Овакав рад не би могао да се корисно настави и да буде у интимној хармонији, у свакидашњој сарадњи са општином и њеним подручним техничким органима.

Интересантно је видети, како су радиле веће европске општине да би се ми могли боље оријентисати с обзиром на њихово искуство.

Р И М почиње свој садањи нагли развој тек од 1870 године кад је постао престоница уједињене Краљевине Италије. Администрација и техничке службе нису биле на висини да му благовремено даду један добар диригујући план. Сем тога у њему се сукобиле одмах две тезе око његовог уређења. Обе тезе су имале велики број ватрених присталица што је наравно одуговлачило доношење регулационог плана. По једној тези нови Рим се морао изградити изван старог не дирајући, у старине древног Рима, — по другој се желело да се нови живот умеша међу историске споменике и да се ту развије. Искуство је показало да је ова друга теза победила, нови Рим се развио на истом тлу где је некад био стари Рим а разлози су били колико економски и политички толико још више афективни и морални. Нов живот је гравитирао неумољиво и упорно на местима старе славе и тражио да се умеша у та места својом садашњицом.

Рим је растао. Од 200.000 становника колико је имао 1870 године достигао је био 550.000 становника 1910 год. Данас Рим има преко 1,2 милиона становника. Планови за његов развитац доношени су 1883 год. затим 1908 год. али све је то било недовољно и непотпуно док се 1930 год. није образовала једна специјална комисија са задатком да спреми у року од 6 месеци идејну скицу за регулацију Рима. Дуче је једним декретом 1931 године озакоњио овај план, који обухвата 14500 ха терена са капацитетом за 2 милиона становника и са 250 становника на ха.

Као што се види Рим је дошао до својих генералних планова путем једне озбиљне државне комисије. Гувернер Рима је поверавао директно доцније (1935 год.) архитектама Пиачентини-у и Пачерели-у задатке да даду пројекте за зону и за спину — прилаз цркви Св. Петра, али међународног конкурса није било. Тек за решење трга Августео било је тражење неколико решења од разних архитеката што је у ствари детаљ регулационог плана.

П Р А Г је добио законом од 5 фебруара 1920 год. државну регулациону комисију основану са задатком да изради генерални план Великог Прага и 78 суседних општина животног простора Прага. Комисија се послужила најмодернијим смерницама у погледу развитака велике вароши у здравственом, економском и уметничком погледу и успешно је завршила посао без икаквих конкурса. Регулациони план Прага данас обухвата 17189 ха са интресном сфером од 36200 ха.

П А Р И З је декретом 1928 године добио при Министарству унутрашњих послова једну „вишу комисију за уређење и организовање Париза и околине“. Ми смо својевремено специјално писали о овој париској комисији и о читавом урбанистичком законодавству у Француској у нашим „Службеним новинама“. Комисија или комитет, је законом од 14 маја 1932 године добио

недовољно и непотпуно док се 1930 год. није образовала једна свој дефинитивни облик са задатком да у року од 2 године спреми регулациони план. И овде се дошло до решења без икаквих великих конкурса, већ путем озбиљне студије целокупног техничког особља општине и позваних наименованих стручњака.

За нови БЕРЛИН који ће се изградити а садањи прерадити, исто тако није било већих међународних урбанистичких конкурса. Канцелар Хитлер је поверио целу ствар једном човеку-професору Сперу, коме је *grosso modo* објаснио што жели а коју ће имати све до детаља да спроведе у дело. Указом од 30 јануара 1937 год. ово је озакоњено и послови спадају у домен грандиозних урбанистичких подухвата.

За СОФИЈУ после дугих напора, покушаја и разговора, бугарска влада 1934 год. издала нов Грађевински правилник чија је највећа вредност у томе што се много брине за „велику Софију“. Први члан тога правилника принуђава Градско поглаварство Софије да у року од 2 године спреми генерални регулациони план за уређење града. У ту сврху Градско поглаварство мора да образује канцеларију за урбанизам која треба да оконча посао. Да би се ствари успешно завршиле Бугари су позвали немачког професора Мусмана, који је уз припомоћ података целокупне градске техничке службе у Софији израдио будући план. Међутим, било је велике опозиције јер је њихов познати урбаниста г. Трандафилов предлагао међународни конкурс. Општинска теза је победила и 28 маја прошле године Градско веће је решило да једна комисија проучи свестрано поднети Мусманов план и да собзиром на постојеће законске прописе предложи конкретне мере за налажење средстава за његово извршење. Бугари су дакле сматрали да је међународни конкурс излишан.

БУКУРЕШТ показује да је 1906 год. био расписао међународни конкурс за регулациони план али да је он прошао без прве награде. До 1922 године се са уређењем Букурешта прилично лута, да би се тек онда појавило неколико закона из области урбанизма међу којима и закон о организацији Букурешке општине. Закон захтева да Букурешт добије свој регулациони план у одређеном року и то локалан и регионални, који се још ради у државној комисији дакле без међународног конкурса.

ЗАГРЕБ ће добити свој регулациони план који је у грађевинском одељку на основу искустава стечених на расписаном међународном конкурс 1930 године а на основу опширних студија уз најширу сарадњу заинтересованих стручњака.

Дакле ни тамо међународни конкурс није донео ништа практично прихватљиво.

БРНО у Ческој (Моравској) је расписало три конкурса без великог успеха. Први 1901 год. који је решавао само центар без периферије а други 1927 год. који је обухватио и периферију. Други конкурс је био донео решење које се базирало на врло разгранатом железничком чвору под претпоставком да ће град

да просперира. Међутим, са две чињенице: првом, да је 1930 год. наступила економска криза и да је Брно изгубило много фабрика и другом, да се аутомобилизам много развио на штету железница, усвојени пројекат је постао нерационалан јер је био заснован на великом железничком саобраћају и великој железничкој мрежи око града, која се сад наједанпут показала као сувишна и скупа. Брно је због тога било принуђено да распише и трећи конкурс 1933 год. и да на основу добивених идеја из њега себи уреди најбољи регулациони план.

Случај Брна узгред заслужује пажњу и због тога што се може довести до згодних упоређења са Београдом који сада намерава да распише међународни конкурс за железнички чвор и пристаниште.

Знајући све ово зашто се не бисмо запитали да ли ће железнице имати и од сада велику будућност поред аутомобила који се из године у годину све више развијају.

Да није могуће претерано код таквог стања ствари уложити милионе на велике железничке чворове, који ће можда једног дана остати неискоришћени. Брно има рђаво искуство са великим железничким чвором. Ми ништа не тврдимо само постављамо питање.

БУДИМПЕШТА се у ствари развила оваква каква је тек после велике поплаве 1838 год. која је старој вароши причинила огромну штету али и олакшала развијање нове. После трагедије јавља се напор праћен грозничавом изградњом и великим финалом крајем XIX века. Све што се данас види веће из авиона кад летите изнад Будимпеште творевина је наших последњих 70 година.

У Будимпешти постоји аутентичан Престонички одбор за јавне радове и уређење града. Он је још 1871 године био расписао велики конкурс за уређење града, где је I награду однео домаћи архитекта Лехнер. Међутим, његов план није узет за базу већ је и овде, на основу бољих идеја добијених на конкурс, њихова Техничка дирекција израдила општи план регулације. Тај план допуњаван је доцније изменама и он и данас у главном важи. Интересантно је да је 1890 год. мађарско удружење инжењера и архитеката било расписало нов конкурс за уређење једног дела Будимпеште. Награду је однела општина, на име потпретседник општине који је истовремено био и архитекта. Види се да архитекти ван општинских службе нису имали тако добро разумевање проблема, као они који су у њој. Прошле године Мађарска је добила нов урбанистички закон који ставља у задатак, између осталог, пештанској државној комисији да до јануара 1944 године дефинитивно заврши регулациони план и уредбу о његовом извођењу. И Будимпешта дакле стално ради на свом регулационом плану помоћу једне државне комисије.

Ми у Београду смо до сада расписивали један већи међународни конкурс 1921 год. за регулацију Београда и два мања за делове регулације. Сем великих повремених разговора, ни један од расписаних конкурса, који су узгред буди речено, врло

скупо коштали, није донео никакве практичне резултате за Београд.

Последњи конкурс за уређење центра Београда, показао је да странци, и поред добивених података уз конкурс не познају добро Београдске проблеме. На основу првог великог међународног конкурса једна комисија — комитет, разрађивала је регулациони план, црпећи добре идеје из приспелих радова на конкурс. Прве награде на том конкурс није било, новац је потрошен, радови су остали неупотребљени, а Општина је другим новцем морала да плати разраду регулационог плана. Практичне користи су дакле никакве.

Други мањи међународни конкурс за уређење Теразиске терасе расписан 1929 год. донео је прву награду, али је све остало само као неизводљива жеља. Београд ни од њега није имао никакве практичне користи. Све се свело на разговор.

Последњи међународни конкурс, расписан 1937 године за уређење центра Београда, исто тако није донео никакве користи Београду. Планови за уређење центра града урађени су касније у Техничкој дирекцији и одобрени али ван оквира конкурса и Општина их је урадила са својим стручњацима.

На основу свега досадањег могли би се извући корисни закључци.

До сада је ретко који већи град имао какве практичне користи од расписивања међународних конкурса за регулацију града. Још једина разумљива мера која иде у прилог расписивања тих конкурса је што су они нека врста оправдања општине пред јавним мишљењем. Конкурсом се показује да Општина предузима све потребне мере, да их плаћа, само да би се дошло до најбољих решења. Треба међутим, добро оценити да ли задовољавање јавног мишљења мора толико и на тај начин да се плати. Кад се покаже да један конкурс подбаци, па се покаже да и други подбаци па најзад да и трећи подбаци, зар се не може јавном мишљењу рећи да ће и сви будући конкурси, ако се тако и даље буде радило, подбацити, и да према томе нема никаквог практичног смисла за њихово ново расписивање. Јер колико нас учи искуство на свом Београду, толико нас уче и туђа искуства по већим градовима.

Ми дакле радије прихваћамо формулу која је била усвојена за регулацију новог Париза и његове околине, као и садање регулационе радове у Цариграду, Софији и Анкари. Та формула се састоји у томе што се право: треба еманциповати великих урбанистичких конкурса, јер смо видели да никоме практично нису доносили користи, затим друго: треба ангажовати квалитативне стручњаке — урбанисте, поставити их за директоре регулационих планова и придодати им цео локални одељак за регулациони план, који исто мора бити састављен од стручњака. Директор и одељак за регулациони план би имали уз припомоћ једног нарочитог државног односно месног одбора

за регулациони план, да практично припреме изводљиви и прихватљиви регулациони план.

Организација, израда и жирирање конкурса, одлаже за годину или више дана почетак радова на уређењу града, јер је то у ствари неактивна периода времена док се чекају резултати. Расписивање конкурса значи другим речима одлагање посла.

Суме новаца, које би се потрошиле на међународни конкурс, даље би се згодно другојачије употребити на следећи начин:

1) на хонорар изабратог стручњака-архитекта који би био директор биро-а.

2) на плате осталом хонорарном особљу које би радило 18 месеци до 2 године.

Одмах морају почети и прве студије као: одређивање граница грађевинског реона, спремање уредбе о извођењу регулац. плана, спремање зонинга, издавање нових законских прописа, забрана зидања и др. које уједно показују да је губитак времена, док би се чекали неизведени резултати са расписаног конкурса ненакнадив.

Да резимирамо: велики урбанистички конкурси су се показали непрактични и према томе непотребни. Да се дође до најбољих решења регулације пут води преко месних урбанистичких одбора и стручних урбанистичких општинских одељака.

ДИСКУСИЈА О РЕФЕРАТУ Г. ПОПОВИЋА

Г. Марјан Вујовић: Господо, настављамо рад. Пошто је г. Поповић прочитао свој реферат о потреби расписивања конкурса за градске регулационе планове, ја бих молио госпoду која би желела о тој теми да говори, да се изволе јавити за реч.

Арх. г-ца Даница Томић: Господин Поповић обрадио је једну тему колико интересантну, толико и актуелну за нашу земљу. Пошто већина наших градова нема још регулационе планове, његов је реферат врло актуелан. Свакако г. Поповићу треба признати труд који је уложио да изради своје опширно предавање, које је употпунио многим примерима.

Не бих хтела да се задржавам на појединим тачкама предавања, само бих се зауставила на резимеу предавања, да није корисно расписивати конкурсе за регулационе планове великих градова.

Ја сматрам да је гледиште г. Поповића погрешно. Г. Поповић сматра да конкурс не треба расписати, јер ми имамо довољно својих способних стручњака, који могу у домену својих значајних дужности да те планове израде. Стручњака свакако има и то способних стручњака, али конкурсом се добива већи видик и већи број учесника, који са разних гледишта могу да третирају питања.

Као што знамо, урбанизам ма колико да се појавио као наука, још увек је млад и у многим фазама, тек је на почетку

свога развитка, и баш зато никада се не зна, који су то толики признати и познати стручњаци, који су у свима питањима довољно верзирани и којима се са сигурношћу може поверити израда једног регулационог плана или проширење и измена већ постојећих планова.

Ако би се зауставили на томе да се израђује у бироу и да се вођење тих бироа повери познатим стручњацима, дошли би у незгодан случај да бирамо, не би се могли лако снаћи, кога ћемо бирати и можда би погрешили. Међутим ако се одлучимо за конкурс, учествоваће и они који знају или који не знају, али могу да дају добро решење.

Г. Поповић греша кад каже за Београд да конкурс из 1921 год. није дао никакве резултате. Истина да ниједан од планова није могао да буде примењен, али идеје из тих планова су узете и искоришћене за израду регулационих планова, које је једна комисија у општини израдила.

Ми не очекујемо, нити смо очекивали да ћемо од конкурса добити једно решење, нити се уопште може очекивати да се за регулацију једне вароши одмах добије регулациони план, који се може у целини применити. Чак ни код зграда цели планови се не примају него добре идеје. Вероватно да би и сада имали исти резултат као и 1921 год. и 1937 год. и који ће се увек појављивати на крају свих конкурса.

Г. Поповић је показао за пример више европских градова, од којих су неки дошли до планова конкурсом, а неки нису. Између њих је и Брно три пута расписивало конкурс. Значи да се тамо није дошло до закључка да је погрешно што се расписује конкурс, јер се расписао три пута. Исто тако и наши југословенски градови могли би се послужити истим примером да расписују и други и трећи конкурс.

Насупрот предлогу г. Поповића мислим да би требало ићи другим путем, не да се оснују биро и комисије које ће почети израђивати регулационе планове, него треба расписати конкурс народни или међународни и после да се образује једна комисија, која ће из тих награђених добрих планова на конкурс да изради један дефинитиван план као резиме свих идеја.

Требало би да се у Савезу градова подвуче да су регулациони планови база за уређење свих вароши и да техничке дирекције поклоне довољно пажње отсецима, који ће детаљно израђивати те планове.

Пример Париза је доста интересантан, али не би могли узети за пример Париз, јер има тамо 536 општина, и није се могло очекивати да се распише конкурс за тако један огроман терен и за такво хартично стање и административно и техничко. Баш г. Роаје, који је дао истоветне идеје као г. Поповић, који је долазио код нас и сарадник је у великој комисији, која је радила у Грацу, сложио се с нама у потреби да се распише конкурс за решење специјалних питања, као што је питање саобраћаја. Кад знамо да многа саобраћајна питања код нас нису

пречишћена још, да нису ни министарства на чисто, врло је корисно да консултирамо стране стручњаке о том питању и према томе да упоредан рад буде расписивање конкурса и образовање комисије.

Требало би увести корисну ствар а то је специјализирање младих људи у иностранству, који се интересују за урбанизам.

Инж. Драг. Миливојевић из Београда: У погледу овог подељеног мишљења о међународним конкурсима, могао би да кажем ово: Кад се има на уму да смо ми у погледу техничких књига на нашем језику млада земља, па се у већини прилика служимо искуством и књигама технички зрелијих држава, и многи од нас и у иностранству школе свршавају, налазим да нам нису међународни конкурси преко потребни, него би било много корисније и много боље, кад би се за тај силан новац, који иде на конкурсе, извршила набавка најновијих стручних књига, часописа и снимака и поред тога уз препоруку Савеза градова вршила из тих истих средстава путовања старих и млађих инжењера у иностранство ради стицања искуства из изведених пројектованих планова.

Како ми имамо наш ужи технички одбор, који ће се конституисати, ја бих учинио још неке сугестије, пошто овде врло вероватно наше резолуције могу утицати и на измену Закона о градским општинама. Ја бих дао једну малу студију о техничком пословању. Ја налазим да целокупно техничко деловање градова за основу пројектовања и извођења узима податке из катастра. Важност катастра најбоље се испољава и у Врховној државној управи, где у 6 ресора (Министарство грађевина, Мин. правде, Мин. финансија, Мин. саобраћаја, Мин. шума и Мин. пољопривреде и вода) катастарски податци играју видну и често основну улогу.

Држава је предвидела да се сви послови премера врше у Одељку катастра, због ефикасности и најбоље тачности, а одатле да их заинтересовани ресори добијају на употребу, док код већине градских општина због неуказивања довољно пажње катастру у организационим статутима, велики део катастарских послова обављају и друга техничка одељења, па се тиме ти у ствари катастарски податци, и скупље и нетачније добивају.

Издавањем катастра у великим градовима као засебне управе, уштедило би се и у времену и у новцу, а добила би се боља тачност за све техничке пројекте и техничка извођења.

Поред тога, подигао би се тиме и квалитет катастарских стручњака, одакле би било и најлакше и најбоље вршити одбирања урбаниста, јер и сада, једино катастарски инжењери осећају и виде, како регулацију и нивелацију града, тако исто и саобраћај, водовод, канализацију, калдрмисање улица и све остале урбанистичке и месне потребе, што је врло важно. Ово последње стога, што су катастарски инжењери у сталном контакту са свима крајевима града и једино су они у могућности да пред очима имају све оно, што један урбаниста мора имати.

У самом унутрашњем техничком деловању великих градских општина треба тражити измене у томе, да председник техничког одбора са правом вета, буде директор Техничке дирекције, да се уз сарадњу техничких шефова изведе један вишегодишњи технички план рада и да се исти одмах почне изводити ради техничке једнообразности, а Законом ускратити Одбору могућност да се једном усвојени технички план радова мења на штету техничких квалитета.

Поред тога издајствовати да председник сваке техничке комисије у великим градовима буде технички стручњак из Градског поглаварства, а не из Већа, а техничког директора и шефове одељења растеретити администрације и предвидети им по једног или ако затреба и по два помоћника, с тим да су и једни и други из редова врховних техничких градских стручњака.

Инж. Алберт Поженел: У Љубљани извршујемо регулационе нацрте сами. Помаже нам универзитетски професор Плечник. У детаљима интерно расписујемо народне конкурсе. Друкчије не расписујемо, него сам Град прави нацрте.

Ми смо нарочито против расписивања међународних конкурса, јер сматрамо да у Југославији има доста спремних и способних стручњака. Ниједан странац не познаје наш живот и нашу душу као наши људи и не може правилно нацрте да израђује. Због тога инетрнационални конкурси не дају добре резултате.

Стога сам мишљења и предлажем у име града Љубљане да се од интернационалног конкурса одустане.

Изасланик Министарства грађевина Душан Миросављевић: Ја бих желео објаснити, какав је случај у погледу регулационог плана Београда.

Колега г. Поповић је у праву кад је навео пример великих градова, који су нашли најбољи пут да сами раде своје регулационе планове, јер су то велики комплекси насеља која већ постоје, и онда разуме се може градити онај који свестрано познаје све проблеме и саобраћајне и индустријске и речне пловидбе и сва друга питања. Међутим код Београда је други случај, да нема још тај облик, није се још довољно развио. До прерата Београд се развијао само на десним обалама Саве и Дунавама, а на левој обали није се могао развијати. Од пре неколико година ми имамо два моста преко Саве и Дунава и сад је тамо створена могућност да се Београд шири и развија. Према томе случај Београда не може се упоредити са случајем Лондона или неког великог европског центра, који је већ формирао свој облик, него је код њега такав случај да се он има развијати на једном празном терену, нарочито на другој обали Саве. Ту је један специјалан случај, који ми досада нисмо имали у нашој земљи. То су могли имати градови који су поред мора или великих река, где извесни терени нису могли да се изграде.

Из тога разлога налазимо да би било врло корисно, ако се распише међународни конкурс. Том приликом могли би се ко-

ристити искуством светских стручњака, који су имали прилике да стекну та искуства на теренима који нису били изграђивани, и тим пре што ће Београд заузимати у будућности несразмерно већу површину него досада. После се може формирати комисија, али за сада ће бити корисно да се послужимо искуством других народа за ширење града на другој страни, где досада није било могућности.

Према томе закључујем да је то врло корисно што је београдска општина намеравала да распише овај међународни конкурс.

Инж. Јоже Баран: Регулациони план има две стране. Једна је финансиска. Финансиска страна је увек одлучујућа и због тога ниједан идејни регулациони план није био никада усвојен у ниједној вароши, јер се уопште казало да су то лепе идеје али за то нема новца. Због тога за последњих 20 година напустили су конкурсе и више их не спремају, јер знају да је то бачен новац. Свеједно је ако иде цеста овако или онако, важно је да се направе детаљни регулациони планови. Комисија треба да направи један план а за детаље да се приреди детаљни конкурс, где господа архитекти могу показати шта знају.

Инж. Завиша Поповић: инжењер Катастра — Београд

ИДЕАЛНИ КОЛИЧНИЦИ СУВЛАСНИШТВА КАО СМЕТЊА ЗА ОДРЖАВАЊЕ КАТАСТРА И ПРАВИЛНО ИЗГРАЂИВАЊЕ ГРАДОВА

Катастар Општине београдске је аутономан тј. Општина београдска вршила је премер а сада врши одржавање катастра са својим особљем и о свом трошку. А овлашћена је да убира сама потребне таксе око одржавања. Министарство финансија, преко инспекционих органа отсека државног катастра, врши само контролу рада око одржавања катастра на територији Општине београдске.

1930 године приступљено је систематском раду на премеру целог атара Београда, у циљу успостављања земљишних књига и да би се добили катастарски планови израђени на савремен начин ради техничких потреба. Снимање је извршено на савремен начин скоро целог Београда како старог атара тако и новог атара од 1929 године, а делимично је коришћен и стари премер после извршене реамбулације. Већим делом извршено је претходно омеђавање и обележавање граница појединих парцела трајним међним белегама, а у старом делу вршена је њихова обнова. По својој тачности и начину рада у главном је сав премер примеран и чини изузетак не само код нас већ и на страни.

Овај рад свршен је до 1933 године, а тада се прешло на излагања катастарског операта и расправљању приватно правних односа. Тако су у времену од 1934 године па до 1936 године ступиле на снагу земљишне књиге за целу територију Општине града Београда. Овим актом престале су важити тапије односно стари тапијски систем, а прешло се на грунтовницу — земљишне књиге.

Атар Општине Београда подељен на седам катастарских општина, ради успешнијег вођења послова око одржавања катастра и спровођења промена свих врста. Приликом ове поделе водило се рачуна о административно-управној подели по квартовима, како је то подељено код Управе града Београда.

У катастарском операту унесени су сви подаци потребни за доказ власништва, површине и облика парцеле. Ту се налази и број земљишно књижног улошка под којим је парцела уписана у земљишне књиге код Среског суда. У земљишно књижном улошку код Среског суда, поред власништва и површине, уписани су и терети — интабулације на посебној страни улошка — теретовници. Према томе, ако се неко интересује за ма какво стање парцеле, може одмах добити потпуне податке делимично у одељку за одржавање катастра а делимично у Среском суду — Уреду за земљишне књиге. На тај начин сазна се последње стање онако како је уведено у катастру и земљишним књигама те, када се иде овим путем, не може бити никаквих подвала и превара приликом склапања купопродајних уговора, јер за треће лице важи последње стање како је уписано у земљишним књигама. Из овог летимичног прегледа види се да катастар и земљишна књига чине неку врсту упоредног контролног књиговодства, а као такве их не само треба сматрати већ и водити, јер се, верујући у њихову исправност, тачност и сагласност чине, преко њих, огромна пословања било да служе њихови уписи као основа за кредит било да се врше купопродаје.

Међутим, ствари стоје обрнуто, што ће се видети из следећег излагања. Али пре него пређемо на конкретне случајеве, потребно је да се претходно осврнемо на неке околности, које су пресудно утицале да се ствари развију тако неповољно и да се доведе у питање институција земљишне књиге, специјално са гледишта стања у Београду, ма да, по нашем сазнању, није бољи ни у другим катастарским управама у држави.

Нашим уједињењем 1918 године у једну државу, која данас броји око 16,500.000 становника Београд је постао престоница наше државе. Он је постао политички и административни центар једне велике државе, те се нагло повећао у становништву, јер много чиновништво и други административно управни државни апарат као и прилив радништва, који се ту стицао да тражи упослења, и пауперизовано и осиромашено село, упролашћено и запуштено за време дугог ратовања, лиферовало је многе и многе нове становнике Београда тако да је прилив био већи него што се могло изградити зграда за њихов смештај. Београд је

имао 1920 године око 111.000 становника, а његова тадашња површина била је око 33.070.000,0 м².

Ово нагло повећавање броја становника изазвало је и изградњу многих нових насеља изграђених без плана и нехигијенских. Ови многобројни нови становници Београда, који су већином долазили са села те су као жандарми, служитељи, поштанско телеграфски службеници и многобројно неквалификовано особље налазили упослење са малим наградама а цене становима су се повећавале, били су приморани да се сами постарају и реше питање стана. А, по својој навици, желели су да имају свој дом, где би имали могућности да држе и живину па и свиње и по нешто од домаће животиње, они су дакле ишли даље од центра, по периферији, и на тај начин су нагло почела да се подижу читава насеља по периферији а нарочито у суседним сеоским општинама. До ових насеља лако се долазило поготову због тога што су сеоске општине дозвољавале да се лако дође до парцелација приватних имања, док се у атару Општине београдске до тога теже долазило, јер је било скопчано са великим материјалним издацима око израде тапија. Ове парцелације вршене су већином од људи који су имали доста урбанистичког смисла, те је вршено доста правилно тако да се данас регулација улица може тамо спровести без великих потешкоћа и кварења постојећег стања. Како су ова насеља већ ускоро почела да траже израду водовода, калдрмисање улица, канализацију и увођење осветљења, Општина београдска била је приморана да их кооптира из разлога да би спречила ово нагло ширење Београда у хоризонталном смислу и да би могла нормално изграђивати грађевинске објекте и потребне инсталације, јер се то од стране Општине београдске није могло учинити док су то биле сеоске општине. 1929 године Општина београдска је дакле проширила свој дотадашњи атар тако да је повећано на 84.712.514,5 м², а пописом од 1930 године број становника је износио око 275.000. Данас број становника износи око 400.000.

Проширењем атара Београда од 1929 године отежено је парцелисање имања па се изграђивање вршило на оном неизграђеном а већ парцелисаном делу. Парцелисање је отежано још и започетим премером катастра од 1930 године. Но и поред свих ових мера центар је остао неизграђен, јер нешто скупоћа земљишта а нешто разлози које смо раније поменули — природа и извика „нових београђана“ да имају своје мала газдинства са баштом и другим, учинили су да се Београд ширио и даље врло нагло хоризонтално. Грађевинска делатност била је препуштена слободној иницијативи, на њено се регулисање није много обазирала ни држава ни општина, изузев што су дате извесне олакшице у погледу ослобођења од порезе нових кућа. Док су се грађани сами руководили око изградње кућа, дотле се Општина са њима просто утркивала око изградње улица, водовода, канализације и осветљења да би свако ново насеље одмах било везано за центар. На тај начин Општина је уложила од 1919 године

до 1938 године за калдрмисање улица модерном и обичном калдрмом 383,508.000. — динара, а за канализацију 208,000.000 динара. Вредност водоводне мреже и постројења цени се на 206,187.000. динара.

Да би добила овокили капитал Општина је морала чинити велике зајмове који су били краткорочни и дугорочни. На анuitетe Општина је плаћала огромне суме а и данас плаћа.

Новим премером од 1930 године успорен је рад на парцелисању имања по периферији, као што смо напред рекли, а грађевинским законом од 1931 године ово је сасвим отежано. Правилником о подели на потезе и зоне и градске реоне, потпуно је спречен рад на парцелисању имања како је то раније рађено. По периферијама су предвиђене зоне са најмањим површинама ових парцела од 2000 м² и лицем фронтова од 30 м¹, с тим да и даље остану пољопривредна добра. Овим се хтелo да се спречи ширење грађевинског реона Београда, јер је свако проширење — ново насеље изазивало неминовно огромне трошкове око изградње улица и других градских инсталација, а затим и трошкове око њиховог одржавања. Поред овог предузете су и друге мере за отежавање подизања периферија као неодобравање планова за куће — зграде ни тамо где су већ од раније биле спроведене парцелације, ако су се парцеле налазиле ван утарђеног грађевинског реона. Но, грађани су било бесправно било по одобрењу Министарства грађевина, ипак успевали да постигну свој циљ. Министарство грађевина је скоро увек давало за право грађанима, јер Општина није донела уређајне основе у времену које закон предвиђа. Тако су на периферији почела поново да ничу читава дивља насеља. Варош се брзо ширила, а вредност имања у ближој периферији почела је да се нагло повећава. Отуда су грађани који су финансиски слабо стојали, били приморани ићи још даље и насељавати се на крајњој периферији, купујући делове великих сељачких њива, и укњижујући се у земљишним књигама као сувласници на идеалне делове, а пошто их претходно на терену парцелишу и омеђе катастарским међним белегама.

Закон тражи сагласност катастра и земљишне књиге са фактичним стањем. Ово се могло спровести само код промена које су дозвољене на основу законских прописа. Закон забрањује уношење у катастарски операт а према томе и у земљишне књиге, промене — цепање парцела, које нису извршене на основу планова одобрених од Градског поглаварства односно надлежних катастарских управа. На тај начин Одељак за одржавање катастра има у рукама пуну контролу што се тиче физичког цепања парцела и његовог уношења у катастарски операт и спровођење код Среског суда. Међутим закон дозвољава укњижење на идеалан део парцеле, тј. на једну парцелу могу се укњижити као сувласници више лица, али ови делови не могу бити прецизирани и изражени у површини већ у деловима (једна половина, једна трећина, једна четвртина, итд.) целе парцеле.

По закону о одржавању катастра свака промена стања на терену било у култури или објекту, има се констатовати и спровести у катастарском оперативу. Према томе Одељак би по сили закона морао снимити и спровести кроз катастарски оператив све бесправно извршене парцелације и на њима бесправно подигнуте куће, што би довело до хаоса, јер би се на тај начин довело у питање важност свих законских прописа и правилника, који регулишу парцелисање и изграђивање на територији Општине града Београда. Такво стање ствари учинило је да су остале неснимљене све куће и зграде бесправно подигнуте од 1934 године па до данас а то је један огроман број — читава насеља на периферији Општине београдске. У катастарском оперативу те се парцеле воде као њиве и ливаде тј. власништва са чистим катастарским приходом, на које власници плаћају земљарину а на терену су подигнуте куће на које пореска управа наплаћује кућарину, и нове улице које су власници самовољно отворили, а Општина их калдрмисала или изградила тротоаре. Значи да се врши дупло наплаћивање порезе. По закону ревизија катастра врши се после 10 година одржавања, али на основу § 58 Закона о катастру земљишта ово може бити и раније извршено „на захтев најмање 20 пореских обвезника из једне општине“. Сада се поставља питање: шта ће бити ако ови овако дупло оптерећени порески обвезници затраже преко Министарства финансија ревизију катастра? Да ли ће им се признати постојеће стање на терену, тј. да ли ће се остварити њихова замисао, да преко сувласничког укњижења и цепања парцела на терену доведу Општину пред свршен чин? Ово је по Закону о катастру сасвим могућно.

Да би спречио укњижбу на сувласничке односе који су већ на терену поцепани и констатовани катастарски одсек Градског поглаварства у Београду послао је једну претставку Министарству правде — отсеку за земљишне књиге. У тој претставци између осталог наглашено је: да се по Закону о земљишним књигама власништво може постићи само на целој парцели или њеном идеалном делу. По § 10 истог закона предвиђа се да се ова власништва могу уписати једино по удалим одређеним с обзиром на целину, на пример на $\frac{1}{2}$, $\frac{1}{3}$, $\frac{1}{4}$, итд. Према предњем предмет сувласништва је неподељив. Ако се на лицу места предмет сувласништва подели самим тим престаје сувласнички однос. Да би се стекло књижно право власништва на одређене делове земљишно-књижног тела, о закону о земљишно-књижним деобима, потписима и приписима, то се врши само на основу ситуационог плана (деобног плана) који је израђен или оверен од катастарске власти у овом случају од Одељка за одржавање катастра.

Наглашено је такође да се на основу § 54 Грађевинског закона парцелација имања одобравају од стране надлежних општина и само одобрене парцелације могу се увести у земљишну књигу. Скренута је пажња на решење Господина Министра гра-

ђевина бр. 19052 од 20. VII. 1933 године, којим су одобрени услови за парцелисање имања у атару Општине београдске. Београд је подељен на 20 реона зона и у свакој зони предвиђено је минимум за површину градилишта и дужину фронта лица. Пошто сопственици унапред знају да им се неће одобрити парцелација и када би је тражили, јер желе да поделе имања на мање површине него што је то допуштено, то онда они сами имање испарцелишу, обележе трајним међним белегама, па ове делове продају појединцима које суд укњижује као сувласништво у земљишној књизи.

Наведено је и више примера ради илустрације. Тако у зони где имамо предвиђене површине парцела минимум 2000 м² имамо идеалне делове односно сувласничке делове који су на терену физички поцепани и омеђени, кад се изразе у метрима по 222,2 м², 301,4 м², 99,4 м², 186,6 м², 135,0 м², 58,50 м², итд. Поред ових цепања појединих парцела, поједини шпекуланти су прибегли и комасирању суседних парцела, ма да су се водиле на разна лица и у разним улошцима и поседованим листовима. Према томе да узмемо конкретни пример лице а) мора се увести као сувласник и у поседовном листу у коме се налази парцела број 6240 са одговарајућим сувласничким деловима и у поседовном листу у коме се налази парцела број 6241. Док се промена овако мора провести у катастарском оперативу, на терену ствар стоји обрнуто — сувласнички делови обеју парцела су спојени, омеђени и ограђени као посебне парцеле, на којима су и куће подигнуте такође бесправно.

Поред грађевинских инезгода које проистичу из ових радња, незгода је још и та што ће се упропастити књиге катастарског оператива. Сви сувласници једне парцеле уписују се у један поседовни лист а према садашњем систему рада ово скупо уписивање врши се на више места тј. у више књига. Расподела овог уписивања извршена је према досадашњем искуству а за трајање од 10 година да се уписи и промене врше под нормалним приликама. Начином рада који намеће сувласништво све је ово поремећено, те већ после 3 до 4 године одржавања предвиђене резерве ће се исцрпiti, а то је незгода из које је тешко, да не кажемо немогуће, наћи излаз, ако се не би прешло на образовање нових књига. Поред ове писмене претставке ми из Катастра Општине београдске и усмено смо апеловали на меродавне у Министарству правде и Министарству финансија да се оваквом раду стане на пут строгом применом законских прописа. Па је углавном на основу тога Министарство правде у споразуму са Министарством финансија упутило распис:

Претседништву Апелационог суда Београд, Нови Сад, Загреб, Сарајево, Сплит, у коме између осталог стоји: „С тога земљишно књижни судови морају по § 104 и 105 Закона о земљишним књигама одбити молбе, којима се тражи укњижба или предбележба права власништва на основу таквих уговора. Судови неће одбити молбе само онда кад странке истовремено са зе-

мљишно књижном молбом поднесу доказ нарочитим уверењем територијално надлежне општинске управе, да се не ради о физичком цепању парцела. Министарство такође упозорава да се узму у обзир и прописи § 54 Грађевинског закона. Према томе Министарство је у свему усвојило претставку катастра Општине београдске. Овај распис завршава се са следећим:

Изволиће Претседништво са овим упознати све подручне среске и Окружне судове и наредити им, да поступају стриктно по датим им објашњењима. Уколико би који суд поступио противно, Катастарске власти имају наређење, да сваки случај доставе Министарству финансија, Одељење катастра и државних добара, ради даљег поступка."

На основу овога расписа Срески суд у Београду почео је упућивати Одељку за одржавање катастра све предмете који су се односили на сувласничка укњижења, с молбом да се провере да ли се не ради о физичким цепању парцела. Одељак је најхитније и најсавесније узимао у рад ове предмете, јер је веровао да је дошао моменат да се спрече бесправне парцелације и одржавање катастра упути правилним путем. Па је на основу ових извештаја одељка Срески суд почео одбијати странке које се желеле укњижити на идеалне делове, а који су на терену већ били физички поцепани.

Међутим, заинтересоване странке су учиниле рекурс на виши суд. Окружни суд у Београду није придао никакаву важност предњем распису Министарства правде, ма да је то за њега било обавезно на основу § 147 Закона о земљишним књигама, којим је овлашћен Министар правде и Министар финансија да издају упутства о правилној примени закона о земљишним књигама, те је, базирајући пресуде на грађанском закону, ништио редовно закључке Среског суда. Ма да на основу § 145 Закона о земљишним књигама нема места примени грађанског закона у случајевима где је та материја регулисана законом о земљишним књигама. Односно могу се применити прописи Грађанског закона само уколико нису у супротности са принципима Закона о земљишним књигама. На основу ових пресуда Окружно суда, извршена одељења Среског суда наређивала су уписе у земљишне књиге, што је Уред за земљишне књиге и чинио. Овде је потребно напоменути да о овим уписима Одељак за одржавање катастра није извештаван ни од Уреда за земљишне књиге ни од извршних одељења Среског суда. Тако су пословања у земљишним књигама опет отишла неправилним путем, а да не уложи протест правни отсек Градског поглаварства ма да је на то упућиван од Одељка за одржавање катастра у смислу предњег расписа Министарства правде.

После првих пресуда Окружног суда, којим су поништени закључци Среског суда, Срески суд је одустао да у смислу расписа Министарства правде тражи извештај од Катастра да ли се не ради о физичком цепању парцела, када је у питању сувласништва, а никада није тражио од странака уверење од Оп-

штине да се не ради о физичком цепању парцела. Овакав рад надлежних судова давао је маха да се појача делатност на бесправном цепању и да се земљишне књиге потпуно упропасте, јер немају везе ни са стањем у катастру ни са стањем у природи.

Ради илустрацији тог хаотичног стања ево неколико примера:

К.О.Б. 3 парцела број 7268 има површину 9337 м². Сада постоји 14 сувласника са разним суделима. Налази се у зони са најмањом површином нове парцеле од 2000 м², што значи да би могло имати највише четири нове парцеле. Првобитни власник по последњем стању у земљишним књигама укњижен је на 14,803.798 делова.

147,245.220

К.О.Б. 3 парцела број 3216, површина 5687,9 м². Сада има 11 сувласника са разним суделима, зона од 2000 м², дакле могла би имати највише три нове парцеле. Један од сувласника укњижен је са 607.222 делова, а један на истој парцели са 5,464.055

19,752.096

21,548.616

делова.

Одмах да додамо да овакво изражен сувласнички однос у својој битности не значи ништа, већ доказује само то колико су далеко отишли у несавесности оних који послују по оваквим стварима. Поред великог броја разних посредника, шпекуланата и надри адвоката, најчешће овим се пословима баве и адвокати и јавни бележници.

Вршећи ове бесправне парцелације, власници или њихови посредници отварају нове улице ради комуникације. На своју руку их крштавају и дају кућне бројеве, што ствара забуну код званичних радња. Ове улице се прилагођавају облику и положају парцела, која се цепа, а не води се рачуна о улицама које су предвиђене генералним планом. А пошто на парцелама подигну куће, то ће Општина морати прилагодити свој план овом овако створеном стању, односно одмах ће се на првом кораку сукобити са стварношћу. Поред тога ове бесправне парцелације и куће подигнуте су и тамо где су Генералним планом предвиђена гробља, зелени и заштитни појас, паркови, скверови, итд. Па према томе свако спровођење Генералног плана у живот Општину много коштати, јер ће морати вршити откупе кућа и ових имања, којима је цена повећана, и ако су на овај начин поцепана. У сваком случају ако Општина буде приступила наговештеном конкурс за нову изградњу Генералног плана, мораће се снимити и унети у планове све ове овако бесправно подигнуте куће, па ће се о њима водити рачуна при пројектовању улица, а доцније и приликом изградње и спровођења Генералног плана.

Узмимо случај Јатаган Мале. Ту су куће бесправно подигнуте на општинском имању, па ипак Општина је морала да плати накнаду за сваку срушену кућу. А тим пре мораће платити куће данас, јер их власници подижу на својим имањима. То је оно што је најгоре у целој овој ствари. Док се на једној страни Бео-

града принудно исељавају грађани из рушене куће, које су им откупљене, на другој страни Београда подижу се истим тим новцем на исти начин нове куће у новим Јатаган малама, које ће опет кроз неко време бити исплаћене и порушене.

Оваквим пословањима не може се стати на пут ни новим амандманом који је унет у овогодишњи Финансијски закон, а којим се предвиђају минималне површине нових парцела од 3000 м² за имања ван грађевинског реона. Према изложеном стању ствари овај амандман неће имати никаквог ефекта.

Да би се ово ипак спренило потребно је у смислу расписа Министарства правде тражити од Среског суда да одбије сваку молбу за укидање права власништва чија је садржина у нескладу са одржавањем катастра. А такође тражити да и Окружни суд поштује распис Министарства правде. Радње које не може да спроведе катастар у своме оперативном не треба да их спроводи ни Срески суд. — Уред за земљишне књиге.

Треба дати пуну примену § 43 Закона о катастру земљишта чији последњи пасус гласи: „Судови ће вршити потврду промене власништва непокретних добара у Општинама, у којима је пример извршен, само по копијама планова који су оверени од катастарских власти.“

Срески суд по духу закона позван је да штити сагласност земљишне књиге и катастарског оператива, пошто сачињавају једну целину и једно без другог у суштини не значи ништа. А садашњи рад је сведен на обично регистровања, без везе са стварним чињеницама, која не дају ону гаранцију и сигурност коју закон тражи. Избегавајући сарадњу са катастром и неупућујући странке да траже копије плана или уверења, а преко тога и тачно обавештење о правоме стању ствари, Срески суд је и допринео да је завадало ово хаотично стање и у земљишним књигама и у катастру. На тај начин самовоља појединаца била је јача од позитивних законских прописа.

На сувласничком делу као подлози не може се добити кредит, већ мора да одговара цела парцела, односно сви 15 до 20 сувласника морају дати пристанак да би се једном од њих дао кредит, али и то избегавају озбиљни новчани заводи. Исто тако сувласништво отежава са истог разлога и уписивање грађевинско правних обавеза која ставља општина.

По закону, само овлашћена лица могу вршити парцелације — деобе имања, нове парцеле морају бити омеђене и обележене прописним међним белегама, облик и величине ових белега прописује, на основу правилника Градског поглаварства. Органи одељка за одржавање катастра, приликом контроле рада овлашћених лица, имају за дужност да констатују да ли су употребљене прописне међне белеге и, ако нису, да нареду да се замене прописним. Рад на парцелисању неовлашћеним лицима, а и лицима која раде у име овлашћених лица, ако нису квалификована, строго је забрањен. На основу овога сматрамо да су органи Одељка за одржавање катастра у могућности да униште

на терену сваку парцелацију — деобу урађену без одобрења Градског поглаварства. Сматрамо и то да неовлашћена лица не смеју употребљавати за своје радње међне белеге прописане од Градског поглаварства, јер на тај начин обмањују неупућен свет. Ако би се предузело ништење на терену бесправних парцелација, као бесправних грађевина, постигло би се много, јер би то била најефикаснија мера да се овоме злу стане на пут.

Такође треба појачати контролу зидања јер је до сада била недовољна и неефикасна што је доста допринело да се ствари овако развију.

Треба применити строге дисциплинске казне за чиновнике који помажу овакав рад, а против овлашћених прописа Закона о овлашћеним инжењерима.

Садашње катастарско законодавство је застарело и несавремено, за примену у градским и варошким општинама где су уведене земљишне књиге. Оно још може да послужи само за сеоске општине, те би требало путем уредаба за градове и вароши донети савременије прописе и то што пре. У сваком случају треба довести у сагласност катастарско законодавство и законодавство које регулише земљишну књигу са грађевинским законодавством, јер су у великој опречности.

Такође треба што пре завршити Генерални план и уређајне основе и што пре одредити места где би сиромашни свет могао подизати насеља а да не дође у сукоб са законским прописима. Јер се ни амандманима ни саботажом грађевински делатности ван грађевинског реона не може обуздати животни напон којим велики Београд пулсира.

ДИСКУСИЈА ПО РЕФЕРАТУ ИНЖ. ЗАВИШЕ ПОПОВИЋА

Др. инж. Владимир Јурановић: На овом врло интересантном предавању морам захвалити г. колеги Поповићу, који је то питање тако криво изнео.

Сад настаје питање, шта ћемо учинити са овим што данас постоји и шта ћемо учинити у будућности? (Гласови Признаћемо садашње стање!) То је тешко и питање је да ли можемо признати данашње стање или не.

Ја сам донео собом такођер неколико примера сувласничких иделних делова. Један део је Штрбца, пет трокатница, у граду Загребу, а остале су парцеле подељене по Загребу. Један купи на периферији 30 хвати земљишта и сад власник пусти као сувласништво и на куће у вароши. То су најобилнија питања града Загреба, јер то кад би се и хтело добровољно разврнути, они се не могу разврнути, јер су таксе страховито велике. Један који је хтео да се развргне, морао је платити 36% таксе. То је сасвим немогуће. Морао би доћи закон, који би омогућио тим људима развргавање да барем у једној парцели могу бити сувласници. Закон мора дати овласт општини да општина даје наређење сувласницима да се могу разићи.

Што се тиче других сувласништва, морамо кренути једним смером да настојимо развргнути већ постојеће људе на парцелама које одговарају регулационом плану. Градска општина би се морала побринути да би у догледно време дошла до једног капитала, како би помогла те људе. У том смислу код Градске општине у Загребу било је покренуто питање уређења регулационих такса.

Код ових специјалних регулационих такса било је мишљење да би се сви власници илегалних грађевина опорезовали са специјалном таксом, која би умањила рентабилитет ових кућа према легално изграђеним кућама; да та такса буде наплаћена, гарантираће земљиште, а ако хоће изменити, онда се руши зграда. Такса би се морала скупљати кроз 15 до 25 година и на тај начин би се створио фонд, из којег би се могле уз пуну оштету откупити зграде.

Увођење овог Правилника о таксама наишло је на велике потешкоће, јер ту долази питање најмањих односа зграда према тој такси и потешкоћа у одредбама Закона о непосредним порезима. Према томе треба променити или Закон о непосредним порезима, или донети у Финансиском закону амандман да се овакве илегалне грађевине могу спорезивати.

Што се тиче развргавања парцела на блокове које не би сметале провођењу регулационих планова, то би се могло згодно учинити, јер има случајева да улицу сече зграда, кад би се порушиле ове зграде и онај трошак натоварио осталим на леђа, то би била опомена за будућност, да се не би нико осудио да подиже илегално зграде.

Можда власти премало пазе на саме таксе. Држава је знатно оштећена код грађевинске делатности, што се тиче државних грађевинских такса, јер се оне не наплаћују. Не наплаћује се порез на обрт, на промет и држава врло много губи, али држава би морала, ако општина и затвори очи због својих изборника, држава би морала пазити да градске општине не смеју попустити, јер њезин фискални интерес то тражи и општи интерес тражи да се томе учини једанпут крај.

Градска загребачка општина кушала је да сузбије ово сувласништво са неким прописима. Било је замишљено да ко жели парцелацију, да је добије с места у смислу регулационог плана. Кушали смо увести нове прописе, који би у свему погодовали овим људима да се њих барем уведе у ред, да се у будућности осигура provedба регулационог плана. Али с друге стране долазе јуристи, који из тога праве питање да треба удовољити овој или оној форми и тај мора чекати по годину и годину и по док добије парцелацију. Ови људи који раде на формалној страни једног поступка, треба да нађу неко олакшање да се све скупа може знатно брже провести. Јер све ово што се јавља, јавља се због полаганости администрације, која је свему томе крива.

Из овога красног предавања г. колеге могао сам добити преглед, па мислим да би требало две ствари резимирати: прво да

омогућимо на једноставан начин у складу са регулационим планом развргнути ове заједнице које постоје и друго, да држава води контролу и над катастром и судовима и свима да се даље то не дешава.

Кад су неки становници из околине града Загреба тужили Државном савету да је незаконита наредба Министарства правде, сачињен је велики извештај у коме се доказује да је та наредба апсолутно на закону основана, јер општи грађевински закон који вреди за крајеве бивше Хрватске, тај закон директно забрањује овакве односе, јер каже да се сувласништво може дозволити само онда, ако ти сувласници могу заиста заједнички употребљавати та земљишта. Према томе ако суд и надлежни дозволе ова сувласништва, за која стоји јасно да је то парцелација, онда је поступак код судова потпуно противзаконит.

То је извештај из 1938 год., који вама стоји на диспозицији.

Инж. Стјепан Новаковић из Загреба: Мене интересује, колико се годишње у Београду илегално кућа изграђује. То је једно питање, а друго, на темељу чега се одбијају молбе за грађевинску дозволу. Господин референт је поменуо да Министарство грађевина то у задње време одбија.

Референт Завиша Поповић: Ми имамо углавном годишње око 300 сувласника у једној општини. Ја ове случајеве не спроводим одмах, него их слажем на гомили и онда доносим закључке. То просечно трпи око 50 парцела. Само то су веће парцеле, које се делимично продају у једној години и онда у другој години, ако успеју да нађу људе који су необавештени да купе те делове.

Ове зграде ми не снимамо и зато њихов број не могу тачно да кажем, али он је огроман. Чак шта више може бити једнак броју ових сувласника. Прошле године донели смо Пројект закона о етажној својини. Било је мишљења да би овај Закон те случајеве у неколико спречис, јер овде нису само сиромашни него има и богатих. Претседник наше београдске секције члан је Грађевинског одбора и био је присутан, кад сам ја о оваквим стварима говорио у нашем Удружењу инжењера, пледирајући за Закон о етажној својини. Ја сам изнео незгоде које проистичу из овога. Он је био тумач свега и успели смо да Министарство не одобрава те ствари, јер би се иначе створио хаос.

Ми смо ове овлашћене инжењере, који су радили ове куће раније док су оне одобраване легално, ухватили и почели само да им међеримо, да то није у интересу наше струке да се то злоупотребљава, јер овакав рад било чиновника или овлашћених инжењера, то је саботажање и упрошћавање опште својине.

Инж. Младен Младеновић: Овде нам се жале на потешкоће, које чине срески и окружни судови, али није речено зашто општине калдрмишу ове улице, које су власници сами поставили, па чак и тротоаре ставили, кад је Општина предвидела по плану ове улице. Општина је у могућности великом граду да даје водовод, осветљење и калдрму, али мени се чини да не може толико да употреби на једном таквом дивљем насељу....

Истина је да онај судија који ради по параграфима и не улази у суштину Грађевинског закона и осталог, да он греша, али још више греша Општина која толерира оваква дивља насеља. Свакако да би захтев Савеза градова био још јаче поткрепљен да се Закон и правилници измене и да катастарске и грађевинске књиге и регулациони планови са катастром буду у једном јединственом надлештву издвојени из Техничке дирекције и да власт катастарског суда буде пренесена на Градско поглаварство. У том смислу би наш захтев био много више поткрепљен, кад би општине показале нешто од своје моћи, колико могу да учине.

У Скопљу је изузетан случај. Тамо је једно исто лице Шеф отсека за регулационе планове и шеф катастарске управе. Катастарска управа је државно надлештво. То лице врши бесплатно дужност Шефа катастарске управе. У једном лицу су усредсређене све ове три ствари тако да ми у Скопљу немамо апсолутно ниједно овакво насеље. Ми то одмах у корену сечемо. И нама се чини да је таписки систем који тамо влада, бољи него овај систем зато, што Срески суд неће извршити ниједну промену из старих тапија, док сопственик не донесе план катастарске управе, а катастарска управа неће издати ниједан план, док Градско поглаварство не одобри парцелацију.

Али има једна нездрава ствар, где чиновници Градског поглаварства покушавају да у зонама забрањеног зидања воше парцелацију великих комплекса и чини ми се да би прописима требало нагласити да се такви случајеви специјално казне. Они прописи које прописује Закон о чиновницима, сувише су слаби, јер ми сви знамо колико је тешко вршити те послове, кад дође један такав чиновник, који једну такву ствар помаже и гура. Ви сте се врло добро изразили да је то саботажа спровођења комуналне политике.

Ја подупирем ваш предлог да се у резолуцији захтева измена у првом реду Закона о катастарском земљишту, Закона о земљишним књигама, Грађевинског правилника и Грађевинског закона. Само ми неможемо сада овом приликом донети ништа конкретно, шта треба мењати, него би требало да се у часопису Градске општине отвори анекта по тој ствари да градска поглаварства делегирају своје чиновнике, које би обавезно ту анкету пратиле и на њој зарађивале, и на идућем ванредном састанку да се дође до конкретног закључка и да се то упути надлежним властима.

Референт Инж. Завиша Поповић: Баш прошле године г. директор упутио ми је на хитан извештај, јер је једна група претставника дивљих насеља дошла код председника и поднела претставку, која је упућена Техничкој дирекцији на надлежност да г. директору поднесем извештај да ли су чињенице тачне. Међутим ја сам констатовао да је све тамо што је било набројено, била неистина. Ја сам написао извештај и тачна обавештења да је то имање наше и да су га они бесправно узели. Веровао сам да се неће извршити колдрмисање улица, што су они тражили, али

после неколико месеци видео сам да је то калдрмисано. Вероватно да је Техничка дирекција то вратила са овим мишљењем, али утицај неког из оне групе био је јачи.

Арх. др. Марко Видаковић: Ја бих нешто имао да питам, наиме нисам приметио у томе реферату, како становиште узимате по питању сервитуда, јер се може врло лако догодити, догађа се и овде у Београду, да ови „беати посидентес“ онемогуће регулаторне основе са својим сервитудом. Мене интересује, какво становиште заузимате и можда би се могло поради да у првом реду грађевини регулаторни основи имају сервитуди да се израђују, тј. они који се противе прописима регулаторних основа, имају се укинати.

Референт инж. Завиша Поповић: Све ово што се ради ван грађевинског реона, ми не снимамо и не уносимо у наше планове. Према томе оно за нас не постоји. Ми не уносимо у планове, јер сматрамо да је нелегално и да није стекло право грађанства.

Инж. Милош Д. Анђелковић, шеф отсека добара — Београд

ПРИМЕНА ЗАКОНСКОГ ДОПРИНОСА ПО § 124 ГРАЂЕВИНСКОГ ЗАКОНА И ЊЕГОВ УТИЦАЈ НА КОМУНАЛНЕ РАДОВЕ

Једно од врло значајних питања које интересује градске општине неоспорно је примена § 124 Грађевинског закона. Ова новина у Грађевинском закону намеће сама по себи један однос општине према грађанима, као што и везује комуналне радове за примену овога члана.

Грађевински закон у овом члану дао је једну основну идеју, која је по стилизацији својој факултативног карактера, али законодавац је овај члан дао баш зато, да би градске општине могле да цене примену овог законског прописа у вези са порастом комуналних радова, у вези са напретком града изазвану овим комуналним радовима, или пак да овај законски пропис не примењује, ако су прилике такве да примену не треба чинити. Поставља се питање зашто је законодавац овај законски пропис овако факултативно поставио, и како ће градске општине овај законски пропис примењивати једнообразно. Из ових разлога намеће се ово питање као опште, са којим се треба позабавити и дати му један упут који ће служити као база свима градовима који ће у своје даљем раду овај законски пропис примењивати.

Градско поглаварство у Београду са овим питањем позабавило се од пре неколико година и баш са ових разлога налазим за потребно да своје опажање из примене овога законског прописа изнесем да би се видела његова примена и утицај на комуналне радове.

Шта је доприносна вредност или допринос?

Чл. 124 Грађевинског закона гласи:

„За проширење или просецање постојећих улица или тргова може Општина наложити власницима имања нарочити допринос. Овај допринос може ићи највише до 50% од коштања експропријација и вредности коловоза, према томе да ли дотична улица или трг служе више локалним или саобраћајним сврхама. У овај допринос урачунава се и земљиште које су власници уступили бесплатно.

Као основ за разрез овог доприноса служи дужина pročеља (фронт) узимајући у обзир и површину појединачне парцеле”.

Важност и оправданост овог законског прописа је потпуно јасна. Законодавац је овим прописом хтео да у комуналним радовима учествују у једној сразмери и сопственици и општина. Корист од комуналних радова је обострана, те према овоме је и његова примена оправдана.

Настаје сада питање где ће се он примењивати и на који ће се начин сразмерност учествовања у комуналним радовима одређивати. Намеће се даље питање праведности његове примене, начина његовог примењивања и што је од особите важности за примену овога прописа убедљивост и стварање логичне математички тачно одређене клаузуле која ће на сопственике утицати убедљиво, да примена овог законског прописа није један нов терет који у себи носи неоправданост и једну немогућу примену.

Овај правнички пропис треба довести у склад са математички тачном применом од кога се има створити база и принцип за његову примену, а општина да створи могућност да од убраних доприноса створи фонд за даље извршење комуналних радова и уређење града.

Да би примена законског доприноса могла да се стави на логично математичну основу покушаћемо да законску стилизацију § 124 расчланимо како ће се он употребљавати код практичне употребе, објашњавајући одмах и његово образложење.

Неоспорно је да ће сваки сопственик имања на територији једне градске општине поред чијег је имања општина извала регулацију (проширила или просекла улицу или трг) после ступања Грађевинског закона на снагу, или извести и изградити у будуће, бити дужан да плати општини регулациони допринос за подмирење насталих трошкова по § 124 Грађевинског закона.

Оправданост овога доприноса сасвим је разумљива у интересу једнакости примене овог законског прописа.

Неоправданост примене доприноса може се поставити само код оних изграђених, проширених улица или тргова, који су изграђени пре ступања Грађевинског закона, али ту примену спречава ретро-активно дејство постојећих закона.

Ови случајеви морали би се једним новим законом или прописом изједначити, јер у колико постоји неправичност примене § 124 на нова просецања, који обухвата слабије материјалне грађане, док јаче материјалне грађане, овај законски пропис штеди,

јер су заштићени ретко-активним дејством законске примене, а таквих је случајева до 1932 године било доста. Нас за сада ови случајеви не интересују, већ смо их узгред поменули у колико су неоправдани са самом стилизацијом законског доприноса § 124.

Пређемо даље, какве трошкове обухвата наплата доприноса?

Регулациони допринос који плаћају сопственици имања обухватиће следеће трошкове:

- а) набавку земљишта тј. експропријацију и зграде на овоме;
- б) трошкове рушења и рашчишћавања терена;
- в) трошкове процене и преносне таксе;
- г) трошкове израде коловоза.

Ови трошкови представљају стварно коштање потпуног регулације једне улице или трга и они одговарају у ствари прописима законског члана, кога сада треба применити на даљу стилизацију законског прописа, тј. према саобраћајности улице, или трга.

Само се по себи намеће питање, каквих све улица имамо у једноме граду према његовом саобраћајном карактеру. Какав ће се принцип примене утврдити. Знамо да у једном граду могу постојати улице:

- а) главне или саобраћајне;
- б) локалне или споредне.

Значи, да ће се примена доприноса најмање огледати у саобраћајним улицама, а највише у локалним улицама.

Зашто је то тако? Законодавац је у стилизацији овога члана јасно казао: да законски допринос може ићи највише до половине укупних трошкова, према томе да ли дотична улица или трг служи више локалним или саобраћајним сврхама.

Логично је да градске општине у саобраћајним улицама црпе веће користи од израде једне улице и обрнуто, од улица локалног карактера сопственици црпе веће користи но градске општине.

Но да би оправданост ове примене била још правичнија, могу се и карактери оних двеју улица напред означених, поделити још на потпунији однос тако да би улица према својој намени могла да се подели на четири групе:

- а) на саобраћајне,
- б) на саобраћајно-локалне,
- в) на локално-саобраћајне,
- г) на локалне.

Код дужих улица класификација може бити различита за поједине делове, између двеју попречних улица, јер диференцирање карактера једне дуже улице може се препустити увиђањима лица који обрачун доприноса врши, да би правичност поделе и разрез доприноса били што правилнији.

Проценат доприноса који се има применити на поједине улице по својем карактеру, према предњем објашњењу и класификацији могу се поделити на следећи начин:

- а) саобраћајне које подносе од 10‰—20‰ трошкова,
- б) саобраћајно-локалне које подносе од 20‰—30‰ трошкова,
- в) локално саобраћајне које подносе од 30‰—40‰ трошкова,
- г) локалне које подносе од 40‰—50‰ трошкова.

Досадање излагање, господо, било је потребно ради тога, да би сте још одмах у почетку добили јаснију слику о важности примене овог законског члана који несумњиво у својој основној стилизацији треба што пажљивије расчланити и довести га до једне оправдане и несумњиво образложене потребе, која ће се примењивати на извршење комуналних радова у интересу општине и грађана.

Примена овог законског прописа, која као што рекох на први поглед чини један нов намет на грађане несме да остане у том убеђењу већ се исти има тако протумачити као једна неопходна потреба, исто онако, као што су и други комунални радови које поједине општине извршују.

Зато у примени овога прописа мора се ићи лагано, образложено, оправдано и убедљиво, да би се избегле све евентуалне могућности да их грађани не схвате као терет кога не могу и не требају да подносе.

Ако господо, обележимо са D процентуални износ укупних трошкова

са E_P обележимо површину регулисаних имања према одговарајућој улици

са E_I обележимо укупну дужину регулисаних фронтова према истој улици

са P_i регулисану површину појединачне парцеле према фронту улице

са I_p обележимо дужину регулисане појединачне парцеле према улици

а са d обележимо парцијални допринос појединачне парцеле добићемо математички израз

$$d = \frac{D}{E_P + E_I} (P_i + I_p)$$

којим ће се применом процента према саобраћајности улице, дати тачан израз и резултат примљеног доприноса на појединачне, тј. са коликом ће сумом поједина парцела задужити сопственика имања ако исти нема од општине да захтева његову оштетну вредност ради уступања свога дела земљишта у регулационе сврхе, или пак која ће се сума одбити од сопственика, приликом исплате његове оштетне вредности за уступљени део његовог земљишта у регулационе сврхе.

Овај математички израз, господо, у ствари преставља стилизацију законског прописа § 124 Грађевинског закона, само стилизован за потребе техничара и примењен у обрачунске сврхе, како је то законодавац и разумео.

Да би ово досадашње излагање било што јасније, ја ћу господо изнети вам одмах и један конкретан пример са применом, да би одмах добили јасну слику примењеног математичког израза, који сам вам мало пре поменуо.

Узећемо једну улицу која треба да се по регулационом плану прошири од 12 м¹ на 15 м¹ ширине. Регулацијом се сече само један фронт, док други остаје на регулационој линији и не вуче за собом никакву оштетну вредност. Улица се има изградити, а експропријација повлачи за собом трошкове како за добијањем земљишта, тако исто и за рушењем постојећих зграда. (Види слику 1).

Треба одмах назначити да имања која се секу и после регулације остају грађевинске парцеле. Фронтови појединих имања, као и њихове површине различити су. Оштетне вредности око експропријација добили смо или путем директног споразума или пак путем постојећих законских прописа за експропријације и јавне сврхе и представљају вредност од Динара 300.000.— вредност будућег коловоза према предрач. износи „ 150.000.—

Укупно Динара 450.000.—

Улица је саобраћајно-локалног карактера и износи 30% коштања. Пита се према овоме, шта и колико имају сопственици да носе на име примене законског доприноса и какав утицај ће исти имати на комуналне радове.

Ако, као што напред рекосмо у нашем математичком изразу заменимо узете вредности добићемо следеће:

$$Ч = \frac{D \cdot 30\%}{EP + EI} = \frac{135.000}{13.452} = 10,03 = 10 \text{ дина.}$$

односно добићемо добру константну, која се има множити са остатком редуциране површине и дужином фронта. (Види слику 1).

За имање на углу биће доприносна вредност за ову улицу примењена за $\frac{1}{2}$ из разлога што ће се ово исто имање оптеретити са $\frac{1}{2}$ исте или веће вредности приликом обрачуна и израде друге улице.

Из табеларног прегледа који вам стоји на увиду видећете са колико је сигурности и пажљивости примењен § 124 о доприносу а исто тако из крајне цифре која се убира од таквих улица моћи ћете одмах да себи створите јасну слику, од колике је важности примена овога члана по будуће комуналне радове.

Ако само узмемо овај лак пример и преставимо да се у оваквим случајевима има убрати само мала сума од 150.000.— за рецимо 100 улица даће један ефекат од 13.500.000.—, а то господо, преставаља израду бар још 10 нових нерегулисаних улица.

Са овим примером сам хтео да вам покажем очигледну корист овог законског прописа, како по интересе града, тако и по интересе појединаца — сопственика у регулисању извршења генералног плана.

Приликом убирања података, само се по себи разуме да у обрачун улазе само катастарске парцеле и копије планова.

Оверене податке о трошковима експропријације или откупа, процене преносних такса прикупљаће се само са званичних података, тако да елаборат мора да заврши све рачунске елементе који се могу увек контролисати и дати на увид.

Обавеза плаћања доприноса терети имање без обзира како су стари и нови сопственици уговорили.

Ако се ипак с једне и с друге старне налазе комплекси земљишта или зоне великих парцела обрачун се има вршити за леву и за десну страну, тако да обе стране сnose по $\frac{D}{2}$

У примени доприноса, када се овако постави, може се ићи и даље нешто слободније, али разуме се ако се на ово сагласе сопственици имања за коју се тражи извршење радова.

Например: износ доприноса може се обрачунати и привремено и пре завршетка радова на изради коловоза и тачним утврђивањем оштетних вредности око експлоатација ако сопственици пристану да плате допринос пре завршетка радова, да би омогућили брже спровођење регулације. У овом случају допринос се може обрачунати по приближним подацима, с тим да се дефинитивни обрачун, састави према подацима завршених радова по коме ће се вршити наплата.

Приватно-правна дејства противу одлуке о доприносу могу се употребити по постојећим законским прописима, а жалба не задржава извршење. У чисто правне поступке нећу се упуштати, јер је ово питање сасвим друге природе.

Сматрам да досадање излагање овог важног питања примене доприноса имаће своју нарочиту важност у будућности код већег броја градова, те сам овим својим кратким рефератом хтео да постављам и остале градске општине да о овоме размисле и своје сугестије изнесу како би се што ефикасније радило на једном заједничком послу, који интересује како све нас у градским општинама, тако исто и све сопственике од којих зависи највише будућност града и просперитет у комуналном погледу.

ДИСКУСИЈА ПО РЕФЕРАТУ ИНЖ. МИЛОША АНЂЕЛКОВИЋА

Др. Инж. Владимир Јурановић: Господине колега, ја бих хтео питати да ли Општина града Београда пробија све улице о свом трошку и накнадно допринос тражи?

Референт Инж. Милош Анђелковић: Ми имамо специјалан закон за атар Општине града Београда, да Општина може код хитних ствари, које захтевају извршење водовода, да имање заузме и пре извршења, али с тим да се поступак настави, чим се исплата изврши.

Др. инж. Владимир Јурановић: Како стоји у погледу накнаде трошкова? На пр. неко долази и хоће да парцелише своје имање

и отступи по § 126 Општини. Ми смо провели да власници морају сами спровести водовод. Градилиште није тако дуго градилиште, док га Општина не прогласи, а Општина га не прогласи, док они то не учине. У Загребу нема жалбе против тога. Сви знају да тако мора бити.

Референт инж. Милош Анђелковић: То је добра и праведна ствар, али то се код нас не може спровести. Наша је жалба у том погледу била одбијена.

Инж. Стјепан Новаковић: Ја бих имао једно питање, које је постало актуелно у најновије доба, а то је питање обавезне изградње склоништа у зградама.

Вама је познато, господо, да је пре била обавезна ова изградња склоништа у зградама на темељу решења, односно наређења Министарства унутрашњих дела из год. 1935. Ове године изишла је уредба. За њом је изашао упут и сад у прошлом месецу мају изашао је Правилник, и то први део. Тај Правилник у своме чл. 12. говори о обавезној изградњи ових склоништа.

Ја нећу говорити о оним јавним склоништима, које мора да извађа једна општина, него ћу говорити о оним које прописују општине у пренесеном делокругу као грађевна власт.

Ја морам рећи, да ме не би когод криво разумео, ја сам поборник тих склоништа, јер имамо у граду Загребу комисију, која има преко себе изградњу тих склоништа, али у Правилнику су настале неке нејасности, које су биле већ и у пријашњем наређењу Министарства унутрашњих дела и те нејасности нису пречишћене нити у упуту, нити у уредби, нити у Правилнику. У чл. 12. каже се, у првом пасусу, да се морају изградити склоништа у свакој грађевини, док се у задњем пасусу тога члана говори да се морају изградити само у већим зградама.

Господо, кад се ради о оцењивању планова пригодном издавања грађевинских дозвола, тешко је референту овде, ако нема неки критеријум, по коме би се равнао да ли је већа грађевина или није. Има много момената који одлучују да ли је то већа или мања грађевина.

Даља би била нејасност кад каже да се имају склоништа прописивати у суми од 2% укупне грађевне вредности. Гласови: 3%) 3% је у постојећим грађевинама, док је у новим градњама 2%, и то каже за извођење најважнијих грађевинских дела. Ту је дакле опет један израз, за који не би знао дефинирати, шта је најважније код овога склоништа. Изгледа да је најважнији део строп или стубови. Дакле опет једна нејасност.

Даље би било да овакве послове имају извршивати само инжењери грађевинари и архитекти. Ја не знам да ли је то у супротности са Законом?

Због овакве нејасности треба све општине преко Савеза градова да упуте упит на Министарство војно да наш поступак буде једнообразан, да не би било велике диференције и разних приговора.

Претседник Марјан Вујовић: Да ли би имао још ко да говори нешто ван дневног реда, као што је г. Новаковић учинио? (Нема).

Тиме смо закључили рад ове Конференције за данас утолико што су сви реферати прочитани и о њима дискутовано.

Сад би остало још то да један одбор, који ћемо именовати, изради једну резолуцију по свима овим рефератима, о којима смо ми данас овде дискутовали. Ја мислим да би тај одбор могао да заједнички изради ту резолуцију сутра пре подне до 9 часова, како би могли после на сутрашњој седници примити ту резолуцију и доставити је Претседништву савеза градова.

Ако дозволите ја бих предложио за тај Одбор г. Младеновића из Скопља, г. Барана из Марибора, г. Хрибара из Загреба, г. Поженела из Љубљане, г. др. Јурановића из Загреба, г. Новаковића из Загреба, г. Слободана Петровића из Београда, г. Драг. Поповића из Београда, г. Ружића из Београда, г. Завишу Поповића из Београда и г. Милоша Анђелковића из Београда.

Да ли примате овај Одбор? (Прима се).

Ја бих молио госпуду ради лакшег доношења резолуције, да се овај Одбор подели у две три секције.

У резолуцији треба да буду обухваћени сви реферати који су данас прочитани и да дође до изражаја расположење и схватање ове Конференције према сваком од ових реферата.

Кад Одбор донесе предлог резолуције, она ће се сутра пре подне на Конференцији поново претресати и о њој ће се дискутовати.

ДИСКУСИЈА О РЕЗОЛУЦИЈИ

Претседник Марјан Вујовић: Настављамо рад Конференције. Пошто је Ужи одбор свршио рад и саставио нацрт Резолуције, молим известиоца да прочита тај нацрт Резолуције.

Извештач Одбора за резолуцију Слободан Петровић чита нацрт резолуције, I део, који Конференција прима без измене.

Други део Резолуције до тачке д) прима се без измене. Код тачке д) повела се дискусија. Тачка д) гласи: „Да се овласте градске општине да могу уводити посебне таксе на празна или недовољно искоришћена градилишта или безправно подигнуте и на дотрајале објекте, а у корист општинског регулационог фонда”.

Инж. Бошко Трифуновић из Смедерева: Ја мислим да је незгодно на бесправно подигнуте објекте ударити посебне таксе. Код нас у мањим местима у свима тим бесправно подигнутим зградама станује сиротиња, и шта ћемо с њима?

Претседник Марјан Вујовић: Овако како је замишљено, значи, ако ми одредимо таксе на те бесправно подигнуте објекте, онда смо ми тиме њима признали легалност.

Инж. Хуго Ружић: Треба казати: Посебне казне а не таксе.

Др. инж. Владимир Јурановић: Ми тражимо да Општина има право да то уведе.

Претседник Марјан Вујовић: Незгодно је, господо, овако на овај начин створити могућност опстанка тога објекта, или упропастити некоме егзистенцију.

Др. Марко Видаковић: Ја бих прешао преко тога. То је преоштро!

Претседник Марјан Вујовић: Може се казати: „Да могу увести посебне таксе на празна или недовољно искоришћена градилишта“, али бих избацио речи: „или безправно подигнуте објекте“. Ако ово остане, створићете још гору ситуацију него што је. Ми се сада боримо против тих бесправно подигнутих зграда рушећи их, али овако ако пропишемо неке таксе, стварамо могућност опстанка или уништавамо с друге стране ту сиротињу.

Ја бих молио да ми о томе ништа не помињемо.

Др. инж. Владимир Јурановић: Са овим таксама може се створити један фонд, из кога се могу подизати ове куће. Тиме би очистили град од ових бесправно подигнутих зграда.

Претседник Марјан Вујовић: Ја мислим да то избацимо и не помињемо. Примате ли? (Прима се).

Инж. Стјепан Новаковић: Чег се ви бојите, тога смо се и ми бојали. Ја налазим да је та ствар врло оригинална, јер је добро замишљена. Али, господо, и мени је у почетку било тако, као да ћу доживети један револт код нас, кад смо имали криминалну седницу о томе питању, онда су сви били тако као да је гром ударио у њих. Али не треба се тога бојати, јер док се каже да је Општина власна, Општина може да убире те таксе, али ако неће, не мора. За наше прилике у граду Загребу та одредба одговара, али за Општину града Београда не одговара. Ми ћемо онда према томе убирати те таксе. Град Загреб има један правилник или уредбу, по којој убиремо таксу од балкона итд., али ми не убиремо. Ми смо то направили, али престали смо да убиремо још 1931 године. Тако и ви не морате, али дајте нама могућности да то учинимо!

Др. Марко Видаковић: Ја сматрам да је ова одредба асоцијална. Ако тамо сиротиња подигне кућицу, ви имате право не само да је срушите, него и све да продате, јер је тај несретник саградио ту кућицу, морао је егзистирати. То је асоцијални чин!

Др. Владимир Јурановић: Ми Правилник за ту таксу имамо и тај Правилник предвиђа да људи који праве кућицу до 60 м² где сами станују, уопште ништа не плаћају.

Претседник Марјан Вујовић: Али ви на тај начин дајете могућност појединим спекулантима да подижу те Јатаган Мале и плаћају таксе.

Ја мислим, као што смо малочас решили, да преко тога пређемо, да се не помињу те нелегално подигнуте куће, а празни плацеви нека остану, јер у центру вароши има појединих богатих људи, који држе празан плац или приземну кућу и неће да зидају.

Инж. Милош Анђелковић: Ја би се донекле сложио у овом конкретном случају са колегама из Загреба, али у исто време и

са мишљењем из Београда. Ево зашто бих се сложио са мишљењем колега из Загреба. Њима је потребан збиља тај ефекат да заплаше те сопственике за безправно зидање, односно да их задуже фиктивно вероватно за онај моменат кад дође време да се за те безправно подигнуте зграде да помоћ. Са те стране имају потпуно право.

Претпоставимо случај, подиже се зграда, и ви у немогућности да срушите ту зграду из социјалних разлога зато што је сиротиња, ви ћете тога сопственика да обавестите да на то имање, на ту безправно подигнуту зграду има да плати редовну казнену таксу. Из социјалних разлога нећете одмах наплаћивати, него ћете задуживати за онај моменат, кад дође време рушења те зграде. Значи уместо помоћи и ви ћете казати: Ми ти ово отписујемо! У самом почетку сопственик је помогнут, социјално је збринут, а Општина је растерећена око плаћања кад дође моменат рушења.

Ја бих те две сугестије колега из Београда и Загреба некако здружио, да сопственици ипак осете да Општина води рачуна о социјалним моментима, али исто тако води рачуна и о финансијским моментима, кад дође до рушења тога финансијског објекта.

Миливоје Поповић: Ја бих био за то да се чим јаче казне ови људи који безправно подижу куће. Ми код нас то не дозвољавамо. Ја сам рекао: Док сам ја претседник Градске општине, не дозвољавам! Ја молим да се безувјетно одреде неке таксе да се не би ове куће подизале.

Претседник Марјан Вујовић: Грађевински закон предвидео је казне за безправно зидање. Ако те казне које су данас предвиђене Грађевинским законом, нису добре и ефикасне и не могу да спрече то безправно зидање, онда би могли да предложимо на неки начин да се те законске одредбе пооштре и да оне буду такве да фактички онемогуће безправно зидање.

Али примити овај предлог да уведемо нарочите таксе за оне које безправно зидају, значило би створити горе стање него што је. Ми би дали могућност и право тим људима да и даље безправно зидају и плаћају таксе.

Место тога предлажем да унесемо одредбу, којом ћемо тражити да се изменом Грађевинског закона онемогући уопште подизање тих безправних зграда.

Инж. Јоже Баран: У Марибору ми овога проблема немамо. Постоје разлози, зашто се подижу ове куће и те разлоге треба одстранити. Потребно је да ови људи добију јефтино земљиште и онда неће бити безправно подигнутих кућа. Ми већ 50 година немамо ниједне овакве куће у Марибору.

Др. Владимир Јурановић: Овде се пушта из вида један узжан моменат. У граду Загребу има тих зграда од прилике око 400 милиона вредности. И сад ово срушити и базирати сада нешто на закону, то је немогуће извршити, јер под притиском ових изборника, Градско веће мора попустити. Ту је власт немоћна. Ми

имамо Грађевински закон који одређује да се има то и то учинити. Даде се наређење за рушење куће, али Банска управа и полиција неће то да изврше.

То је питање које треба изнова са другог гледишта узети. Градска општина мора створити фонд и купити те куће.

Др. Марко Видаковић: Не можете од те сиротиње узети новац!

Др. Владимир Јурановић: Али сиротиња је ослобођена од те таксе!

Претседник Марјан Вујовић: Та ваша идеја је сасвим нешто друго. Са оном одредбом, како је унета у резолуцију, с њоме би се можда више користили, али би нама направили много веће штете на другој страни. Ваш случај је специјалан случај и треба тражити неко решење, које би било погодно само за тај случај. Ви тај случај не можете уопштити. Немамо ништа против тога да се нађе пута и начина да се помогне град Загреб у том погледу што он има у толикој вредности подигнуте грађевине.

Истина је што је казао колега из Марибора, да су потребна јефтина земљишта. Али то је само једно од тих средстава која би и спречила безправно подизање кућа. Али овде имамо сопственике, који имају сопствено земљиште, па неће да се покоравају Закону, него изврдавају и раде шта хоће.

Зато треба одредбе Грађевинског закона поштрићи да се то онемогући и да се процедура око жалби скрати, да се Градска поглавства овласте да се могу борити брзо и у корену убијати то зло, које се појављује за безправним зидањем.

За тај ваш случај треба наћи другу стилизацију.

Инж. Хуго Ружић: Пошто имамо предвиђену у једној тачци израду Правилника који ће доћи и граду Загребу да даде допуне и приметбе, мислим да би ту могли уз параграф који говори о безправно подигнутим зградама, да нађете једно решење. Мислим да је у нашем Правилнику чак то и предвиђено.

Инж. Стјепан Новаковић: Не можете метнути у Грађевински закон неке финансиске мере. То може доћи у Финансиски закон. Грађевински закон о томе лепо говори, и у § 93 предвиђа најефикаснију меру рушење. Али ми то не можемо да провађамо. Треба да разумете посебан положај града Загреба, али не разумем каква је то бојазан за град Београд. Ако се прими ова ствар, Општина је власна, то значи да је Ваше мишљење да би рецимо једно Веће могло користити се овом овлашћеном и применити за град Београд.

Претседник Марјан Вујовић: Кад ви кажете да је Општина власна да распише таксу на оне грађевине, које су безправно подигнуте, онда ће сваки онај који има интенцију да зида, казати: Немојте ме сметати! Ја ћу подићи зграду, али ћу платити таксу!

Др. Владимир Јурановић: Али такса је таква да му се не исплати подићи ту кућу.

Инж. Бошко Трифуновић, из Смедерева: Могло би се приликом израде регулационих планова да одреде извесни делови,

који би дошли под удар такса. Ако је упитању један део града, који Општина не може да проведе по новом регулационом плану, она га резервише и такви резервисани делови могу да плаћају таксу.

Др. Марко Видаковић: По Грађевинском закону имамо право да то спречавамо. Треба констатовати овде да је у том и томе граду Градска општина спречавала у извршењу тога Закона и молимо да се градске општине не спречавају у томе. Сама држава која нам је дала тај закон, спречава нам примену тога закона. То треба да констатујемо. Ми ћемо видети, каква ће бити реперкусија, и ако се буде и даље нас спречавало, опет ћемо морати покушати и борбу провести.

Инж. Младен Младеновић: Ја предлажем да се унесе следеће: Умолити Господина Претседника Краљевске владе за наређење свима властима да помогну градове у извршењу првостепене грађевинске власти. У вези с тим констатује се да су власти спречаване у извршењу Грађевинског закона.

Известилац инж. Слободан Петровић: Према томе у резолуцију треба унети следећу тачку:

„У вези са констатацијом да државне власти не помажу довољно градове при спровођењу првостепене грађевинске власти, умолити Господина Претседника Краљевске владе за наређење свим надлежним властима да помажу градове у извршењу првостепене грађевинске власти“.

Конференција једногласно усваја ову тачку Резолуције као и остале тачке нацрта Резолуције, с тим, да се по предлогу инж. Хуга Ружића, дода тачка 7. која гласи:

„Да се умоли Господин Министар трговине и индустрије да у Националном комитету за нормализацију одреди накнадно и једног члана Комитета, кога предложи Савез градова“.

Ранија тачка 7. постаје тачка 8.

Конференција усваја резолуцију у целости, по предлогу Одбора за Резолуцију, са овим изменама и допунама, и према томе Резолуција у коначној редакцији гласи:

РЕЗОЛУЦИЈА ГРАДСКИХ ТЕХНИЧКИХ СТРУЧЊАКА

1 део

По предметима, који су били на дневном реду на конференцији од 28 и 29 маја 1938 године.

На основу поднетог „Гледишта о закључцима са конференције техничких стручњака од 28 маја 1938 године“ конференција

ЗАКЉУЧУЈЕ

1. — Да се што пре донесе Правилник за извршење појединих одредаба Грађевинског закона у смислу тачке 5 § 68 Финансиског закона за 1939/40 годину у циљу уклањања сметњи на које поједини градови наилазе приликом примене тога За-

кона и да се у ту сврху нацрт Правилника, који је већ спремила Општина града Београда одмах достави на увид и евентуалну допуну свима градским општинама с тим да своје евентуалне допуне доставе Београдској општини најдаље у року од 15 дана од дана пријема.

Пошто има тешкоћа на које се наилази приликом примене појединих одредаба Грађевинског закона (одредбе о камасацији и др.), које се не могу отклонити поменутим Правилником, треба тражити измену и допуну таквих законских одредаба. У ту сврху предлаже се Савезу градова да кратким путем прикупи потребне предлоге од појединих градова тако да конкретан предлог за те измене и допуне у Грађевинском закону буде достављен Господину Министру грађевина још у току ове године.

2. — Да градска привредна предузећа која служе производњи и расподели енергије (плинаре, електране, калоричне централе и др.), транспортна предузећа, пристаништа, метро-и, трамваји, аутобуси, водоводи, канализације, установе за скупљање, одношење и прераду сметлишта, одпадака итд., кланице, кафилерије, погребни заводи и сл., треба организовати у духу § 126 Закона о градским општинама, по трговачким начелима.

а) Привредним предузећима треба оставити да самостално одвојено од опште градске политике — располажу инвестиционим и обртном имовином, фондовима, потраживањима и приходима од такса, услуга и радова, износима од закључених зајмова и осталим идеалним правима Општине, тако да та сретства служе искључиво и једино сврхама предузећа.

б) Концентрисати све послове предузећа: техничке, финансијске, административне и персоналне на једно место тј. у управи предузећа. То место, једино детаљно обавештено о овим потребама и задацима предузећа, једино је у стању да успешно води суптилни организам образовања резервног капитала.

в) Капитал, потребан за правилан развитак и неопходна проширења инвестиција која се показују као императиви услед наглог пораста становништва и њихових потреба, треба безусловно обезбедити помоћу систематског издвајања резерви од сопствених прихода.

У ту сврху:

г) Предузећа треба снабдети двојним књиговодством које би у финансиском погледу служило — поред осталог — и за обрачун са општом градском благајном једанпут годишње преко годишњег биланса.

д) Идеје о концентрацији целокупног финансиског пословања Општине, како општег, тако и привременог, треба одбацити као не ефикасне.

3. — Да сви градови треба што пре да имају своје дефинитивне регулационе и нивелационе планове без чега се не могу правилно изграђивати градске улице и путеви, нити уопште градови правилно развијати.

Да треба утврдити у свима градовима типске попречне профиле за све градске улице према њиховој регулационој ширини, положају и важности за саобраћај. У тим типовима поред ширине коловоза тротоара, евентуалних баштица и др., треба да буду означена и места за сва подземна и надземна постројења за дотичну улицу.

Врсте калдрме у коловозу градских улица треба изабрати по принципу рационалности тј. да трошкови израде заједно са трошковима одржавања у току низа година, најзад и погонски трошкови возила буду најмањи, водећи при томе рачуна и о врстама возила (због клизавости и др.) и о тежини и густини саобраћаја.

II. део

По предметима који су били на дневном реду на конференцији техничких стручњака Савеза градова од 16 и 17 јуна 1939 године, а по саслушању поднетих реферата и исцрпне дискусије вођене по њима, конференција донела је следеће

ЗАКЉУЧКЕ:

1. — Да се умоли Краљевска влада:

а) Да пружи помоћ у виду позајмице сваком граду ако би је тражио у циљу израде катастарских и регулационих планова.

б) Да грађевинске таксе, које се убирају у корист државне благајне по Тар. бр. 259 и 259а Закона о таксама, уступи градским општинама у корист њихових регулационих фондова, пошто су садашњи приходи тих фондова недовољни.

2. — Да се примена § 124 Грађевинског закона остави у појединим градским општинама према њиховим приликама, док се не донесе Закон о градским финансијама, који би за све градове у Краљевини изједначио општинске дажбине. Када то буде, моћи ће се и нормирати примена поменутог законског прописа.

3. — Сувласнички делови:

а) Да се донесе законско тумачење или допуна закона из којег би настала обавеза судова покоравати се одредбама садржаним у распису Министарства правде од 20-X-1937 године бр. 91261 и свима тумачењима објашњења Министарства правде и Министарства финансија по § 147 Закона о земљишним књигама.

б) Да се одреди омеђавање граница у нарави код свих катастарских промена, који се имају вршити трајним белегама прописаним З.К.З.

в) Да нормиране међашне белеге смеју употребљавати само овлашћена лица, и самоуправни те државна надлештва. Свака злоупотреба овога да се казни, бесправно постављене међне белеге на терену да се униште од надлежних органа за одржавање катастра.

г) Умолити Министарство финансија да државну катастарску власт коју врше катастарске управе, пренесе са државе на засебне установе градских катастара у оним градовима који то буду тражили,

д) Да се овласте градске општине да могу уводити посебне таксе на празна или недовољно искоришћена градилишта и на дотрајале објекте, а у корист општинског регулационог фонда.

ђ) Да се нареди стриктна примена § 43 Закона о катастру земљишта код промене власништва непокретних добара.

е) Да се што пре одреде и регулишу места у градском реону где би сиромашан свет могао подизати насеља, да би се на тај начин извршила локализација бесправних насеља.

ж) С обзиром на факат да је катастар основа целокупне комуналне политике, те служи и као подлога за израду регулационих планова, умолити Министарство финансија да што пре изврши катастарски преглед градова, који тога прегледа немају и да за њих изради и репродукује катастарске планове са изохипсама.

з) Умолити Господина Министра грађевина да се проблемима уређења градова да онај значај који ти проблеми у ствари заслужују и да у том циљу као прву меру оснује одељење за уређење насеља у Министарству грађевина на место данашњег Отсека за грађарство и по банским управама на место реферата за грађарство, која одељења треба да у интимној сарадњи са свима заинтересованим лицима и телима израде програм и генерални план за уређење и правилно развијање свих насеља у Југославији, а на основу ових требало би даље израдити регионалне и месне планове.

4. — Да се умоли Министарство војске и морнарице да даде тумачење или упут Правилнику о заштити од ваздушних напада 1 део од 26 априла 1939 године Ђ.бр. 8127 у следећем:

Према чл. 12 обавезатна је изградња склоништа. У првом пасусу овог члана говори се да је дужна свака грађевина имати склониште, док у последњем пасусу склониште мора имати свака већа грађевина. Питање је, шта је већа грађевина, по чему се имаде просуђивати. По висини, броју станова или станара?

Даље у првом пасусу истог члана назначено је, да најважнији грађевински део склоништа не треба коштати више од 2% код новоградња и 3% код старих градња од вредности грађевине. Питање је шта се подразумева као најважнији грађевински део склоништа?

Из текстације задњег пасуса произлази да је инж. грађевинар или архитект властан пројектовати склоништа. Питање је није или ово у супротности са стеченим правима других техничара као примерице градитеља, са Законом о радњама и Правилником о разграничењу радова. — Свакако о томе треба да се изјасни Министарство грађевина.

Будући да до данас није изашао други, трећи и четврти део Правилника предвиђен у чл. 13 овог Правилника: да ли се мо-

рају уопште прописивати склоништа приликом издавања грађевинских дозвола.

Коначно према чл. 13 по којим критеријима имају се апробирати нацрти склоништа приликом издавања грађевинске дозволе.

5. — Да се остави свакој градској општини да према својим приликама реши да ли ће расписивати урбанистичке конкурсе или не.

За решавање важних већих урбанистичких питања у вези са израдом регулационог плана боље је позивати на сарадњу признате стручњаке у земљи, а за веће градове евентуално и стране, него расписивати опште међународне натечаје, с тим да ти страни стручњаци морају да раде на лицу места.

За важне урбанистичке детаље најбоље је расписивати националне натечаје.

6. — У вези са констатацијом да државне власти не помажу довољно градове при спровођењу првостепене грађевинске власти, умолити Господина Претседника Краљевске владе за наређење свим надлежним властима да помажу градове у извршењу првостепене грађевинске власти.

7. — Да се умоли Господин Министар трговине и индустрије да у Националном комитету за нормализацију одреди накнадно и једног члана Комитета кога предложи Савез градова.

8. — Да се код Савеза градова оснује сталан технички одбор, који би поред осталих техничких питања проучио и колизије које постоје између Закона о катастру земљишта, Закона о земљишним књигама, Грађевинског закона, Општег грађанског закона, Закона о деобама, отписима и приписима у катастру и земљишним књигама итд. и који би Управи савеза подносио конкретне предлоге за измену и допуну ових Закона. Овај одбор би требало да се састаје барем једанпут месечно."

Претседник Марјан Вујовић: Господо, са доношењем ове Резолуције ми смо завршили ову Конференцију техничких стручњака.

Ја вам, господо, благодарим на вашој сарадњи и желим да од овог нашег рада градови виде неке користи, које ми желимо.

Тиме закључујем данашњу Конференцију. Живели! (Аплауз и узвици: Живео!)

ГЛАВНА ГОДИШЊА СКУПШТИНА

ПРЕМА СТЕНОГРАФСКИМ БЕЛЕШКАМА

Редовна годишња главна скупштина Савеза Градова, одржана је 18 јуна 1939 године у великој већничкој сали општине града Београда.

Почетак рада у 9,45 часова.

Претседавао: Др. Теодор Пеичић, Претседник Савеза градова и претседник општине Града Загреба.

Дневни ред Скупштине утврђен је овако:

- 1) Извештај пословне управе о раду Савеза градова након последње редовне главне скупштине;
- 2) Извештај о завршном рачуну за 1938/39 годину;
- 3) Извештај надзорног одбора о његовом раду и давање разрешнице Пословној управи, и Надзорном одбору;
- 4) Предлог буџета Савеза градова за буџетску 1939/40 годину са Предлогом о оснивању резервног фонда Савеза градова;
- 5) Одређивање места наредне редовне главне скупштине;
- 6) Предлози Управног одбора и чланова;
- 7) Одређивање седишта Савеза градова;
- 8) Избор Управног и надзорног одбора;
- 9) Одређивање двају делегата, претставника чланова Савеза за потпис записника ове скупштине;
- 10) Предлог о резолуцијама ове Главне скупштине, нарочито на основу закључака конференција градских финансијских, техничких и социјално здравствених стручњака;
- 11) Евентуалије.

Претседник: Др. Теодор Пеичић: Господо делегати, отварам редовну годишњу скупштину Савеза градова и срданно Вас поздрављам. Пошто су секције, према утврђеном програму, завршиле свој рад успјешно, као што смо то видјели јуче на седници Управног одбора, ја се надам да ће и ова Скупштина исто

тако и добро и успјешно прослиједити и довести циљу све што је у секцијама савршено.

Прије прелаза на дневни ред имам да Вам саопштим једну тужну вијест. Претсједник г. Влада Илић нажалост је спријечен да лично дође и претсједава овој Скупштини због смртог случаја у породици. Ја Вас молим за одобрење да му у Ваше и моје име упутим изразе сажаљења. (Једнодушан одзив: Прима се).

Сада ћемо извршити прозивку, да бисмо констатовали који су све градови заступљени на данашњој Скупштини.

Божа Павловић, директор Општег Одељења Општине града Београда врши прозивку и на крају констатује да је 13 градова заступљено преко пуномоћија због тога што нису могли да присуствују Скупштини преко нарочите делегације. Скупштини су присуствовали преко нарочитих делегација ови градови:

БЕОГРАД:

Влада Илић, председник
Милivoје Благојевић, градски већник
Живан Ранковић, градски већник
Божа Матовић, градски већник
Милан Костић, градски већник
Љубомир Стефановић, градски већник
Милорад Симовић, градски већник
Лазар Костић, градски већник
Божа Павловић, директор Општег одељења
Марјан Вујовић, директор Техничке дирекције
Др. Угљеша Давидовић, директор Социјал. одељења
Љубомир Николић, директор Финанс. одељења
Др. Ђура Ђуровић, пом. директора Општег одељења
Љубомир Нинић, шеф Кабинета.

ЗАГРЕБ:

Др. Теодор Пеичић, председник
Др. Марко Видаковић, већник
Др. Емин Богдановић, директор
Фрањо Галијан, сенатор
Др. Драгутин Брдарић, сенатор
Миро Мајер, сенатор
Др. Јосип Медвед, физикус
Стјепан Новаковић, инж. саветник
Мирко Станисављевић, фин. саветник
Др. Владимир Јурановић, инжењер
Иво Ратковић, концептни чиновник.

ЉУБЉАНА:

Др. Јуро Адлеша, председник
 Фран Јанчић, директор
 Андреј Грасели, начелник Општег одељења
 Др. Рус Маврициј, физикус
 Светел Хериберг, начелник Социјалног одељења
 Др. Грошељ Леополд, начелник Финансиског одељ.
 Хауц Фрањо, начелник Трошаринског одељења
 Поженел Алберт, начелник Техничког одељења.

БАЊА ЛУКА:

Др. Асим Џинић, председник
 Др. Сеид Буљина, директор
 Јосип Галар, шеф Грађевинског одељења.

БЕЛА ЦРКВА:

Жива Јанкулов, председник
 Др. Радојица Радовић, физикус
 Славко Нешић, инжењер
 Богдан Филиповић, шеф Рачуноводства
 Глигорије Реџек, управник електрич. централе.

БИЛАЋ:

Мухарем Галић, председник
 Енвер Ћехаџић, правни референт.

БЈЕЛОВАР:

Роберт Вагнер, градски сенатор.

ВАЉЕВО:

Алекса Ломић, председник
 Владета Младеновић, правни референт.

ВАРАЖДИН:

Мирко Хикеџ, градски сенатор.

ВЕЛИКА КИКИНДА:

Угорица Будишин, председник
 Др. Александар Петровић, физикус
 Мита Трифунац, инжењер.

ВИНКОВЦИ:

Др. Ђуро Бадер, председник
 Марко Марковић, рачуновођа
 Др. Матеја Дивић, здравствени саветник.

ВИРОВИТИЦА:

Вјекослав Филиповић, саветник

ВРШАЦ:

Владимир Каначки, претседник
 Душан Богдановић, рачуновођа.

ВУКОВАР:

Вјекослав Гречл, претседник
 Туерк Драгутин, сенатор.

ЈАГОДИНА:

Делимир Петровић, претседник
 Илија Аранђеловић, потпретседник.

КАРЛОВАЦ:

Александар Мајдер, градски већник
 Иван Рукавина, саветник.

КОПРИВНИЦА:

Миливој Сомогји, градски сенатор.

КРАГУЈЕВАЦ:

Милош Стефановић, претседник
 Момир Станковић, потпретседник
 Боривој Тричковић, правни референт.

КРИЖЕВЦИ:

Драгутин Самобор, претседник.

КУМАНОВО:

Трајко Лопаревић, претседник.

ЛЕСКОВАЦ:

Војислав Илић, претседник
 Рада Свиларић, лекар
 Синиша Тодоровић, правни референт.

МАРИБОР:

Јожа Барле, финансијски директор
 Јосип Баран, начелник Грађевинског одељења.

МОСТАР:

Коста Костић, потпретседник.

НИШ:

Ђорђе Коцић, претседник
 Спасоје Јовановић, архитекта.

НОВИ САД:

Др. Милош Петровић, претседник
 Лазар Поповицки, инжењер
 Раденко Ракић, начелник Привредног одељења
 Предраг Клицин, начелник Општег одељења
 Др. Ђорђе Клука, лекар.

ОСИЈЕК:

Др. Јован Божић, в. д. председника
Јован Белајчић, директор
Мирко Трбојевић, сенатор.

ПАНЧЕВО:

Васа Исаиловић, председник
Василије Мандровић, правни референт
Исидор Мандрашевић, финансијски саветник.

ПЕТРОВГРАД:

Милорад Цветков, председник
Александар Рацков, админ. саветник
Милорад Владив, финансијски саветник
Душан Бошњак, потпредседник.

ПЕТРИЊА:

Стјепан Крижанић, председник
Буро Враговић, референт
Др. Густав Волтек, санитетски референт.

ПЕЋ:

Миро Протић, народни посланик.

ПОДГОРИЦА:

Нешо Шћеповић, председник
Стеван Мишолић, референт.

ПОЖАРЕВАЦ:

Милутин Милојковић, председник
Аца Јанковић, правни референт.

ПРИШТИНА:

Машан Пејовић, председник.

РУМА:

Никола Вукадиновић, председник
Рудолф Ајзеле, правни референт
Др. Душан Петровић, лекар
Живојин Лазић, шеф Финансијског одељења.

САРАЈЕВО:

Златар Мухамед, в. д. председника
Др. Јосип Тртањ, правни референт
Назир Шкаљић, правни референт.

СЕНТА:

Стеван Брановачки, председник
Бранислав Кирјаковић, финансијски саветник.

СИСАК:

Мијо Поповић, председник
 Анте Штимац, инжењер
 Јосип Новак, рачун. саветник.

СКОПЉЕ:

Коста Чохаџић, председник
 Драгољуб Милојковић, шеф Финансијског одељења
 Велимир Ставрић, шеф Техничког одељења
 Др. Бора Миловановић, лекар
 Владимир Петровић, шеф Кабинета.

СЛАВОНСКИ БРОД:

Др. Емануел Ковачић, председник.

СМЕДЕРЕВО:

Драгутин Марковић, председник
 Бошко Трифуновић, инжењер
 Др. Божидар Стефановић, лекар
 Видо Косовић, финансијски референт.

СОМБОР:

Сава Стеванов, админ. саветник.

СПЛИТ:

Богомир Долежал, градски сенатор.

СРЕМСКА МИТРОВИЦА:

Радивој Маринковић, градски сенатор
 Др. Илија Бајић, физикус.

СРЕМСКИ КАРЛОВЦИ:

Павле Миљушевић, председник
 Никола Гајинов, градски сенатор.

СУБОТИЦА:

Слободан Миладиновић, потпредседник
 Фран Вукић, саветник
 Секељ Геза, бележник.

СУШАК:

Мирослав Колацио, в. д. председника
 Миленко Махуља, сенатор
 Јустин Цуцулић, финансијски саветник
 Златко Прикрил, инжењер
 Др. Анте Швалба, физикус.

УЖИЦЕ:

Вучићевић Димитрије, Председник.

ХЕРЦЕГ НОВИ:

Јово Секуловић, председник.

ЦЕТИЊЕ:

Јово Спасић, председник

Зубер Никола, већник

Кнежевић Никола, већник.

ЦЕЉЕ:

Др. Алојз Воршић, председник

Иво Шубиц, директор магистрата.

ЧАЧАК:

Радкојко Солујић, председник

Светолик Станковић, већник и народ. посланик

Димитрије Димитријевић, већник

Радомир Цвијовић, већник и народни посланик

Василије Петровић, трговац.

Председник: Др. Теодор Пеичић: Прелазимо на дневни ред, на тачку 1): Извештај о раду Савеза градова након последње редовне главне скупштине. Има ријеч г. Др. Богдановић, главни секретар Савеза градова.

Др. Емин Богдановић, главни секретар Савеза градова: (саопштава) Извештај о раду Савеза градова након последње редовне Главне скупштине, одржане 19 јуна 1938 године у Љубљани, био је оштампан у броју 5 и 6 „Градске општине“, па у смислу чл. 27 Правила Савеза градова, у вези чл. 3 Правилника о издавању и уређивању листа, није потребно да се тај извештај у целости чита, него се предлаже Главној скупштини да га изволи узети к знању.

У том извештају је истакнуто да ће бити поднети нарочити извештај о службеном путовању, који је извршио г. Божа Павловић, шеф Канцеларије Савеза градова ради проучавања Међународног савеза градова, као и народних савеза градова Белгије и Француске. Таква извештај поднео је овде сам г. Павловић, на јучерашњој седници Управног одбора.

Председник Др. Теодор Пеичић: Прима ли Скупштина прочитани извештај. (Прима). Објављујем да је извештај о раду Савеза градова након последње Редовне главне скупштине одржане 19 јуна 1938 године у Љубљани једногласно примљен.

Прелазимо на другу тачку дневног реда: Извештај о завршном рачуну за 1938/39 годину.

Др. Емин Богдановић (саопштава): Завршни рачун Савеза градова за 1938/39 годину био је, у смислу чл. 27 Правила Савеза градова, нарочитим расписом достављен свима члановима Савеза, па није потребно да се тај завршни рачун у целости чита, него се предлаже Главној скупштини да га изволи узети к знању.

Завршни рачун је овај:

А. Приходи

	предвиђено	остварено
1. Вишак из 1937/38 године	Д. 86.070.59	Д. 86.070.59
2. Чланарина и уписнина	Д. 190.000.—	Д. 179.000.—
3. Каматни и други приход	Д. 2.929.41	Д. 4.901.80
	<u>Д. 279.000.—</u>	<u>Д. 269.972,39</u>

Б. Расходи

	одобрено	утрошено
1. Трошкови седница	Д. 20.000.—	Д. 900.—
2. Лични расходи	Д. 80.400.—	Д. 80.400.—
4. Материјални расходи	Д. 161.000.—	Д. 48.033.50
4. Разни расходи	Д. 17.600.—	Д. 3.052.—
	<u>Д. 279.000.—</u>	<u>Д. 132.385.50</u>

Ако се упоређи укупни приход од Д. 269.972.39

са расходом од Д. 132.385.50

показује се вишак од Д. 137.586.89 — стотину тридесет и седам хиљада пет стотина осамдесет и шест динара и 89 пара — који износ је пренет у буџет за 1939/40 годину као прва позиција прихода.

Претседник др. Теодор Пеичић: Прима ли Скупштина извештај о завршном рачуну за 1938/39 годину. (Прима). Објављујем да је извештај о завршном рачуну за 1938/39 годину једногласно примљен.

Прелазимо на трећу тачку дневног реда: Извештај Надзорног одбора о његовом раду и давање разрешнице Пословној управи и Надзорном одбору. Има реч г. Васа Исајловић да поднесе извештај.

Васа Исајловић, Претседник Општине града Панчева (саопштава):

ИЗВЕШТАЈ НАДЗОРНОГ ОДБОРА САВЕЗА ГРАДОВА КРАЉЕВИНЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ О ЊЕНОМ РАДУ

Потписаном Надзорном одбору Савеза градова Краљевине Југославије част је извести да је, у смислу чл. 48 Правила Савеза градова, прегледао финансијско пословање Пословне управе до ове Главне скупштине, као и завршни рачун за 1938/39 годину, и да је све у потпуном реду нашао. Молимо Главну скупштину да изволи дати разрешницу, како члановима Управног одбора и Пословној управи, тако и члановима Надзорног одбора.

У Београду, 17 јуна 1939 године.

(Следују потписи чланова Надзорног одбора).

Претседник Др. Теодор Пеичић: Прима ли Скупштина извештај Надзорног одбора о његовом раду и даје ли разрешницу Пословној управи и Надзорном одбору? (Прима). Објављујем да је Скупштина једногласно примила извештај Надзорног одбора о његовом раду и дала разрешнице Пословној управи и Надзорном одбору.

Прелазимо сада на тачку 7. па онда редом на остале тачке. Има реч главни секретар г. Др. Богдановић.

Др. Емин Богдановић (саопштава): Тачка седма предвиђа одређивање седишта Савеза градова. По одредби става 1 чл. 3 Правила Савеза градова, седиште Савеза је у Београду, Загребу или Љубљани, а одређује га Главна скупштина на три године.

Како је последњи пут одређено седиште Савеза 1936 године, дакле пре три године, има ова Главна скупштина наново одредити једно седиште.

Предлаже се да седиште Савеза градова за наредно трогодишње буде у Београду.

Претседник др. Теодор Пеичић: Прима ли Скупштина да седиште Савеза градова за наредно трогодишње буде у Београду? (Прима). Објављујем да је Скупштина једногласно примила да седиште Савеза градова за наредно трогодишње буде у Београду.

Прелазимо на четврту тачку дневног реда: Предлог буџета Савеза градова за буџетску 1939/40 годину.

Др. Емин Богдановић (саопштава): Буџет Савеза градова као и предрачун Фонда „Градске општине“ за буџетску 1939/40 годину био је нарочитим расписом достављен свима члановима Савеза, с обзиром на одредбе чл. 65 Правила Савеза градова. На буџет стигла је само једна примедба, која међутим, након објашњења достављеног дотичном граду, не долази више у обзир.

Предлаже се Главној скупштини да изволи овај буџет, односно предрачун, усвојити, као и овласти Полсовну управу да може, према оправданим потребама, вршити вирманисање међу појединим партијама и позицијама буџета односно предрачуна.

Састав буџета је следећи:

I

БУЏЕТ САВЕЗА ГРАДОВА КРАЉЕВИНЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ за 1939/40 годину

I. Трошкови седница Управног и Надзорног одбора (дневнице, железничка и паробродска вожња)	Д	15.000.—
II. Лични расходи	Д	80.400.—
III. Материјални расходи:		
1. Дотација Фонду гласника „Градске општине“	Д	30.000.—
2. Таксе, поштански, телеграфски ски и други трошкови	Д	3.000.—
IV. Службена путовања функционера Савеза	Д	20.000.—
V. Чланарина Међународном савезу градова	Д	12.500.—
VI. Допринос Резервном фонду савеза градова	Д	150.000.—
VII. Разни расходи	Д	9.100.—
	Укупно	Д 320.000.—

Б. Приходи

I. Вишак из 1938/39 године	Д	137.586.89
II. Чланарина и уписнина	Д	180.000.—
III. Каматни и други приход	Д	2.413.11
	Укупно	Д 320.000.—

II

ПРЕДРАЧУН РАСХОДА И ПРИХОДА
Фонда „Градске општине“ стручног листа Савеза градова
Краљевине Југославије
за 1939/40 годину

А. Расходи

1. Трошкови штампања и отпреме листа	Д 36.000.—
2. Хонорари сарадницима листа	Д 17.500.—
3. Хонорари особља уредништва и управе	Д 9.000.—
Укупно	Д 63.000.—

Б. Приходи

1. Вишак из 1938/39 године	Д 7.043.33
2. Дотација буџета Савеза градова	Д 30.000.—
3. Претплата и продаја листа	Д 25.000.—
4. Разни приходи	Д 546.67
Укупно	Д 63.000.—

Претседник др. Теодор Пеичић: Прима ли Скупштина Предлог буџета Савеза градова за буџетску 1939/40 годину, са Предлогом о оснивању Резервног фонда Савеза градова? (Прима). Објављујем да је Скупштина једногласно примила Предлог буџета Савеза градова за буџетску 1939/40 годину, са Предлогом о оснивању Резервног фонда Савеза градова.

Прелазимо на пету тачку дневног реда: Одређивање места наредне Редовне главне скупштине.

Др. Емин Богдановић (саопштава): Одређивање места наредне Главне скупштине. По одредби става 2 чл. 17 Правила Савеза градова има свака редовна Главна скупштина донети одлуку о месту одржавања наредне Главне скупштине.

Предлаже се Главној скупштини да изволи донети одлуку да се наредна редовна Главна скупштина има одржати у Загребу.

Претседник др. Теодор Пеичић: Прима ли Скупштина да се наредна Редовна главна скупштина одржи у Загребу? (Прима). Објављујем да је Скупштина једногласно усвојила да се наредна Редовна главна скупштина одржи у Загребу.

Прелазимо на шесту тачку дневног реда: Предлози Управног одбора и чланова.

Др. Емин Богдановић (саопштава): 1 — Савез градова бавио се већ раније идејом издавања нарочите библиотеке Савеза градова. Издавање овакве библиотеке предвиђено је и у Правилнику о издавању стручног и службеног листа Савеза градова. Да би што скорије дошло до остварења ове корисне идеје, и да би тако порастао углед Савеза градова и ојачао интерес не само за рад Савеза него и за комуналне прилике и настојања уопште, предлаже се да се распише натечај за најбољи самостални литерарни рад из комуналне политике, са било којег подручја делатности наших градова, и то са три награде, прва са динара, друга са динара, и трећа са динара.

Претседник др. Теодор Пеичић: Прима ли Скупштина Предлог о издавању нарочите библиотеке Савеза градова? (Прима). Објављујем да је Скупштина једногласно примила Предлог да се издаје нарочита библиотека Савеза градова.

У вези са примљеним предлогом, да Савез издаје нарочиту библиотеку, могу Вам јавити да ће целокупан рад данашњег Конгреса, ове Главне скупштине и сви реферати бити као посебно издање штампани у једном од првих конгресних свечаних бројева. (Повици: Врло добро).

Изволите чути још један предлог града Љубљане.

Др. Емин Богдановић (саопштава): 2. — Град Љубљана поднео је, у смислу чл. 18 Правила Савеза градова, предлог о унапређењу туризма у југословенским градовима. Предлаже што тешњу сарадњу међу појединим градовима, у погледу међусобне измене реферата о досадашњем раду на подручју промета странаца, о седницама, зборовима, приредбама и свим већим акцијама; у погледу измене едиција и пропагандног материјала; у погледу састанака туристичких референата градова који би се имали одржавати сваке или барем сваке друге године и на којима би се расправљала сва заједничка питања; затим у погледу скупне пропаганде, издавања пропагандних проспеката и књижица, нарочито брошура о главним југословенским градовима; надале у погледу међусобне измене успешних предавања, позоришних приредби, концерата, уметничких изложби, фолклорних приредби итд., приређивања аутобусних и железничких излета по нашим градовима; сарадње међу водичима и њиховим организацијама; у погледу решавања питања што бољих саобраћајних веза међу

појединим градовима, питања угоститељства, као и свих других питања по којима би заједнички рад свих југословенских градова дао њиховим стремљењима на томе пољу већу важност и гарантовао веће успехе.

Како је овај Предлог у сваком погледу користан, предлаже се да се још ове године у јесен сазове конференција туристичких референата југословенских градова, на којој ће се већ за наредну туристичку сезону утврдити програм заједничкога рада.

Претседник др. Теодор Пеичић: Прима ли Скупштина овај Предлог града Љубљане о унапређењу туризма у југословенским градовима? (Прима). Објављујем да је Предлог града Љубљане о унапређењу туризма у југословенским градовима Скупштина примила, па ће се према томе у јесен ове године сазвати конференција туристичких референата југословенских градова, на којој ће се већ за наредну туристичку сезону утврдити програм заједничкога рада.

Прелазимо на осму тачку дневног реда: Избор Управног и Надзорног одбора.

Др. Емин Богдановић: По одредбама чл. 30 Правила Савеза градова, Управни одбор Савеза градова састоји се од сва три претседника Савеза, тј. претседника градова Београда, Загреба и Љубљане, и још 15 чланова, које бира Главна скупштина сваке треће године, и то по претходном поступку, који је, у смислу става 2 и 3 чл. 30 Правила, извршила Пословна управа Савеза градова, и на начин који је приказан у нарочитим упутствима која су достављена свима члановима. На исти начин треба Главна скупштина да изабере и три члана Надзорног одбора, док је град Панчево по самим Правилима члан Надзорног одбора, у смислу чл. 47 Правила.

Предлаже се да се изврши избор 15 чланова Управног одбора и три члана Надзорног одбора, и то тако да се присутни делегати градова, осим Београда, Загреба, Љубљане и Панчева, групирају по бановинама и да изврше избор у смислу поменутих упутстава, а о резултату избора поднесу по бановинама извештај Претседништву Скупштине.

Претседник др. Теодор Пеичић: Јуче је Управни одбор стао на гледиште, да би можда најбоље било да се у Управни одбор и Надзорни одбор бирају досадашњи чланови, али ако постоји негде жеља да се на место њих бирају други, онда ће се одредити пауза, да се изврши тај избор по бановинама. Желите ли,

дакле, да одредимо једну паузу. (Повизи: Одредите паузу!) Одређујем паузу од четврт сата.

(Настаје пауза)

Претседавајући г. др. Теодор Пеичић: Господо, настављамо наш рад. Молим вас да чујемо резултате по тач. 8 дневног реда.

Др. Емин Богдановић (главни секретар Савеза градова): Из Дравске бановине бира се делегат Цеља. Из Савске бановине у Управни одбор улазе Осјек и Сушак, а у Надзорни одбор Вараждин. Из Врбаске бановине улази у Управни одбор Бања Лука. Из Приморске бановине Сплит улази у Управни одбор а Мостар у Надзорни одбор. Из Дринске бановине немамо извештаја (гласови: Да остане по старом Сарајево и Ужице) онда господо из Дринске бановине остају Сарајево и Ужице, како је и до сада било. Из Зетске бановине, такође, остаје по старом: Цетиње остаје у Управном одбору. Молим вас да саслушате извештај из Дунавске бановине.

Слободан Миладиновић, потпретседник града Суботице: Господа претставници градова, сем господо из Крагујевца, сложила су се да у Управни одбор уђу: Нови Сад, Суботица, Вршац и Сремски Карловци, а у Надзорни одбор Крагујевац. Принцип је био да градови мењају места у Управном и Надзорном одбору. Од шест градова само је Крагујевац био против оваквог закључка. Према томе наш је предлог да Крагујевац не буде у Управном него у Надзорном одбору, пошто је до сада био у Управном одбору.

Боривоје Тричковић, правни референт — Крагујевац: Крагујевац који је био престоница обновљене Србије, постепено је од рата на овамо деградиран и сада се чини предлог да Крагујевац изгуби своје место у Управном одбору. Од престонице обновљене Србије Крагујевац је данас постао среско место. Ја тражим да Крагујевац уђе у Управни одбор из два разлога: први његова велика историска прошлост и други што ови крајеви од Саве и Дунава не би били заступљени у Управном одбору Савеза градова ни са једним градом, док би градови преко Саве и Дунава били заступљени са 4—5 градова. Зато молим скупштину да овај предлог модифицира у толико што ће град Крагујевац ући као члан у Управни одбор, а да један други град из Дунавске бановине добије место у Надзорном одбору.

Др. Емин Богдановић: Ја морам истакнути да је Крагујевац био стално у Управном одбору, у осталом нема велике разлике између Управног и Надзорног одбора, јер и један и други добијају позиве за седницу.

Др. Милош Петровић, Претседник града Новог Сада: Ја предлагам да Сремски Карловци иду у Надзорни одбор а Крагујевац да и даље остане у Управном одбору.

Претседавајући г. др. Пеичић: Поводом овога протеста делегата града Крагујевца благодарим господи из Новог Сада и Сремских Карловаца што су били љубазни да покажу спремност да Сремски Карловци уђу у Надзорни одбор а Крагујевац да и даље остане у Управном одбору. (Аплауз и опште одобравање).

Др. Емин Богдановић: Из Моравске бановине остаје Ниш. Из Вардарске бановине — Скопље и Лесковац.

Према томе у Управном одбору бирани су: Бања Лука, Крагујевац, Лесковац, Цеље, Ниш, Нови Сад, Осјек, Вршац, Сарајево, Скопље, Сплит, Суботица, Сушак, Ужиче и Цетинје.

У Надзорни одбор: Вараждин, Мостар, Панчево и Сремски Карловци.

Претседник др. Теодор Пеичић: Примате ли господо овакав избор Управног и Надзорног одбора? (Прима се). Објављујем да је избор ипримљен.

Др. Емин Богдановић: На реду је тач. 9 дневног реда: Предлог за одређивање два члана за потписивање записника ове скупштине.

Предлажу се Цетинје и Сисак. (Гласови: Прима се).

Претседник др. Пеичић: На реду је тач. 10 резолуције.

Директор Општине београдске Божа Павловић: Прочита општу резолуцију Савеза градова.

Резолуција гласи:

Kongres Saveza gradova Kraljevine Jugoslavije održan u Beogradu od 16 do 18 juna 1939 god. posle svestrane diskusije u konferencijama finansijskih, tehničkih i socijalno-zdravstvenih stručnjaka gradova, donosi sledeću

РЕЗОЛУЦИЈУ:

Kongres gradova ponovo konstatuje, upozorava i naglašava, da je finansijsko stanje naših gradova vrlo nepovoljno, da su gradovi u ogromnoj većini prezaduženi i da se to stanje svakim danom sve više pogoršava.

Razni su uzroci koji su naše gradove doveli u ovako težak finansijski položaj. Gradovi se u našoj mladoj državi nalaze tek u razvitku, i dosledno su im potrebna osetna materijalna sredstva da mogu izvršavati sve one zadatke, koje na njih država i moderna samouprava stavlja.

Međutim država i banovina prevladavaju sa sebe na gradove toliko finansijskih obaveza, da originarno komunalno poslovanje postaje sekundarnim, šta više dolazi i u pitanje, a opština dobija, tako reći, karakter jedne ekspoziture.

U interesu je stoga ne samo gradova nego i države, da se konačno pristupi sanaciji ovog nezdravog stanja, jer samo finansijski zdravi gradovi u mogućnosti su da udovolje svim onim zadacima koje od njih očekuje država i narod.

Kongres je neobično zahvalan Predsedniku Kraljevske vlade G. Dragiši Cvetkoviću na njegovim pozdravnim rečima. One odaju čoveka koji komunalne probleme vrlo dobro poznaje, i Kongres apeluje, očekuje i čvrsto se nada da njegove lepe i snažne reči, kao i ova rezolucija, neće ostati samo na papiru, nego da će se pretvoriti u delo.

Kongres je isto tako naročito zahvalan G.G. Ministrima: finansija, građevina, trgovine i industrije, socijalne politike i poljoprivrede, na visokoj pažnji koju su svojim prisustvom ukazali kongresu, čime su ujedno posvedočili svoju dobru volju, da razumeju teški položaj gradova. Gradovi se nadaju da će u duhu obećanja G. Predsednika Kraljevske vlade Gospoda Ministri, svaki u svom delokrugu, a naročito G. Ministar finansija g. Vojin Đuričić uraditi sve što je moguće, da se materijalni položaj gradova brzo popravi.

Glavna godišnja skupština jugoslovenskih gradova apeluje na Kraljevsku vladu, da u vidu prvih mera sanacije gradova uvaži sledeće najhitnije zahteve gradova:

1) Da se uz saradnju Saveza gradova, što pre donese Zakon o samoupravnim finansijama, odnosno Zakon o finansiranju gradskih opština, kao osnov za saniranje današnjeg teškog stanja gradova.

2) Da se i za gradske opštine propiše uredbom, da se u slučaju prenošenja pojedinih poslova na gradove, ima ujedno osigurati i prihod potreban za pokriće troškova, kako je to zakonom određeno za druge opštine.

3) Da se svi projekti zakona, uredaba i pravilnika koji tangiraju gradove, a naročito gradske finansije, dostave prethodno Savezu gradova na mišljenje i primedbe.

4) Da se odmah ukine poslednji stav § 8 Uredbe o gradskim štedionicama kao po sve štetan za pravilan razvoj gradskih novčanih ustanova, koji bi, ako bi i dalje ostao na snazi, doveo do propasti ovih ustanova, jer bi im bio ukočen svaki razvoj i polet. U tom pogledu Savez smatra, da nije potrebno čekati na izmene ostalih odredaba ove Uredbe, koje takođe treba menjati, ali koje nisu od tako štetnih posledica po poslovanje gradskih štedionica, kao što je to poslednji stav § 8 pomenute Uredbe.

5) Da država odnosno banovine preuzmu na sebe troškove izdržavanja sudova i mesne policije, jer je to prvenstveno dužnost države.

6) Da se ukine § 96 Finansijskog zakona za 1938/39 god., kojim je propisana dotacija opštine državi za izdržavanje državnih bolnica i da se ukine § 8 Zakona o bolnicama, po kome su gradovi dužni plaćati troškove za lečenje bolesnika bez obzira na trajanje lečenja, šta više i za pripadnike drugih zdravstvenih opština.

7) Da se gradske opštine oslobode od državnih i banovinskih dažbina na nepokretna dobra i na prihode od gradskih preduzeća, analogno kako to važi za državna dobra i preduzeća, jer ti prihodi ne služe niti delimično u privatne, nego samo u javnopravne svrhe.

8) Da se za sada odmah ukine obaveza gradova u pogledu plaćanja stanarine državnim učiteljima, veroučiteljima i nadzornicima, kao i obaveza izdržavanja sreskog načelstva.

9) Da se u poslovima navedenim u § 88 i 89 Zakona o gradskim opštinama ne naplaćuje državna taksa, pošto te poslove vrši grad, pa prema tome njemu treba i taksa da pripadne.

10) Da se gradovi oslobode znatnih troškova za prikupljanje prihoda narodnog sanitetskog fonda, odnosno da im se ti troškovi naknade.

11) Da se što pre donese pravilnik za izvršenje pojedinih odredaba Građevinskog zakona, u smislu tač. 5 § 68 Finansijskog zakona za 1939/40 god.

12) Da Kraljevska vlada pruži pomoć u vidu pozajmica svakom gradu, koji bi to zatražio, u cilju izrade katastarskih i regulacionih planova.

13) Da se prihodi koji se ubiraju po Tar. br. 259 i 259/a Zakona o taksama ustupe gradskim opštinama u korist njihovih regulacionih fondova, pošto su oni sada veoma slabi.

Kongres stavlja u dužnost Poslovnoj upravi Saveza da po ostalim zaključcima konferencija finansijskih, tehničkih i socijalno-zdrav-

stvenih stručnjaka, koji nisu ušli u ovu rezoluciju, pronađe put i način, da se i po njima donesu što skorije povoljna rešenja.

Г. Божа Павловић: Осим тога Финансијска конференција је предложила да претседништво Савеза градова умоли Краљевску владу да граду Карловцу који је теже пострадао од поплава пружи и Краљевска влада помоћ у новцу и осталим сретствима којима располаже. Тај ће предлог бити поднет Савезу градова.

Претседавајући др. Теодор Пеичић: Ја бих молио претставника града Карловца да обавести Савез градова о корацима које будем сад град Карловац предузео и да претставке на меродавне факторе пошање у препису Савезу градова, па ћемо ми у име Савеза градова све учинити како би ове претставке и кораци самога града Карловца успели.

Примате ли господо ову резолуцију Савеза градова? (Прима се!) Објављујем да је примљена.

Др. Емин Богдановић: Поводом једног закључка. Управног одбора можда би било добро да се унесе у резолуцију захтев да се градови ослободе од трошкова наплате прихода за санитетски фонд. То је делегат града Сплита тражио у Управном одбору.

Претседавајући др. Теодор Пеичић: То може, јер треба и у завршној клаузули ставити у дужност Претседништву да се и сви остали предлози који су учињени од стране појединих делегата имају редовним путем остварити. Примате ли то господо? (Гласови: Прима се!)

Претседник града Љубљане г. Др. Јуро Адлешић: Господо, овогодишња главна скупштина Савеза градова донела је један веома важан закључак: да седиште Савеза градова буде пренето из Загреба у Београд. Загреб је био седиште Савеза градова од оснивања Савеза градова. По нашим правилима треба пренети седиште Савеза сваке три године из једног места у друго. До сада је Загреб био дванаест година непрестано седиште Савеза градова. Ја мислим да је то било нужно потребно ради тога што је Савез градова био као мало дете, које је потребно посебно развијати и посебно неговати. И као што мало дете не може мењати своју мајку, тако и Савез градова у својим првим годинама није могао мењати своје седиште и своје вођство. Сад пак седиште Савеза иде у Београд.

Ја мислим да ћете се сви сложити самном да се искрено захвалимо Загребу и Претседништву Загребачке општине, која је

Савез градова дванаест година унапређивала и развијала. Ви се сећате како се ранијих година на нашим скупштинама развијала критика, како је говорено да је Савез градова више формална, репрезентативна организација. Задњих година те критике је нестало. Савез градова прешао је из репрезентативне организације у консултативну организацију, стваралачку организацију. Савез градова добио је пре две године и своје стручно гласило. За све то је заслуга Загреба и вођства Савеза наших градова. Ми смо видели како је претседник тако лепо водио наше послове да мислим да вам говорим из срца кад кажем да се искрено њему најлепше захвалимо. (Овде се г. Др. Адлешкић захваљује Претседнику Загребачке општине г. Др. Теодору Пенчићу, срдечно се рукујући са њиме, уз бурно и једнодушно одобравање свих присутних.)

Свако дете има и свога кума. Главни секретар Савеза генерални равнатељ г. Др. Богдановић био је, мислим, једини међу нама који је од почетка Савеза градова, од прве његове младости то дете неговао, подизао и унапређивао. Он је био кум нашег Савеза. (Бурно одобравање). Без њега се није ништа могло учинити. Он познаје ово наше дете, — Савез градова, — у свима његовим подробностима. Он познаје целокупну акцију Савеза градова, све резолуције које је Савез до сада донео, он је био идеолог нашег Савеза. И зато мислим да је наша не само формална дужност, него и највећа потреба да му се искрено захвалимо за сав његов труд који је дванаест година уложио тако пожртвовано и тако лепо за наш Савез градова, да се он данас тако добро развија и да је на путу напредовања. (Овде се г. Др. Адлешкић захваљује г. Др. Богдановићу, срдечно се рукујући са њим, уз бурно и једнодушно одобравање свих присутних).

Исто тако моја захвалност господо иде и г. Др. Мајеру и другим стручним референтима у Загребу, који су са господином генералним секретаром уложили много друда за напредак нашег Савеза. Сви смо се ми уверили да су они много допринели да се градови развијају. Зато моја захвалност иде и свима сарадницима из Загреба. Ја бих их молио да они остану и даље сарадници Савеза док се Савез не врати у Загреб. (Бурно и дуготрајно одобравање).

Ова моја захвалност не би била потпуна ако не бих изразио једну жељу. Сада се преноси седиште Савеза у Београд и добија у нашем врсном директору г. Божи Павловићу новог

Главни секретар. (Бурно и једнодушно одобравање и усклици: Живео!)

Ја мислим да досадањи сарадници неће заборавити наш Савез. Изражавам своју жељу да они буду и даље наклоњени нашем Савезу да се он може развијати лепо и у Београду. И зато ми желимо нашем Савезу, са новим генералним секретаром г. Божићем Павловићем уз помоћ досадањег генералног секретара г. Др. Богдановића најлепши развој у будућности. (Бурно и дуго-трајно одобравање).

Претседник г. Др. Пеичић: Има реч г. Др. Емин Богдановић.

Др. Емин Богдановић: Господо, дозволите ми да вам се од срца захвалим на овом спонтаном признању, које сте исказали за мој досадањи рад. Ја сам својом сарадњом колико сам могао доприносио да се Савез градова унапређује, поред свих тешкоћа које сам имао у својој редовној дужности. Могу рећи да нисам био увек задовољан са оним што је учињено. Био сам незадовољан што се није учинило много више него што је учињено. Ја сам увек радио са вољом и љубављу. Отступајући са свога досадањег места ја нећу заборавити Савез градова, него ћу и даље његов рад пратити са највећим интересовањем и љубављу и потпомагати колико будем год могао будућу савезну управу у њеном раду, којој желим много успеха, много бољи и већи успех него што је до сада био. (Живо одобравање).

Васа Исајиловић: Господо, ја сам хтео да говорим, али одустајем од речи пошто је г. Адлешић то исто рекао, што сам хтео и ја, само много боље.

Претседник г. Др. Теодор Пеичић: Господо, пошто се нико више није јавио за реч тиме бисмо ми свршили данашњи службени рад наше скупштине.

Господо, у хвали коју је г. Адлешић управио Претседништву Загреба ја морам да додам да се и свима вама тако исто ми срдечно захваљујемо. Није било тешко предосећати овакав крај јер сте сви ви подједнако осећајући за своје градове од срца радили за унапређење нашег Савеза.

Ја желим овој скупштини да наши закључци и наше жеље буду што пре остварене и нашем Савезу сваки даљи напредак.

Загреб, предајући Београду ово дете, — Савез градова, — како је лепо у метафори рекао г. Адлешић, предаје га у сигурне и снажне руке да још лепше израсте овде и напредује. Ми ћемо и даље пратити рад, били на овим местима или не. Али знам, како је такође у метафори лепо рекао г. Адлешић, па да

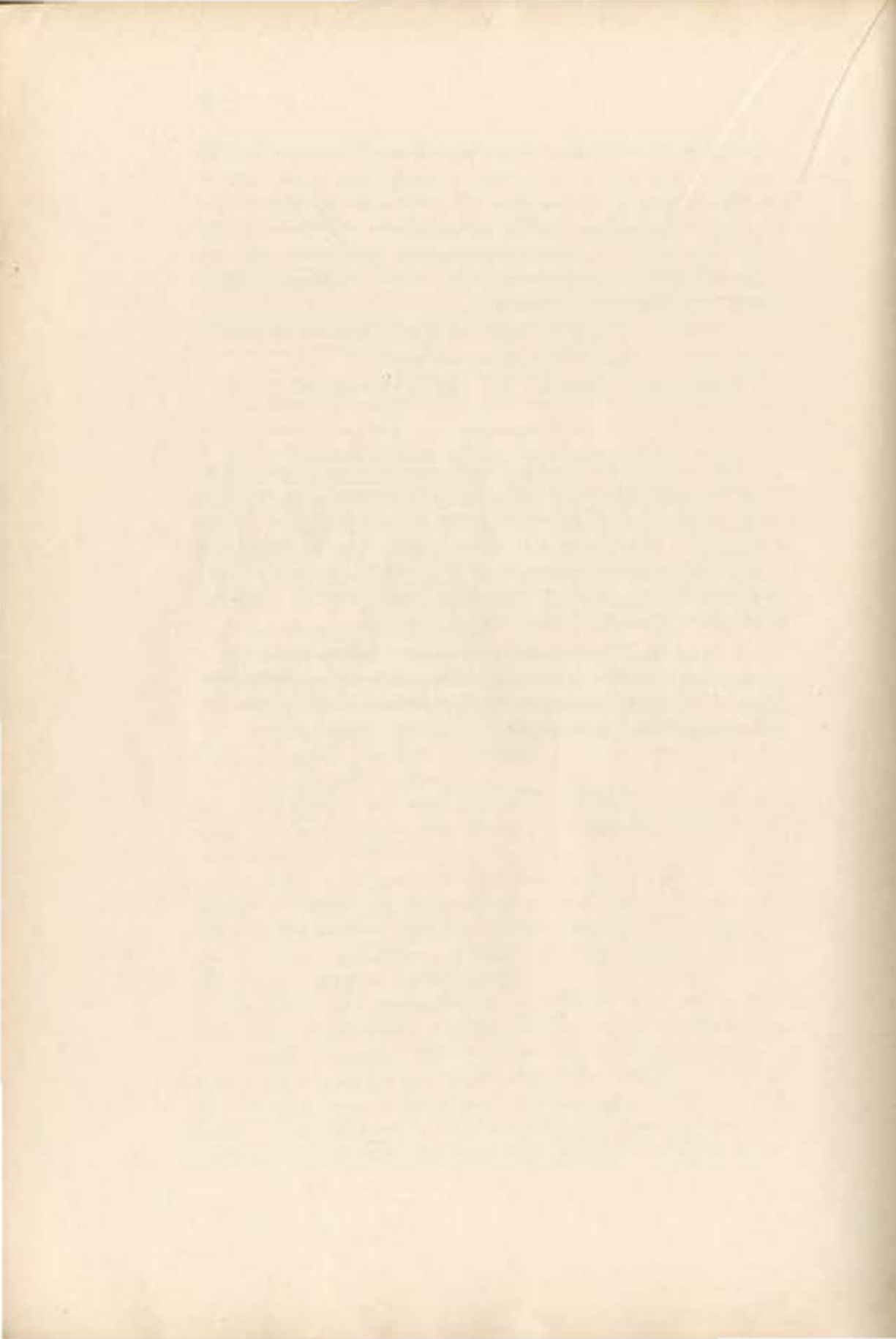
и ја кажем, да је ту била једна брижна мајка, — а то је била Љубљана, која је била исто тако уложила пуно труда, која се подједнако старала за ово дете, па мислим да захвалност исто тако иде и Претседнику Љубљанске општине г. Адлешићу. (Овде се г. Др. Пеичић захваљује Претседнику Љубљанске општине г. Др. Адлешићу, срдечно се рукујући са њим, уз бурно и једнодушно одобравање свих присутних).

Господо, до скорог виђења! Хвала вам лепо свима! Закључујем данашњу Скупштину. (Живо одобравање).

Скупштина је закључена у 11 часова пре подне.

Сви учесници Конгреса и Главне годишње скупштине, по завршеном раду одвезли су се на Авалу и Опленач, где су положили венце на гроб Незнаног јунака и гроб Витешког Краља Александра I Ујединитеља од стране Савеза градова Краљевине Југославије и Савеза градова Бугарске. Успут су свратили у Аранђеловачку бању, у којој су разгледали ново купатило, парк, изворе киселе воде као и нови хотел „Шумадија“.

У Београду су конгресисти разгледали разне социјалне и здравствене установе, техничке радове, радове на насипању леве обале Саве према Земуну, као и Београдски сајам, на коме им је био приређен и један ручак.

НАШИ ГРАДОВИ

У жељи да допринесе међусобном упознавању градова Савез објављује као додатак првој књизи Комуналне библиотеке кратак опис градова, са по једним карактеристичним снимком града и председником општине, из доба када се одржавао Конгрес Градова. Од овога правила отступљено је само онде, где није било другог излаза.

Неколико градова није послало тражени материјал и фотографије и због тога нису могли бити унети у овај додатак.

Г. ВЛАДА ИЛИЋ
Претседник општине града Београда

Град Београд се одликује разноликом лепотом и привлачношћу. Има оригиналних мотива у грађевинарству, сликарству, кипарству, народним везовима и рукотворинама. Има развијене водене спортове на Сави и Дунаву; Лети добро уређена тениска игралишта, а зими клизалишта. Народно позориште, библиотеке и друге културне установе пружају прилике и за висока интелектуална и уметничка уживања.

Дивна предграђа Дедиње и Топчидерско Брдо посута су раскошним вилама у разним стиливима. На Дедињу се налази прекрасни Краљев Дворац саграђен у српско-византијском стилу, и вила Краљевског Дома „Бели Дворац“ у модернизованом бароку. Испод њих се налази ванредно уређен Топчидерски парк, сав у цвећу и зеленилу. На супротном обронку је Кошутњак, густа и добро одишељена шума, — са просеченим пешачким и аутомобилским стазама, која се протеже на неколико километара.

Београд данас има око 400.000 станованика.

У Београду се сваког пролећа и јесени одржава редовни Међународни сајам узорака, а током целе године одржавају се специјалне приредбе и изложбе.

У Београду постоје ови музеји и установе:

Музеј Кнеза Павла, — у „Новом Краљевском Двору“ у средишту вароши; Војни музеј у Горњем граду, — са успоменама на Витешког Краља Александра I и на ослободилачке ратове, са ретком и богатом збирком историјских и војних објеката; Етнографски музеј, на углу ул. Милоша Великог и Бирчанинове; Музеј српске земље; Општински музеј, Кнегиње Љубице ул. бр. 11, са интересантним документима из београдске прошлости; Ловачко-шумски музеј у Топчидеру; Трговачки музеј, Милоше Великог ул. 29; Археолошки музеј (Краља Петра 2), са ископинама из преисторијске Винче; Црквени музеј (Богојавањска ул. бр. 8) у старом конаку Кнегиње Љубице, најлепшој згради старог Београда; Музеј Краља Петра, у ул. Миодрага Давидовића 40; Градски зоолошки врт, на сликовитом месту испод средњовековне тврђаве на Малом Калемегдану; Универзитетска ботаничка башта, Таковска 43. Народно позориште, — драма, опера и балет — зграда на Позоришном тргу, саграђена 1869, рестаурирана и проширена 1922; Позориште „Врачар“ у ул. Краља Милана — за лакше позоришне комаде; Народног универзитета у згради Коларчеве задужбине на Краљевом тргу; Универзитет: Филозофски и Правни факултет у две велике зграде на Краљевом тргу, Технички факултет у великој згради у ул. Краља Александра 73, Медицински факултет, Богословски факултет, Пољопривредни факултет у Земуну, Висока комерцијална школа у палати „Луксор“; Универзитетска астрономска опсерваторија на Великом Врачару. Народна библиотека, Косанчићева венац 12; Универзитетска библиотека, Краља Александра 71; Општинска библиотека, Кнегиње Љубице 1; Павиљон „Цвијете Зузорић“ за сликарске и вајарске изложбе.

Претседник Општине града Београда г. **Влада Илић** познати индустријалац и претседник Београдске индустријске коморе, постављен за претседника Општине почетком јануара месеца 1935 године.

БЕОГРАД: МИНИСТАРСТВА

ЗАГРЕБ

Г. ДР. ТЕОДОР ПЕЧИЋ
Претседник општине града Загреба

Град Загреб је седиште и главни град Савско а сада Бановине Хрватске. Лежи на брдским оградама Загребачке горе и пружа се сав до Саве. За време Римљана а ни пре њих није на данашњем месту Загреба постојало никакво насеље. Историја Загреба почиње у доба кад је Угарски краљ Ладислав, шурек Хрватског краља Дмитра Звонимира, основао бискупију (1093). Тада је он морао бити прилично насељен. Име града постало је вероватно на тај начин, што је у близини Влашке Веси стајало насип или **греб**, који је тај крај бранио од поплаве, а можда и од непријатеља. Становници који су се налазили иза насипа називали су место Загреб.

Историја Загреба пуна је разних занимљивости и доживљаја. У њему су се укрштали разни интереси и сукобљавале многе тежње и утицаји. Тако је он одмах постао знатно место, које се у своје даљем временском току стално развијало.

У XIV веку Загреб је имао облик троугла, опасаног зидовима и кулама. У градску тврђаву долазило се са две стране: Камена и Месничка

врата. Усред вароши налазила се црква Св. Марка. После пожара црква је обновљена, и данашњи облици има од друге половине XIX века.

На подручју данашњег Загреба било је раније више општина, које су носиле разна имена. Тек 1850 год. цар Фрања Јосиф издао је патент са новим општинским редом за слободни и краљевски град Загреб.

У доба Аустро-Угарске Загреб је био арена великих политичких и националних борби, које су водили Срби и Хрвати. У тој борби Хрвати су изграђивали своју политичку, културну и националну индивидуалност, борећи се за своју слободу и независност.

У уједињеној држави Југословене Загреб је одмах заузео једно од водећих места у економском, привредном и банкарском животу. У току два деценија он је веома напредовао, изграђивао се и појачавао своју моћ у свима правцима народног живота.

У културном и просветном погледу Загреб је сачувао и још више развио свој углед као просветни, културни и уметнички центар. Све манифестације духовног живота у њему су јако развијене, тако да он у том погледу ништа не заостаје иза великих културних центара Западне и Средње Европе. Потпуни Универзитет, Уметничка и Музичка академија, Југословенске академија знаности и уметности, велика и богата Универзитетска библиотека, Народно позориште и много других школских, просветних и културних установа чине понос главног града Хрватске.

Веома интересантан је Загреб у погледу туристичког промета. Његове историјске старине и богати музеји чине, да је Загреб врло много посећиван и од домаћих и од страних туриста. На том пољу њему претстоји сјајна будућност с обзиром на географски положај, саобраћајну повезаност са Средњом, Западном и Југоисточном Европом, као и са Јадранским Морем.

Индустрија, трговина, занатство, бакарство и све остале гране привредног и јавног живота у њему су заступљене у већој мери, него у ма ком другом граду Југославије. Рачуна се да Загреб данас има преко 250.000 становника.

Претседник града Загреба г. **Др. Теодор Пенчић** налази се на челу градске управе од 26 III 1937. На положај претседника Општине дошао је са положаја члана Државног савета Краљевине Југославије.

ЗАГРЕБ: ПОЗОРИШТЕ

ЉУБЉАНА

Г. Д-Р ЈУРО АДЛЕШИЋ
Претседник општине града Љубљане

Град Љубљана је седиште Дравске бановине и центар Словеначке. Историја Љубљане пуна славе потиче још из Митолошког доба а староставне књиге причају, да је Јазон са својим Аргонаутима установитељ Емона, претходнице наше Љубљане. Силан вихор Атилове војске уништио је на свом походу у Италију цветну Емону а стари Словенци сагредили су у VI столећу на њезиној рушевини Љубљану.

На раскрсници друмова народа са севера на југ те са истока на запад Љубљана се брзо развила у важан културни и господарски центар. Наполеон је донео 1809 главном граду Словеније слободу и начинио га престоницом својих Илирских покрајина. Већ у XVI веку добила је Љубљана своју прву штампарију, где су се штампале у главном Словеначке књиге протестанских писаца. Школство је брзо напредовало са неколико добрих виших школа. У XVII веку сконцентрисао се сав културни рад у Академији, а г. 1702 добила је Љубљана већ своје филхармонијско друштво, које делује непрекидно до данас.

Љубљана има око 90.000 становника а териториј градске општине обухвата 65 км². Има око 7.000 кућа са 21.000 станова. Већи део гра-

ђанства станује у сопственим кућама. Љубљану можемо убрајати међу најздравије градове Југославије, као баштенску варош у којој је морталитет у последњих 20 година пао од 15% на 10%.

Универзитет, који је Аустрија укинула у XIX веку добила је Љубљану поново прве године у новој слободној држави. Исто тако Љубљана је добила и још неколико виших школа и друге културне заводе, а од 1938 г. може се поносити и својом Академијом наука и уметности. Љубљана има више надлештава и конзулата, свог бискупа, Градски етнографски и Народни музеј, Народну галерију, лепу зграду Опере, Драмско позориште, богате галерије и библиотеке. Љубљански велесајам привуче сваког пролећа и јесени својом изложбом око 100.000 посетилаца из Читаве Југославије као и других држава, а често је место у коме се држи велики међународни конгреси и манифестације.

Особито пада у очи велики напредак грађевне уметности, која је изкристализовала сву лепоту барокне Љубљане и њу спретно спојила са домаћом савременом архитектуром. За ово има се захвалити пре свега активности архитекте професора универзитета Јожеа Плечника и његове школе. Тако је настао Словенцима и Југословенима овај драги и радо посећивани град. Љубљана је постала угодан центар ове напредне туристичке покрајине, која спада у најважније области међународног туризма. Град обилазе велики и добрим хотелима, са свим комфором и разном одмором које очарају госте и маме их да понова дођу под његово окриље.

Свестрани напредак Љубљане очито нам приказује буџет градске општине. Данас не можемо скоро веровати, да је буџет градског фонда и сиротинског фонда за 1918/19 износио само 2,618.656 круна а буџет градског фонда само за г. 1939/40 износи 73,694.793 дин., са градским предузећима заједно дин. 123,608.766.— Поред великих дотација од разних добровољних акција те ванредних кредита издаје Градска општина Љубљана 10% редовног буџета за чисту социјалну бригу.

Претседник града Љубљане г. др. Јуро Адлешкић, адвокат, рођен је 1884 године. У Љубљанској Обласној скупштини био је референт за финансије, обрт и трговину. Сада је члан Банског већа Дравске бановине.

За претседника Општине града Љубљане постављен је 17 XII 1935.

ГРАД ЉУБЉАНА

С К О П Ј Е

Скопље је једино насеље плодне и богате скопске котлине, која у географском погледу чини централну област не само Јужне Србије него и Балкана. Скопље има преко 80.000 становника, те је по популацији највећи град, а у административно - политичком, привредно - саобраћајном и просветно-културном погледу централни град Вардарске бановине. Вардар, велика и лепа река, дели Скопље на два једнака дела и по површини и по броју становника, али веома различита по духу и култури: — на једној страни Скопље експанзивне, напредне западњачке цивилизације и на другој, Скопље где се старе навике, архаични обичаји и пасивни менталитет оријента, још увек опирају бурним струјама напретка. Тај контраст, та мешавина старог и новог света, источне и западне културе, чини једну од главних одлика Скопља. Треба само са железничке станице, главном улицом и тргом Краља Петра, уоквиреном венцем монументалних модерних грађевина, прећи преко импозантног древног моста, који носи име Цара Душана, најмоћнијег владара средњовековне Српске историје, па осетити тај прелаз са запада на исток, из садашњице у столећа далеке прошлости.

Г. Д-р Коста Чокацић

Ставарно расе су и народи живели и изумирали, а Скопље је настављало и даље свој вечити живот, будући у исти мах и колевка и гробница многих култура и цивилизација.

По природној лепоти и живописној околини, са Скопљем се може мерити ретко који град Југославије. Јер Скопље је са три стране уоквирено планинским венцима, испресецаним дивљим и романтичним клисурама и кланцима: са југа Водно, високо 1067 метара и Каршијак са огранцима високе Јакупице; са запада Жеден 1360 м. и огранци Сухе горе; североисточно: величанствена околина славне и романтичне Шар планине 2700 м, са висовима Љуботеном и Турчином; а са севера Скопска Црна гора 1851 м. А као контраст овом утиску планинских висова, са источне стране пуца видик у једну пространу равину, која се наставља у чувено Овче Поље и изиђује тамо на северу са Моравском долином.

Најглавније, од свега је околност што је Скопље својим положајем постављено тако, да је не само центар свих вези за унутрашњи саобраћај у бановини, него и важна раскрсница путева који везују све стране Југославије као год и исток са западом, Азију са Европом. Кроз Скопље иду козови из Грчке за Београд и средњу Европу. Преко пет попуте вањом, једном речју Скопље је немогуће обикти при путовању. Четири кружна пута везују сва места Јужне Србије за Скопље. Сваки од ових путева открива своје особености, било у историјско-културном погледу својим: споменицима, манастирима и црквама, са средњовековним фрескама и резбаријама, цамијама и мошејама, текијама и хановима, било у привредном погледу својим специјалним културама: пиринча, памука, сусама, афрона, дувана, било лепотом природе. Само Скопље, пак лепотама своје околине и богатством архитектонских и уметничких споме-

ника, претставља најпривлачнију тачку за странце који путују било из туристичких, било из научних или других разлога.

Скопље као седиште бановине има сва потребна државна и војна надлештва. Осим тога Скопље има филозофски факултет универзитета и врло лепо и пространо Народно позориште. Осим тога више гимназија, стручних школа као и велики број основних, грађанских и занатских школа. Оно је тако постало просветни и културни центар бановине, са великим перспективама за будућност.

Претседник Општине града Скопља г. Др. Коста Чохаџић, лекар, рођен у Бевђелији 1883 године учио је школе у Солуну и Цариграду, а медицински факултет у Паризу. Учествовао је у ратовима за ослобођење као лекар, а сада је резервни санитетски потпуковник. Као јавни радник сарађује у многим друштвима. Дугогодишњи је претседник Лекарске коморе; претседник најстаријег хора „Вердар“ (основаног још под Турцима), претседник железничког „С. К. Југ“, затим претседник Ротари клуба и Тенис клуба. Потпретседник је црквене општине Скопске епархије и епархијског одбора и члан многих националних и хуманих удружења.

СКОПЉЕ: ДУШАНОВ МОСТ

Н И Ш

Ниш је град са 40.000 становника, од којих су 95% Срби православне вере. Он се у историји помиње још у другом веку пре Христа. Већи значај добија када цело Балканско Полуострво освајају Римљани. Овај град, родно место Константина Великог, освајан је од Гота и рушен од Хуна у V столећу, док га најазад не поседоше и намножише Срби крајем VI столећа.

Ниш као један од већих градова Краљевине Југославије, налази се на раскршћу најкраћег интернационалног саобраћаја, који спаја западну и средњу Европу за Азију, Египат и Суецки Канал.

Занатски производи Ниша ношени су на Исток до Цариграда, на Запад до Дубровника и на Север до Пеште и Беча. Из тога времена у Нишу су нарочито били чувени кујунџијски, терзијски и ћурчијски занати. Ради унапређења занатства и заштите занатлија постоји Занетска комора.

На почетку овог века занати су почели опадати, а на њихов рачун постепено наступила индустријализација Ниша и околине. За овај развој Ниш и његова околина имају готово све потребне предуслове — угљ, водене снаге, руде и земљорадничке производе.

У Нишу има регистровано 913 трговачких радњи, од којих многе уживају добар глас и у даљој околини. Најбројније су колонијално-ба-

Г. Ђорђе Коцић.

НИШ: ГЛАВНА УЛИЦА

калске и мануфактурне, које имају потпуно европски уређај. И поред економске кризе, која је владала последњих година, трговачки живот није имао великих потреса, но се развијао правилно, иако врло лагано. У трговачком погледу, Нишу гравитира околина, која достиже до 100 км., нарочито од каде је Ниш постао седиште Моравске бановине. Привредном и трговачком свету стоје на расположењу неколико новчаних установа и главни филијали Државне хипотекарне и Народне банке.

Ради унапређења трговине и привреде уопште у Нишу постоји Трговинска комора.

У Нишу данас постоје следеће школе: Мушка реална гимназија, Женска реална гимназија, Државна трговачка академија, Стручна мушка занатска школа, Железничка школа, Женска занатска школа, шест основних школа, Школа за дефектну децу, и три Продужке — шегртске школе. Једна од просветних установа је свакеко и Народно позориште у Нишу, као и три недељна листа и два периодична часописа.

У Нишу, као и у другим нашим већим градовима, постоји велики број хуманих, просветних и спортских организација, које својим радом доприносе општем културном подизању становништва.

Претседник града Ниша г. Ђорђе Коцић, рођен у Нишу 1901. Школовао се у Нишу, Београду, Швајцарској, Италији, Француској и Аустрији. Био је оснивач и претседник Продуктне берзе у Стопљу. Старешина сокола, члан и оснивач многих културних друштава. Правник по струци, он се више бави економским и привредним проблемима.

Н О В И С А Д

Г. Д-р Милош Петровић

Град Нови Сад лежи испод старогрчког Петроварадина, на обалама Дунава, у његовом средњем току између Будимпеште и Београда, на главној железничкој прузи из средње Европе за Цериград.

Не само међу градовима Југо-Славије, него и у нашој политичкој и културној историји Нови Сад има несумњиво угледно место. Развио се из војничког насеља око петроварадинске тврђаве, на левој обали Дунава, којој управо и дугује свој постанак.

Први насељеници Новог Сада били су врло разноврсног порекла, разних вера и народности, које су ратни вихори доносили крајем XVI и током XVII столећа. Поред Срба граничаре, ту су и Хрвати, Мађари и Немци.

Од првих његових почетака, српски део овог шароликог етничког мешавина, која се силом прилика током XVII и XVIII века слегла у Нови Сад, био је најпредузимљивији, најнапреднији, најдинамичнији. Он му је одредио значај и карактер и утиснуо своје изразито српско обележје

које је, са малим колебањем, задржао све до данас. Жива, живава и издржљива у борби, способни у утакмици, увек задахнути родољубљем,

Срби Новосађани воде сталну и истрајну борбу да се афирмирају, да освоје што више места, да Нови Сад учине жижом националног развитка Срба и за једно кратко време успевају да на себе обрате пажњу свег Српства, да му предјаче у појединим областима националног живота.

Главни српски листови и часописи излазе у Новом Саду. До 1894 покренуто је и излазило у Новом Саду око 60 српских листова и часописа, који су девали правац српској књижевности и народној политици, док су у истом том временском размаку у Новом Саду угледали света само две мађарска листа.

Кроз „Српски дневник“, својим знаменитим чланком на Туциндан 1860, Светозар Милетић даје први сигнал за окупљање Народне странке, прве политичке странке у модерном смислу код Срба. Нова политика коју је Милетић проповедао, а новосадско Српство оверучке пригрлило, имала је свој корен у идејама велике Француске револуције и у либералном покрету који је после ње настао у Европи. Слобода, једнакост, братство; грађанска и национална слобода и једнакост, то су идеје које је требало остварити.

Нови Сад је данас привредни и политички центар Дунавске бановине. Све више добија изглед модерног европског града. Његов положај у географском и саобраћајном погледу чине га великим привредним центром државе. Трговина, занатство, индустрија добијају у њему све већи полет. Културни и просветни живот је на врло високом ступњу и одржава склад са славном историјском прошлошћу.

Рачуна се да Нови Сад има данас око 60.000 становника.

Претседник града Новог Сада г. др. Милош Петровић је познати јавни и привредни радник у Новом Саду. Комуналном политиком бави се већ дуже времена. Учествоје активно у раду земљоредничких и сточарских задруга.

НОВИ САД: ОПШТИНА

САРАЈЕВО

Г. Мухамед Златар

Сарајево је главни град Дринске бановине, на обалама мале Миљацке, окружен венцем високих планина, које му дају врло интересантан и прилачан оквир. На важној раскрсници путева, који су кроз дуги ток историје водили кроз њега, Сарајево је познато од давнина и имало је своје доба цветања и пропасти. За време намесниковања Гези Хусрев бегу град се био необично јако развио и дошао до броја од 80.000 становника. Затим настаје опаданье, тако да је у доба доласка аустроугарске окупације имао једва 20.000 становника. Данас град броји преко 85.000 становника.

Као средиште бановине Сарајево има сва потребна цивилна и војна надлежства. Ту су банска управа, Дирекција пошта, телеграфа и телефона, Дирекција железница, Финансијска дирекција, Дирекција државних рударских предузећа, Дирекција шума, Срески и Окружни суд, Апелациони, Касациони и Управни суд. Од комора: Трговинско-индустријска, занатска, радничка, адвокатска, лекарска и инжењерска.

Сарајево има 20 основних школа са 7.500 ђака; десет средњих школа са 5.500 ђака; седам стручних школа са 1.200 ђака и седам професионалних школа са 800 ђака. Постоји и Народни универзитет.

САРАЈЕВО

Од установа ширег значаја треба споменути Земаљски музеј, познат широм научног света, са много споменика из преклаторијског, римског и средњовековног доба, са богатом збирком из турског доба и збирком етнолошком и природно-зnanственом.

Сарајево има 4 библиотеке, од којих је највећа музејска, која са библиотеком бив. Балканског института има 50.000 свезака. Постоји и Бановинско народно позориште. Од штампе излазе два дневна листа и око 100 недељних и месечних листова и часописа политичког, културног, привредног, верског и стручног садржаја.

И ако није развијена према објективним условима и могућностима, индустрија има данас 10 разних предузећа. Постоје две градске и једна државна електрична централа. Вредност инвестиција сарајевске индустрије достиже цифру од Динара 200.000.000.

У Сарајеву постоји око 1.400 трговачких радњи и око 1.700 занатских радњи. Новачних установа има 26. Околине Сарајева је веома богата разним рударским предузећима. По својем карактеру, околности и природи и другим интересантностима, Сарајево спада у најживље наше туристичке центре и има велику будућност и све услове за брзи просперитет.

В. д. претседника града Сарајева г. Мухамед Златар, припада реду млађих привредника, који су се јако истакли у своме послу и стекли опште поверење.

БАЊА ЛУКА

Бања Лука је главни град Врбаске бановине, налази се у њеном центру, на обалама хладног и хитрог Врбаса. Надморска висина је 153 м. Са истока и југа град је заклоњен брдима а са севера и запада отвара се равница све до Саве. Град заузима врло велику површину од 30 км² са атаром од преко 50 км². Улична мрежа је дуга око 75 км са површином од 420.000 м². Асфалтирано је 30.000 м², остало је макадам. Број становника данас износи преко 30.000.

Као средиште бановине Бања Лука има сва потребна војна и цивилна надлежства. Ту је седиште Врбаске дивизијске области, Војног округа, Сталне војне болнице и Јан-дермеријског пука. Затим од цивилних власти: Банска управа, Финансијска дирекција, Шумска дирекција, Окружни и Срески суд, Трговинско-индустријска комора, Занатска комора, Пољопривредна комора, Управа полиције, Среско начелство, пошта; затим, Хигијенски завод, Државна болница, Окружни уред, Јавна берза рада итд.

Од школа Бања Лука има: Мушку и Женску реалну гимназију, Учитељску школу, Трговачку академију, Мушку и Женску грађанску

Г. Д-р Асим Џинић

школу, Мушку и Женску занатску школу, Домаћичку школу, Шерптску школу, и Школу трговачке омладине, 6 основних школа, једну приватну грађанску школу и две приватне основне школе.

Градска општина има од предузећа: водовод, канализацију, осветлење и клиницу. У граду постоје 484 трговачке радње и 467 занатских радњи.

Град и околина веома су интересантни у туристичком погледу и туризам се из године у годину све јаче развија. Постоје два првокласна хотела „Палас“ и „Босна“. У граду има 62 ресторана, 8 босанских хамова, 40 народних кухиња и 112 кафана.

Од кад је постала центар Бановине у Бања Луци је изграђено преко 600 зграда за становање, поред великог броја врло лепих јавних грађевина. За последњих 10 година изграђено је преко 600.000 м² земљишта. Град се из године у годину развија и има велику будућност.

Претседник градске општине је г. др. **Асим Цинић**, рођен 1903 године у Бања Луци. Из старе познате породице Цинића, која је за последњих неколико деценија дала граду 8 градоначелника, г. Цинић наставља данас ту светлу традицију своје породице. По савршеном правном факултету ступио је у судску струку, да би се ускоро посветио адвокатури. Учествоје у раду културних, просветних и хуманих друштава. Бански већник био је 1936 год. Фебруара 1938 год. постављен је за претседника општине.

БАЊА ЛУКА: БАНОВИНА

СПЛИТ

Град Сплит је данас центар даламатинског приморја. Још од давних времена познато приморско и трговачко место, Сплит има своју дугу и веома интересантну историјску прошлост. Нарочито је Сплит био познат за доба Римљана, а под Диоклецијаном, који је у њему био саградио величанствен дворца, чије се зидине и сада одржавају.

Прелазећи из руке јединих у руке других господара Сплит је 1918 дочекао Уједињење Јужних Словена у једну јаку државу, која је и њему омогућила велики и брзи развјатак. Напредак Сплита после рата пада сваком у очи.

Број становника данас износи око 50.000. Пораст се осећа из године у годину све јаче, нарочито услед прилива радничког елемента, који се ту насељава било услед развоја индустрије, трговине и занатства, било услед развијеног поморског лучног саобраћаја, што све омогућива релативно лако и добро плаћено уоплавање. Пораст становништва изазива потребу појачаног подизања зграда. У Сплиту се од рата на овамо подигло око 3.000 станова, већих и мањих, у чију је изградњу уложено преко 400.000.000 динара.

Како је Сплит важан туристички центар осећала се стално потреба за хотелима. И они су се редом подизали или обнављали. Град данас располаже са десетак добро уређених хотела са више мање модерним комфором.

Т. Иван З. Врдољак

СПЛИТ: ПОГЛЕД С МАРЈАНА

Духовни живот у Сплиту је врло развијен и има све услове за даљи развој. Постоје три музеја: природњачки са морским акваријем, етнографски и археолошки. Осим тога Сплит има Уметничку Галерију, са нашом класичном и модерном ликовном уметношћу. Много година у Сплиту постоји Градска библиотека, богато опремљена, а поред ње постоји још: Пучка књижица и Соколска библиотека, осим неколико клупских књижица. Постоји пет певачких друштава: Звонимир, Томислав, Јединство, Шумадија и Зора. Поред Богословије Сплит има још: Државну реалну гимназију, Државну класичну гимназију, Женску реалну гимназију, Бискупску класичну гимназију. Затим Сплит има Државну трговачку академију и Средњу техничку школу поред великог броја разних нижих школа, у којима се омладина припрема за учење у вишим школама.

Вршилац дужности претседника града Сплита је г. **Иван З. Врдољак**, познати велетрговац, рођен је 1889 г. у Сплиту. Истанут је јавним радом у патриотским, културним и хуманим друштвима.

Ц Е Т И Њ Е

Град Цетиње, сада седиште Зетске бановине, раније престоница Краљевине Црне Горе, налази се источно од Ловћена у карсном и песковитом пољу. Високо над морем, окружено планинским венцима. Има јаку зиму са доста снега, а лето суво и топло. Јесен и пролеће су кишавити. Цетиње је 1485 постало седиште црногорских владика, а доцније престоница државе.

Цетиње је данас град са преко 10.000 становника и с обзиром на то да је политички центар бановине, јавни живот је у њему прилично развијен. Школски живот је на високом степену, јер има велики број стручних и средњих школа, у којима се омладина припрема за живот.

Постоји поред осталог Бановинско позориште, Музеј Црне Горе, библиотека и неколико историјских споменика. Ваља нарочито споменути Цетињски манастир, двор краља Николе и Официрски дом, зграда у којој се родио Блаженопочивши Витешки Краљ Александар I Ујединитељ. У Цетињу је створена прва Зетска штампарија и издаван први српски лист.

Претседник општине г. **Јевто Спасић** улаже све напоре да кроз градску општину допринесе да се Цетиње што више развије и живот у њему постане живљи и пријатнији.

ЦЕТИЊЕ: СРЕДИШТЕ ГРАДА

РУМА

Град Рума се помиње тек у турско доба. Први становници Руме били су Срби православне вере. Католици су много касније дошли у Руму.

Одбор Народног већа образован је у Руми дана 31 октобра 1918 г. под претседништвом поч. Др. Жарка Миладиновића, адвоката. Српска војска ушла је у Руму 6 новембра 1918 год. под командом поручника Станислава Кракова.

Рума као трговишна општина имала је уређен магистрат сав до 1896 године када је од Кр. земаљске владе укинута и општина подвешена под Закон о сеоским општинама од 1870 год. Законом о градским општинама од 1934 године уврштена је Рума у састав градова.

Према задњем обављеном попису становништва од 1931 године бројала је Рума 13.397 становника. Рачуна се да данас Рума броји око 15.000 становника.

У задње време град Рума се доста развија у трговачком, привредном а и у културном погледу. Грађевна делатност је у задњих две године необично јака.

У Руми постоје следеће фабрике: две фабрике намештаја, три велика млина са електричним погоном.

Културних установа има много а такође и земљорадничких задруга.

Претседник града Руме г. **Никола Вукадиновић**, адвокат, рођен је у Руми. Још као омладинец бавио се активно политиком.

Г. Никола Вукадиновић

РУМА: ГЛАВНА УЛИЦА

БИТОЉ

Г. Влада Ризевић

Град Битољ, после Скопља највећи и најлепши град у Јужној Србији и један од најстаријих градова у Југославији, лежи у источном подножју Перистера а на самој ивици Битољско-Прилепског Поља или Пелагоније.

Град Битољ је на надморској висини око 620 м. Корито реке Драгора кроз град уређено је, и с обе стране изграђени су кејови; шеснаест мостова олакшава саобраћај између обеју обала.

У Битољу се види највећа мешавина становништва него ма у ком другом граду Јужне Србије. Срби у граду имају од 33.000 становника велику већину (око 20.000). Српско становништво у граду већином је пореклом од скорашњих досељеника из околних села и из суседних предела и бави се делимиче трговином и занатима, али највише земљорадњом. Поред њих има око 5000 Православних Цинцара, који су поглавито трговци. Сасвим је незнатан број Грка у граду (175), па и то су потомци

погрчених српских, арбанашких и цинцарских родова.

Битољ је и данас изразито трговачки град. Од значаја је и као извозно место за Грчку, нарочито стоке и жита.

Претседник града Битоља г. Влада Ризевић од како је на челу општинске управе са великом вољом и енергијом настоји да град Битољ освоји оно место, које му припада на југу наше државе.

БИТОЉ

БЕЛА ЦРКВА

Град Бела Црква је једно од најлепших банатских места. Лежи у пространој, романтичној долини реке Нере, опкољен оградним Карпатских планина. Удаљен је од Дунава 1, а од румунске границе 2 км.

Данас град броји око 10.000 становника.

Бела Црква културно стоји на високом нивоу, јер већ дуги низ година постоје у граду разне националне, хумане, просветне, привредне и спортске организације. Град има пуну државну реалну гимназију, Државну грађанску школу, народну основну школу и са мађинским одељењима. Даље пуну руску мушку гимназију са интернатом и руски девојачки институт са пуном женском гимназијом. Поред тога има Окружни и Срески суд, Шумску управу, пук артиљерије, Ваздухопловну школу гађања, ваздухопловну базу, Среско начелство, као и велики број разних других државних установа и звања.

Ради свога лепог и здравог положаја град Бела Црква је један од најлепших климатских места Баната.

Претседник града Беле Цркве г. **Жива Јанкулов** је активан јавни радник у многим привредним и културним установама. Нарочито је запажен његов 25-годишњи рад као већника општине града Беле Цркве. Од 1936 са врха општинске управе спроводи своје дугогодишње искуство као јаван и комунални радник.

Г. Жива Јанкулов

БЕЛА ЦРКВА

ПАНЧЕВО

Г. Васа Исaиловић

Град Панчево удаљен је од Београда око 16 километара. Лежи на реци Тамишу, недалеко његовога ушћа у Дунав, и има око 30.000 становника.

Најстарији житељи Панчева могли су бити Трачани. Затим Илири, Сигини, Келти и Готи. Град је био утврђен, јамачно од Келта, и носио име **Панука**. Доцније Панчево је било изграђено и утврђено по фортификационим плановима Цара Јустинијана као предграђе утврђеног Београда.

Важност Панчева, као индустријског средишта, истиче се већ године 1794 и у списима се спомиње да је трговина била у српским рукама.

Бурна 1848 година повукла је и Панчево у борбу против Мађара, која је Панчеву прибавила име „Српско Спарта“.

Благодарећи речном и железничком саобраћају остало је Панчево кроз дуго време средиште трговине са житарицама и дрветом.

Панчево има за туризам неколико лепих објеката, као што су

уметнички радови сликара Данијела, Предића, Алексића и Настасијевића у панчевачким црквама, Свето-Успенској и Преображенској.

Претседник града Панчева г. **Васа Исaиловић** дуго низ година води са успехом Општину, као њен претседник, показујући велику вољу, смиао и енергију за уређење овога града, који почиње све више постајати предграђе престонице.

ПАНЧЕВО: ОПШТИНА

БЈЕЛОВАР

Бјеловар град у Савској Бановини, на јужном обронку (135 м) Билогоре, мало повише веома плодне равнице. Железничка станица на прузи Осијек—Бјеловар—Крижевци са краком Бјеловар—Гарешница и са краком Бјеловар—Гарешница и Грубишнопоље. Има пошту, телеграф, телефон. Бјеловар је леп, уредан, чист град са много укусних паркова, те модерним и прекрасним летњим купалиштем. Правилно је грађен по узору талијанског града Торина, а типично је веће место бивше војне крајине. Насред града је главни трг са бароком римокатоличком црквом и модерно уређеним парком Краља Петра I Великог Ослободиоца. Бјеловар има преко 10.000 становника, седиште је војног округа и 42 пеш. пука, Окружни и Срески суд, Градско поглаварство, Среско начелство, Пореска управа, Имовна опћина Крижевачка и Бурђевачка, велика реална гимназија, болнице, 4 основне школе, (1 чешка приватна), женска и мушка занатска школа. Бјеловар је знатно трговачко и помало индустријско место.

Г. Јосип Михаљев

В. д. претседника града Бјеловара г. Јосип Михаљев посветио се саз комуналном и урбанистичком изграђивању Бјеловара. Склопио уговор у име општине о осветлењу града, подигао хигијенску тржницу и основао осигуравајућу столарску задругу. Одликован је заслуге Југословенском Круном.

БЈЕЛОВАР

Б И Х А Ћ

Г. Мухарем Галић.

Бихаћ спада у ред оних наших градова у којима су давна, бурија столећа оставила безброј историјских знаменитости.

Претпоставља се, да је Бихаћ, по хроници Фратра Томашића, постао око 1205 године, у сачуваним списима спомиње се у XIII столећу.

Бихаћ је надалеко познат са многобројним средњовековним кулама, зидинама и бедемима. По мишљењу археолога бихаћка долина је једно од најзначајнијих археолошких подручја у држави. Има трагова прастарих насеља из неолитског доба. Откривене су многе некрополе илирско-келтских племена Јапода, безброј разних жртвеника од камена и осталих значајних ситних предмета. Све ове ископине чувају се у Бихаћу.

Најзначајнија привредна грана града Бихаћа је земљорадња, трговина и занатство. Претежни број становништва бави се земљорадњом.

Данашњи град са електричним осветљењем, са водоводом, проведеном канализацијом, са многобројним алејама, лепим парковима, хотелима, многобројним споменицима из историјског и преисторијског доба, веома је леп и привлачан.

Град Бихаћ данас броји око 12.000 становника.

Претседник општине је г. Мухарем Галић, који улаже много труда да Бихаћ још више унапреди и подигне на већи степен у сваком погледу.

БИХАЋ

ВАЉЕВО

Град Ваљево се развијао постепено као већина наших градова у унутрашњости. Треба истаћи нарочито његов углед у I устанку, када је био центар покрета где су се стицали тадашњи правци. Ратни догађаји су својим разорним дејством његоз напредак зауставили, јер су се у њему и његовој ближој и даљој околини водили крвави ратови за ослобођење и уједињење.

Град се развијао ралидно, нарочито у новије време. Он има општинску електричну централу, водовод са добром пијаћом водом. Изграђује се модерна калдрма. Подиже се индустрија, које до скоро није никакo било. Нарочито се велика пажња обраћа на дотеривање иначе одличне околине, какзу има ретко која наша варош, те је развијен туризам.

Културни живот места је развијен. Има пуну гимназију, Средњу пољопривредну школу, Грађанску школу, две основне школе, Трговачку и Занатлиску празничну школу; а од ове године Државну Трговачку академију и Средњу техничку школу.

Претседник града Ваљева г. **Александар С. Ломић** као пензионер посветио се општинским пословима. Као претседник улаже великог труда на подизању града на виши степен, дајући му електрику, водовод, модерна калдрму, пијаце, паркове. Нарочита пажња обраћа се развоју нове индустрије.

Г. Александар С. Ломић

ВАЉЕВО: ОКОЛИНА

ВАРАЖДИН

Г. Драгутин Перко

Град Вараждин од свога историјског постанка до данас има веома занимљиву и значајну прошлост, чији се историјски подаци добрим делом чувају и данас у Градском музеју, који је смештен у средњовековним кулама старог града. Град данас броји преко 15.000 становника од чега је око 94% српско-хрватске народности, већином католици.

Данас је град седиште среског начелства, Окружног уреда, Среског суда, Пореске управе, Катастарске управе, једног пешадијског пука и Артиљеријског пука и разних других мањих надлежности. Има две гимназије и то државну која је 1936 године прославила 300-годишњицу опстанка, те приватну француску гимназију са колегијумом; затим државну грађанску школу, Женску грађанску школу, Женску стручну школу и стручну продужну школу, 4 мешовите основне школе. Град се данас нарочито после рата све више индустријски развија. Највеће и најпознатије предузеће је Текстилна индустрија д.д. (Тивар) која запослије

око 2.500 што радника што намештеника, затим и знатно предузеће Вараждинска индустрија свиле, која запослије близу 500 радника, творница намештаја и покућства из савијеног дрва „Тонет-Мундус д.д.“, „Марибор-

ВАРАЖДИН

ска ткаона платна" те „Бука текстил д.д.“ творнице текстилне плетене робе.

Градска општина има властиту градску болницу, затим градску клинику, градску циглану и градску штедионицу, електричну централу, која добија струју из велике хидроелектричне централе у Фали, а има и стројеве за властиту резервни погон. Знаменитости: стара зграда градске већнице, коју је градској општини поклонио маркгроф Јурај Брандербурш, муж Беатрице Франкопанске године 1523, затим „Стари Град“ саграђен у готском стилу са још данас очуваним бедемима.

Претседник града Вараждина г. Драгутин Перко, налази се по трећи пут на челу градске управе. То најбоље показује колики углед ужива, а уједно и са колико преданости и воље ради на унапређењу свог града, зашта је више пута одликован разним орденима.

ДУБРОВНИК

Од већих приморских градова Југославије, који имају железничку везу са заложем, Дубровник је најјужнији.

Дубровачка градска општина броји 18.000 становника, те обухвата осим града и предграђа још и оза туристичка места: Сребрено-Кулари, Млини, Ријека дубровачке и оток Колочеп.

Дубровник је већ у XII веку имао своју „граматичко-реторичку школу“ која се током векова усањавала. Данашња дубров. гимназија (на Плочема) има паралеле класичног и реалног смера. Друге школе: Поморска војна академија, Трговачка поморска академија, Трговачка академија, Учитељска школа, Франевачка гимназија, Бискупско сјемениште, Деојачки интернат, те неколико грађанских и више основних школа. — Остале културне установе: Градски музеј (културно-историјски и природословни део), Државни архив Дубровачке републике, Самостанске библиотеке, Бискупска пинотека, Народни универзитет, Француски серкл, Немачка академија, Енглески клуб, Дубровачка филхармонија, 4 певачка друштва, куроркестар, 2 гласбе, друштво казалишних дијетанаца.

Дубровник има једино велико и више мањих паробродарских друштва, (са укупном тонажом од око 150.000 т. тона, што претставља скоро половину целокупне југословенске трговачке тонаже), више великих извозница, 5 банака и штедионица, више стручних удружења. Дубровник је најважније југословенско тржиште за маслиново уље, те има модерну рафинерију уља, а познат је као извозна лука за бухач, дрво и бакрену рудачу.

Захваљујући разним повољним околностима, и то свом прекрасном смештају, сликовитости пејсажа, гласовитим историјским и уметничким споменицима, те идеалној клими и бујној вегетацији, а и насто-

Г. Др. Антун Буџић

јањима приватне иницијативе, чијим су ризиком подигнути бројни хотелски објекти са модерним комфором, те систематском раду туристичких институција, Дубровник је данас у интернационалним туристичким круговима најпознатији наш град. Статистика промета путника у Дубровнику показује да је Дубровник по броју страних гостију на првом месту међу свим градовима, лечилиштима и туристичким местима Југославије, те да је број странаца у Дубровнику у константном порасту. Преко две трећине туристичке публике Дубровника отпада на иностранце из разних крајева света.

В. д. претседника града Дубровника г. др. **Антун Буцонић**, адвокат, управља градском општином са много љубави и смисла, трудећи се да овај надалеко чувени туристички град и у садашњици покаже полет и развој, који су га често карактерисали у прошлости.

ДУБРОВНИК

ВЕЛИКА КИКИНДА

Велика Кикинда је град Дунавско бановине чији се број становника данас попео на 30.000. Град се модернизује доста убрзаним темпом, и стварају се услови са даљим просперитетом. Врши се калдрмисање главних улица и проширује водоводна мрежа, како би задовољно потребе становништва. Подигнут је културни дом, у коме су смештени: Соколско друштво и друге културне и националне установе.

У граду има 267 трговачких радњи, 712 занатских и 63 угоститељских. Индустрија је прилично развијена, има преко десет разних индустријских предузећа.

Град има велики значај као извозно место. Извози се: пшеница, кукуруз и други пољопривредни производи, лековито биље, брашно, живина, јаја и зечевина.

Духовни живот је развијен у великој мери, благодарећи великом броју културно-просветних, витешких и хуманих удружења.

Претседник града Велике Кикинде г. **Угорица Будишин**, по струци правник, налази се на претседничком положају од 5 јануара 1936 године. Са претседничког положаја улаже много труда у уређење и модернизацију града.

Г. Угорица Будишин

ВЕЛИКА КИКИНДА

ВИНКОВЦИ

Г. Д-р Ђуро Бадер

Град Винковци лежи 90 метара над морем, а површина износи 5.416 хектара. Општина се спомиње први пут у III веку. На месту где град лежи данас био је у Римско доба велики град Цибалис. У време војне крајине било је овде седиште крајишке бродске пуковније и седиште бригаде. Видан напредак и развитак града датира од 1920. године, када је Указом од 5 XI 1920 управна општина Винковци проглашена за градску општину. 1921 године имао је град 10.173 становника, године 1929 — 12.000, а године 1931 — 13.270. Данас има око 15.000 становника. Град има своју штедионицу, и модерно уређену клинику, и градску електричну централу. За комуналне радове и грађевну делатност утрошено је од 1920 до 1938 г. око 17.000.000 динара. Културне и економске прилике добро се развијају. Град има велику железничку раскрсницу, а има 8 индустријских предузећа.

Претседник града Виноваца г.

Др. Ђуро Бадер, лекар, налази се на челу управе од марта 1939 године. Као лекар по струци труди се да се град у хигијенском, здравственом и културном погледу што више напредује и развија.

ВИНКОВЦИ

ВРАЊЕ

Врање се налази на левој обали Јужне Мораве, заклоњено брдима са северне и западне стране.

Град броји преко 10.000 становника.

Производњу и продају конопља становништво је заменило производњом дувана у великој мери, јер конфигурација земљишта врањске котлине има све услове за најбоље наше дуване. За похвалу су врањски виногради из којих се годишње у великим количинама извози чувено врањско грожђе и вино.

Поред многих друштава и установа у Врању је седиште 1 пешад. пука, Окружног суда и осталих државних надлештава, затим постоји осморазредна гимназија, два магацина непрерађених дувана са капацитетом 1.000.000 килограма дувана годишње. Прошле године је отворен Хируршки павиљон, у коме добија хируршку помоћ народ из 25 општина среза пчињског. Пошто је довршено попличавање главних улица града, приступило се питању изградње једног модерног водовода и других објеката комуналне политике.

Претседник градске општине је г. **Светозар Павловић**. Учествовао је у свима ратовима за ослобођење и уједињење као официр. За свој рад и службу одликован је орденом Белаг Орла V реда са мачевима, Св. Саве V реда, француским крстом.

Г. Светозар Павловић

ВРАЊЕ: ГЛАВНА УЛИЦА

ВУКОВАР

Г. Вјекослав Грчел

Град Вуковар, некада седиште бивше Сремске жупаније, јесте једно од најстаријих места наше државе. Лежи на Дунаву, код утока речице Вуке у Дунав.

Вуковар броји преко 12.000 становника, те је понајвише трговачко-обртничко место, али и са знатним бројем земљопоседничког сталежа. Површина града износи 52,0 км². Трговина врло погодује положај града на реци Дунаву.

Особито је ту велик извоз житарица и дрва. Вуковар има 2 парне пилане и 2 велике трговине грађом. Од индустријских предузећа овде се налазе: кудељара и предiona, 2 велике текстилне творнице, 3 велика млина и неколико већих вунопрядачких радња.

Банкарство је такође развијено. Прва Хрватска штедионица има овде своју подружницу. Надаље постоје Хрватска дионичка штедиона и Српске кредитна банка.

Од задруга постоје Виноградарска, Ратарска и Пољопривредна задруга са творницом.

Вуковар има потпуну реалну гимназију и више нижих школа.

Претседник општине града Вуковара г. Вјекослав Грчел, налази се на челу општинске управе већ више од шест година. Као привредник улаже много труда усавршавању града и градских установа, у чему је до сада показао доста лепих успеха.

В Р Ш А Ц

На граници према Румунији, где се додирују Карпатске планине са Банатском равницом, лежи чисти и лепо уређени град Вршац. Његовој лепоти много доприноси вршачка планина са кулом српског Деспота Ђурђа, одакле се пружа јединствен поглед с једне стране на широку банатску равницу с друге пак стране на брегове до и преко Дунава.

Данас Вршац броји 30.000 становника, чију већину чине Срби, потом долазе Немци, у малом броју су Мађари, а неколико стотина становника деле Јевреји, Румуни и други.

Од 1914 па до данас у Вршцу је подигнуто нових или само дозидано око 460 зграда у вредности од 18.000.000— динара.

Вршац има врло добар и жив железнички саобраћај. Дневно стижу у Вршац 18 путничких возова и исто га толико и напуштају.

Друштвени је живот јако развијен, захваљујући културно - просветним, социјалним, здравственим, спортско-внтешким друштвима којих у Вршцу има на 50 са око 15.000 чланова.

Једна знаменита културна установа Вршца је несумњиво његов Градски музеј. Нема туристе, нема странца који би дошао у Вршац, а да не види ову важну тековину, понос Вршца па и Југославије. У њему

Г. Влада Каначки

ВРШАЦ: ГЛАВНА УЛИЦА

су сложени најстарији споменици људске културе овога краја. Основан је 1894 године. Сама збирка старина, данас има 118.816 предмета и са етнографском, уметничком и природописном збирком музеј има 121.156 предмета. Поред музеја је и лепо уређена Градска библиотека са 61.208 свезака.

Индустрија је заступљена са тринаест разних предузећа.

Разних трговина има 625.

Од занатских радњи има: грађевинских 173, текстилних 173, кожарских 188, дрвопрерађивачких 188, металних 140, исхранбених 268.

Претседник града Вршца г. **Влада Каначки** је истакнути привредни и јавни радник. Он је бански већник за град Вршац, почасни претседник Трговинско-индустријске комора у Петрограду, претседник Трговачког удружења у Вршцу, претседник друштва „Лојд“, претседник Надзорног одбора Аероклуба, управник вечерње Тргов. школе итд. Одликован је одреном Св. Саве III реда.

КОТОР

Г. Љубисав Вучковић

Није тачно познато од када постоји Котор. Од половине десетог века до године 1180 спадао је под Византијске цареваз. Цар Константин Порфиогенит описао га је у свом познатом делу. Тада је имао своју самоуправу и управљао се попут дубровника као слободна општина — република. Године 1180 дошао је под власт Стевана Немање, а године 1195 под власт Немањина сина Вукана, како гласи натпис на цркви Св. Луке и остао је под Немањинима све до њихова изумирања године 1367. И за то је време био као слободна општина. Кад су Турци почели продирати на Балкан, претећи и самом граду, Котор се да под окриље Млетачке Републике. Под млетачком заштитом остаде све до пада Млетачке Републике. У XVI и XVII веку много је трпео од турских навала и ако је сваку одбио. Много је страдао и од великих потреса године 1357, 1563, 1667 и 1739. Имао је своју заставу: белу са сликом Св. Трипуна, као и свој печат, а ковао је и свој новац од XI па

до конца XVI века. Енглези су год. 1814 Котор Предали Петру Петровићу-Његошу господару Црне Горе.

Кад је 1797 пала Млетачка Република, Котор припада Аустрији. Године 1806 запоседоше га Руси и господарили су њиме до 1807, кад га уступише Французима, а ови га 1814 предадоше Енглезима, а они владици Петру I Петровићу Његошу, господару Црне Горе. Године 1814 опет је дочекао своје ослобођење и народно државно уједињење под моћним жезлом славом овећаних Карађорђевића.

В д. претседника града Котора г. **Љубисав Вучковић**, индустријалац по занимању, сада је и бански већник Зетске бановине, претседник

Удружења трговаца у Боки и члан Трговачко-индустријске и занатске коморе у Дубровнику.

КОТОР СА ЗАЛИВОМ

КРАГУЈЕВАЦ

Крагујевац је у XVIII веку био само једно мало турско насеље. Доцније је био нахијско место а 1813 године, после ослобођења у њему је сазвана Народна скупштина. Све до средине XIX века био је културни центар младе кнежевине и престоница Кнеза Милоша.

Данас Крагујевац има око 40.000 становника. Брзи развој Крагујевца настао је услед проширења послова у Војно-техничком заводу. Изградњом водовода који је завршен 1398 год. поправљени су у многоме хигијенски услови. Сада је у пројекту канализација која ће такође поправити услове живота у граду.

По новом регулационом плану град обухвата 900 хектара, а површина му је намењена да прими 75.000 становника.

Годишње се увози у Крагујевац 700—800 вагона разне робе а извози се око 2.500 вагона земаљских производа.

У Крагујевцу има око 450 занатлијских радњи. Постоје: 150 кафана, 138 трговина са колонијалном робом и 73 са мануфактурном. Остатак чине занатлијске радње.

У граду постоје од просветних институција: 7 народних школа, две мушке разне гимназије, једна женска гимназија, једна женска учитељска школа и више занатских школа.

Г. Милош Стефановић

Претседник општине г. Милош Стефановић занатлија, истакао се као јавни радник.

КРАГУЈЕВАЦ: ГЛАВНА УЛИЦА

КАРЛОВАЦ

Г. Др. Иван Грахо

Град Карловац се од некадањег војничког, а касније познатог трговачког града, сваким даном све више развија у привредни и индустријски центар.

Нарочито у последње три године почео је град добијати своју нову модернију физиономију. Не стаје старе калдрме, а извршена су прева асфалтирања градских улица, којим се послом стално и плански наставља.

Градска канализације, која је године 1930 и 1931 била само у унутарњем делу града изведена, сада се извађа и у осталим спољним деловима, па ће тако наскоро цела градска канализациона мрежа бити довршена.

Нагли индустријски и привредни развој града, који се нарочито запазио у последња два деценија, може се приписати јефтиној електричној енергији, коју град добија из своје Озальске централе. Само у прошлој години основано је у Карловцу поред већ постојећих индустрија, неколико нових творница, ко-

је су пренешене из Загреба и осталих места, где је погон и радна снага много скупља него у Карловцу.

У културном и просветном погледу град је последњих пар година знатно напредовао. Од значајнијих јавних институција, које су поред већ много постојећих, ново-основане, може се споменути Окружни суд, Трговачка академија, потпуна реална гимназија.

Овакавим развојем града условљен је и велики пораст становништва, чији је број 1931 изнашао 21.208 становника, док сада тај број изнаша око 30.000 становника.

Веома згодан и пријатан положај града Карловца са јаким саобраћајним везама, многим културним тековинама, са 4 његове реке, парковима и зеленилом, привлачи много туристе са целог подручја наше земље, а и ван ње.

Претседник града г. др. **Иван Грахо** рођен је 1893. Реалну гимназију савршио је у Карловцу, а правне науке на факултету у Загребу. Од године 1924 налази се као самостални адвокат у Карловцу. Године 1936 7 месецу августу преузео је као претседник управу града Карловца.

КАРЛОВАЦ: ИЗГЛЕД ГРАДА

ПЕТРОВГРАД

Г. Милорад Ђ. Цветков

Град Петровград постоји још из римског доба. Од XIV века на овамо увек је био у центру великих и политичких догађаја. Данас је природни, економски, културни, национални и привредни центар Баната. Лежи на пловном каналу Бегеју, на важном железничком чвору, згодно повезан воденим и сувоземним путевима са својом околином. Према најновијем попису становништва од 1931 г. имао је 32.838 становника а сада има око 35.000 становника. Површина града износи 11.905 хектара. По народности становништво је састављено од: Срба, Мађара, Немаца, Руса, Чехословака, Бугара, Јевреја и Турака.

У овом граду се налазе многа државна и самоуправна надлешта и установе као што су: Среско начелство, Пореска управа, Окружни и Срески суд, Државно тужиштво, Железничка радионица и ложионица, 25 пешадијски пук и 1 дивизион тешке артилерије, Команда војног округа, Жандармеријска чета и школа за припремне жандарме, Дом

народног здравља, Дуванска станица и др.

У Петровграду постоје и раде многобројна културно-просветна, витешка, спортска, хумана, привредна и стручна удружења и установе.

Претседник Градске општине г. Милорад Ђ. Цветков, банкарски чиновник и банкар, дошао је на чело управе почетком 1939. Са много амбиције и енергије труди се да свој град усаврши и подигне у сваком погледу.

ПЕТРОВГРАД: ГЛАВНА УЛИЦА

КУМАНОВО

Град Куманово се, према народном казивању завао Жеглигово и налазио се на два километра северно од места где је сада.

Од остатака некадање славе и величине Куманово има у околини манастир Матајић, задужбину Царице Јелене жене Цара Душана са једним од Турака разрушеним делом, и фрескама средњовековних црквених уметника — живописца које су се прилично одржале. Северноисточно од Куманова се налази манастир Св. Борђа у коме је сахрањен Краљ Милутин.

За сећање на борце осветнике Косова, Куманово им је подигло грандиозан споменик код „Земљанака“ — највећи такве врсте у држави, висок 48 метара — на природној базалтној купи.

Куманово је до 1912 године претстављало варош турскога типа са уским кривудавим улицама и кућама оријенталског стила. Бројало је мање од 10.000 становника. После рата, с обзиром на климатске прилике, географски положај и састав земљишта, изменило је свој првобитни изглед и постало једно од најживаљивих места Вардарске бановине са више од 20.000 становника.

На два километра источно од Куманова се налази Минерална бања по саставу слична Карловим Варима и француској бањи Виши, којој се у последње време поклања доста пажње.

Претседник Градске општине г. **Трајко Попаревић**, има великих заслуга за напредак града у естетском погледу и приградном развоју.

Г. Трајко Попаревић

КУМАНОВО

КРУШЕВАЦ

Г. Синиша Стефановић

дине налази се на положају банског већника. Одликован је орденом Св. Саве IV реда.

Град Крушевац је после пораза Српске војске на Марици 1371 био предодређен да постане српска престоница све до 1389 године, када је Кнез Лазар погинуо у битци на Косову.

Крушевац је ослобођен од Турака 1833 год. за владе Кнеза Милоша. Најближе планине Крушевцу је Велики Јастребац. Железничком мрежом је везан са пругом Сталаћ — Краљево. Иначе је центар ратне индустрије.

Крушевац је центар једне области богате минералним бањама и водама, због чега и њему претстоји лепа будућност и јачи развој услед промета који све више расте.

Претседник општине је г. **Синиша Стефановић**, трговац, рођен 1889 год. у Крушевцу. Од 1936 го-

КРУШЕВАЦ: ЦРКВА ЛАЗАРИЦА

ПРИЗРЕН

Град Призрен, некада царска престоница, историјски славан, познат као чувар вере и свог националног обележја, сада је један од градова који у економском и трговачком погледу слабо стоји. Понозан град са својом прошлошћу, град од 20.000 становника, једини је град у Краљевини Југославији који још није везан железничком пругом. Удаљен од своје главне саобраћајне железничке артерије за 60 км. не може да постане културно и напредно место, како би по својој славној прошлости то заслужио.

Задржало је неке домаће изrade, као што су израда свилених платна и осталог за женску домаћу ношњу.

Постоји Богословија, коју је још под Турцима подигао добротвор Симе Андрејевић-Игуманов, која је била и расадник просвете и национализма за целу Јужну Србију: пуна гимназија, основна и друге стручне школе и многа национална друштва; има и два стара новчана завода, који су још под Турцима радили. Призрен и његова околина пуни су старина из доба цара Душана.

Вршилац дужности председника општине г. Душан Некић, бивши учитељ — школски надзорник у пензији. За време турске владавине био је истакнути национални радник у Јужној Србији.

Г. Душан Некић

ПРИЗРЕН

П И Р О Т

Г. Бранко Радосављевић

лепоте и од чије израде живи велика већина грађана. На Старопланинским плаветним висијама израђује се чувени пиротски кашкаваљ, који је освојио многа светска тржишта.

Околина Пирота богата је разним рудама, које у последње време почињу да бивају интензивно експлоатисане.

Претседник града Пирота г. **Бранко Радосављевић**, апотекар улаже много труда да се град Пирот још више развије, како у привредном, тако и просветно-културном и економском погледу.

Град Пирот лежи на реци Нишави, у котлини, где се стичу оракаци Сврљишке, Суве, Стола и Старе Планине са својим седим Миџором, древним чуварем наше источне границе.

Пирот, по свима нађеним знацима, изгледа да је основан у II в. после Христа. Његови први темељи ударени су недалеко од тадањег главног римског друма који је везивао још онда исток и запад.

Пирот је седиште команданта бригаде и Војног округа, у њему је Срески и Окружни суд, Учитељска школа и осморазредна гимназија. Поред соколског и скаутског друштва Пирот има пуно других културних и спортских друштава. Варош је врло лепо уређена. Корито Нишаве је регулисано, а крај крај Нишаве већ сада чини једно првокласно шеталиште. На изласку из Пирота и дан данас стоје остаци римскога градића који потсећа на накадашњи римски град. Град има преко 12.000 становника. Чувен је по својим филмовима који су светске

ПИРОТ

ПОЖАРЕВАЦ

У крилу благородне и богате Стишке равнице налази се град Пожаревац, чије је име више пута у нашој националној и политичкој историји забележено крупним словима.

Град се посветио изградњи и улепшавању својих улица, уређењу електричног осветљења, подизању велике основне школе „Витешког Краља Александра I Ујединитеља“, зидању болнице која се гради под најмодернијим хигијенским и техничким условима, подизању нове гимназијске зграде и врло репрезентативног Трговачког дома, градњи нових и улепшавању старих паркова и скверова и подизању зоолошког врта.

Град има 16.000 становника.

Трговачки престиж града Пожареваца изразито помажу врло добре комуникације којима је везан за околину, Београд и преко њега за остале економске и трговачке центре наше државе. Водени пут Дунавом преко Дубравце, затим бановинска железница уског колосека која везује Пожаревац са Дубравцом и Петровцем на Млави и најзад државна железничка пруга која иде преко Пожареваца за Кучево, претстављају потпуно, бар за сада, задовољавајућу саобраћајну мрежу за транспорт и трговину града Пожареваца и околине.

Претседник града Пожареваца г. Милутин Милојековић, трговац, има великих заслуга за уређење града и развој његовог привредног и културног живота, као и за његово улепшавање и општи естетски изглед.

Г. Милутин Милојековић

ПОЖАРЕВАЦ

ПОДГОРИЦА

Г. Нешо Шкеловић

Град Подгорица је највеће место некадашње Црне Горе. Има око 15.000 становника. У њој се родио српски владалац Стеван Немања.

Подгорица је привредни, саобраћајни и културни центар. У њој је седиште Финансијске дирекције, Трговинско-индустриске и занатске коморе, Великог суда и др. цивилних и војних надлештава, те многобројних просветно-културних, хуманих, витешких и других друштва и установа.

Град има сопствену електричну централу и хигијенски уређену кланицу. Већи део улица је асфалтиран у новом делу града, а у припреми је изградње водовода и канализације.

Саобраћајне везе: Авионска линија Београд—Подгорица и обратно три пута седмично у оба правца; аутобуско-аутомобилски саобраћај у свима правцима, са везом на возове у Пећи, Никшићу и Зеленици; и локална железница уског колосека до Плавнице на Скадарском језеру.

Претседник града Подгорице г. **Нешо Шкеловић**, стајео је на челу градске општине пуних 14 година непрекидно. Он је претседник Трговинско-индустриске и занатске коморе и бански већник.

ПОДГОРИЦА

ПТУЈ

Птуј лежи на левом брегу реке Драве југоисточно од Марибора. Град има око 7.250 становника.

Велики значај има у археолошком и историјском погледу, због сачуваних споменика из римског доба, када је град био познат под именом „Поетовио“.

Птуј је трговачки центар свога краја. Ово вреди особито за трговину вином, воћем и живином.

Винарска задруга установљена је 1939 г., која својим централним подрумом организује промет вином нашег малог виноградарства.

Изаан једне веће фабрике коже фирме Пирих и неколико мањих текстилних фабрика Птуј нема индустрије.

Претседник града Птуја је од 12 децембра 1935 г. **Др. Алојзиј Ремец**, адвокат и књижевник, рођен 10 априла 1886 у Трсту.

Г. Алојзиј Ремец

ПТУЈ

СЕНТА

Г. Стеван Брановачки

Јован Ђорђевић, писац и песник (српска химна) и Стеван Сремац, књижевник и академик.

Претседник града Сенте г. **Стеван Брановачки**, по струци агроном, прошао је кроз покрет Савеза српских земљорадничких задруга, да би после ступио у службу општине града Сенте, а после постављен за претседника. Све ово омогућило му је да стекне потребна искуства и оријентацију за вођење општинске управе.

Град Сента се налази у Бачкој, на десној обали реке Тиса 6 километара од северне државне границе.

Површина целе територије износи 372,9 кв. км., а на овоме простору живе по последњем попису становништва од 1931 године 32.044 становника у 8.308 домова, са просечном насељености од 97 становника на један кв. километар.

Град Сента подигао је о свом трошку „Касарну Витешког Краља Александра I Ујединитеља“.

После Уједињења основано је: Соколско друштво, Јадранска стража, Подружница Српског пољопривредног друштва, Југословенска национална организација „Карађорђе“ и Народни универзитет којима је створена могућност, да се несметано развијају у слободној домовини.

Бачка омладине гимназије подигла је 1927 године леп споменик Стевану Сремцу, а 1937 године поставила мраморне спомен-плоче на куће у којима су рођени Јован Мушкатиrowић, списатељ српски, даље

СЕНТА: ОПШТИНА

СИСАК

Joш у доба римског империја на тлу данашњег Сиска био је град „Сисциа“ — главни град римске покрајине Паноније.

Доласком Хрвата у данашње крајеве Сисак се спомиње као седиште Људевита Посавскога, бана Посавске Хрватске, који је познат из ратова против франачких завојевања.

Слободним трговиштем постао је Сисак већ 1938 повељом Каптола.

Због свог погодног централног положаја у држави те расположивих жељезничких и водених саобраћајница у Сиску су подигнуте многе индустрије као: рафинерија „Шел“, многе творнице опеке, творница танина, творница шпирита, квасца, ликера П. Теслића, најновија ливница железца итд. Индустрија ће се и даље развијати једнаким темпом, јер град Сисак за тај развој имаде све услове, а градска општина иде на руку новим индустријама.

Према последњем попису становништва од г. 1931 град Сисак је имао 10.915 становника. Сисак данас има сигурно преко 13.000 становника.

Сисак има: државну реалну гимназију, три основне школе, Вишу народну школу, Женску стручну школу, Занетску стручну школу и дваразредну Тоговачку школу.

Претседник града Сиска г. Мија Поповић, индустријалац, својим заузимањем и радом већ две и по године доприноси уређењу и добром вођењу града.

Г. Мија Поповић

СИСАК: КРАЈ САВЕ

СРЕМСКА МИТРОВИЦА

Г. Лалошевић Богдан

Према једној репродукцији, чији се оригинал чува у Будимпештанској државној збирци исправа, град Митровица се помиње као град од године 1388. У самом месту и околини нађено је много предмета историјске вредности из римског па и пренесторског доба.

У Сремској Митровици је Окружни суд, Срески суд, Среско начелство, Спомен-гимназија Краља Петра I Великог Ослободиоца и разне друге државне институције. На периферији града је Казнени завод, модерно изграђен, један од најавних у држави.

Житеља има око 15.000, по народности Срби и Хрвати, Немци, Русини, Словаци и др.

У граду има 4 основне школе, стручна школа, вечерња школа срп. трговачке омладине, 3 православне, 2 римокат., једна гркокат., једна евангеличка црква и јеврејска синагога.

За унапређење привреде постоји: Занатско, трговачко и угоститељско удружење, а за пољопривреду: Среска житарска задруга.

У граду има више великих трговина, а пошто је место центар Срема и Мачве, сноси се годишње на продају велика количина земаљских производа нарочито жита, кукуруза, особито воћа.

Претседник Градске општине г. Лалошевић Богдан, пенз. управник основне школе. У Народном већу вршио је добровољно службу до демобилизације.

СРЕМСКА МИТРОВИЦА

СМЕДЕРЕВО

Град Смедерево лежи на Дунаву 50 км источно од Београда. Познати средњовековни утврђени српски град. Престоница Деспота Ђурђа и чуване Јерине. Град има око 19.000 становника. Богат извознички центар за цереалије и виноградарство. Постоје три велика индустријска предузећа, од којих нарочито вреди истаћи позната постројења фабрике „Сартид“.

Град је познат данас по Смедеревској виноградарској задрузи и својој грожди. Има пуну реалну гимназију, три основне школе, две продужне занатлијске мушле и једну женску школу.

Изванредно леп положај на Дунаву даје велику могућност за развој града, нарочито у саобраћајном, туристичком и спортском погледу. Тај положај није још искоришћен у довољној мери.

Председник општине је г. **Милан Рајаковић**, индустријалац и бански вођиник.

Г. Милан Рајаковић

СМЕДЕРЕВО

СЛАВОНСКИ БРОД

Г. Д-р Емануел Ковачић

У римско доба град Славон. Брод се звао Марсониа. У време доласка Хрвата постојао је Брод као знатно прометно место, јер веже Славонију с Босном преко Саве. У средњем веку постоји као тврђава, да брани прелаз преко Саве. Био је и у рукама Турака.

Данас Славон. Брод има око 15.000 становника. Лежи на железничкој прузи Београд — Загреб са одвојем за Сарајево — Дубровник. Индустијско је место са око 2.500 радника. Развијена је трговина и занатство за богату сеоску околину. По брежуљцима је развијено напредно виноградарство. Среско је место са разним државним надлештвима. Банкарство је такође развијено (Прва хрватска штедиона, Српска банка, Бановинска штедиона). Културно је средиште за цели срез (основна школа, грађанска школа, женска стручна школа, реална гимназија, градски музеј, те разна грађанска културна, просветна и хумана друштва).

Претседник општине граде Славонског Брода г. др. Емануел Ковачић, лекар, био је прво у војној служби одакле је дошао за градског физика. После пензионисања у том звању, постављен је за претседника града. Његовим заузимањем на здравственом и хигијенском пољу Слав. Брод је много унапређен.

СЛАВОНСКИ БРОД

СРЕМСКИ КАРЛОВЦИ

Град Сремски Карловци су основани у Средњем веку. Аутентично се град спомиње први пут 1808 год. под именом „Каром“, као племићки предикат једне породице. То је име славизирано у „Карловци“ и као такво већ се 1553 год. налази у писаним историјским изворима.

Карловци су за време владе Турака (у XVI веку) претежно српско место са 500 српских кућа, а поред Срба је становало нешто Мађара и Турака са 100 кућа. Хрвати су се доселили у току XVIII века.

Од 1713 године почињу Карловци да заузимају видну улогу у животу нашег народа, јер је те године пренео митрополит Вићентије Јовановић своју столицу у Карловце, која је дотле била у другим местима.

До Светског рата, као и после њега број становника се у Срем. Карловцима скоро не мења, већ се држи на истом броју око 6.000 душа.

Сремски Карловци су изрезито по својем положају виноградарско место, које производи око 25.000 хектолитара годишње квалитативно доброг вина, које у томе погледу нема конкуренције.

Претседник града Срем. Карловци г. **Павле Миљушевић**, пензионисани професор, познати просветни и национални радник. За претседника општине постављен 1936 год. и од тада свесрдно ради на добром развоју свог града.

Г. Павле Миљушевић

СРЕМСКИ КАРЛОВЦИ

ТЕТОВО

Г. Тома Серафимовић

Претседник града је Тетовац г. **Тома Серафимовић**, мењач. Узимао видног учешће у свима националним и културним акцијама на Југу. Постављен је за претседника 1935 године. Показвао је видног успеха у вођењу комуналне политике, тако да је за кратко време санирао општинске финансије.

Град Тетово налази се у центру питомог и плодног Полога, у подножју романтичне Шар-планине, на главном државном друму првог реда, који је главна артерија на читавом Југу. Тетово је центар економске и културне делатности Полога и заузима треће место на Југу Краљевине.

Од ослобођења па до данас доста је у грађевинском погледу напредовало. Регулисано је више улица и од старих турских сокака створене су модерне и лепе улице са модерним зградама.

Расположе се регулационим пленом, модерним водоводом, који доноси чувену воду са извора Шар-планине. Има три модерна хотела и више мањих кафана. Хидро-централу од 3.000 к. с.

Има око 20 национално-културних, просветних и привредних друштава и удружења, као и све првостепене државне власти и осморазредну гимназију и нижу Пољо-привредну школу. Тетово има око 20.000 становника са 3.518 домова.

ТЕТОВО

У Ж И Ц Е

Кад је ратоборно келтско племе Скордисци дошло из Средње Европе на Балканско Полуострво у III веку пре Христа и покорило илирско племе Партине, засновали су Скордисци две трђаве и то Singidunum (данашњи Београд) и Sredu-pium (данашње Ужице).

По опису из 1664 год., који је оставио турски путописац Евалија Челебија, Ужице „цветна и напредна варош“, имало је 41 кулу на трђави, 4.800 кућа, 11 малих школа, 1.140 лепих дућана и три моста зидана од цигаља.

По опису немачког путописца Ота Дубислава 1829 године, Ужице је било после Београда највећа и најнасељенија варош у Србији.

Градско становништво већином се бави трговином и занатством. Ужице има текстилну индустрију, фабрику оружја и фабрику кожа.

Ужички специјалитети су: кејмак, сир, пршута, јегљеће и прасеће печење с пања и разне врсте ракије међу којима се одликује клековача.

Од 1937 год. па до сада, Ужице је добило око 70 нових кућа, а ове године се завршава градски коловод и савремени коловоз у неколико улица.

Ужице има 1.700 домова и 10.000 становника.

Претседник града Ужица г. **Димитрије Вучићевић**, посвећује своју главну бригу вођењу послова у општини и раду на уређењу Ужица.

Г. Димитрије Вучићевић

УЖИЦЕ

СУШАК

Г. Мирослав Колацино

Град Сушак се налази на крајњем северозападу Краљевине Југославије, непосредно уз границу Италије и уз сада италијански град Ријеку. Важан је трговачки центар наше државе, најважнија трговачка лука на Северном Јадрану, а као туристички центар за северозападни део државе од специјалног је значаја. Обзиром на улогу, која је Сушаку по природи намењена како у трговачком тако и у туристичком погледу његов значај далеко је већи него би се то могло закључити.

Од запостављеног ранијег предграђа Ријеке са којих десетак хиљада већим делом селачког становништва Сушак се је у ослобођеној Отабини развио у модеран и напредан трговачки град са данашњих 20.000 становника. Амфитеатрално смештен са асфалтираним и чистим улицама, модерним зградама, многим вилама и парковима а бујном зеленилу и са красно разведеним обалама уз плаветни Каарнер он учини утисак лепо уређеног морског летовалишта.

По успешном вођењу комуналне политике град Сушак заузима једно од првих места међу градовима наше државе, те се често истиче као пример брзог и лепог напретка у сваком погледу.

В. д. председника градске општине г. **Мирослав Колацино**, царински посредник. Прославио је ове године 25-годишњицу комуналног рада. Истакнут је радник на националном и културном пољу.

СУШАК

ТУЗЛА

Име града Тузле долази од турске речи „Туз“, што значи Со. Латински назив пре тога био је Савенос, а српски Соли. Град Тузла као и сви наши градови има своју бурну историјску прошлост, пошто је преко ње пролазиле најезде разних завојевача.

После ослобођења Тузла се развија и напредује по свима обрасцима једног модерног града. Последњих година извршени су велики општински радови, саграђен општински дом, две модерне велике основне школе, градска тржница, извршено је асфалтирање улица. Од културних установа подигнут је муслимански дом.

Тузла данас броји око 21.000 становника.

Претседник града Тузле г. **Хасан Пашаћ**, трговац из Тузле. Отац 19 деце коју је оспособио за самосталан живот. Како је добар и примеран отац, тако се очински стара и за свој град, који њему дугује нагли преобреже и напредак. За комунални рад одликован орденом Св. Саве.

Г. Хасан Пашаћ

ТУЗЛА

ТРАВНИК

Безирски град Травник је средњевековног порекла. Град је смештен с обе стране старог стратигијског пута Сарајево — Бусоваца — Травник — Јајце — Кључ.

Околина Травника била је релативно добро насељена још за римских времена, јер су Римљани изводили злато из реке Лашве, а осим тога и на местима у Виленици копали златну руду.

Све до великог пожара који је у Травнику беснио 1903 године у два наврата, био је Травник стара историјска верош.

Од тада почиње интензивна грађевина делатност, једна модерна зграда није за другом, и данас је Травник једна лепа средња верош са грађевинама разних стилова у којима су смештене културне тековине свих врста.

Са надморском висином од 514 метара Травник је смештен подно Влашић планине, има чист оштар зрак, ванредну пијаћу воду са аресаја „Беш-бунар“.

У Травнику постоји бановинска болница, Дом народног здравља, Градски физикат, Експозитура окружног уреда за осигурање радника, те је у погледу здравља становништво потпуно обезбеђено.

Травник има Иусовачку гимназију са правом јавности.

У Травнику постоје градски водовод и градска електрична централа. Претседник града Травника г. Салих Сујоцић, трговац из Травника, који се са великом љубављу за свој град заузима за његов свестран и напредак.

Г. Салих Сујоцић

ТРАВНИК

ХЕРЦЕГ НОВИ

Град Херцег Нови је једно од најлепших морских купалишта, одморништа и летовалишта на Јужном Јадрану у Боки Которској. Налази се у сликовитом пределу субтропске флоре од раног пролећа па до касне јесени. Врло угодно пребивалиште за купаче, зими због врло благе климе ($+ 12^{\circ}$ Ц у јануару) погодно за реконвалесценце.

Центар за најлепше излете. Свакодневна кружна путовања паробродом кроз Бокакоторски залив, везе са аутобуским линијама за Дубровник, Требиње, Котор, Цетиње, Будву итд. За планинаре: Ловћен 1753 м., Оријен 1895 м., Добрешица 1570 м., Субра 1680 м., Црквице 983 м., Радостак 1470 м. итд.

Везе са брзим паробродима за Котор, Дубровник, Сплит, Сушак, Трст и Венецију.

Везе железницом преко Сарајева.

Хотел „Бока“ је окружен чаробним парком палми, магнолија, олеандра, наранџи, кактуса и пружа величанствен изглед према заливу и отвореном мору. Има још 5 модерно уређених хотела.

Претседник градске општине г. **Секуловић Јово**, књижевник у Херцег Новоме. Био је већник општине Херцеговске од 29 марта 1930 до 18 јула 1935, вршилац дужности претседника Градске општине од 18 јула 1935 до 1 јуна 1938 год. а од тада претседник градске општине. Одликован је орденом Белог орла V степена и Св. Саве III степена.

Г. Секуловић Јово

ХЕРЦЕГ НОВИ

Ш А Б А Ц

Г. Др. Миодраг Д. Петровић

Град Шабац је основан 1470 год. Тврђава је изграђена по правилима тадашње савремене технике. Раније насеље звало се Заслон.

Град Шабац после ослобођења од Турака брзо се подизао. Његов економски полет условљен је географским положајем и богатим привредним залеђем. Његов значај се нарочито истиче у погледу извозног промета.

Уочи Светског рата Шабац има преко 15.000 становника. После рата, у коме је град претрпео најмучније тренутке у својој историји, некада богати и напредни град лежао је у рушевинама. 1919 Шабац није бројао ни 8.000 душа. За његово јуначко држање и ратна страдања Шабац је одликован Карађорђевоом звездом, француским ратним крстом и чехословачким највишим одликовањем.

Данас Шабац опет броји око 15.000 становника. Има утешних појава које указују на његову бољу будућност: природне економске погодбе, изгледи на брзи индустри-

ски развој и културна традиција која се наставља и видно изражава кроз многе манифестације духовног живота.

Претседник града Шапца г. др. Миодраг Д. Петровић, адвокат, напези се од скоре на челу градске управе.

ШАБАЦ

С Е Њ

Град Сењ познају најстарији географи, унесен је у најстарије атласе. Спомини га најстарија нама позната карта „Табула Пантингерина“.

Славни период историје Сења почиње са доласком „Ускока“. Из разних крајева наших земаља, које су Турци освојили побегло је све оно што није хтело да остане под турским господством. Већином су то биле властелинске породице — племићи, господа и imuћнији житељи, који су пребегли или како се је у оно доба народним жаргоном говорило „ускочили“ пред турским зулумом.

Тежак је био живот Ускока. Они су морали да мачем у руци бране своју слободу, свој живот и слободу свога града. У том начину живљења они су очеличили и постали попут оних ху бајци познатих јунака и најука. За очување своје слободе и свога милога Сења они су морали постати и нападачи. И тако видимо одажбе Сењане на својим малим брзим бродовима како крстаре дуж и попреко читавог Јадранског мора.

Године 1618 миром у Мадриду запечаћена је судбина сењских Ускока. Тим миром је закључено, да се ратна сењска флота има спалити, а Ускоци из Сења да се имају раселити што је одмах и спроведено.

Г. Ладислав Крајач

СЕЊ

Кроз цео XVIII и добар део XIX века Сењ се показује као најважнији трговачки емпориј на горњем Јадрану, па је поред Трста друга првокласна лука на источној обали Јадрана.

Град Сењ данас броји преко 3.000 душа. Центар је свих државних и самоупрезних надлештава. Има пуну гимназију и католичку богословију; два мушка и један женски конвикт. Седиште је Бискупије која је до године 1918, била такође Ријечка бискупија.

Претседник града Сења г. Ладислав Крајач, трговац и истакнути привредни стручњак својим радом на уређењу Сења показао је завидне резултате.

СОМБОР

Град Сомбор се налази у западној Бачкој недалеко од Дунава. Има око 40.000 становника од којих је огромна већина Срба. Становништво се бави већим делом земљорадњом и сточарством. Добро је познат сомборски сир, који се производи у великој количини. Трговина је ограничена на потребе самог места и његове ближе околине. Индустрија се почела јаче развијати, а главни јој је циљ прерада пољопривредних производа.

У Сомбору је културни живот јако развијен. Има доста средњих и стручних школа, кроз које омладина пролази и спрема се за доцнији самостални живот. Град је изграђиван по плану, са лепим и чистим улицама, модерним зградама и вилама, тако да оставља на странца врло пријатан утисак. У Сомбору постоји лепо уређена и добро снабдевена јавна библиотека.

СОМБОР

МОСТАР

Град Мостар лежи на 43,20,23 географске ширине и на 17,49,20 географске дужине по Гриничу, те 60 м над морем. Територија града обухвата површину од 15.852 м². Има преко 20.000 становника.

У климатском погледу град Мостар лежи на завршној тачки утицаја медитеранске и умерено континенталне клима, која се нарочито осећа преко зиме. У осталим годишњим добима преовлађује у Мостару утицај Јадранског мора, па је и клима чисто медитеранска.

Данашње име Мостара спомиње се први пут тек године 1499, а мост на ријеци Неретви са две куле, спомиње се још године 1452.

Од године 1878 т.ј. од долазке Аустрије настао је нови период културне и уметничке историје Мостара кога можемо назвати укратко Славенским. У самом Мостару појавило се неколико великих имена као Алекса Шантић, Осман Ђикић, Светозар Ђоровић, Јован Дучић, Јован Протић. Они су били оснивачи наше модерне књижевности, а издавали су и књижевни лист „Зору“. Поред тога покренули су у целој Југославији познату „Малу Библиотеку“.

Трговина вином, стално је била активна. Мостар се постепено претварао у центар извоза јужног воћа и поврћа. Поред овог нешто је појачана и индустријска привреда. Основане су индустрије: рудник мрког

Г. Хусара Чикић

МОСТАР

угља, фабрика платна, неколико циглана, фабрике сапуна и фабрика креча. Ове индустрије са фабриком дувана уписују око 2.000 радника.

Мостар има три преокласна хотела од којих нарочито треба нагласити хотел „Неретву“, који је потпуно реновиран и саображен својим комфором и уређењем хотелима светског гласа. Град Мостар по својој положају, необично благој клими, оријенталној структури живота и грађевина, те историјских споменика, долази у ред оних места, која могу имати за странца велику привлачну тачку.

Претседник града г. **Хусага Чишић** води послове града необичном вољом и љубављу, као предани син Мостара.

СУБОТИЦА

Град Суботица је најсевернији град Југославије према Мађарској. Има преко 120.000 становника, са надмоћном српско-хрватском већином. Суботица се први пут спомиње 1391 год. Цар Јован је водио борбу око Суботице. Постоји у граду споменик овоме цару, као успомена на његове борбе. Тек 1779 Суботица је постала слободан краљевски град.

Становници Суботице махом се баве пољопривредним пословима. Гајење стоке, савња и нарочито коња веома је развијено и Суботица је за њих главно тржиште.

Велики град, Суботица је знатно место за трговину разних врста, као и за занатство. Такође је и индустрија лепо развијена, особито млинска и цигларска, затим цемента, намештаја, хемиска индустрија, штампарска, за прераду дрва, гвоздена, камена итд. Развијена је кућна индустрија као: ћилимарство, вез, израде од вуне и лана. Суботица има трамвај и важна је као железнички чвор.

Културни живот у граду је на високом степену. Поред великог броја стручних и средњих школа постоји и Правни факултет.

Нарочиту пажњу привлачи Дом Градске општине. Крај Суботице се налази језеро и лепо уређена бања Палић.

СУБОТИЦА

ЛЕСКОВАЦ

Град Лесковац се налази у непосредној близини Јужне Мораве, поред које води друм и железница од Београда ка Солуну.

Моравско-вардарска долина од увек је имала а и сада има огромне важности. Та њена важност није само саобраћајна, већ и економска. Они који хоће да господаре Балканским полуострвом морају да имају ову долину у рукама. Отуда је њена политичка важност тако необично велика.

Благодарећи оваком географском положају, Лесковац је постао економски и културни центар за веома пространу околину.

Он данас броји око 23.000 становника.

Од просветних државних установа Лесковац има: Потпуну реалну гимназију, средњу техничку текстилну школу, нижу пољопривредну школу и 4 државне народне основне школе и женску занатску школу.

Згодан географски положај, велика и густо насељена област која броји 250.000 становника, ставили су Лесковац у један особито повољан положај и гониле га да се лати индустрије. И Лесковчани су показали на индустријском пољу своју организаторску и стваралачку способност. Резултат њиховог неуморног рада и великих напора је њихов „Српски Манчестар“. Они су од Лесковца створили индустријски центар, и ако је

Г. Војислав Илић

ЛЕСКОВАЦ

Лесковац далеко од угљених наслага, без сировина за текстилну индустрију и без квалификоване радне снаге.

Лесковац данас има 26 разних фабрика, а поред тога неколико машинских и других радњица, тако да заједно са побројаним фабричким предузећима њихов број прелази 40.

Претседник града Лесковца г. Војислав Илић, у складу са традицијом и потребом места, стара се да Лесковац што пре и потпуније добије модеран изглед.

ОСИЈЕК

Г. Д-р Јован Божић

Град Осијек лежи на десној обали пловне реке Драве 25 км. далеко од њеног ушћа у Дунав. Тим је град воденим путем везан са целим Подунављем. Осим тога Осијек је и важан железнички чвор, пошто има 6 железничких пруга.

Град се састоји од четири дела и то: из унутарњег града, (бивше тврђаве), горњег, доњег и новог града.

Од године 1918—1919 подигнуто је у Осијеку око 3700 нових траћевина, а преградња и адаптације изведено је око 1600. Ове градње стојале су округло 335.000.000 динара.

Осијек данас има преко 40 великих индустријских предузећа, од којих су нека најјача у држави. Од најважнијих јесу: творница расветног плина, творница стројева и ливница жељеза, творница покућства, шећера, шибница, сапуна, кожа, свиле, лана, четака, кекса, чоколаде, 3 бојарнице, рафинерија сировог уља, 4 велике циглане, 2 пилане итд. Осијек је био центар млињске индустрије са 3 велика и 2 средња млина, који су се у главном бавили извозом.

Знатно се развила трговина и занатство тако, да у Осијеку има око 850 трговачких и око 1.300 занатских радњи.

Градске улице изграђене су тараџима од асфалта, керамита, великих и малих коцака, обрађеним и необрађеним макодамом и калдрмом од помљенака.

Град Осијек није само привредни, него је и културни центар Славоније, те има велики број културних, хуманих и других установа, које граду дају обележје једног од најнапреднијих градова у Југославији.

Надаље у Осијеку постоји женска реална гимназија, мушка реална гимназија, трговачка академија, учитељска школа, грађанска школа, женска стручка школа, обртна школа и градски конзерваториј.

Осијек имаде и свој надалеко познати и стручно уређен градски музеј те малу галерију слика.

Он је седиште Команде дивизиске области, једне пешадиске и једне артиљериске бригаде са свим потребним помоћним постројењима, складиштима и уређајима.

У Осијеку је од привредних установа: Комора за тровину и индустрију, Занатска комора, Трговачко друштво, удружење занатлија, Удружење трговаца и индустријалаца са обраничким судом.

В. д. председника града г. **Др. Јован Божић**. Правне је науке свршио 1903 као питомац „Матице Српске“ у Бечу, где је касније и докторирао. Г. 1927 изабран за градског заступника. Г. 1934 ушао је поново у градско веће као градски већник. Године 1936 именован је банским већником за град Осијек. Г. 1937 именован је вршиоцем дужности председника градске општине у Осијеку.

ОСИЈЕК

ЈАГОДИНА

Г. Делимир Петровић

Град Јагодина је до 1912 год. бројао испод 5000 становника. Данас има на 9000 становника.

Док је пре рата имало само две веће зграде: Судску зграду и Читатељску школу, данас се виде велике зграде: Трговачки дом, Јанатлијски дом, Соколски дом, гимназијска зграда а у грађевну је импозантна зграда за основну школу. Такође постоји лепо уређена и велика зграда Градског поглаварства.

У Јагодини су по свима главним улицама израђени бетонски тротоари. Има врло лепо уређен сквер у центру града, у средини кога је споменик изгинулим ратницима.

Јагодина лежи на главној прузи Београд—Ниш. Кроз град пролази интернационални пут. Град Јагодина важи као центар плодног Поморавља и врло познато трговачко место. Развијено је и занатство. Од индустрије треба нарочито споменути парну пивару, фабрику сладе и квасца, затим фабрику са-

ламе и сухомеснате робе, затим „Морава“; постоје ливнице звона, радионице казана итд.

Претседник Градске општине г. Делимир Н. Петровић народни посланик. Рођен 1896 г. Правни факултет свршио у Паризу.

СКВЕР - ЈАГОДИНА

ПЕТРИЊА

Град Петриња, као и остали градови тога краја, има у постанку своју војничку традицију. Основана из војних потреба, она се доцније временом развијала у привредни и културни центар свог ужег краја, тако да данас броји преко 6.000 становника, већином католика, који се добро слажу са православним делом становника и заједнички раде на унапређењу града.

Од знатнијих индустријских предузећа у Петрињи ваља споменути: фабрику саламе и месних производа Гавриловић, творницу сапуна, парну пилану, која израђује и дрвену вуну, творницу опека.

Око Петриње су се у прошлости више пута водили љути бојеви, који су по њој добивали своје име.

У Петрињи постоји учитељска школа, нижа гимназија, виноградарска и воћарска школа. На гласу је петрињско лончарство, као и производ сухомеснате робе „Гавриловић“.

Град има водовод, електричну светлост, канализацију и уређено, махом асфалтиране улице и модерно уређено шеталиште.

Председник Градске општине г. **Стјепан Крижанић**, професор учитељске школе у пензији посветио се пословима града, настојећи да Петрињу још више уреди и подигне јој културни и привредни значај.

Г. Стјепан Крижанић

ПЕТРИЊА

КРИЖЕВЦИ

Г. Самобор Драгутин

Према старој легенди на месту, где је данас главни жртвеник цркве Св. Крижа постојао је бунар, у коме се је некој девојци приказо златан крст. По томе је град добио своје правоимено име Криж, које је тек касније промењено у Крижевци а у народу се још и данас често чује име Крижевац.

Град се данас дели на доњи и горњи град, те се простире уз главни друм Бјеловар—Крижевци—Вараждин. Од установа налазе се у граду Градско поглаварство, Срез, Пореска управа, Финансијска контрола, Пошта, Катастарска управа, Срески суд и Претстојништво полиције. У Крижевцима се налазе ове школе: средња Господарска школа, основна школе, непотпуна реална гимназија, женска стручна школа, грчко-католичко женско сиротиште и занатско-трговачка школа.

Железничка станица удаљена је од средишта града скоро два километра а везу врше два аутобуса. Крижевци су на прузи Загреб (59 км) — Дрње (држ. граница 40 км). Сам

град са целим подручјем има око 8000 становника.

Осим градских предузећа, муњаре, циглане и кланице постоје у граду још и ове индустрије: творница сухомеснате робе, Паромлин и пилана, млин на ватри и творница уља из бундевских коштица, те две

КРИЖЕВЦИ

циглане. Занатство је доста развијено, такође и трговина. На далеко су познати и т.зв. „Крижевачки штатути“. Ти штатути настали су из старог обичаја, по којему се на веселим састанцима бира столоравнатељ. Он поставља пехарнике који му помажу у друштву, наздравља присутним, даје им реч и одређује колико ће се пити. Када столоравнатељ не може више задржати дисциплину у друштву, проглашује републику.

Друштвени и културни живот је доста развијен. У граду постоје много друштава са различитим циљевима.

Од 11 маја 1938 налази се на челу председник града Крижевци г. **Самобор Драгутин**, собосликарски обртник.

СЛАВОНСКА ПОЖЕГА

Град Славонске Пожеге смештен је у Пожешкој котлини коју су још стари Римљани ради пелоба краја и природнога благостања назвали «vallis aurea» („златна долина“). Лежи на реци Орљава, а окружен је планинским ванцем.

За његов развој и напредак у културном, књижевном и другом погледу бележи град Пожега леп број заслужних људи.

Пожега има преко 220 година стару државну реалну гимназију, грађанску школу, домаћичку и савремену женску, те забавиште, нижу пољопривредну, стручну - продужну (швертску), женску стручну, женско изгајилиште малолетница и основну дечачку школу.

Заслугом пок. Јулија Кемлфа у Пожези постоји од године 1930 и градски музеј (културно-историјска збирка) у ком се налазе вредни и важни предмети и старине с подручја археологије, етнографије и нумизматике, те стари латински архив до године 1848.

Од социјалних санитарних установа важна је нова велика бановинска болница.

У месту има још преко 40 на броју културних, хуманих, индустријско-занатских и спортских друштава.

Пожега данас има: среско начелство и градско поглаварство, окружни и срески суд, пореску управу, пошту, грунтозницу, катастар, војску: тешку моторизовану артиљерију и пешадију, подружницу 1 хрватске штедионице, Хрватску сељачко-обртничку задругу, занатску задругу и финансијску контролу.

Г. Д-р Леон Цираки

Године 1912 је градски начелник др. Едуард Киришнер ударио темеље модерној Пожези оснивањем музеја.

Претседник града Славонске Пожеге г. др. **Леон Цираки**, адвокат. Својим добрим и хорисним комуналним радом он модернизира овај стародревни хрватски град.

ЧАЧАК

Готово на самом завршетку западно-моравске долине, удаљен свега десетак километара од улаза у ванредно романтичну Овчарско-Кабларску клисуру, Чачак лежи на самој реци Морави. Данас доста мирно и не велико место, око 12.000 становника, он се својим изгледом не разликује много од осталих србијанских вароши. Али, у напуну за то, Чачак има врло лепу околину, која се одликује изванредном разноврсношћу производа. Ту је богато заступљено и житарство, пољарство, воћарство, виноградарство и сточарство. Стога је чачанска пијаци надалеко чувена по својој богатству. Град Чачак је једино време био глава Рашког сердарства, које је обухватило три округа (руднички, чачански и ужички); у њему је било седиште моравско-подринске дивизијске команде. Ту је седео брат Кнеза Милоша Господар Јован. Страцимирски манастир, који је три пута претварао у цампију дочекао је да и четврти пут понесе на својој кубети симбол хришћанства и да постане епископска катедрала. Чачак одмах добија многе нове и важне установе, као Окружни суд (1824), Окружно начелство, гимназију (1837), која спада у ред најстаријих гимназија у предратној Србији, и друге.

Г. Миодраг Ж. Васић

ЧАЧАК

Духовни живот постаје интензивнији и богатији. Карактеристично је за Чачак да је у њему једно време излазило пет часописа и листова. Данас у Чачку постоји осам јавних књижица и велики број друштава националних, просветних и хуманих и др.

Претседник града Чачка г. Милодраг Ж. Васић, адвокат. Један од најмлађих претседника градских општина, и по својим годинама и по времену претседниковања. Његове амбиције имају према томе пуну замах и Чачак од тога очекује свој напредак.

МАРИБОР

Г. Алојзиј Јуван

Град Марибор налази се на крајњем северу наше државе у Словенији и лежи на левом и десном брегу реке Драва, на железничком чвору Беч — Загреб — Љубљана — Трст, Будимпешта — Вилах, усред брда покривених виноградима и воћњацима, испод зеленог Похорја.

Око г. 568 населили су се у ове крајеве наши претци. Године 1165 створена је прва градска парохија, 1209 прокламује се Марибор први пут као трговиште са вазарским правима, а године 1243 као град са свима градским правима и градским судом. Године 1846 добија Марибор железничку везу са Цељем а године 1863 везу са Корушком. У годинама 1866 до 1870 Марибор постаје центар и полазна тачка „Словеначких табора“ а у години 1917—1918 центар југословенске оријентације и југословенске пропаганде.

Од године 1924—1929 био је Марибор седиште „Мариборске области“. Марибор на Драви са предграђем броји преко 50.000 становника,

на надморској висини од 274 м, чисти средње-европски град са модерним комуналним постројењима, здравом и благом климом без магле са умереним летом и пријатном зимом.

Водовод, осветљење и канализација, чисте и лепо уређене улице дело су градске општинске управе. Град има као предузећа: електричну централу, плинару, клиницу, аутобуско предузеће и модерно купатило.

У Марибору има 873 трговачке радње, 1081 занатске и 42 индустријске предузећа. Он је познато туристичко место. Разни спортови а нарочито планинарство у велико су развијени.

Претседник града Марибора г. **Алојзиј Јуван**, је по времену трајања најстарији претседник Марибора. Као адвокат по професији рано је ступио у јавни живот, где се одмах истакао. Са претседничког положаја уложио је велике напоре за унапређење града, у чему је постигао велике и завидне резултате.

МАРИБОР

ПРИШТИНА

Г. Машан Пејовић

Град Приштина је познат још из средњовековне Србије као престоница Краља Милутина, а затим, доцније ушао је у историју по знаменитој Косовској битци, која се одиграла на Косову Пољу у непосредној близини Приштине. У тој епохи, Приштина је била јако тржиште на средокраћји караванских путева, који су ишли из Солуна за Дубровник и Далмацију, те је играла улогу напредног и важног насеља.

Град броји 16.000 становника и његова популација није у опадању већ је у порасту.

Приштина има данас електричну централу, затим железничку пругу која је возује од Косова Поља за Пећ, а у изградњи је и пруга према Куршумлији, која ће је везати за Ниш у најскорије време, те ће тиме ући у мрежу трансбалканске железнице, која ће временом, изаћи на Јадран. Има осморазредну реалку, чија се нова зграда, са свима условима хигијене и савремене педагогике завршава.

Занатство и трговина заступљени су у добром броју, али је још узек велики део грађана, који живе од земљорадње.

Претседник града Приштине г. Машан Пејовић, са много воље и енергије замењује ранији оријенталски изглед града новим изгледом.

ПРИШТИНА

ШИБЕНИК

Град Шибеник спада у ред најстаријих градова на далматинској обали. Спомине се већ у XI веку, па је кроз свој историјски развитак, као и остали далматински градови, мењао разне господаре.

Мора се истакнути чињеница да је Шибеник у прошлости био народносно нејнишћи град на далматинској обали. То је своје обележје задржао и данас. Као такав он је седамдесетих година прошлог века повео најоштрију борбу за победу народне мисли у Далмацији.

На ушћу реке Крке у пространу луку, која са своје конфигурације претставља један од најинтересантијих фјордова на Медитерану, сместио се у амфитеатралној монументалности стародравни град Шибеник. Када се из вијугавог и са стрмим клисурама означеног шибеничког канала уђе паробродом у шибеничку луку, путнику се оку пружи јединствена панорама: карактеристична слика града са групама уско збијених кућа изнад којих лебди елиптична купола катедрале; изнад града орловски се надносе три старе тврђаве: Шубичевац, св. Изаб и св. Ана, које дају Шибенику изглед херојске романтике.

Шибеник је административни, културни и привредни центар северне Далмације. Сам град броји 18.000 становника. Прако просветних,

Г. Петар Сунара

ШИБЕНИК

националних, добротворних, спортских и музичких друштава, у Шибенику је лепо развијен културни и друштвени живот.

Шибеник је значајни индустријски центар. Најважнија су творничка предузећа: творница алуминиума у Лозовцу близу Шибеника, творница феромангана «La Dalmatienne», текстилна индустрије Антић и Шаре и творница теста Шаре и Inchiostrli.

У Шибенику је лепо развијена трговина и занатство. На подручју општине води се око 370 трговачких и 260 занатских радња.

Претседник градске општине г. **Петар Сунара**, председник, рођен у Шибенику. Члан је многих друштава, нарочито се истакао у сокопству. Све своје бриге посвећује напретку свога града.

Ц Е Љ Е

Г. Воршич Алојз

Тамо где река Савља, на свом путу ка истоку изненада заокреће према југу, лежи сликовити стари град Цеље, један између најлепших југословенских градова.

Цеље је историјски град. У римско доба била је ту римска колонија Claudia Celeja. У средњем веку долази на глас као седиште домаћег племства, грофова цељских, чија је власт далеко допирала.

Град лежи на главној прузи Трст — Љубљана — Грац — Беч, којом саобраћају дневно, поред више особних возова, и четири брза воза.

Цеље има око 20.000 становника.

У Цељу је седиште среског начелства, окружног и среског суда, војног округа, поштанско-телефонске и телеграфске централе и управног суда за Словенију.

Од просветних завода налази се у Цељу: реална гимназија са класичним паралелама, рударска школа, грађанска школа, трговачка школа и више других.

Узорна је јавна болница са бактериолошком станицом, Пастеровим заводом, туберкулозним диспансером и венеролошком амбулантом. За промицање народне хигијене служи народно купатило са употребом топле и хладне воде.

Цеље је трговачки и индустријски центар Савске Долине и њене даље околине. Индустрија је у Цељу врло развијена. Вредно је напоменути: Востенове фабрике емаљираног посуђа, парне млинове, велики број дрварских индустрија, велику таорницу цинка, фабрику пикера, хемијску индустрију, илесарске (каменорезачке) индустрије итд.

Претседник града г. **Воршич Алојз**, са познатом марљивошћу Словенца посвећује сав свој рад и снагу граду Цељу и његовом усавршавању.

ЦЕЉЕ

ЗАЈЕЧАР

Г. Никола Стајковић

Град Зајечар је познат по лепом положају испод историјске Краљевице, на ушћу Црнога у Бели Тимок. Има веома интересантну околину, многобројне богате руднике угља и бакра, лековите бање и историјске споменике.

Град има 12.000 становника, културни је и економски центар Источне Србије. У Зајечару се укрштају железнице Параћин — Зајечар, Ниш — Зајечар — Прахово. Има добре прилазне путеве и аутобуске везе са околним бањама и рудницима.

Зајечар има развијену индустрију као: млинарску, пиварску, текстилну, цигларско-црепарску и млекарску, има фабрику зејтина и фабрике кожа. Сав погон је електрични, има две електричне централе.

Претседник града Зајечара г. **Никола Стајковић**, индустријалац и бивши народни посланик. По други пут је претседник општине. Има пуно заслуга за подизање и унапређење индустрије у Зајечару и околини.

ЗАЈЕЧАР

SADRŽAJ:

	Strana
I. KONGRES SAVEZA GRADOVA	5
1) Svečano otvaranje Kongresa	14
2) Pozdravni govor Vlade Ilića	16
3) Predavanje Sime Pandurovića	21
4) Pozdravni govor Dragiše Cvetkovića	28
5) Pozdravni govor Hrista Stojilova	31
II. KONFERENCIJA FINANSIJSKIH STRUČNJAKA GRADOVA	36
1) Dr. Drag. Ivančević, gradski senator, Zagreb: Pozitivni zakon- ski propisi, kojima se nameću gradovima obaveze finansijske prirode	37
a) Diskusija po ovom referatu	57
2) Dr. Seid Buljina, gradski direktor, Banja Luka: Finansijski uslovi opština gradskih opština	67
3) Dr. Leopold Grošelj, načelnik finansijskog odeljenja grada Ljubljane: Prebacivanje zadataka od države na gradske op- štine s posebnim obzirom na Ljubljano	73
4) Hauc Franjo, načelnik trošarinskog odeljenja grada Ljubljane: Neke pitanje opštinskih trošarina u vezi Zakona o državnoj trošarini	78
a) Diskusija po ovom referatu	83
5) Ilije G. Kaličanin, šef Budžetskog oteka Opštine grada Beo- grada: Izdržavanje osnovnih škola	84
6) Vjekoslav Filipović, gradski rač. savetnik, Virovitica: Zaštita i unapređenje gradske finansijske službe	88
a) Diskusija po ovom referatu	93
7) Rezolucija Konferencije	95
III. KONFERENCIJA GRAĐANSKIH SOCIJALNO-ZDRAVSTVENIH STRUČ- NJAKA I REFERENATA	100
1) Dr. Uglješa Davidović — Beograd: Socijalna delatnost jugo- slovenskih gradova	101
2) Dr. Mavricij Rus, gradski fizikus, Ljubljana: Unifikacija in stan- dardizacije zdravstvenega in socijalnega dela velikih mest	111
a) Diskusija po ovom referatu	114
3) Dr. Mavricij Rus, — Ljubljana: Predlog o preprečevanju na- leziivih bolesti po knjigah javnih knjižnic	117
a) Diskusija po ovom referatu	121
4) Herbert Svetel, nač. socijalno pol. ureda, — Ljubljana: Var- stvo zdravstveno in moralno zanemarivanje mladine glede na priliken odvzem otrok starišem	123
a) Diskusija po ovom referatu	125

5) Inž. Sreten Lj. Tadić, šef Odeljka za čistoću — Beograd:	
Čišćenje ulica i javnih saobraćajnih puteva	128
a) Diskusija po ovom referatu	139
6) Dr. Seid Buljina, gradski direktor — Banja Luka: Kako da	
sprečimo prosjačenje	142
a) Diskusija po ovom referatu	150
7) Rezolucija Konferencije	158
IV. KONFERENCIJA GRADSKIH TEHNIČKIH STRUČNJAKA I REFERENATA	163
1) Gledište Tehničkog odbora o zaključcima Tehničke konfe-	
rencije od 28 maja 1938	166
a) Diskusija po ovom referatu	168
2) Inž. Jovan Obradović, šef Oseka Ministarstva građevina:	
Stvaranje regulacionog fonda za uređenje gradova	170
a) Diskusija po ovom referatu	173
3) Arh. Dragomir Popović — Beograd: Postoji li potreba za	
raspisivanje velikih urbanističkih konkursa	178
a) Diskusija po ovom referatu	185
4) Inž. Zaviša Popović — Beograd: Idealni količnici suvlasništva	
kao smelja za održavanje katastra i pravilno izgrađivanje	
gradova	189
a) Diskusija po ovom referatu	198
5) Inž. Miloš D. Anđelković — Beograd: Primena zakonskog do-	
prinosa po § 124 Građevin. zakona i njegov uticaj na komu-	
nalne radove	202
a) Diskusija po ovom referatu	207
6) Diskusija o rezoluciji	209
7) Rezolucija gradskih tehničkih stručnjaka	213
V. GLAVNA GODIŠNJA SKUPŠTINA	219
1) Budžet Saveza gradova	228
2) Fond »Gradske opštine»	229
3) Rezolucija	233
VI. NAŠI GRADOVI	241

